Mars 24

AS. JV. NĚMIROVIČ-DANČENKO

VÁLEČNÁ GOLGOTA

Marek 21

VAS. IV. NĚMIROVIČ-DANČENKO

VÁLEČNÁ GOLGOTA

HISTORICKÁ TRILOGIE

Autor. překlad O. Vančury

I.

NAKLADATELSTVÍ „OBELISK“ PRAHA II.

1926

Marek 24

VAS. IV. NĚMIROVIČ-DANČENKO

ZA DALEKÉ BRATRY

ROMÁN VE DVOU DÍLECH

Ruské 15té vydání

NAKLADATELSTVÍ „OBELISK“ PRAHA II.

1926

Středočeská knihtiskárna akc. spol. v Praze.

Marek 21

ZA DALEKÉ BRATRY

I. DÍL

PŘEDVEČER VELIKÝCH DNŮ

I.

MÍSTO ÚVODU.

8. června, Žurževo.

„Dobrovolníci!“, vyzval vojáky velitel střeleckého praporu.

Celý prapor jako na povel vykročil kupředu.

„Velitelé rot vyberou po třiceti střelcích z každé roty.“

Bylo vybráno 120 vojáků a k nim přiděleni tři důstojníci. Ti společně se setninou uralských kozáků a jednou polní baterií tvořili malý vojenský oddíl, který se odebral do Parapanu, aby chránil práce spojené se zaminováním Dunaje torpédy. Toto zaminování mělo zabezpečiti přechod našeho vojska na protější břeh před operacemi tureckých monitorů. To bylo sedmého června večer.

Parapan je vesnice vzdálená od Žurževa v přímé čáře patnáct a po silnici asi dvacet verst daleko. Její zahrady sbíhají téměř až k samému břehu Dunaje a na pahorku osaměle stojí velký panský dům, nyní obsazený štábem Skobeleva. Přípravy byly chovány v nejpřísnější tajnosti. Ba i osoby podniku blízké dozvěděly se o nich teprve tehdy, když již se oddíl vydal na cestu. Byla jasná noc. Měsíc jasně svítil, zaléval mihotajícím se třpytem rainy*) sadů a kladl po hladině Dunaje stříbrné sítě. Ve vzduchu proudil lehký, o-

*) Stromy s kulatě rostlými korunami.

svěžující chládek. Za dvě hodiny vítr ustal a vše bylo tiché a klidné. Příboj ospale sebou tloukl na měličinách a protější břeh řeky mizel jako do začarovaného království...

V jedenáct hodin v noci za úplného ticha, byl oddíl, skládající se asi z padesáti střelců a třiceti Uralců, umístěn na osm lodic. Černé lodice jakoby z achátu vyřezané, pohybovaly se s tmavými obrysy veslařů a oddílu v měsíčním jasu po řece směrem k ostrovu Mečiku, který měli přikázáno obsaditi. Vše bylo tak tiše a klidně provedeno, že bylo sotva slyšeti šplíchot vesel; povely se rozléhaly polohlasitě... Když vojáci a kozáci přistáli k ostrovu ještě vodou zatopenému, upevnili lodice ke kmenům kaštanů, zuli boty a zaujali posice na stromech a na řídkých suchých kouscích půdy, kde země, právě povodně zbavená, tvořila rozbředlé bláto. Obsazení ostrova, jako vše do toho okamžiku, bylo provedeno v naprostém tichu. Ba i účastníci podniku neslyšeli nic než šramot větví a šelest rozhrnovaného listí... Když ostrov obsadili, zdál se s našeho břehu býti liduprázdným a nic na něm neprozrazovalo přítomnost člověka. Pro účastníky výpravy bylo v tomto tichu dokonce cosi slavnostního.

Z Malodežose vyplulo před tím osm parních šalup: dvě určeny k obraně a šest ke kladení minové přehrady. Měly připlouti ke druhé hodině, cestou však neustále narážely na měličiny. Následkem toho musily se zastavovat, uvolňovati uvízlé lodice a opět vyjíždět do volného toku, při čemž vše to se musilo díti za naprostého ticha, aby nebyly zpozorovány s tureckého břehu. Poněvadž Dunaj rychle mělkne, takových překážek objevilo se mnohem více než očekávali, a šalupy se objevily na místě určení až ve čtyři hodiny zrána, opozdivše se o dvě hodiny. Ve tři hodiny s půlnoci ozvaly se výstřely, ale velmi daleko na dolním toku. Ukázalo

se, že Turci oklamáni svými vyzvědači, předpokládali, že obsadíme ostrov Radaman proti Ruščuku, který je vzdálen asi šest verst od Žurževa, a úplně zbytečně počali páliti po tomto pustém a liduprázdném kousku země. Od samého úsvitu až do poledne byl turecký břeh proti Parapanu zalit tak zvaným „tylovým" slunečním světlem, že jsme s námahou a jenom v mlhavých obrysech rozeznávali, co se u nich děje. Vše se tam od tohoto lesku chvělo, kontury se měnily a rozplývaly zrovna jako by se jakýsi oslnivý dým vznášel nad tím krásným a zelenajícím se hřebenem. Ve čtyři hodiny zrána Turci zpozorovali naše lodice. Na místo přiklusali bašibuzuci, sesedli s koní a zahájili palbu po Rusech, kteří již začali klásti torpéda. Z Parapanu bylo v té době vidět pět našich parních motorových člunů, které odvážně pracovaly u samého tureckého břehu. Právě tyto zavinily, že turecké hlídky se poplašily a zažehly ještě ve tmě signálové ohně, po nichž se objevil nepravidelný oddíl jejich vojska. Břeh, kde Turci zaujali své posice, byl vysoký, takže střílet shora bylo pro ně velmi výhodno. Pobřežní baterie našich těžkých děl vidouc, že Turky zahájený oheň může našim šalupám způsobiti vážnou škodu, zahájila postupně palbu na velkou vzdálenost po této tlupě, skládající se ze dvou set lidí. První výstřel byl náhodně zdařilý. Granát se roztrhl uprostřed tlupy, která se rozběhla na všechny strany. S našeho břehu viděli, jak ihned po dopadu náboje lidé se rozstříkli jako krůpěje všemi směry. Ostatní výstřely šly mimo, ale tlupa bašibuzuků se již neseskupila. Na místě zůstali jenom ranění. Za hodinu po čtvrtém výstřelu naší baterie připlul k místu operací turecký vojenský hlídkový parník. Byl též uvítán výstřely. Náboje, kterými nám odpovídal, k nám nedoletovaly: první dopadl na čtyři sta sáhů od našeho břehu do vody a dru-

hý se roztrhl u samého ústí vystřelivšího jej děla. Podobný případ v květnu byl zde pozorován již po třetí. Úlomky tohoto náboje padly u parníku do vody. Po jednom z našich výstřelů parník byl zřejmě poškozen, pročež se na chvíli zastavil a po vykonání oprav počal ustupovat provázen jsa výstřely ruské baterie. Přes to, že tentokráte naše náboje dopadaly nadmíru blízko, přece jen loď nezasáhly dík čtyřverstové vzdálenosti. Když parník počal ujížděti od minové přehrady, tu proti této na tureckém břehu zalehlo padesát nebo více tureckých střelců, udržujících proti našim šalupám nepřetržitý oheň a seskupivších se kolem přední hlídky. Z naší baterie byl po nich okamžitě vyslán granát, který je donutil k rozprchnutí. Když se znovu shromáždili, druhý náboj dopadl u samé pikety a poté již Turci nadobro odešli.

Když se parník příliš blízko přibližoval k šalupám, pracujícím na zaminování, naše baterie přestávaly střílet pro nebezpečí, že zasáhnou své. V té době se s tureckého břehu ozývalo zuřivé volání, dobře po vodě doléhající nejen k ostrovu námi obsazenému, ale též k naší baterii. Křičící Turci ukazovali na místa, kde byla ponořena torpéda. Parník se pak zastavoval a střílel v salvách po pracujících. Těmito výstřely byli hned na samém počátku boje raněni dva námořníci, z nichž jeden dosti těžce. Mimo to byl na ostrově náhodně zraněn jeden Uralec a jiný kozák zabit naráz kulí do čela. Parník totiž vyměňoval s našimi střelci výstřely s tím rozdílem, že své hromadné výstřely dával nazdařbůh, ale naši vojáci ukryti za stromy ostrova střílели libovolně míříce. Po jednom z výstřelů kozáka, potom zabitého, svalil se s paluby do vody Turek.

„Lehni si!“, křičeli naši vojáci na střílejícího kozáka, který se úplně vzpřímil.

„No, to tak ještě!"

„Lehni si, hned budou střílet."

„Dobře... To by tak stálo za to, lehati si..."

Ozval se hromadný výstřel a jedna z kulí vjela odvážlivci do čela. Parník, který se vzdálil do uctivé vzdálenosti od naší baterie, silně znepokojoval naše šalupy. V tu dobu dvě parní lodice, sloužící k obraně a vyzbrojené minami, zamířily k němu. Obrovský tento parník vyčkal je, až se k němu přiblížily na dvě stě sáhů, pak se hanebně otočil zpět a rychle se dal na útěk. V ten čas zpozorovali naši v dálce monitor, do té chvíle se skrývající. Ten již začal střílet. Poručík Skrydlov,*) velitel šalupy následníka trůnu „Šutky", přiblížil se k „Novikovu", dozírajícímu na zaminování, a zeptal se se své přídy:

„Dáte rozkaz k útoku?"

Novikov místo rozkazu poslal polibek.

Skrydlov se okamžitě se svou minonoskou obrátil, bylo to v osm hodin ráno, a po pěti minutách pomalé jízdy vrhl se rychle jako blesk na obrovský monitor, nesa na svém nosovém stěžni**) smrt tureckému korábu. Lidem pozorujícím Skrydlova srdce odumřelo nad rychlostí maličkého člunu, na kterém nehybně stál jeho velitel. „Šutka" jela jsouc doslovně zasypávána kulemi z monitoru a ze vzdálenosti sta kroků silnou ručniční palbou s tureckého břehu. Třeba říci, že Skrydlov původně chtěl použíti dvou šalup k útoku podobně jako Dubasov,***) neboť jinak bylo těžko očekávat úspěch. Ale bylo mu oznámeno, že jednu třeba ponechati k obraně lodic pracujících na zaminování. Tehdy se Skrydlov rozhodl útočiť jen se svou lodicí.

*) Známý kontreadmirál z rusko-japonské války.

**) Stěžeň upevněný v nakloněné poloze na špici torpédovky, na který se upevňovala mina.

***) Viz historii rusko-turecké války.

Na šalupě společně s ním se nalézal jako dobrovolník znamenitý malíř V. V. Vereščagin, sám vysloužilý námořník, v hodnosti staršího důstojníka. Po několika minutách závratné jízdy šalupa dostihla monitor, přiblížila se k němu a zblízka učinila na něj útok minou. Stěžeň vnikl hluboko do schodiště parníku. Na „Šutku" se všech stran sypaly se výstřely. Mechanik, kterému již před tím byl dán rozkaz způsobiti výbuch dle libosti, t. j. bez čekání na povel, bez ohledu na to celou tu dobu stál nehybně před zraky nepřítele s hodinkami v rukou, aby dobu výbuchu mohl správně do deníku zaznamenati. Tyto dvě postavy, Skrydlova a mechanika, jistě nadlouho utkví v paměti posádky tureckého parníku. Chladnokrevně a rozhodně byla zapiata minová baterie sraziví se s parníkem, ale k zoufalství hrdinů výbuch nenásledoval. Vrhli se prohlédnouti vodiče, což vše se dělo v palbě ani na vteřinu nepřerušované, a ukázalo se, že dráty jejich jsou přestříleny kulemi sypajícími se s břehu. Skrydlov zvolal: Zpáteční chod! Ukázalo se, že nos stěžně je hluboko zaražen ve schodišti, takže proud řeky počal unášet šalupu podél parníku, při čemž opisovala kruh, jehož poloměr tvořil stěžeň a střed jeho konec stěžně.

„Přetněte stěžeň!"

Počali ho přetínati v husté palbě, sekera do železa nevníká. Konečně se podařilo vyškubnouti se i bez toho. „Šutka" zbavena stěžně počala ustupovat vzhůru po proudu, ale když zpozorovala trhlinu ve své přídi, byla nucena učinit velkou zajížďku po Dunaji, aby odstraňujíc vodu, mohla se připojiti k flotile, což také vykonala kolem jedenácti hodin. Ještě před setkáním se „Šutky" s parníkem byl raněn Skrydlov, který přes to neopustil svého stanoviště zprvu před pokusem o vyhození tureckého parníku do vzduchu a pak až do spojení se „Šutky" s flotilou. Takovým

způsobem jenom náhoda zachránila turecký koráb. Při ústupu „Šutky" bylo Vereščaginu prostřeleno stehno. Kormidelníkovi stojícímu za Skrydlovem byla kulí prostřelena čepice. Strojník vynesl ze stroje (nejkrytější místo parní šalupy) hrst kulí. Skrydlov hlásil se raněným teprve tehdy, když se „Šutka" připojila k flotile. Až do té doby mlčel. U Skrydlova se ukázalo, že má raněny obě nohy a pohmožděný loket. Kolem jedné hodiny po poledni byli on a Vereščagin dopraveni do panského domu v Parapanu. Prvními slovy Skrydlova byl projev lítosti nad neúspěchem podniku. Reptal na náhodu, která byla příčinou „selhání výbuchu" a pak nejvíce se znepokojoval nad osudem své šalupy, mluvě o ní jako o drahém mu člověku.

„Jako by padouši věděli, že jsem vášnivým tanečníkem, obě nohy mi zranili!...", vyrvalo se mu žertovně z úst ve chvíli mučivého sondování ran doktorem.

V té době, když raněná „Šutka" ustupovala se svým zraněným velitelem, turecký monitor v panickém strachu postupně zrychloval svůj útěk od ní, jsa zřejmě přesvědčen, že kdekoliv by se setkal s ruskými námořníky, vždy by se mezi nimi nalezli Skrydlovové jako se nalezli Dubasovové a Šestakovové.*)

Asi ve tři hodiny odpoledne počal se k místu zaminovacích prací opět přibližovat monitor, maje za sebou pobřežními křovisky zakrývaný parník. Na břehu se objevil dým z maskovaných tureckých polních děl, která sem byla právě dovezena z nejbližších ruščukských baterií. Ruská baterie těžkých děl počala páliti po monitoru, který nejdříve zvolnil rychlost chodu, a konečně se ve vzdálenosti čtyř verst od nás zastavil a pokusil se zahájit palbu. Ale jak jeho

*) Viz historii rusko-turecké války.

náboje, tak také náboje polních děl vůbec k nám nedoletovaly. Zrovna tak účinnými byly též výstřely keřů ukrytého parníku po člunech, ukončivších polovinu zaminovacích prací.

Poté se již monitor rozejel směrem k minové přehradě, ale neodvážil se plouti dále a rozvážně se obrátil zpět; zvolňuje a zrychluje střídavě běh, vyšel bez poškození ze střelby naší těžké baterie.

Naše šalupy se bez otálení rozdělily. Pět pod velením poručíka Tudera odplulo dolů a zbývajících pět pod velením kapitána první třídy Novikova vzhůru po Dunaji.

Poté asi ve čtyři hodiny odpoledne objevily se na nepřátelském břehu dvě polní baterie též „maskované", které byly námi zpozorovány jenom podle dýmu z výstřelů. Jejich první výstřel nedoletěl k naší baterii, druhý padl vedle, třetí do zahrad Parapanu a čtvrtý se roztrhl ve vratech domu obsazeného vrchním velením a raněnými. Turci zřejmě zpozorovali štáb na balkoně domu a usilovně řídili tam své výstřely. Sem pak dopadlo též ostatních patnáct granátů. Naši okamžitě poznali podle vzdálenosti (pěti verst), ve které se nalézali od turecké baterie, a podle pozoruhodné přesnosti palby, že to jsou Kruppova polní, dalekonosná ocelová děla, ráže 3—3½ palce. Zřejmě to byla tatáž děla, se kterými jsme měli nedávno co dělat v Maloroši. Převezli je za deset hodin z Maloroše na turecký břeh, v místa odpovídající svojí polohou rumunskému Parapanu.

Práce na minových přehradách ve splavné části řeky mezi ostrovem, obsazeným našimi střelci a tureckým břehem, byly zcela úspěšně ukončeny dne osmého června a v noci z osmého na devátého položeny minové přehrady mezi tímto ostrovem a naším břehem. Když Turci počali stříleti po minonoskách

práce ty vykonávajících tu generál Skobelev mladší a kapitán Sacharov zpozorovali, že tři minové lodice jsou poškozeny; odvážně se vrhli do loděk a pustili se na nich přes Dunaj. K nim se přidal též kníže Certelev, bývalý tajemník našeho cařihradského vyslanectví, nyní poddůstojník vladikavkazského kozáckého pluku. Ti v ohni vytáhli dvě velké veslice naložené minami, při čemž jednu, kulemi rozbitou, přetáhli přes mělčinu v nejsilnější dělové palbě. Dnes v noci zkoušeli dostati ostatní zatopené veslice, zatím však ještě nemohli tak učinit, protože nepřítel je ostřeluje Kruppovými děly, podobně jako Parapan.

Celý tento úspěšně zakončený podnik stál nás — jednoho zabitého kozáka, dva důstojníky a tři zraněné nižší hodnosti. Střelci a kozáci, kteří se zúčastnili boje, byli statečnými chlapíky. Drali se kupředu, vesele vykonávali rozkazy a odvážlivě se postavili nepříteli. Každý, kdo je viděl v boji, mluví o nich s nadšením . . .

Není možno pomlčeti ještě o některých episodách.

V panském domě v Parapanu spal dlouhou prací unavený ženijní podplukovník Pljucinskij.

„Vstávejte, přenechte místo raněnému" — budí jej druzí.

„Ach, hned jsem věděl, že jste to vy!" — vyskočil důstojník, vítaje Skrydlova.

„Jak jste to mohl vědět?"

„Kdo jiný by mohl býti raněn, než vy?"

„Tak proto jste to tedy myslil?... Děkuji vám, to je mi nejlepší odměnou!"

Když Turci počali pálit z Kruppových děl na dům, v němž byli ranění, tu kdosi navrhl, aby Skrydlov a Vereščagin byli přeneseni na jiné, bezpečnější místo. Skrydlov ochotně souhlasil, řka, že ještě nesúčtoval s Turky, a že rozhodně nechce býti zabit jako beran.

Vereščagin, jeho přítel a soudruh z námořní kadetky, rozhodně odepřel opustiti tento dům.

„Ale proč?“ — vyzvídají na něm.

„Není tady ani jediné blechy... Vše je čisté...“, s úsměvem odpověděl náš znamenitý malíř.

Ovšem, že se okolostojící rozesmáli.

„Vezměte mne!“ — radil jim Skrydlov. „Však on mne Vereščagin neopustí.“

„No, poslyš, ještě počkáme!“ — vážně jej počal Vereščagin přemlouvat. „Vždyť to byla jenom pouhá náhoda. No, a jestliže se tu ještě jeden granát roztrhne, pak tedy opustíme tento dům... Kde tady najdeš takové stavení?... Ani jediné blechy tu není!“

Náš malíř je typem člověka klidného a chladnokrevného. Na tváři má vždy poloúsměv. Pro něho není větší rozkoše než se toulati po světě. Podle jeho vlastních slov nebylo mu nikde tak dobře jako ve válce mezi vojáky. Dne 24. května, když Turci bombardovali lodi stojící u Žurževa, stál Vereščagin u samého břehu, kde dopadaly a praskaly bomby.

Krůpěje vody a bláto zastříkalo jej od paty až k hlavě. Bombardování bylo skončeno. Počali ho peskovat:

„Kdybyste raději seděl doma. Nač vy se svým talentem lezete smrti do cesty?...“

„Kdyby stříleli do mého domu, utekl bych“, odpověděl Vereščagin, „utekl bych, protože si vůbec nepřeji býti zbytečně zabit, ale nemohl jsem si nechati ujíti příležitost, tak zblízka viděti světelný efekt a přiznávám se, že jsem skutečně nic podobného v životě neviděl!...“

II.

DRUHÉHO DNE PO BOJI.

10. června, Žurževo.

Již jsem uvedl, že v noci, když se u Parapanu kladly první minové přehrady do splavné části Dunaje, po celém tureckém břehu nastal poplach. Počaly hořeti signalové stožáry a na břeh vyjeli Čerkesové a bašibuzuci. Obyvatelé Žurževa uslyšeli ve dvě hodiny v noci pískání monitoru, který v nerozhodnosti nevěděl, kam se má pustit: má-li jeti po proudu nebo proti proudu Dunaje. Konečně Turci zahájili palbu po nevinném ostrově Radamanu, domnívajíce se, že úskoční Rusové právě tady připravují Osmanům neočekávané překvapení. Již asi ve čtyři hodiny zrána ozvala se silná dělostřelba po Slobodzeji a ráno vzdálený rachot děl. Na druhý den Turci také neměli pokoje. Do města právě přišla nová vojska s hudbou a rachotem bubnů, a to již pobouřilo nepřítele. Trochu později sešli se na břehu poblíže strážní budky po pravé straně města nově přibylí důstojníci a počali se kukátky dívati na protější břeh. To stačilo k tomu, aby Turci opět učinili poplach na celé čáře jejich baterií. Opět byla dána znamení a z „kulaté“ baterie, trčící zrovna proti Žurževu, počala kanonáda. Přišel jsem na místo boje na samém počátku, když první granát prořízl vzduch a praskl, nedoletěv k lodím, o kterých jsem psal již při popisu Žurževa. Za ním následoval druhý, třetí až dvacátý, a šly jedním a tímtéž směrem. Turci, slyšíce hudbu právě do Žurževa vcházejících pluků, zřejmě se polekali možnosti okamžitého přechodu, protože výhradně pálili jen po korábech. Na jejich „kulaté“ baterii nebylo pozorovati lidí. Prostě, nejprve se vždy objevil bílý oblak dýmu,

chvilka ticha, a poté následoval hlomozný výstřel a možno-li se tak vyjádřiti, ocelový, kovový hvizdot granátu ve vzduchu. Jenom po jediném tomto zvuku bylo možno rozeznati směr výstřelu. Většina granátů praskala na ostrově chránícím lodi, některé pleskly do vody a jiné se vůbec ani neroztrhly. Když let nábojů se zřejmě ustálil, tu spousta diváků, kteří již vyběhli na hlavní ulici, rozvážně ustoupila a my mohli vše bez překážky pozorovat.

Stráž stojící na samém břehu, na němž v její blízkosti praskaly jednotlivé bomby, zdála se nehybnou. Nejen, že voják nechodil, ale stál jako do země vražený, vytáhl se a jaksi křečovitě vystrčil hlavu dopředu, jako by chtěl něco ve vodě rozeznati. Jakýsi nešťastný Rumun, jehož mlýn stojí ve směru výstřelů, byl raněn úlomkem granátu do nohy a předtím byla lehce poškozena chatrná loď. To je tedy celý výsledek „hrozné" kanonády, jak ji jistě Turci nazvou ve svých telegramech. V té době, co „kulatá" baterie vrhala prvé své granáty, z pozadí Ruščuku byla zahájena po Slobodzeji střelba z mnohem větších děl. Jejich rachot byl mohutný a táhlý, takže řev děl v „kulaté" baterie ihned ztratil všechnu svoji sílu... Trochu později objevil se v Ruščuku dým. „Požár!" zvolal kdosi, ale ukázalo se, že je to turecký monitor, který se chystal k Parapanu, odkud se již ozvalo vzdálené burácení výstřelů ještě strašnějších Kruppových děl... S počátku ještě lidé myslili, že to odpovídají Turkům naše baterie, ale ukázalo se, že naši mlčeli, neboť nechtěli nadarmo plýtvati náboji, jak to každodenně provádějí Turci... Kolem osmé hodiny večer výstřely umlkly a diváci se chystali k promenádě po hlavní třídě...

„Pánové! Zprávy z Parapanu!" — ozvalo se kdesi. Všichni se tam hrnuli.

„Co naši, jak je tam?...“

„Jsou již ranění... “

„Kdo a kolik?... Kde jsou?“

„Povolávají medika. Raněni jsou poručík Skrydlov a malíř Vereščagin.“

Jak hned započaly přípravy!... Doktor se okamžitě odebral do Parapanu, jeho pomocníci běželi na nádraží připraviti místnost pro raněné, druzí se vydali obstarati víno a jídlo pro případ, že by bylo žádáno...

„Pánové! Dvanáct lidí je raněno!...“ rozlétla se nová zpráva. Ovšem, byl to pouhý nesmysl, protože veškeré ztráty tohoto podniku sestávaly z pěti raněných a jednoho zabitého...

V davu se nenalezlo ani jediného člověka, který by nechtěl býti něčím užitečen našim raněným.

Jeden si vzpomněl, že má pravý moskevský čaj, druhý nabízel prádlo a postel, třetí pobízel k spěchu doktora, volaje naň: „Probůh, rychleji, nač čekáte?“ jako by přílišný chvat mohl prospěti věci! Lidé rokovali mezi sebou a všem silně tlouklo srdce, protože Skrydlov, Vereščagin a tři vojáci byli v tomto okrsku prvními obětmi války... Lid zůstal na hlavní ulici do pozdního večera očekávaje raněné, a až v deset hodin jsme se dozvěděli, že Vereščagin a Skrydlov byli zatím ponecháni v Parapanu.

Teprve druhého dne se mi podařilo navštíviti raněné. Přivezli je z Parapanu do Žurževa a umístili je ve zvláštním pokoji rumunské nemocnice. Bylo mi řečeno, že oba zcela klidně přestáli operaci a odmítli narkosu. Brzy po operaci besedoval jsem s raněnými; byli zcela klidni, zvláště Skrydlov, který má obdivuhodné nervy. Vereščagin je citlivější, je to člověk jemné soustavy, vnímavý, jemuž každou chvíli objeví se utrpení na tváři; k tomu ještě se též příliš spadl po

tom, co jsem jej posledně, asi před dvěma dny před tím viděl. Skrydlov si leží a dobírá si celé své okolí, počínaje od sebe sama. O událostech, ve kterých byl takovým hrdinou, vypravuje jako o zcela obyčejné věci, sebe pomíjí a nejvíce ze všeho se snaží vyzvednout statečnost Vereščaginovu. Kdyby ho Vereščagin nechal mluvit, ukázalo by se, že vlastně Skrydlov při té věci nebyl ničím, ale vše že provedl Vereščagin.

„Ovšem, že vás především budou zajímat podrobnosti výpravy, že?"

„No, zatím se vás ani nebudu vyptávati. Hleďte, abyste se brzy uzdravil."

„Buďte bez starosti... To mi nebude vadit... Dokonce je mi lépe... jako zcela zdravý."

A skutečně hovoří, jako by neměl ty tři bolestné rány. Dokonce jsem již začal naléhavě odmítati jeho sdílnost. Kdepak! Nechce o tom ani slyšet... Ještě dobře, že doktor odešel, jinak by byl užasl nad mnohomluvností Skrydlova. Z jeho vyprávění vyjímám to, co jsem neuvedl v prvém dopise.

„Šutka" — je ocelová minonosná šalupa, druhá šalupa „Mina" vyšla z berdovské strojírny a zhotovena je z velice pevného kovu zvláštního složení.

„Z téhož, z kterého jsou udělány nervy Skrydlovovy!" — dodává Vereščagin.

Na „Šutce" byly miny, a sice jedna přídní a pak vlečné křídlaté. Tyto poslední nebylo možno uvésti v činnost, protože v té poloze, v jaké se nalézala „Šutka", byly stále snášeny proudem k ní. Kdybychom je byli nechali explodovati, byl by turecký parník zůstal celý, ale „Šutka" by se byla na kousky rozlétla. K útoku měly jíti obě, „Šutka" i „Mina"; v tom případě by ovšem zrovna jako v případě Dubasovově a Šestakovově turecký parník nežil. „Mina" však zůstala k ochraně zaminovacích prací a ač „Šutka" dosáhla

svého a polekala monitor tak, že odplul, vyhození jeho se nepodařilo. Skrydlov se pustil do útoku, nevěda, na co jde: na monitor nebo na parník?

„Jak se do té výpravy dostal Vereščagin?“

„Ale již dávno předtím musil jsem mu dáti slovo, že ho pozvu na podobnou výpravu...“

„Což ovšem ti nevadilo, abys se nezachoval podle!“ ozývá se Vereščagin.

„Jak to?“

„A jakpak jinak, že se nestydíš. Copak mi říkals před samým počátkem útoku?“

„Prosil jsem ho, aby šel pryč a nevydával všanc svůj život, ale odvolal se na mé čestné slovo a poslal mne k čertu se všemi mými výstrahami. Jal se pozorovati křídlatou minu na zádi lodi, poněvadž já, sedě vpředu šalupy u útočného krytu vedle kormidelníka, sám jsem to nemohl dělat...“

„Neseděls, ale stál!“ — opravil ho Vereščagin.

„No tak stál...“

„Mohl se bezpečně schovat za kožichy...“

„To by byl pěkný příklad pro posádku! A kdo pak tobě říkal, abys vylezl a stál na ráně?“

„Následoval jsem tvého příkladu. Bylo třeba pozorovat.“

Turecký parník byl vyzbrojen šesti Kruppovými děly. Skrydlov, vrhnuv se na parník, na vše zapomněl. Jako když se v něm projeví pudy lovce, hnal ho jako obyčejné zvíře. Parník ujížděl k tureckému břehu a Skrydlov za ním, odbočil na stranu, ale „Šutka“ též. „Tak, jako bych ho viděl před sebou, pamatuji si na něm s překvapující přesností každý pohyb posádky. Přiblížili jsme se k tureckému břehu, který byl celý poset střelci a každou chvíli tam přibíhaly nové čety Čerkesů v běhu nabíjejících pušky a střílejících, a znovu je nabíjejících. V té chvíli byl jsem raněn.“

„Jak, což jste nebyl raněn u parníku?“

„Ne. Byl jsem raněn před přiražením k parníku a Vereščagin po něm.“

„Zpozoroval jsem,“ dodal Vereščagin, „ že to tebou škublo.“

Ukázalo se, že Skrydlov dostav rány mlčel, aby nezbavil posádku odvahy.

„Ostatně, kdo byl na šalupě?‘

„Za prvé: Vasilij Vasiljevič Vereščagin, dobrovolník a vysloužilý námořník.“

„To není podle pravidla! Začni od nejstaršího!..“ opravuje Vereščagin a dodává. „Za prvé: velitel „Šutky“ poručík Skrydlov a pak já.“

„Všechno ostatní mužstvo bylo složeno z gardové lodní posádky: Osip Nikolajevič Boleslavskij, praporčík-mechanik, který se vyznamenal pozoruhodnou chladnokrevností. To byl právě on, který s hodinkami v rukou stál, aby správně mohl zanésti v deníku okamžik výbuchu. Pak ubytovatel Žilin, námořníci: Abrahamov, Petrov, Suvorov, minér-námořník Vinogradov, strojník Němčinov a topič Prokofjev.“

Když šalupa se zaklesla do parníku, na palubě téhož ozval se jediný všeobecný výkřik hrůzy. V panickém strachu se všichni vrhli k přídi lodi.

„Sám jsem to viděl, pamatuji si výraz tváří a v uších mi tak utkvěl tento ubohý výkřik plný strachu. Mně samému se udělalo úzko... Bylo mi jich líto... Kapitán a strážní důstojník okamžitě seskočili dolů s můstku a vmísili se do zástupu posádky, jako by někam zmizeli. Obličej kapitána si výborně pamatuji. Nebyl to turecký typ, spíše se podobal Maďarovi. Byl jistě od rakouského Lloydu. Po uzavření dunajské navigace vstoupilo jich mnoho do tureckého loďstva. Ve chvíli střetnutí palba s parníku ustala a začala teprve pak, když jsme sami byli nuceni ustoupiti..“

Při ústupu Skrydlov zpozoroval v dálce druhý monitor a ihned poté „Šutka" s proraženou zádí proplula blízko přístavu s válečnými koráby. Na tureckém břehu nebylo keříku, za kterým by neseděli střelci. Ti v řetězu sbíhali dolů po písčině k samé vodě. Nebylo korábu, na jehož palubě by nestál hustý dav, a vše to zahájilo vražedný oheň po šalupě.

„To byl pekelný dešť a ne oheň!" — vysvětluje Skrydlov.

Železný stožár na přídi šalupy, když jej vytrhli ze schodiště parníku, tak se ohnul, že brázdil vodu a bylo třeba ho vytrhnout ze šalupy a to i s „masem". Kryt u čelného stěžně, který byl chráněn pytli s uhlím, kule nemohly prorazit, ale útočný kryt, za kterým byli Skrydlov a kormidelník, byl probit kulemi na dvou místech. Ukázalo se, že „Šutka" je na přídi a zádi proražena kartáči naskrze, a v mnoha místech nalezeny díry od kulí z pušek. Z toho zřejmo, na jaké skořápce se pustili tito hrdinové.

„Šutka" může plouti jenom sedm minut plnou parou, pak se běh zpomaluje, což se též stalo, když Skrydlov ustupoval. Když Skrydlov spatřil monitor, rozkázal Vereščaginu připravit kulatou minu. Vereščagin ji připevnil. V „Šutce" dosahovala již voda skoro k topeništi. Vylévali ji vším, co měli po ruce a čím se to dalo, i čepicemi. Takovým způsobem dosáhli ostrova. Skrydlov zajel na ostrov, opravil některá poškození v šalupě a vrátil se ke svému oddílu. Mechanik mu tady dle Friedlanderova návodu převázal rány. První pomoc mu byla poskytnuta kolem jedné hodiny odpoledne. Do Parapanu ho nesli na veslech v krajně nepohodlné poloze. Přes to, že Skrydlov zdůrazňoval nezbytnost obvaziště v těchto místech — nebylo zde nic po ruce a Skrydlov tímto přenosem silně trpěl. Vereščagin celou tu dobu šel pěšky, nechtěje vůbec

přiznati své ranění. Byl raněn s břehu ze sto padesáti kroků. Skrydlov obyčejně velí v Petrohradě jachtě následníka trůnu „Nikse". Na Dunaji se poslední dobou zabýval velmi nebezpečným podnikem. Prováděl totiž na této řece obhlídky od Žurževa do Turnu, při čemž se dvou velmi riskantních nočních obhlídek zúčastnil také jeho věrný přítel Vereščagin.

Ti lidé tu leží a vyprávějí si, jako by to byla zábava při koflíku kávy v tichém pokoji.*) Těžko říci, je-li to přivyknutí nebezpečí, nebo prostě pohrdání jím. Dnes, dvanáctého června, převezou oba raněné do Bukurešti, do prozatímní vojenské nemocnice číslo padesát čtyři, kde je pro ně připravena skvostná místnost. V Žurževu je ponechati není možno, protože tu čekáme z Ruščuku bombardování; proslýchá se a je to opakováno zcela věrohodnými lidmi, že sem bude vystřeleno více jak tři tisíce šest set granátů a to z kulaté baterie č. 0, z Levan-tabije a z ostatních ruščuk-ských pevností. Obyvatelé Žurževa, věrni své rumunské statečnosti, nespokojujíce se sklepy, vykopali ještě před nimi jakési brlohy, do kterých míní také zalézti v době hrozné kanonády. Poblíž Žurževa zřizuje se obvaziště, k čemuž sem přibylo z Bukurešti kolem sta milosrdných sester. Utáboří se na otevřeném poli u města.

Ruská armáda začíná vyrůstat ze země. Dosud jí nebylo vidět, nyní se však bohatýr již objevuje; vojska se seskupují na březích řeky a poblíže nich..

*

Tak začala tato válka za daleké bratry, plná tragických prožívání. Uznal jsem, že jest nezbytně nutno u-

*) Jaký dojem vyvolali tito první ranění! Ouvej, potom si nervy zvykly, a již celé lidské hekatomby neměly na nás vlivu. Raněné několik dní potom nechali ležet bez pomoci.

vésti u jejího chmurného prahu tento maličký úvod. Kolik tehdy předčasných nadějí odlétlo za několik měsíců! Jak mnoho lehkomyslnosti se ukázalo v přípravě k ní! Trochu později bylo nutno ztrojnásobiti naše síly a když za rok vítězoslavné a osvobozitelské ruské pluky se dovalily k azurovým vodám Mramorového a Egejského moře, tu bulharské pláně a údolí byly posety nesčíslnými bratrskými mohylami, ve kterých spočinuly statisíce našich bohatýrů. O jejich hrdinských činech dodneška zpívají písně svobodní sedláci ve svých začazených chyších pod Plevnem, na Šipce a v blahoslaveném kazanlyckém ráji. Půl století minulo od té doby a přede mnou vyvstávají činy a lidé té doby jako živí a spolu s nimi z mlhy minulosti vystupuje moje pestré mládí, plné takových podivuhodných událostí.

III.

SESTRY.

Na cestě z Bije do Zimnicy vznáší se již po celý den hustý prach. V něm plynou husté proudy vojáků úplně jím zahalené, takže je není vidět v tomto nesmírném mračnu prachu. Je slyšet cinkot bodáků, nárazy polních lahví, skřipot tlumoků, dupot tisíců nohou na měkké půdě. Zřídka ozve se úryvek nějaké písně, která jako by chtěla vyprávět nepřehledné a žhoucí valašské rovině o bílém sněhu nebo mlze nízko se kladoucí na modrou hladinu Severního moře — a pak opět jest jen slyšet stejnoměrný a jednoduchý dupot... A vše se pomalu pohybuje k jihu.

A dále za nimi, v ohnivých šípech nemilosrdného slunce, zdá se, že bez konce se táhnou v šedé mlze nesčetné řady vozů. Hladoví koně každou chvíli padají... Po obou stranách silnice jsou nekonečnou řadou nahromaděny jejich zdechliny a rozbité arby, vozíky bez kol a kola bez vozíků.

V těch místech, kde prach padá k zemi nebo je rozehnáván větrem, vynořují se z mračen prachu šedé obličeje v černých čapkách... Je vidět zamračené a unavené obličeje... V záři slunce ostře se třpytí bodáky; na zádech vojínů jako ošklivé hrby visí tlumoky... Měděné jícny děl se oslnivě lesknou; ale unavení, zpocení koně záhy opět zvířují nová oblaka prachu, ve kterých mizí také jednotlivá oddělení vojska. A znovu je slyšet pouze dupot škadron, řinčení šavlí a šramot postrojů....

Ale ta valašská rovina jest skutečně nepřehledná a žhoucí. Jakoby jí ani konce nebylo. Kam jen se oko člověka zadívá, všude rozkládají se vábné dálky, pokryté zlatem dozrávajících niv a žlutí ku-

kuřičných polí. Občas z tohoto moře vyhlédne dřevěný kostelík a zavlní se slaměné střechy ubohých zemljanek... Za nevzhlednou osadou ubohého Valacha táhnou se do daleka vysoké topoly, zahalené zelenými mračny líbě vonících zahrad... A tam dále opět se rozkládají zlaté nivy a žlutá pole až k samým Karpatským velikánům a jsou zbrázděny jasnovodnými a hučícími říčkami.

Valašské pláně zrovna jako naše jižní stepi uchvacují člověka svojí šíří a rozlehlostí. Jenže tu je více barev. Tmavší a svůdnější je hluboké nebe. V jezerech a bažinách je vidět nehybné, mohutné hřbety buvolů, zmírňujících si v pohodlí vedro; když jde člověk kolem jejich dobromyslné, rohaté hlavy sotva se obrátí. V nedostižné výši vznášejí se jako černé tečky stepní orlové a bystře si vyhlížejí kořist... Na úbočích kopců bělají se stáda; u říček kupí se skopci, tisknouce se navzájem k sobě... Ptactvo tu poletuje v nesčetném množství, tak jakoby tu slavilo svůj pradávný svátek. Ba i na náhrobních dřevěných pomnících podoby hřibů nehybně se černají čápi a kolem nich v houfech poletují vrabci a všeliká drobotina, častující již z dálky člověka vyzývavým veselým štěbetáním a povykem. Po pustých cestách občas se ozve skřipot povozu, pomalu taženého buvoly.

Podle vozu ještě lenivěji jde Valach v bílé košili.. Hezký jeho obličej je unylý a černé, hrdé oči nesou v sobě smutek... Mizerný je život tohoto ubožáka, protože půdu sebrala šlechta a on tak celý život musí podruhovat a pracovat na jiné... Pleje jejich vinice, sklízí s panského pole kukuřici, kosí a seče na cizích lukách a nivách... Jen jediné je jeho majetkem — dusná a vlhká zemljanka, celá ověšená svazky červené papriky a zlatými guirlandami kukuřice, pár buvolů, skřípající arba a dva, tři stromy, rostoucí na

dvoře... Staří mu říkali, že za „tureckých časů" bylo lépe. Valach měl půdu... Ale pak ve svých bukurešťských palácích počala rokovati šlechta o prospěchu vlasti, o spáse Rumunska a dojednali to tak daleko, že ubohému Valachovi odňali půdu.*)

Zato však v malých, dřevěných domcích několika těch vesničanů, kteří jsou majiteli půdy, již se projevuje návyk k blahobytu. Po tureckém panství zbylé pohovky, sahající do půl pokoje, jsou zastlány kulatými a dlouhými polštáři a přikryté koberci. Jsou tu též kovové, pitoreskní postele vídeňského původu. Oči bolí od pestrosti barev, kterými jsou pomalovány. Vedle starodávných stolečků houpá se na sanicích velké křeslo. Ve skříni za sklem je viděti porculán a dvě, tři stříbrné lžičky. Je tu též několik knih, větším dílem z těch dobrých, starých časů, kdy se tu knihy tiskly slovanskou azbukou a ne latinkou a kdy ještě sám rumunský jazyk nepodobal se nesmyslné směsici francouzského, italského a latinského původu...

Přes to vše, nehledě na blahobyt, rodina selského boháče žije v kuchyni a jenom k přijetí hostí stěhuje se do parádní části domu.

K jednomu takovému domu v Biji, přijela rumunská dvojkolá taratajka,**) ze které rychle vyskočily dvě mladé ženy v šedivých kalikových šatech s šedivými náprsenkami a zástěrami. Na náprsenkách byl našit červený kříž.

„A-ič, a-ič! (Tady, tady)!", volal na ně kočí-Rumun, ukazuje na dvířka, za kterými již dlouho ze vší síly řvali tři velcí psi, zlostně vrážejíce hlavy do ohrady. Tak se také stalo, že jeden z nich uvízl mezi plaňky, ale

*) Lid se nás všude, když jsme šli Rumunskem a Valašskem, ptal: „Kdy prohlásí car půdu za majetek sedláka?"
**) Povoz.

toto nemilé postavení ho neudobřilo a on odtud ještě zběsileji vyhrožoval a stěžoval si svou výraznou mluvou.

Milosrdné sestry zabouchaly na vrátka. Z domu stojícího na dvoře vyšla stařena, dlouze se na ně podívala, pak pohlédla na Rumuna-kočího, který na ni něco volal, a vrátila se zpět. Sestry počaly znovu tlouci na vrátka.

Stařena vyšla ještě jednou, nerozhodně přešlapovala u podjezdu a když již se opět chystala k odchodu, tu mladší z milosrdných sester napadlo vytáhnouti stříbrný rubl a z dálky jí ho ukázati.

„Una karbona*)?", pisklavě a tázavě zvolala stařena.

„A-ič, a-ič, una karbona!", ještě vřeštivěji a nadšeněji odvětil jí kočí.

Stařena sešla se schůdků podjezdu, vzala plotem rubl, nedůvěřivě se na něj podívala, zkusila ho v zubech a okřikla psy; pak neochotně otevřela vrata.

Psi zřejmě nebyli patřičně disciplinováni. Dva z nich okamžitě se vrhli pod nohy příchozích a třetí, který uvízl v plaňkách, zběsile sebou škubal, chtěje se energicky zúčastniti útoku kamarádů, ale klec ho pevně držela a on nadarmo kroutil rozzuřenou tlamou na všechny strany. Spojenému úsilí kočího s holí a stařeny se jakž takž podařilo zabezpečiti sestrám cestu k domu. Bezbožní psi se pak usadili před okny a dlouho tam štěkali, zatím co unavené dívky si již lehly na divan.

„Propustily jsme toho kočího, a nyní asi zůstaneme bez povozu," poznamenala jedna z nich.

„Najdeme si jiného. A pak také brzy přijede Pastyrev s ostatními..."

---

*) Slovo, mající původ od maloruského karbovance.

Mladší z dívek byla velmi neduživá. Ve výrazu jejího bledého líčka, v modrých stínech na něm a v pohledu velkých, šedivých očí leželo cosi bolestného. Bledé rty se též smutně stahovaly. Když byla samotná, tu i řídké, bělavé brvy se jí vraštily a chmuřily a vpadlá prsa se častěji nadzvedala, jako by dívka vzpomínala buď na něco příliš těžkého nebo se zlobila na dotěrnou myšlenku, které se nemohla zbaviti. Zdálo se, že se chvílemi celá shrbuje pod nesnesitelnou tíží něčeho prožitého.

Druhá dívka byla pravým jejím opakem: zdravá, kulatá líc, černé, vykulené oči, černé obočí a vlasy a neúhledné, silné tělo na ošklivých nohou, veliké ruce a velká chodidla. Ta když se rozložila na posteli, tato pod ní až zapraskala...

„Ach, Soničko, vždycky tak neopatrně uleháte!“, s bolestnou zlostí pronesla první.

„Ale sestřičko, vždyť vážím šest pudů,“*) omlouvala se zvonivě se smějíc.

„Jen počkejte, v bulharském vedru jistě zhubnete!“

„A já naopak se míním ještě více spravit.“

„Nač to?“

„Sobě k užitku a lidem pro podiv!“

Prvá zavřela oči a tvářila se, že spí. Sonička se na loktu nadzvedla, podívala se na kamarádku a zvolna si lehla, odhánějíc od sebe mouchy. Dvéře do pokoje se otevřely a malá dívka podle rumunského obyčeje přinesla na malém podnosu dulčac**), t. j. dvě misky s několika zrnky zavařeniny a dvě sklenice vody. Sestry poděkovaly.

Brzy v domě zavládlo ticho, ba i psi se uklidnili; jenom si lehli u schůdků domu, aby byli ihned, jak jen cizinky vyjdou z pokoje, připraveni.

---

*) Pud = 60 liber.
**) Dulčac = cukroví.

Vedro stoupalo; otevřenými okny skrze vysoké topoly voněly jasmíny a bez přestání zurčela říčka, běžící po úžlabině zavalené kameny...

Sonička již spala, kdežto Marie Vasiljevna Solucevová naopak široce rozevřela oči, jakoby fantastický pták, zobrazený na stropě nešikovným rumunským malířem, vábil její pozornost. Ale ona neviděla ani malebného ptáka ani stropu. Neslyšela ani hrčení pramene, ani šelestu listí, když jím zachvíval probouzející se vítr.

Před ní znovu vyvstala její minulost. Opět se do ní dívala. A zase nemohla dýchati, jako by vzduchu ubývalo a nebylo ho dosti. Stesk hnal se k srdci, křeče svíraly hrdlo. Chtěla by křiknouti na celý tento prostor, vzkřiknouti a zavzlykati. Vždyť ani sama nepozoruje, že veliké slzy se jí již řinou po bledých tvářích....

Jak kdysi nenáviděla tu minulost. Teprve před měsícem bylo přetrženo její poslední pouto k ní; zemřelo její děcko.

Stojíc nad jeho rakvičkou bezděky řekla: „Není-li to tak lépe?“ Nyní společně s tím maličkým tělíčkem klesalo do hrobu vše, co ji tak umořilo v minulých, chmurných, dlouhých dnech a nocích. A jakmile se navrátila do svých pokojů, nyní tak tichých a prázdných, pocítila, že celý její život zapadl kamsi do hustého přítmí a že před ní není zhola nic. Nyní za cenu celého života by ráda vrátila život tomu maličkému, hubeňoučkému stvoření i úsměv na náhle se zaostřivší a zhubeněvší tvářičku, tak nedětsky, vážně vyhlížející z pestrých květů posledního vínku.

A opět před ní vyvstal celý ten večer a mučivá noc.

Do té nejmenší podrobnosti a do posledního okamžiku si pamatovala unavující agonii a hodiny, ztrá-

vené nad malou postýlkou, ve které ležela její umírající minulost. S jakým chvěním a nadějí sledovala vzplanutí horečného ruměnce na obličeji dítěte. Po každé, když zimničně se zaleskla jeho očka, jí, ubohé matce, se zdálo, že se život navrací do hubeňoučkého, přepadlého tílka. Matný svit lampy se zeleným stínítkem mírnil prudkost ruměnce a lesk očí; matce se zdálo to, co pro zkušený pohled bylo jenom přiblížením se smrti, návratem zdraví. Když dětská ručka chytala se její chladné ruky, téměř ji to pálilo. Horkost sálala i z tvářičky zmučené bděním; ale ona přece jen věřila, že milosrdný Bůh jí děcko neodejme, že „On" za všechna protivenství minulosti jí ponechá mírně se usmívající očka, něžný hlásek, jehož naivní chvění stalo se jí nesmírně milým. Horečku zaměnilo mrazení a ona zahřívala děcko na prsou, snažíc se do něho vdechnouti svůj život, a když krev prudčeji počala běžeti modrými žilkami, ostře vystupujícími na vyhublých rukou, věřila v jeho uzdravení.

U postýlky dítěte prožila opět vše již pozapomenuté. Je to nyní tak odporné, když vzpomíná na něho, a tak závratné, když si vzpomene, že celá bezmocná a zbavena své vůle chvěla se v rukou milovaného člověka. Její celý život zdál se jí býti nepřetržitým klamem. Od té chvíle, když jí řekl prvé slovo lá ky, až do posledních dnů... Ty poslední jejich dny! Ó, s jakou hanbou na ně vzpomíná. Vždyť on, lituje ji, lhal jí. Dával jí almužnu chladných polibků, jichž potřeby nepociťoval. Nejtrapnější almužnu vyhaslé a z milosti násilně vzbuzované lásky. V těch nejvášnivějších chvílích postřehla v jeho tváři stín jakési nudy. Když odcházel, tu ona, stojíc za okenní záclonou, hleděla na velký, opuštěný dvůr. Jak jen pospíchal pryč, ba zdálo se, že mu narůstala křídla a čím byl dále, tím rychleji utíkal od jejího prahu. Kdysi, ó, jak na

dvoře se zastavoval, ohlížel se na její okno, lovil její stín na jeho záclonách. Váhal, nemá-li se raději vrátiti zpět, k ní. K její teplé, panenské hrudi, k jejím měkkým, něžným rukám, k jejím ostýchavým polibkům.

Ale vše, vše zmizelo!

Nyní, ležíc v posteli v tomto maličkém, rumunském domku, vzpomněla na velký a mlhavý den, kdy odešla od milovaného muže, který ji klamal. Nebyl u ní dlouho. Tu ona sama, jedva přemáhajíc stud a odpor, odebrala se k němu; vzpomněla, jak těžkou a únavnou byla první chůze zpět do města po vlhkých, údolních cestách, pronikajících ji svým chladem. A tam dále nastala pro ni opuštěnost a chudoba, chudoba a opuštěnost...

Teprve tehdy, když se jí narodilo děcko a jí se zdálo, že bude ještě hůře — počalo jí býti lehčeji! Věčná samota ji tak netížila, práce jí šla rychleji, protože pracovala také na ně. Mohla by se ovšem obrátiti na člověka, který ji oklamal, ale to jí bylo odporným; asi dvakráte mu chtěla dopsati a po každé potom se červenala vzpomínajíc na něho. Pak se vše obešlo i bez toho. Děcko rostlo, práce přibývalo. Již mohla dítěti občas koupiti panenku, na kterou toto, první čas jen udiveně vyvalovalo oči, neodvažujíc se vzíti ji do ruček.

Tak snažíc se zapomenouti na minulost, ale současně s ní spojena, žila šťastna svým způsobem den ode dne až do té doby, kdy jí její dítě onemocnělo.

Ano, ta poslední noc byla mučivá!

Děcko se k ránu uklidnilo a usnulo jí na ruce. Zašlými okennímí skly pronikalo již téměř bělavé denní světlo. Na šedém nebi objevily se slabé, růžové odstíny. Poponesla děcko k oknu. Lampa dávno zhasla. Chtěla se podívati, jak vypadá. V jeho klidu bylo

něco podivného... Přiložila ucho k tělíčku, srdce netlouklo. Ba ani nevykřikla. Zrovna jako by se v ní vše utrhlo...

Solucevová se jen pamatovala, že jako stroj položila děcko do kolébky a pak šla ven. Kam? Proč? Toho nevěděla. Nohy jako by šly samy. Lidé, které potkávala, se za ní ohlíželi, něco k ní mluvili. Neslyšela. Nejasně si pamatuje Něvu, mající toho mlhavého březnového dne barvu olova. Nějaký most... Opět lidé něco mluvící... Když se za několik hodin navrátila domů, děcko již vychladlo a na jeho tvář ulehly modré stíny, pečeť to smrti, která před chvíli zde byla na návštěvě.

Jak těžko, jak smutno bylo potom, než se utvářil nový život. Oblékla červený kříž, aby odešla sem, do stanu umírajících. Zdálo se jí, že pro ni ani jiné práce nemohlo být a ani k jiné práci jí srdce netáhlo.

„Ach, spala jsem," přerušila její myšlenky přítelkyně.

„Není čas, abychom se ubíraly dále?"

„To tak, v takovém vedru. Počkejte trochu a jistě se dočkáme našich. Však nás to nemine... Jenom o vás mám strach," dodala Soňa po krátkém odmlčení, „jste, Mášenko, tak slabá... Však to obvazování zdálo se tak lehké jenom tam v nemocnicích při přednáškách, ale zde, až to půjde doopravdy a onemocní-li nervy, to bude strašné."

Solucevová jí nic neodpověděla a jenom ještě upřeněji prohlížela na stropě pestrého ptáka...

Na ulicích tiché, rumunské osady ozvalo se něco neobyčejného. Štěkot psů, křik lidí a skřípot četných povozů. Dívky vyšly na pavlán, ale ihned přimhouřily oči. Před nimi se nacházející údolí s klikatým tokem řeky a se vzdálenými lučinami bylo celé zatopeno jasným sluncem. Slunce hrozně pálilo; zdálo se, že

v takovém vedru ani není možno se někam hnouti.

„Ale táhněte, ďáblové!“, ozývalo se na ulici.

Tlustý doktor, celý potem promočený, pod jehož tíží se bezděky prohýbal koník, sedě v sedle zvedal nohy, na které odevšad se seběhnuvší psi dostali náhle chuť. Sundal brýle a starostlivě se rozhlížel, nevěda kde by přistál s „transportem“, t. j. s pěti faetony (kočárky), zřejmě najatými v Žurževu. V každém seděly tři milosrdné sestry. Za nimi byly povozy se stany, nosítky, zásobními nemocničními stany a veškerým lékařským nářadím.

„Ale, to jsou naši!“, vzpamatovala se první Sonička. „Doktore Pastyreve! Polezte sem, my tady již obsadily domek.“

„To jste vy, Anciferová?“

„Ano, já.“

„Nu, to je skvostné, nyní tedy aspoň ubytování je nalezeno; ale jak jen bych se zbavil těchto tygrů?“

„Ale, nahajkou do nich, výtečný muži.“

„Jsou mrštní, padouši...“

Výtečnému muži otevřeli vrata a celé procesí vešlo do domu.

Mladičké i staré, hezké i ošklivé sestry shromáždily se na balkonku a naráz přehlušen byl i psí štěkot hlasitým hovorem a smíchem. Všechny zřejmě oživovalo to, že brzy začne skutečná práce, ta galejní práce „sestry“, která velkou část těchto pracovnic přivedla později do předčasného hrobu.

Neobyčejně tlustý a veselý doktor byl již tady a obstarával cosi uprostřed dvora.

„Pastyreve! Co tam děláte?“

„Ale chci si tu rozložit stánek k odpočinku.“

Křivonohý Bulhar středního vzhledu, mající též pásku červeného kříže, přinesl stanová prostěradla.

Tento Bulhar byl nadmíru originelní bytostí.

Jeho otec a matka, nebo jak říkal „baštana a majku", svého času svědomitě „pořezali turci-tě" (zařízli Turci). Když to Turci provedli, tak odešli a zanechali Donča, aniž by mu ublížili. Dončo utekl do Rumunska a zde se přidal k doktorovi Pastyrevu prohlašuje, že zatím mu bude sloužit, ale pak, až začnou operace, takže také on, Dončo, odebéře se za ruským vojskem se svědomitým úmyslem „sičkich plěnnych turcej malko poŕezať", t. j. všechny zajaté Turky trošku pořezati. Naivní mladík věřil, že tato delikátní operace nemůže býti nikomu jinému než pouze jemu svěřena, při čemž duše jeho „majky a baštana" budou svrchovaně uspokojeny...

Zatím Dončo v očekávání veliké události nebyl nikterak neužitečným. Mohl zvednouti vůz, svaliti kteréhokoliv koně, přitáhnout býka za rohy. Se svojí medvědí silou a neobyčejně hloupým výrazem obličeje brzy se tu octl v úloze miláčka všech.

„Dončo!", důvěrně ho zavolal k sobě Pastyrev.

„Tu jsem, bratuško..."

„Znáš číslo šesté?"

Dončo se spokojeně usmál, vlídně plácl doktora po zádech a pustil se k vozům.

Za chvíli poté již táhl na zádech ohromnou anglickou skříňku s všemožnými chirurgickými a lékařskými pomůckami. Pastyrev ji otevřel. V koutě ve slaměném obalu ležela veliká láhev pravého koňaku.

„Nu co, Dončo?..."

„Svatý Bože, svatý silný, svatý nesmrtelný, smiluj se nad námi!..."

„Amen!" — a veliká, bílá, lékárnická číše zvrátila se do široce rozevřených úst Pastyreva.

„Br, ty, zvíře!..." vykulil Pastyrev na chvíli oči.

Dončo natáhl ruku a dostal svůj díl. „Ať žije Rusko!" a zrovna tak rychle spolkl koňak.

„Copak, ty hlupáku, se ani nezašklebíš?“
„Guljama (dobrá) rakije! — Dobrá.“
„No, připrav slečnám čaj ...“

Brzy u stanu, kde roztáhnuv se a mhouře oči odpočíval Pastyrev, supěl samovar, nad kterým neskládaje ruce lopotil se Dončo. Rozdmychával uhlíky, rovnaje se kulatostí tváří mythologickým vyobrazením „větrů“ a dokonce samému jejich bohu Boreasovi.

Na balkoně okolo vysoké a statné sestry — představené, se zlatým křížem na prsou, byly shromážděny ostatní milosrdné sestry. Husté její vlasy v praménících vylézaly pod čepcem a neposlušně si lehaly na čelo. V nich sotva znatelně pronikaly jako stříbrné nitky šediny. Dobré oči neodpovídaly přísnosti tváře. Na padesátiletou ženu zdála se býti kráskou. To byla Koševová, která zanechala dobrou upomínku mezi sevastopolskými mučedníky, mezi černohorskými hrdiny i mezi srbskými dobrovolníky. Objevovala se všude, kde byla prolévána krev a kde trpěli lidé. Její milý hlas stejně zněl padlým bojovníkům v ruských zákopech jako bojovníkům na skalách pusté činy. Nyní po čtvrté se chystala jíti pomáhati mučedníku, trpiteli-vojáku a její měkký hlas zněl hlubokým vědomím vážnosti přijaté povinnosti.

„Vy děláte, jako byste jely na výlet“ — přerušila mladičké sestry, které již příliš živě a radostně rokovaly o budoucnosti. — „Ale to není žádný svátek ... Smrtelná muka, utrpení! ... Není se čemu radovati.“

„Ale vždyť již od dubna nečinně sedíme ...“

„Ach, vy ... Raději léta nečinně sedět, jen kdyby této práce nebylo. Veliký slib poslušenství jste na sebe přijaly ... Zde je třeba zapomenout sebe, všech příbuzných, blízkých ... To je hrdinný čin ... Mnoho vás sem přišlo ... Dejž Bůh, aby se vás také mnoho vrá-

tilo... Začátek práce bývá vždy snadný, potom však nastávají jen nedostatky a nepořádek... Pro každou nedbalost sta životů hyne... Tady smrt ze široka kosí svoji sklizeň..."

Koševová kdysi velmi bouřlivě prožila své mládí. Byla kráskou a za panování Mikuláše honosila se vítězstvími a polovýchodní rozmařilostí. Říkali o ní, že když ji na dvorním plese zpozoroval sám vladař, poslal k ní svého pobočníka, mysle, že lehko u ní zvítězí. Ona však rozhodně odmítla tuto čest...

„Ale vždyť přece jste podobné lidi milovala, či ne?" — vydralo se z úst neopatrnému milci Jeho Veličenstva.

„Láska člověka mně rovného mne neostouzí. Ale nemám chuti býti rozmarem Dia, který shovívavě ke mně sestupuje se své výše. A pak, car se mi nelíbí jako muž... Nemůže mi celý náležeti..." A náhle se smějíc, dodala: „Příliš mnoho cti a velmi málo rozkoše."

Když se nad Ruskem snesla bouře let 1853 až 1854, Koševová náhle se změnila. Aniž by toho druzí pozorovali, počala stárnouti, ne-li tělem, tak duší, a místo toho, aby jako mnohé jiné ženy žila okouzlením minulosti a naivní koketerií samých sebe přeživších „lvic", Koševová téměř naráz odstranila minulost a stvořila si přítomnost, plnou práce a lesku. Chtěla býti uctívána, neboť ji tomu naučili; jenže dříve se kol ní tlačili oslavujíce veselou bohyni, a nyní se před ní sklánějí jako před spolutrpící přítelkyní umírajících a mučedníků. Naráz se změnila. Odkud se u ní, u té včerejší těkavé světačky vzalo to přísné vzezření, přísné pro všechny kromě nemocného, vznešeného zaměstnání? Vyčítali jí ctižádostivost. Lhostejno, proč tak učinila, ale Koševovou viděli seděti celé dny a noci v sále nemocných snětí, kam i lékaři vstu-

povali s obavou. Klidná a jasná v hnízdě nákazy a smrti, četla vojákům evangelium, psala jim dopisy, rozmlouvala s nimi. Kolem umírali ošetřovatelé. Lékaři jen tam nahlédající také hynuli; Koševová spící v smrdutém koutě zůstávala neporušená. Za hrozného nemocničního tyfu, když kolem vše padalo a i lékaři utíkali z nemocnice, Koševová znovu dny a noci trávila uprostřed nákazy, vytrhávajíc smrti již vyhlédnuté oběti a sama opět zůstala na živu. Spala s nemocnými cholerou, žila s nemocnými tyfem, vdechovala do sebe bacily sněti, a v epickém období bohatýrů, v epoše, kdy vyprávění o hrdinech stala se zcela obvyklou věcí, v té době pověsti o ní neutichly, ale naopak, hluboce dojímaly spolutrpitele. Obdivovali ji, modlili se k ní. Po roce se navrátila do Petrohradu. Svět, který se kdysi za ní honil jako za vládkyní lásky, nyní před ní klekl na kolena jako před světicí. Koševová, vždy skromná a vznešená, v nádherné prostotě klidně zaujala své místo, aniž by litovala ztracené krásy.

Dlouhé období míru ji neuklidnilo: francouzsko-pruská válka ji zavolala k úmorné práci. Tam byla viděna v Amiensu v soukromé nemocnici kněžny Salm-Salmové. Pak se odebrala do Banamu, strádala v Peronnu, kde jejíma rukama prošlo víc jak šest set raněných. Jako první „sestra" vešla do St. Kintenou, když se nalézal ještě v ohni palby. Zde pracovala s Johanity. Jako lékař převazovala rány, jako duchovní těšila umírající. Konečně ani její silná povaha toho nevydržela. Koševová onemocněla tyfem . . .

Za několik let již ji zase viděli na Černé Hoře, jejíž drsní a zamračení bojovníci hleděli na ni jako na svatou . . .

Měla právo mluviti o hrdinném splnění poslušenství . . . .

Koševová naučila se znáti lidské srdce v takových chvílích, které je dělají velikým a čistým. U postele raněného a nemocného naučila se milovati „člověka“... Tutéž lásku chtěla vdechnouti také svým mladičkým „novickám“.

Doktor Pastyrev také nebyl zcela obyčejným doktorem. Tento eskulap, bez ohledu na svou skutečně neobyčejnou tloušťku, vykonal dvě plavby kolem světa. Léčil v Japonsku i na Jávě. V Honolulu dával vlastnoručně pijavky jakémusi Kalakakuovi V. Na ostrovech Tongo nebo „Přátelství“ div nebyl sněden „přáteli“, které svojí tloušťkou a hojností masa přivedl do hrozného labužnického nadšení. Dobrosrdečnost činila z Pastyreva „přítele všech“. V armádě, kam právě sotva jen nahlédl, spousta důstojníků si s ním již tykala, při čemž v důvěrných chvílích Pastyrev je otevřeně utěšoval, aby byli bez starosti: jako chirurg v případě, že by se jim něco stalo, odejme jim „nejlepším způsobem“ ruce a nohy. Dohlížeje nad nemocnicí a směje se od rána do noci, dovedl si to tak nějak zařídit, že u něho vše šlo v pořádku a žádných nepořádků tam neměl, čímž druzí se nemohli pochlubiti. S představenými byl Pastyrev samozřejmě věčně a nesmiřitelně na válečné noze. Zvláště ho nenáviděli ve skladišti v Jassech. Tam měli stálý zvyk se mile mýliti: místo ricinového oleje posílali rybí tuk, místo chininu — lípový květ, místo chloroformu — hofmanské kapky. S Pastyrevem takové žerty byly zcela nevhodné. Burcoval hlavní stan, obracel se na noviny a dával se osobně do zápasu s autory takových nedopatření. Vyprávělo se o jednom jeho žertu, kdy význačnou osobnost z lékařských kruhů přinutil polknouti velkou dávku rybího tuku, hroze jí jinak kulkou z revolveru.

„Však vy příště nebudete posílati to, čeho není

třeba... A nyní to můžete zajisti revolverem.“ A při tom mu na stůl položil smrtonosnou zbraň.

„Jak to, revolverem?“... zkoprněle se zeptala „osobnost“.

„Ale tak, protože je z čokolády. Přijde vám k vašim pocitům zrovna vhod.“

„Ale víte, že vás!...“, zabreptal zaražený přednosta skladiště, přicházeje k sobě...

„Nechte toho... Nepostrašíte mne!... Já, milý tatíčku, jsem samé havajské královně co nejoddaněji dával nejpokornější klistýr.“

A Pastyrev se po této „pamětné“ majestátně vzdálil.

Pastyrev na tomto světě měl jenom dvě vášně: léčení raněných a pití koňaku. V posledním zaměstnání našel v Dončovi dobrého kamaráda. Ten od té doby, co Pastyrev zakřikl generála, kterého Dončo ve své prostotě duše považoval téměř za boha, choval se k doktorovi s hlubokou úctou.

Takový tulák jako Pastyrev nevydržel dlouho na jednom místě a chtěl býti přítomen na všech bojištích, která nazýval „anatomickým divadlem“.

Když si Pastyrev pod stanem odpočinul, přidal se ke společnosti nalézající se na verandě.

Tam bylo hlučno.

Koševová nepřekážela mladým dívkám. Odešla na protější balkon, odkud byl daleký pohled na sever.

V modru průzračných dálek ostře se rýsovaly zasmušilé Karpaty s bílými skvrnami chladných ledovců, jichž stříbrná hříva nehybně spočívala na hrdých hřebenech. Mezi hroznými, horskými vysedlinami rozkládaly se tmavomodré rokle...

Až k těmto velikánům táhla se zelená, rumunská rovina, po které řeka Buzeo se vinula v tisíci kruzích, občas do široka se rozbíhajíc po sametu lučin a chvílemi hlučně obtékajíc malé kopce.

V mysli Koševové, když tak hleděla před sebe a roztržitě si pohrávala svatojirskou stužkou na hrudi visícího kříže, hemžilo se mnoho vzpomínek. Jedněch plných lesku života, druhých ponurých a válečných. A dobře jí bylo při těch vzpomínkách. Ve všem se ozýval účelně prožitý život. Veliké bouře vyčistily vzduch a jí se nyní v minulosti lehce dýchalo. A bezděčně, vytrvale před ní vyvstávala jedna tvář z minulých dob. Zdaleka se na ni mile a přívětivě usmívala... Byl krasavec... Nyní je stařec, a jakž by ne, když již tolik let je velitelem armádního sboru!... Má již hodně přes padesát... Má-li takovou lví hlavu jako měl tehdy?... Takovým obličejům šediny sluší zrovna jako vavříny. Nekazí jich.

Na druhé straně mládež zatím utichla a něco poslouchala.

Velmi daleko na jihu se ozývaly temné rány... Střídavě častěji nebo řidčeji... Asi dvě, tři minuty bylo ticho, a opět zahučely rány... Zlověstné rány, dlouho plynoucí okolím...

Nebylo žádné pochyby, nebylo možno se mýliti... To začala mluviti děla... A jistě turecká, protože rány ruských děl, namířených v opačnou stranu, by sem nedolehly.

Jak jsou časté a jak silné... Je to možné, že tam za Dunajem již vře boj?...

Prsa dívek úryvkovitě a nervosně oddychovala... Každá z nich chtěla tam, na to krvavé pole, kde snad již tolik velikých mučedníků postrádá něžné, měkké ručky a milého, přívětivého hlasu milosrdné sestry.

„Nu, slečny," prohodil Pastyrev, „možná, že zítra budeme míti práci..."

„Ale co to má být?"

„Což vskutku nechápete, odkud to duní?... Naši přecházejí Dunaj..."

„Bože, dej jim štěstí!...“, uniklo z úst jakémusi mladičkému dívčímu stvoření.

„Máte dost marly*) a plátna s sebou?“ — vážně poznamenala druhá.

„Ale sestřičky, nestarejte se o zítřek a napojte nás raději čajem“, výsměšně malorusky podotkl Pastyrev. „Dnes již stejně nepojedeme, leda na „křídlech snění“...

Mladý kroužek ještě dlouho naslouchal hřmění děl.

Představa vytvářela obrazy smrti a zničení; zoufalý zápas jednotlivců v tomto žhoucím vedru, zápas na pustých skalách dunajského pobřeží, křik obětí, které tam nyní klesají pod bodáky vítězoslavného nepřítele, zalévajíce se krví...

Ale snad se to dostane s malými ztrátami!.... Bude málo zabitých — hnuly sebou nesmělé naděje.

Jedna z milosrdných sester byla zvlášť bledá a smutná. Byla to Alexandra Vasiljevna Čerňavskaja, mladičká blondýnka, která právě vyšla z lycea. Byla již zasnoubena, když nad klidnou domácností zrovna jako by hrom náhle udeřil, objevil se válečný manifest. Její mladý ženich, také nedávno školu ukončivší důstojník, musil jako jeden z prvních odjeti k činné armádě. Na svatbu nebylo ani pomyšlení! Pluk odešel. Čerňavská nechtěla zůstati doma sama... Čtrnáctá divise, u které sloužil její ženich, připravovala se v poslední době jako první k přechodu Dunaje... Nyní každý výstřel odtamtud slyšený ozýval se v jejím srdci a když nastávalo ticho a kolem šramotila jenom stébla kukuřice a v houštině hustých švestek ohnivě na sebe pokřikovali ptáci, představa ubohé dívky pracovala ještě živěji. Neustále se jí zdálo, že

*) Gáza s velkými oky.

vidí na nosítkách tvář s přivřenými víčky, pod nimiž bolestně hleděl milý zrak. Otřásala se, jako by jí bylo chladno... velmi chladno...

„Vždyť on zcela určitě se požene dopředu, zcela určitě dopředu... Není možno, aby nenarazil na bodák nebo na kulku" — tesknila, ač velice dobře cítila, že kdyby zůstal vzadu, že by se za něho styděla, že by ji to bolelo a zlobilo...

„Ach, ta vojna; komu je potřebná?!" — vydralo se jí z úst.

„Jak to, komu?" — zeptal se Pastyrev.

„Vám snad, ne?"

„Milá slečno, máte stále tu svou hlavičku celou zabořenu do perníčku pozlátkem baleného a uvažujete o válce... Hle, mne můj přítel, žurnalista v Petrohradě, ujišťoval, že nenávidím Turky a že se ženu na Cařihrad! Kdybych mu měl věřit, tak my bez války vlastně nemůžeme žíti a válkou také zbohatneme. Vzduch se vyčistí... Ale co se týče téhleté desinfekce, to lže. Naše vlastenecké tuky žádná karbolová voda neočistí a z války zbohatnou jenom pohané. A přece jen je nutná!"

„Ale k čemu jen je nutná?"

„To jest velikým tajemstvím. Je nutná a basta. Já ji potřebuji pro svoji praxi, vám je nutná k výcviku vašich citů lásky k člověku. Sedláku k tomu, aby dal najevo otužilost v bědách; vojáku „pro vítězství přemožení", jak se vyjadřuje můj přítel poddůstojník Simakov. Tamhle Dončo ji také potřebuje, protože se také chystá Turky „malko porězat", hlavy jim posekat. Dončo, copak, budeš takhle fidlat Turky?"

A Pastyrev přejel rukou po krku.

Spokojený úsměv přivedl Donča na chvíli z ka-

menné nehybnosti. Dokonce povstal a zamával ztvrdlými tlapami.

„Sičkich porězaju. Zemju pušku i sičkich!“*)

„Tento aspoň ví, co chce! Má aspoň nenávist. Ale u nás, kdyby se člověk zeptal Ivana Archipova proč tam jde? Ledaže jen odpoví: „Jste divný, vaše blahorodí, proč nejíti? Půjdeš, jakmile zabubnují na poplach, na to také zní „vojenská přísaha“.

*) Všechny podřežu. Vezmu pušku, a všechny...

IV.

PŘEDTÍM.

Ráno příštího dne malá družina sester zamířila k Dunaji.

Vpředu harcoval Pastyrev na témže maličkém koníku a s tvářností vítěze si pod brýlemi prohlížel okolní krajinu.

Vojska šla ještě hustěji než včera. Stahovala se tam se všech stran.

Vozíky každou chvíli tonuly v jednotvárných vlnách se zježenými bodáky. Slunce se třpytilo na hlavních pušek; dívky obklopoval se všech stran tlumený hovor.

„Udělejte cestu! Hej, udělejte cestu... milosrdné jedou!“ ozývalo se mezi vojáky. „Rozestupte se!“

A živé moře se rozestupovalo. Zaprášené tváře „v pochodu“ zvědavě se dívaly na skupiny sester. Někteří vojáci se křižovali a ukláněli; důstojníci vzdávali čest.

„Proč to dělají?“ zahleděla se jedna ze sester na počínání vojska.

„To neplatí tobě, ale tvému kříži.“

Obtížnější byla setkání s dělostřelectvem. V tom případě bylo nutno pomalu objíždět děla rachotící po rozbité silnici.

Brzy zavanul chládek. Bylo cítiti vodu.

Po cestě se rozkládaly stromy. Ještě chvíli, a koruny stromů tvořících háje proplétaly se nad silnicí, obdařujíce chládkem vedrem znavené tváře. Ve stínu se rozkládaly celé prapory. Vojáci si lehali v řadách jeden ke druhému, hustě, bez přestání. I tady panovalo mlčení. Nebylo slyšet ani písně, ani žertu.

Umořené koně sklesle odháněli ovády; ve veliké

výši na nebi táhla k jihu hustá hejna havranů. Patrně ucítili kořist...

Vojáci se vyptávali každého kozáka, vracejícího se ze Zimnice: „Přešli-li Dunaj, a jak přešli?“ Zprávy jako vždy si vzájemně co nejvíce odporovaly.

„No tak, co naši?“ obstoupili vojáčkové vedrem unaveného donského kozáka.

„Nic se nestalo, sláva Bohu... Bůh pomohl!“

„Přešli?“

„Což to! Již pod samým Sistovem pobíjejí Turky.“

„No, no!“

„Na mou duši! Hrůza, kolik jich pobili! Spousta jich leží po všech horách.“

„A padlo mnoho našich?“

„Ne, to nestojí ani za řeč. Říkají, asi dvacet lidí.“

A kozák, oznámiv tak neuvěřitelnou zprávu, žene se s depeší střemhlav dále.

Druhý má ovšem zas jiné zprávy.

„Jest „ho“ hrozná spousta! Jak vám počal útočiti, naši začali úpěnlivě prosit, ale „on“ drtil a rubal. Naši tam nejspíše všichni padli. Spějte rychle na pomoc, braši; ale říkám vám, je „ho“ mnoho...“

„Kolik padlo našich?“

„Asi tři tisíce. Celá polovina divise padla, a jakž by ne, když se on, můj ty Bože, se všech stran na tebe hromadně hrne, a ty stojíš na otevřeném místě. No, to tě lehko postřílí.“

„Čert aby se v těch Gavriličích*) vyznal,“ rozumují vojáčci. „Jednou dvacet lidí, po druhé tři tisíce.“

Ale Gavrilovič již uhání dále, rozsévaje všude ještě poplašnější a smutnější zprávy.

Čím blíže k Dunaji, tím shon v nástupu vojsk se stával patrnějším a neklidnějším.

---

*) Přezdívka donských kozáků.

Vojska šla rychleji. Odevšad se hrnulo vozatajstvo. Vozy, tažené několikerým spřežením, byly naloženy na dva sáhy do výše. V nich pod černými dehtovanými plachtami vezli chléb a suchary.

Často vojenské transporty s náboji a dělostřelecké parky zatarasovaly jako zeď celou cestu.

Přicházející vojska rozkládala se kolem v očekávání, až se cesta uvolní. Donští kozáci na svých stepních koních takřka se potápěli mezi koňmi transportů a mezi povozy, nadávajíce a pobízejíce vozky. Zasmušilí mužíci se jenom drbali v týle, a jen když se rozčilili „dotěrností" nahajky, utrhovali se.

„Nač nás biješ, sám vidíš, že na vůz koně přece nepolezou! Ďáble! Zkus to sám, dovedeš-li to."

Ďábel se podíval a opravdu se přesvědčil, že jedna tělega na druhou nemůže lézti. Vozatajští důstojníci, zpocení a ochraptělí od nadávání, v zoufalství se zuřivě vrhali na Gavriloviče, ti zase na vozky, ale nemělo to žádného smyslu, neboť cesta se tím ještě více zatarasovala. Konečně u některého vozu padli umoření koně a také povoz se převalil napříč cesty, a tu pak se již jakýkoliv pohyb stal zhola nemožným. Ale slunce pálilo a drobný prach lezl do úst, do uší a do očí. Pěchota chvíli postála, a když se cesta neuvolňovala, rozdělila se ve dva proudy, úplně obklopovala hustou směsici arb, vozů a těleg, a opět se spojivši v jedinou černou řeku pohybovala se dále...

Odraz slunečních paprsků ještě více dovršoval podobnost s řekou, zrovna jako by se to třpytily praménky v letním vedru pomalu tekoucí...

Naši poutníci div nevypadnuvše z povozů krok za krokem se pohybujíce za pěchotou, objeli náhle přehradu, povstalou na cestě. Stalo se též, že se na ně vrhl hbitý intendant, kterého napadla „vtipná" myšlenka vypřáhnouti koně z povozu „Červeného

kříže“ pro svůj transport, ale Pastyrev ho tak spražil, že intendant co nejrychleji zmizel v zástupu.

„Vida zloděje! Vlastní koně krmí plevelem a po silnicích cizí lidi o ně obírají!“

„Ale, vždyť jsem to chtěl jen v zájmu armády!“ omlouval se intendant z davu.

„Jen obraťte kapsy na ruby. Možná, že potom koníčkové lépe potáhnou. Právě to je špatné, že vám „na vašem zájmu“ více záleží. V zájmu armády! Vám je ta armáda drahou! Ah, vy Jidášové — zrádci!“ zlobil se Pastyrev, koule oči na schovávajícího se intendanta.

„Co se vadíte?“ utrhoval se tento, ale již nerozhodně.

„Jen proste Boha, aby se s vámi ještě nadále jen vadili. Povídá se, že zvlášť na lidi vašeho druhu byly v Anglii objednány zbraně — totiž — konopné oprátky, aby se provazy netrhaly. S pětiletým ručením. Jen ukažte tu svou cherubínskou tvářičku, jak vypadá? Proč se tak stydlivě schováváte za kozáky?“

Nedaleko se mihla ubohá vesnička. Podzemní baráky vybíhaly na silnici svými tmavými vchody. Kukuřičné zlato a červené paprikové guirlandy lemovaly se všech stran tyto tmavé vchody. Na střeše žloutly na slunci veliké tykve; nesčíslná množství čápů se špiček tyčí hlídala ubohá obydlí.

Na verstu odtud nalézá se Zimnice. Rovná ulice vedla podél samého srázu nad Dunajem. Zprvu ubohé domečky neustále vzrůstaly; na velikém a pustém náměstí zvedalo se několik kamenných budov. Dále se zvedaly opět dřevěné chyše. A vše to bylo prázdné a holé. Okenice byly zavřeny, dvory liduprázdny.

Z majitelů tu nikdo nezůstal. Vše je zavřeno na zámek, a oni sami se porůznu rozjeli. Jedni do Turnu-Magurelli, druzí do Alexandrie. Válečná bouře za-

plašila klidnou dřímotu jižního městečka. Ale na ulicích panuje tlačenice a mačkanice. V hustých řadách vlekou se vojáci k Dunaji; nekonečné jsou dlouhé řady vozatajstva.

Vojáci se zastavují u každého domu a pro Krista prosí o vodu. Ubožáčkové se utrmáceli, v ústech vyschlo; jazyky se převalují jako hadry. V nitru to pálí. Aspoň doušek kdyby byl! Ale trocha obyvatelstva, která zůstala ve městě, ti pohostinští Rumuni je nemilosrdně odhánějí: „Nui apa!" (Vody nemáme!) A voják vedrem vysílený se sklopenou hlavou jde dále, aby tam uslyšel opět „nui apa".

„Ah, vy Ruménci, Ruménci!" vyčítavě pokyvuje hlavou voják. „Je vidět, že až po samý Dunaj budeme bez vody!"

Ale vedro je stále nesnesitelnější. Slunce chrlí proudy plamene. Někteří vojáci dostali úplný sluneční úpal. Svalili se do stínu a zachvívajíce se a zmítajíce sebou, leží v těžké dřímotě. Voda by je zachránila, ale není nikoho, kdo by ji přinesl. Velkomyslní hospodáři dokonce přeřezali i provazy od studničních rumpálů a vědra uschovali. Ať si voják třebas zemře, co je komu do něho. Kde byly blátivé kalužiny, i ty vojáci dychtivě vypili.

Rovná ulice, po které jely naše cestovatelky, končila po levé straně špinavou kavárnou s velkou otevřenou verandou, odkud bylo vidět Dunaj, a po pravé straně třípatrovým kamenným domem-hotelem.

Na verandě by nebylo ani jablko propadlo; seděli zde důstojníci těsně jeden vedle druhého.

Dlouhý, snědý a špinavý majitel běhal ze sklepa do kavárny a z kavárny do sklepa, tahaje soudky s vínem. S dychtivostí pili špatný rumunský nápoj. Přece však byl lepší než smradlavé kaluže, ze kterých zrovna vyhnali prasata.

Když husté řady vojáků přecházely kolem, mířící k Dunaji, tu důstojníci se nahýbali s verandy, a zvedajíce sklenice křičeli: „Urá!“ „Urá“ bylo dole zachycováno vojáky, a volání to se do daleka přenášelo od roty k rotě, a hřímalo v Zimnici i v jejím okolí. V tomto křiku zvučelo cosi triumfálního a živelného. Ba, bylo až podivným při této únavě!

„Proč řvete?“ popojel Pastyrev k důstojníku, který nejšíře ze všech rozevřel chřtán.

Ten se už chtěl uraziti, ale když se podíval na postavu Pastyreva, dal se do smíchu.

„Jste vy nějaký divný patron, vždyť přece naši přešli Dunaj.“

„Tak je to tedy pravda?“

„Ano, je to pravda.“

„Urá!“ zařval Pastyrev.

„Pojďte mezi nás, co nevidět dostaneme nové odobeští.“

„Co je tady nového? Ale, že jste si vybrali čas. Dejte sem tu svou sklenici,“ a Pastyrev naráz vypil kořenné rumunské víno, páchnoucí kozinou. „Máte ještě, co?“

„A kdo vlastně jste?“

„Vezměte si oči do zubů. Což jste nepoznal lékařský stejnokroj?“

„Tedy jste přijel kuchat?“

„Tak jest.“

Pastyrev brzy se usadil na verandě, hádaje se a žertuje s důstojníky v té době, co Koševová a sestry se zařizovaly ve velkém domě po pravé straně.

Řady vojáků na ulici Zimnice stále houstly; stále větší a větší spousty vojska plynuly dolů k Dunaji. Hle, přiblížily se opět nové pluky. Zvuky pochodu

Marek 24

hřímají nad dunajským srázem. Ještě nedávno unavení lidé hledí nadšeně. Kdesi hřímá „Urá!“

Vedro je stále nesnesitelnější. A tak pálí, že vysílení se vkrádá do všech prsou...

V.

Pastyrev s galerie dlouho upíral zrak do panorám nedávné povodně, mělčin a hor.

Přímo, div ne u samých jeho nohou, spadal rumunský břeh příkrým srázem dolů. Po srázu se klikatě vinula cesta, po které se nyní pohybovala vojska spěchající na druhý břeh řeky. Slunce se jiskřilo na nasazených bodácích a ještě ostřeji zářilo v kalužích uprostřed zelenajících se mělčin, v nichž zůstaly po nedávné povodni. Cesta obíhala všechny tyto průtoky a jako had se vinula po vyschlé hladině, pak asi tři nebo čtyři versty táhla se po hlubokých písčinách, až vyústila u prvého mostu našimi zákopníky již postaveného. A tam je opět ostrov zarostlý zelenými mračny jarní zeleně. Za ním se pohybují na druhou, včera ještě tureckou stranu pontony, supí velký parník Novosilceva a všemi směry plouží loďky. Jednotlivými horami, zelenajícími se báněmi a složitými spoustami vysokých horských hřebenů zvedá se bulharský hřeb. Modré rokliny táhnou se v jeho prahorách. Jeho svahy zarostly hustými lesy. Na dvou homolích snesla se mračna. V jasném světle jižního poledne zdají se býti holé svahy fialovými. Více vpravo, tam, kde svahy břehu jsou hustě prorvány stržemi, a kde srázy jsou ještě závratnější, za zelení zahrad je vidět mešity, sakli a domy Svištova s obrovským průčelím kláštera, který shora město téměř dusí svojí tmavou masou.

Pastyrev, upřeně a pozorně upíraje tam zrak, rozeznal u vody na mělčině část města. Tytéž mešity a bílé domy. Ještě dále za Svištovem, na jiném místě, jedvaže prokmitají lehkými konturami obrysy vzdálených hor. Bylo k neuvěření, že by zde naši mohli přejíti, zde, kde se zdálo, že sama příroda postavila

k ochraně bulharských údolí nepřemožitelné tvrze, nedostupné výšiny!

„Tamhle jsme se vylodili, vidíte? Jak se vám to líbí?“ vážně ukazoval intendantský úředník na turecký příkrý svah. „Odtud jsme se dali vlevo a dostali jsme se do vražedného ohně turecké baterie, která stála na té výšině. Tam zahynula téměř polovina našich, ale nehledě na to, my jsme...“

„Jak to ‚nehledě na to‘ a kdo je to ten „my“?..“ přerušil ho Pastyrev.

„Kdo? Naši, Rusové...“ přišel do rozpaků vyprávějící.

„Tak, tak to je... Ale již jsem myslil, že to byla intendantura... Po vás tady včera nebylo ani čichu... Teprve dnes jste se přihrabali!... Koníci jsou hladoví, že? Krmili se rekvisičním způsobem, rumunskými doškovými střechami.“

„Ale, zdá se, že také vy jste dnes přijeli?“

„Nebylo nás zapotřebí. K zítřku tu zcela tiše zřídíme lazaret. Kdyby vám to snad ručku nebo nožku pošramotilo (víte, také se vám to stává, je možné, že Bůh dopustí a přimáčkne vás pytel nebo sletíte s koně), račte, prosím, okamžitě vás vezmeme do práce. Budete spokojen, neboť pracujeme čistě...“

„No, aby vás čert sebral s vaší čistou prací!“

„Bez ní se to neobejde... Anno Vasiljevno, Anno Vasiljevno, kam jdete?“

„Ale chceme se jíti podívat na přepravu vojska.“

„Půjdu také s vámi... A to tu stále jenom intendantura přechází Dunaj...“

„Proč jste proti nim tak zaujat? Vždyť doposud se nic nestalo.“

„Jen počkejte, ti Jerichští se ještě projeví... Budete spokojena... Uvidíte, že tito pánové budou jedinými vítězi.“

Koševová bodře šla kupředu.

Cesta zahýbajíc kol výběžku příkrého srázu vedla dolů přímo na písčitou mělčinu. Umoření a unavení vojáci předháněli sestry... Čepice v týlu, pod štítkem se jen leje pot a krky cihlové barvy jsou od potu mokré. Zběžně nahlíželi sestrám do tváří a šli dále, dohánějíce přední. Daleko, kdesi vpravo, asi v blízkosti Nikopole, bylo slyšet dunivé rány z děl... Tu a tam u břehu vzplanul občas drobný třeskot ruční palby.

„Co tohle má být?" zeptala se Koševová.

„Ale nejspíš roztroušené bandy Turků se potulují po okolí..."

Přešli malý můstek přes mělkou strouhu, která tu zbyla po povodni. U začátku i na konci mostu stáli na stráži zákopníci. Bylo zřejmo, že je omrzelo to trčení tady ve vedru. Dřímali s puškami v rukou, jsouce opřeni o slabé tyče zábradlí. Dále rozkládala se zelenající lučina, zatopená jarními vodami. Noha každou chvíli se bořila do vlhké cesty vinoucí se touto nížinou při toku řeky, kam rychle prosakovala voda. Zelená luka střídala se s dlouhými jazyky písčitého nánosu. V těch místech byla chůze ještě obtížnější: písek se pod nohama rozestupoval; v oschlých pásech písku byly louže . . . Z louží nehybně čněly hřbety buvolů. Tu také se nalézal zasmušilý a celý opálený Rumun se svojí arbou...

Luka brzy přestala a dále se již táhla jenom písčina. Koševová s námahou zvedala nohy; Pastyrev supěl a potil se. Zde šli pomalu a s námahou též vojáci, kteří pod tíží tlumoků se jaksi naklonili dopředu, zrovna jako by za sebou táhli nehorázný balvan.

„Jako by to bylo v Polsku. Zrovna takové písčiny," podotkl jeden z nich.

„Co, v Polsku? Ne, ale po Ukrajině přejdi, tam, to jsou písčiny."

„Lepšího již, než je náš tambovský písek, ani není!" nasládlým hlasem zastal se svého kraje mladík. „Člověk jde a noha se mu boří až po koleno do té spousty písku. To je nádherné!"

„To nic, ale u nás v kalužské gubernii jsou písčiny, až hrůza! Až po pás! Ze všech písčin největší písčiny..."

A každý se chlubil písčinami svého kraje; když se nohy v písku rozjížděly, tu vojáci klopýtali, jedva se dostávajíce ze sypkého těsta.

„Hleď, paní s kříži!"

„Milosrdné sestry... Našince ošetřují..."

„K vojákovi jsou dobré!"

A vojáci počali smekat čapky...

V dálce, v ústrety proti jdoucím, objevila se nosítka. Pomalu je nesli čtyři sanitní vojáci. V nosítkách leželo něco tmavého... Odsud nebylo ještě možno rozeznati ležícího.

„Co je to?" zeptal se Pastyrev, když k němu zdravotní vojáci došli.

„Ale, přenášíme včera v boji raněné. S protějšího břehu je přivážejí. Leží tam v úvozech a křoví... Nemohou se sami ozvati."

Z nosítek se pozvedl hrozně bledý obličej se stisknutými rty a jako plsť zmuchlanými vlasy... Oči hořely. Těžké bylo jeho utrpení!

„Kam je raněn?" zeptal se Pastyrev zdravotního vojáka.

„Do břicha," odpověděl sám raněný. „Jste lékař? Podívejte se mi tam, zdá se, že se mi obvaz svezl."

„No tak, zastavte se."

Pastyrev nadzvedl plášť, kterým byl důstojník přikryt. Na prádle u břicha byly červené skvrny; krev

se spekla a prádlo se bortí. V jednom místě řine se čerstvá krev. Nosítka jsou již naskrze promočená, kapka za kapkou padá do žlutého písku.

„Ano, nemáte to úplně v pořádku. Anno Alexejevno, přineste mi vodu z toho potoka."

„Zůstanu na živu? Co myslíte?" A raněný se pátravě zahleděl Pastyrevovi do tváře.

„Budete ještě jako chlapík skákati! Tato rána nestojí za řeč. Za měsíc zaroste."

„Neříkáte to pouze, abyste mne potěšil?"

„Jaké pak těšení. Ani jedno důležité ústrojí nebylo zasaženo."

„Ale vždyť mi tam ve vnitřnostech kule zůstala."

„No, a co si tím trápíte hlavu? Když se jí tam líbí, tak ať si tam sedí. Sama pak vyjde, až ji to omrzí. Přes sto let budete ještě živ." Ale sám Pastyrev mezitím rychle pracuje, přikládaje obvaz a umývaje krev novou cupaninou stále prosakující.

„Máte příbuzné?"

„Nevěstu... V Žitomíru jsem ji zanechal."

Stín přelétl po tváři Pastyreva. Ale hned se přemohl.

„Hromadu dětí ještě zplodíte. Nezapomeňte mne pozvat na křtiny!"

„Ano... kdyby co nejdříve byl konec této války... abych se mohl oženit... a počal žít jako pán..."

„Je skutečně lehce zraněn?" zeptala se Koševová, když raněného zvedli a nesli dále.

„Bude ještě živ asi tři hodiny!" úsečně odpověděl Pastyrev a vykročil dále. „Ach, ten ubožák! Jeden národ vypravil se zabíjet druhý. Vraždění statisíců, ohavnost, pro níž není jména! A tu ke všemu ještě začnou v tisku malebně líčiti statečné činy v plném lesku! Začnou mazat celou zeď lodnickým koštětem! — a zkazí nakonec mladé pokolení. Veliké myšlenky! Co je nevěstě toho ubožáka do velikých myšlenek,

když jí odňali její malé štěstí a celý život jí překroutili? Lhostejno, podklad k tomu je tentýž jako u starodávných lupičů... On se tamhle nyní trápí a sviji v křečích. Asi za dvě hodiny nastane agonie, pak mu bude ještě hůře. Začne plakat, začne se modlit a podívejme se do úředních zpráv! Bude tam státi: hrdina! Prsa vypjatá, ruka vztažena kupředu. „Děti, za mnou!" atd. — Měli by takhle vzíti tu opačnou stranu, pokud bude o samotě umírat v kůlně... A myslíte, že jich tam málo zůstalo?" zeptal se Pastyrev po krátké pomlčce.

„Kde tam?" rozhlédla se kol sebe Koševová.

„Ale tamhle, na těch horách, v roklinách nyní leží a asi... stenají. Nemají síly, aby zavolali; možná, že blízko kol nich přecházejí, ale zvednouti je nemá kdo; tak bez pomoci také zemrou. Ještě za živa je mouchy a červi ožerou. Tady máte tu opravdovou apotheosu války. A před chvilkou intendantský úředník zalykal se nadšením a líčil přechod přes Dunaj... Padouši!"... a Pastyrev ještě více zasupěl. Jako skutečná lokomotiva.

Přišli na písčitou nížinu, s které byl včera na pontonech tam, za Dunaj, vypraven první prapor vojska.

Po zlatě se lesknoucím písku byly rozházeny košile, onuce, útržky a hadříky. Zřejmě si tu vojáci před bojem po starodávném zvyku převlékali prádlo a přezouvali se. Jaký tu asi panoval shon dříve, než tyto neznámé hrdiny a mučedníky posadili do pontonů a poslali na smrt. Všude jsou vidět stopy po sedících lidech. Kde jsou nyní tito lidé a kolik jich zůstalo na živu? A nedaleko, ve vzdálenosti asi deseti kroků valí Dunaj pomalu své kalné, žluté vlny a volně dolů unáší strom vodou na břehu podemletý a trosky loďky rozstřílené u Svištova zdařilými ranami granátů....

„Vida ho, krvežíznivce!“ zastavil se Pastyrev. „Kdyby se tu všecka ruská krev, prolitá za něj, za tento Dunaj, slila, povstala by z ní zrovna taková řeka a ještě hlučněji by zabouřily její nachové vlny. Kdyby byly složeny všechny kosti, co jsme zde zůstavili, tu ne jeden, ani dva, ale možná že sto mostů by bylo možno z nich překlenouti na druhý břeh. Řeku krve by jimi zasypali. Vždyť jsme je sem od nepaměti nosili. Všechen svůj přebytek jsme odváděli tomuto Dunaji. A zač ho tak poeticky opěvují?“

„No, nechte toho, dosti jste se již narozčiloval.“

„Jak to, dosti? Vždyť to je teprve začátek, uvidíte, co bude dále.“

Kalné vody přirazily ku břehu mrtvolu vojáka. Obličej zduřel a napuchl a rozepnutým pláštěm bylo vidět zmodralá prsa. Vlny střídavě zvedaly a spouštěly mrtvolu. Břeh řeky zde byl dosti příkrý a tvořil zatáčku. Vlny tloukly umrlcem o písčitý svah, jako by na něj klepaly, říkajíce: otevři se, poskytni hrob! Občas se vlny valily přes mrtvolu, rozhazujíce jí vlasy a dodávajíce pod svým řídkým sklem podivný život nehybným rysům. Kdyby zde bývala mělčina, Dunaj by byl na ni vyhodil nepotřebnou kořist.

Koševová se pustila vlevo, k mračnům svěží zeleně, která se zaokrouhlovala ve východní části tohoto pořící.

„Co je to tam, zdá se, že doktoři, či ne?“

„Ano, jsou to doktoři. Řezničí...“

Ve stínu osyky je rozloženo obvaziště. Nalézá se tam několik ambulancí Červeného kříže. Vlevo na zeleném koberci malé louky jsou v řadách složeny mrtvoly důstojníků, které byly sebrány na druhé straně Dunaje, na tureckém břehu. Jejich obličeje jsou zastřeny větvemi, přes těla jsou přehozeny pláště. Na pláštích se zbortily skvrny zaschlé krve. Časem

listím vynikal nehybný pohled skelných očí. Ruce ztuhly v nadzvednuté poloze a v těch místech se pláště vydouvaly, sotva dovolujíce rozeznat obrysy pěsti, založené na prsa. Jeden z nich, nedávno zemřelý, ležel zvlášť. Zmodralý obličej jevil ještě známky právě přestálého utrpení. V prsou zela červená rána, ve které, jak se zdálo, ještě vřela krev... Krev prosakovala také z úst a zpod vyceněných zubů.

Nejsou tu ani doktoři, ani zdravotní vojáci. Není jich již zapotřebí. Přinesou sem právě na druhém břehu zemřelého a položí ho tu a opět je zanechají v pokoji v jejich posledním nerušeném snu. — Ledaže občas přijede důstojník, pozorně nadzvedne větve s obličejů a setkav se se známou tváří, pokřižuje se...

A tito zde byli ještě nejšťastnější! Pro ně byly již útrapy ukončeny a míra utrpení byla dovršena. Těm, co leželi vpravo, bylo mnohem hůře. Z těchto míst se ozývalo bolestné stenání a chroptivé výkřiky. Když sonda vnikla do živé, po krajích roztrhané rány, pátrajíc po uvízlé v ní kuli nebo zkoumajíc, jak hluboko se v ní nalézá, vždy zoufalé zaúpění dralo se z prsou nebožáků. Mladí, nezkušení lékaři stisknuvše zuby obírali se raněnými, ztráceli klid a často v bezmocnosti chytali se za hlavu.

Ale zdravotní vojáci stále ještě přinášeli raněné v celých desítkách. Od druhého břehu přijížděly pontony se stále novými a novými mučedníky. Pověst o jejich mukách byla stejná. Včera raněni, proleželi celých čtyřiadvacet hodin v úvoze nebo rokli, dokud jich dnes nenašly sanitní čety, které byly vyslány k vyhledávání raněných. Všichni přinesení byli těžce raněni. Lehce ranění se již včera sami dovlekli ke břehu. Tam zůstali jen ti, kteří se nemohli hnouti. Každý z nich zpytavě patřil doktorovi do tváře, mlčky se tázaje: „Zůstanu na živu? Je rána nebezpečná?“

I v tu dobu, když mladý lékař odvracel oči, takový mučedník se úsilovně snažil setkati se s jeho pohledem, aby z něho vyčetl rozsudek.

Často chroptivé výkřiky slábly, měnily se ve vzlykot a temné stenání a nešťastník se pod sondou nataboval, aby se již více nemučil a nikomu se neozval. Ještě častěji přinášeli raněné lidi v bezvědomí. Ale sotva se sonda vnořila do rány, divoké zaúpění rušilo ticho obvaziště a mučedník se nadzvedal na nosítkách, s hrůzou patře na medika. Někteří prosili, aby je opustili, aby je „nechali a dali jim klidně zemříti."

„Kam jste raněn?" ptali se takových.

„Do... břicha... Tadyhle... dvěma koulemi..."

Takové jenom převazovali a posílali dále.

Pastyrev bez jediného slova svlékl kabát, vykasal si rukávy a dal se do práce.

Černavská jedva zdržujíc vzlykot chodila od mrtvoly k mrvole, pozorně se dívajíc do tváří a hledajíc v nich známé, drahé rysy. Na štěstí tam nebyly. Dívka se vzpamatovala a připojila se ke Koševové, která již pomáhala lékařům, přikládala obvazy, omývala rány a zapisovala adresy, které jí ranění diktovali, aby podala zprávu o jejich osudu do daleké otčiny.

V lese, na jehož okraji nacházelo se obvaziště, vonělo vzduch medem a květy. Člověk, vzdaluje se do svěží zeleně, ihned se přenášel do idylického světa krásy a klidu, nepřátelství lidí uprostřed míru a libé vůně zdálo se mu neskonale divokým a příšerným. Listí tu tiše šelestilo a ptáci vytrvale štěbetali; ospale narážel Dunaj na dlouhé jazyky písečných mělčin. Po pestrých pruzích, sluncem ozářených, mrštně pobíhaly šedé ještěrky. A člověka se všech stran objímala tichá dřímota, tak se hodící k tomuto klidu.

Zde bylo vše tak hezké a klidné, že se to zdálo

až podivné, když po několikerém zapískání parníku najednou se počala táhnout lesíkem a těmito hustými a libovonnými houštinami dlouhá řada zdravotních vojínů s nosítkami. Velká část těch nosítek byla pokryta šedými plášti. Tam leželi mrtví. Ty zbývalo jen spustit do jam, na kterých již od rána vojáci pracovali. Na druhých byli ještě živí. Pastyrev byl již v krvi až po loket.

„Kolik je jich tam ještě?" mimochodem se zeptal zdravotních vojáků.

„Sedmé sto přenášejí kolem," odpověděli mu tito.

„Pokládejte je opatrněji, ďáblové!"

A Pastyrev sám začal řídit umísťování nosítek do ambulancí. Do každé po čtyřech lidech. Poté ambulance se pomalu rozjížděla k rumunskému břehu Dunaje.

„Nepřejete si nic?" laskavě a jemně zeptala se Koševová raněného, kterého právě omyla.

„Děkuji vám, holubičko . . . Jenom odpočinek. Zapomenutí . . ."

Od západu se plazí šedý mrak. Zastřel půl oblohy a z lesa silněji voní květy a med.

Kalné vody Dunaje počaly se před deštěm silněji vlniti a také jejich nárazy na výběžky písčitého břehu staly se hřmotnějšími.

Na šedé řece v bílých hřebenech vln kymácí se nevzhledné pontony a nové a nové desítky raněných přibližují se na nich k rumunskému břehu. Ale po výmolech a roklích nalézá se ještě mnoho nešťastníků. Bojí se též ozvati. Nevědí, kdo zvítězil; zdali se na tomto břehu nalézají naše síly, nebo Turci opanovali pole? Z úkrytů s hrůzou očekávají bouři. Kdopak je v hromobití a bouři do noci najde, pak zase nastane dlouhá noc a vydrží ještě do rána? Šikmý sluneční paprsek proniklý mraky zasáhl přímo sistovské

výšiny. Tmavá masa chrámu ostře vynikla ze stínu, který jej se všech stran zahalil.

Na západě zašplíchal dešť. Liják se blížil. Rány vzdálených děl pod Nikopolem splývaly s prvním burácením hromu.

Doktoři zimničně pracovali, snažíce se před deštěm ukončiti svou práci.

Brzy všichni ranění byli v ambulancích. Tyto nevzhledné archy pomalu se pohupujíce pohybovaly se po písčité cestě k Zimnici...

Déšť poléval jenom obličeje mrtvých a smáčel jim nehybná prsa. Ale i v lijavci se nezavírající a již nevidící oči patřily na nebe.

Zeleň kolem ztemněla. Dunaj potáhl se modravou mlhou.

Ale na pontonech sem tam ještě vozili nové a nové raněné. Zdálo se, že jim nebude konce. Že není konce mukám a smrti. Je to jejich království!

VI.

V ZÁLOHÁCH.

Nebylo téměř místa, kde by byl Pastyrev neměl přátel. Téměř půl armády si s ním „tykalo".

Ještě se ani nevrátil do Zimnice, když kdosi na něj zavolal. Déšť přestal a slunce jasně zářilo. Pastyrev musil slézti s ambulance a nastavit obě tváře mladému důstojníkovi, neobyčejně radostně a dobrosrdečně naladěnému.

„Buďte zdráv, mladíku, buďte zdráv," prohlížel si ho se zřejmým potěšením Pastyrev. „No což, chcete se státi hrdinou? Pokřtili vás včera?"

„Nedostal jsem se k tomu. Zato dnes jsem dostal rozkaz," a důstojníček se velmi blaženě usmál.

„Jaký rozkaz?"

„Ale takovýhle! Kolem Sistova se usadily malé oddíly Turků, po dvou, třech až pěti lidech. Skrývají se v doupatech a střílejí po našich kozácích, po jednotlivých vojácích a po Bulharech. Naše raněné dobíjejí; no, prosím, nejsou to padouši, co? Tak tedy mi bylo rozkázáno, vzíti setninu donských kozáků a zničit (toto slovo protáhl se zvláštní rozkoší) lupiče."

„Za prvé, proč je nazýváte lupiči? A za druhé, jak je budete ničit?"

„Zastřelím každého, koho chytím se zbraní v rukou."

„Tak vy je budete sám odstřelovat? Ale bohaprázdný mladíku, od kdy pak jste se stal tak krvežíznivým? Sám má ještě tváře nafouklé jako velikonoční cejn, ale podívejme se, v jakého se změnil Kaina."

Důstojníček se začervenal.

„Není tu času na sentimentálnosti. Máme již třicet lidí raněných a zabitých ze zálohy."

„Tak? No, a co když vás poprosím, abyste mne vzal s sebou?"

„Vás? Takového tlouštíka?" nezdržel se mladík při pohledu na postavu Pastyreva.

„No, jen se nenaparujte; v sedle sedím lépe než vy. Jsem jízdním pomníkem a ne doktorem!"

„Což pro mne za mne, mně je to jedno; jsem dokonce rád. Jenom s sebou vezměte různé obvazy a cupaninu pro případ něčeho, což nedej, Bože!"

„O to se již nestarejte. V kolik hodin?"

„V deset hodin večer buďte u přívozu."

„Platí!"

„Ale abych nezapomněl, strčte do kožených tašek u sedla koňak, ano? Ten váš z těch anglických skřínek „pro raněné" je zvláštní jakosti."

„Bez úplatku to nejde, mladíku?"

„Ne, to já jen tak. Možná, že bude chladná noc. Tady, co se toho týče, je to divoké. Ve dne je horko a v noci zas se člověk hrůzou jako cikán potí. Máte revolver?" neobyčejně vážně se zeptal mladík.

„Toť se ví, Schmidt-Waetsonův, ústředního nabíjení."

„Prohlédněte si ho. Člověk nikdy neví, co se může stát."

„To už před vámi Kuzma Prutkov povídal."

„Nu dobrá, vše je ujednáno."

„V deset hodin u přívozu."

A Pastyrev opět vlezl do ambulance.

V Zimnici k nesmírnému údivu Koševové a ostatních sester vytáhl revolver, nabil ho a zastrčil do pouzdra. Pak vyhledal jakousi neobyčejnou šavli. „Toto je — sabre de mon père!" (šavle mého otce), vysvětlil sestrám, připínaje si ji k pasu. Ze schránky

číslo šestnáct přikázal Dončovi přinésti láhve. Bulhar střemhlav běžel vyplniti rozkaz, počítaje na jeden nebo dva doušky, ale ouvej! Ani sám Pastyrev se nenapil a jemu též nedal, ale rozkázal, aby byly připevněny se sýrem a druhými jídly k sedlu.

Teprve nyní si Dončo všiml válečného vzezření Pastyreva. Bulhar bez jediného slova zastrčil si za pás velký nůž a dvě pistole na křemen, a přes záda si přehodil starou pušku s neobyčejně dlouhou a úzkou hlavní. Nasadil si čapku na stranu, junácky se zatvářil a vyvedl z konírny koně, rozježené zvíře smutné povahy a divokého vzhledu. Poté zůstal stát u podjezdu na stráži.

„Kampak ses to, junačisko, přichystal?"

Dončo na něho mrkl a ještě více si narazil čapku na stranu, při čemž, neznámo proč, dal svému koni kopanec pod břicho. Rossinanta jenom kývla hlavou a ohnala se ocasem.

„Kampak ses to vypravil?"

Dončo vytáhl nůž, zcela otevřeně si jím přejel po krku a široce se usmál.

„Šičkich turcej porězajem, gospodine." (Všechny Turky pořežeme, pane.)

„Ale odkud víš, že jedu na Turky?"

„Gospodin zemil pušku. (Pán vzal pušku.) Dončo všecko ví."

Nedalo se nic dělat. Dončo by se ho stejně nespustil. Když Pastyrev vyšel ven, aby vsedl na koně, z domu vyběhly sestry.

„Ale kam to jedete, Pastyreve?"

„Malbrug*) se vydal na válečné tažení!" zvolala na něho Anciferová.

„Turky jedeme ničiti," a Pastyrev se posměšně

*) Tlustý, anglický generál, známý z historie.

usmál, vzpomenuv si na intonaci, s kterou totéž slovo pronesl asi před dvěma hodinami mladý důstojníček.

„Honiti lidi...“

Jste to vy? Vy, odpůrce války? Ale co se to jen s vámi děje, Pastyreve?“

„Budu jenom ušlechtilým svědkem,“ přišel do rozpaků Pastyrev. „Nechť Dončo pracuje a ničí. Ale ostatně... Vždyť je válka.“

„Sičkich porežaju,“ s velmi spokojeným vzezřením se ozval Dončo.

„No, vida.“

Pastyrev rychle zanechávaje za sebou ve věčném oblaku prachu se skrývající Zimnici, sjel na dunajské mělčiny. Když měsíc zalil svým stříbrným světlem po povodni zbylé veliké louže a průtoky a bílá pára se zvedla na hřebenech a výšinách tureckého břehu, doktor spolu se zbrojnošem blížili se k přívozu. U pontonů zabývalo se něčím několik zákopnických důstojníků. Mladý ničitel Turků byl již na místě. Celý hořel netrpělivostí a rozčiloval se. Setnina jej očekávala na druhém břehu.

„Sedněte si rychle, doktore. Nemáme kdy. Vždycky se opozdíte!“ již velitelsky se pustil do Pastyreva.

S námahou podařilo se uvésti vzpírající se koně na ponton.

„No, vraťte se zdrávi!“ přál jim důstojník velící pontonům.

„Díky!“

Námořníci odrazili od břehu.

Teprve když mělčiny splynuly s vodou a turecký břeh se ještě ani dost málo nepřiblížil, bylo možno si představit, jak tu je Dunaj široký. Kalné vlny zvučně vrážely do kovových přídí a tříštily se v celých kotoučích bílé pěny daleko kolem pontonu. Uprostřed pontonu stojící koně zdáli se býti na světle

červenými. Námořníci pracovali s napětím všech sil. Občas v blízkosti pontonu pleskla sebou veliká ryba a úderem ocasu tvořila na vodě veliké kruhy.

Ve vzdálenosti asi sta sáhů od pontonu nemotorně proplul parník, vleka za sebou tmavé loďky a celý jsa zahalen dýmem, chrlil z komína snopy zlatých jisker. Nad Dunajem odumřelo jeho ostré hvízdání.

Čím více se přibližovali k tureckému břehu, tím tento stále vzrůstal; nyní se již jeho obrysy zdály býti vznešenými. Strašnými skalisky se zvedaly od písečných mělčin, které tvořily u Dunaje úzký pás, na kterém bylo těžko seřadit vedle sebe několik povozů. Nad skalisky se zaokrouhlovaly a hrbily hřebeny hor, které nyní utonuly v měsíčním jasu. V mrtvém tichu se občas ozvalo suché lusknutí vzdáleného výstřelu a v zápětí úsečný a krátký třeskot. Pak vše utichlo.

„To jsou oni!“ tahal Pastyreva za šos mladík.

„Co, to oni střílejí?“

„Vyhlížejí naše lidi.“

Ponton se tiše zabořil do písčiny a teprve potom Pastyrev rozeznal na bílém písku, do dvou řad se seřadivší, půlsetninu kozáků. Na žlutých násypech zdála se býti černou. Jenom na tenkých ostřích pik matně zářilo měsíční světlo. Mrtvé ticho rušilo pouze jednotvárné šlehání koňských ocasů...

„Jsou všichni pohromadě?“ zeptal se důstojník strážmistra.

„Všichni, vaše skorodije,*) Jenom Achremova poškrábali, tak jsem ho poslal do nemocnice.“

„Jak to poškrábali?“

„Ale do Svištova jsem ho poslal. Po cestě ho však Turek, schovaný za stromem, louskl.“

---

*) Zkrácené: vysokoblagorodije = vysokoblahorodí.

„Ale jdi? . . .“

„Turka jsme ihned odpravili. Bránil se. Ale já jsem mu jednu z revolveru do palice vpálil. Byl to asi bašibuzuk.“

„Proč myslíš?“ zeptal se Pastyrev.

„Ale ti všichni, co tu zůstali, jsou bašibuzuci. Což je to nějaký voják? Se stromu střílí jako pták. Voják bojuje hruď proti hrudi, ale ne tak, aby se stromu střílel... zrádně...“

„Hleďte, děti, abyste nehlučeli, nerozmlouvali a nekouřili. Slyšíte? Rozjezd*) vpřed!“

„Pojedu také s nimi!“ dodal Pastyrev.

Dončo k němu jenom blíže popojel a vyzkoušel nůž. Celá kozácká výzbroj je tak přizpůsobena, že již na dvacetpět kroků není oddíl slyšet. Člověk sice vidí černou hmotu, rozeznává ve vzduchu stejnoměrné kolébání pik, ale šavle o žavli nenarazí, kůň se nedotkne koně; ucho nezachytí žádného zvuku.

„Je tu trubač?“

„Zde!“ ozval se a z řady vyjel vousatý kozák.

„Ty pojedeš se mnou, rozumíš? No tak, doktore, hajdy kupředu!“

V rozjezdu spolu s důstojníkem vyjelo patnáct mužů. Ostatní zůstali se strážmistrem vzadu.

Stezka klikatě stoupala nahoru po úzké štěrbině svahu. Důstojník vyjel dopředu a spolu s Pastyrevem tiše jeli vzhůru.

Cesta byla srázná. Sedla se smekala koňům na ocas. Koni namáhavě vystupovali snažíce se zadržeti kopyty na svazích pod nimi se sesypávajících.

Zprava i zleva skláněly se husté větve sliv a šlehaly jezdce do tváří. Kořenná vůně bílých akatů rozpouštěla se v něžném dechu neznámých květin, které teprve dnes

*) Kozácká přední hlídka.

rozvily v husté trávě své neviditelné korunky, a pokrývaly všechny svahy, po kterých se stezky nevinuly.

V jednom místě byla černá štěrbina. Zde byly větve stromů hustě propleteny. Ani jediný paprsek měsíčního světla nevnikal do chladného úkrytu.

„Počkejte! Slyšíte?“ a mladík nervosně chytil Pastyreva za ruku. „Tamhle vpravo!“

„Copak je to?“ sotva ze sebe vyhrkl doktor, podléhaje bezděky svrchovaně novému proň pocitu. Bylo mu úzko i příjemně. Zvědavost rostla.

Skutečně, vpravo v houští sliv, šramotilo jakési těžké tělo, jako by se někdo prodíral po větvích a kmenech stromů.

„Pošlete mi Archipova!“ šeptem rozkázal důstojník.

Mladý mrštný kozák popojel k němu.

„Předej koně, a sám proklouzni do houští a podívej se, co se tam děje; jenom hleď, aby tě země neslyšela a ani list se nepohnul.“

„Slušajus.“*)

Dončo také nepozorovaně sklouzl s koně a šel za kozákem. Brzy obě těla vklouzla do hustého háje, ale ani to nejcitlivější ucho nebylo by ničeho rozpoznalo. Zřídka zachrastil list a zašramotila lehce odstrkovaná větvička. Rozjezd se zastavil.

Minulo pět minut. Náhle napravo se ozval šramot; několik zlámaných větví spadlo dolů, pak jako by praskla tlustá větev, a v zápětí se ozval hluk dvou padajících těžkých těl. Kdosi tam chroptí...

„Co chceš, ďáble?“, zalehl v uších pronikavý výkřik.

„Božínku! To je náš!“

---

*) Asi naše: „Dle rozkazu, pane!“

„Nač jsi mne chytil? Čerte, pusť! Což je nařízeno chytat našince?“

„Pojď k setníkovi!“

A před důstojníkem se objevily tři postavy. Voják, celý v bílém obleku a v bílé čapce, pak kozák a Dončo, zřejmě zklamaný. Měsíční paprsek pronikal tu úzkou štěrbinou mezi větvemi.

„Tak co, vaše skorodije, to je náš, Rus.“

Jsem od Žitomírského pluku,“ dosvědčoval voják.

„Copak tu děláš?“

„Slívy sbírám. Kamarádům zítra na ščí.“*)

„Pročpak se neozveš?“

„Jak jsem se mohl, vaše skorodije, když mi zacpal ústa? Myslil jsem, že je to Turek, když se, tak tiše přikradl. Ani jsem ho neslyšel. Vidíš, ty!“

„No tak, Archipove, sedni na koně. Pojedeme dále. Co, Turky není slyšet?“

„Jakpak ne? Jest je slyšet,“ozval se voják. „S počátku jsem trhal slívy tamhle, ale odešel jsem, protože se jejich hlasy blízko ozývaly.“

„Kdepak to je?“ škubl sebou důstojník.

„Ale tamhle, v úžlabině. Dovolte, abych vás tam dovedl.“

Vojáček na chvilku zmizel, hledal něco v lesíku a vylezl z něho již s puškou. Dal se v čele kupředu. Rozjezd následoval bílou postavu.

Stezka zahnula vpravo, pak opět vlevo. Koně počali klopýtat. Přes cestu se táhly uzlovaté kořeny. Konečně v dálce, v hlubině, na jakémsi dně, mihl se ohníček.

Jezdci sestoupili s koní a svěřivše je několika kozákům, pustili se za vojákem, snažíce se nevychá-

*) Polévka.

zet na světlo. Husté kdoule až k samé roklině tvořily spolehlivý stín. Jen Dončo jednou sletěl do jámy a způsobil hluk, ale jinak vše ostatní bylo v hlubokém tichu.

„Tadyhle jsou!"

Úvoz spadal příkře dolů. Na hřebenu svahu rostly kdoule. Naši vojáci se přitiskli k jejich tlustým kmenům a prohlíželi si dno rokliny.

Uprostřed doutnaly oharky, ke kterým lidé dole se nalézající stále přihazovali suché ratolesti vinné révy. Lehký plamen vyšlehoval s praskotem a sykotem. Kol ohně bylo možno rozeznati šest postav. U ohně, nejblíže ze všech, se nalézal křivonosý a vousatý Turek. Kolem červeného fezu měl obtočený hadřík, který nahrazoval turban. Bluzu měl na prsou rozepiatou. Otvorem tím bylo zříti tmavé, jakoby sluncem vypálené tělo. Vedle něho seděl v dřepu téměř ještě chlapec, s měkkými a hezkými tahy polodětského obličeje. Vlasy na hlavě se mu svíjely ve vrkoče. Za širokým, tlustě omotaným pásem leskly se zbraně. Byly tam pistole a jatagany.

Ostatní Turci porůznu leželi v úžlabině. Panovalo mrtvé ticho. Bylo patrno, že nečekali Rusy a že dokonce rozložili táborový oheň, aby se trochu ohřáli; byla chladná noc.

„Nejsou to snad pokojní obyvatelé?" šeptem zeptal se důstojník.

„Co vás vede," taktéž šeptem odpověděl voják. „Dovolte, abych se přesvědčil, vaše skorodije."

A bílá postava proplížila se kolem na druhou stranu rokliny, kam dopadaly měsíční paprsky. Voják došed k osvětlené mýtině, se vzpřímil a dal se po okraji rokliny, jako by nic nepozoroval. V roklině povstal poplach. Starý, křivonosý Turek chopil se pušky a shýbnuv se, počal se plížiti k vojákovi. Don-

čo tiše slezl dolů, a také sklouzl do trávy. Voják stále ještě se nalézal ve světle. Turek vyhlédnuv si místo, přitiskl se k zemi a zamířil na vojáka; ještě však nestačil stisknouti kohoutek, když u samých nohou Pastyreva, zdola v trávě, kam se proplazil Dončo, se zablesklo a zahřměl výstřel. Doktor pouze zpozoroval, že křivonosý Turek se chytil za hlavu a svalil se dolů.

„No, děti, s Bohem do toho!" zvolal důstojník a vytáhnuv šavli vrhl se do rokliny.

Kozáci se tam také pustili s vytasenými šavlemi; všechny je však předešel s protilehlé strany rokle se ženoucí voják-Žitomírec.

Chytil svoji „krynku"*) za hlaveň, a mávaje jí kolem sebe, vrhl se na Turky.

Ustrnulí Turci vyběhli na hřeben rokliny, ale tam je přivítali výstřely tří donští kozáci, kteří se tam postavili na stráž. Turci cosi zadrmolili ve své řeči.

„Semenove, ty mluvíš turecky; křikni na ně, aby se vzdali."

Semenov na ně křikl, ale jedinou odpovědí bylo pět výstřelů z pušek.

Kdosi chytil Pastyreva za ruku a přiklonil se mu na rameno. Doktor se ohlédl; vousatý kozák ho křečovitě tiskl. S čela mu kapalo cosi červeného...

„Co je s tebou?"

„Moje smrt, holoubci, můj konec..."

Ale v úvoze již byla bitka.

Dončo předběhl kozáky a připlížil se k jednomu z Turků. Současně jak Žitomírec, rozpřáhnuv se, spustil pažbu na lebku nejbližšího bašibuzuka, Dončo pak nenadále se zvednuv, chytil druhého Turka za nohy

*) Puška Krnkovy soustavy.

a zvrátil ho. Vytáhnouti nůž a podříznout mu hrdlo bylo pro Donča dílem okamžiku.

Dva Turci odhodili pušky a vzkřikli „aman“ (milost). Chytili je a odvedli nazpět; ruce jim pevně svázali na záda. Zato nejmladší Turek opřel se zády o kdouli a bránil se s ponurým zoufalstvím. Vystřílel patrony a když se již našim lidem zdálo, že se ho mohou zmocniti rukama, to polodítě vytrhlo jatagan a ranilo nejbližšího vojáka.

Volali na něho, aby odhodil zbraň, slibovali mu, že bude ušetřen, ale mladý Turek jenom skřípal zuby a zplna hrdla jim v ústrety chrlil nadávky.

„Rozkažte, aby s ním udělali konec!“ obrátil se kozák na důstojníka. „S ním není možno nic svésti.“

„Škoda ho, je mlád,“ nerozhodně odpověděl důstojník.

„Bůh zachraň, vaše skorodije, to je lítá šelma. Hle, jak sekl našeho vojáka. A jak jen zuby skřípe. Přímo jako vzteklý pes.“

„Což to zkusit nějak jej zranit, abychom se ho přece jen zmocnili živého?“

„Ale, vždyť již naši na něj šli se šavlemi, ale nic s ním nelze svést.“

Dva kozáci zamířili na chlapce. Ten trochu zbledl a zachvěl se, ale ihned se vzpamatoval a ještě silněji na ně zahulákal. Donča také už se pokusil k němu se dostati, ale hoch i jeho sekl jataganem. Donča se jenom chytl za raněnou ruku a odešel stranou.

„Což, máme střelit?“ — zeptali se kozáci.

Důstojník se odvrátil a mávl rukou. Zahřměly dva výstřely. Když se jejich dým rozptýlil, u podnoží kdoule tlouklo sebou mladé tělo a křečovitě se svíjelo. Krev vystoupila z úst. Chlapcova ruka ještě svírala jatagan. Z černého otvoru v prsou valil se široký, tmavý pruh krve. Ve spánku zela druhá taková díra.

„Ještě mladíček!“ soucitně poznamenal starý kozák. „Ale statečný, dobrý voják by z něho vyrostl.“

„Ano, tři našince posekal.“

„Jen co je pravda, lid je u nich udatný.“

Pastyrev přikročil k chlapci, aby prohlédl rány; zpozorovav však černou díru ve spánku, jenom pohodil hlavou.

Dončo si již jakýmsi hadrem ovinul ruku.

„Víte co?“ obrátil se doktor k důstojníku, „jen si sami vyhlazujte Turky, ale mně dejte průvodce, vrátím se zpět. Ta honba na lidi je již příliš odporná.“

„Je tomu tak, když to člověk po prvé vidí!“ mimochodem podotkl Žitomírec, zapaluje si dýmku nad čerstvě pobitými mrtvolami.

Kdepak jsi přišel k tomuto tabáku, he?“

„Ale tamhle u toho,“ ukázal hlavou Žitomírec na křivonosého Turka, který nyní ležel roztažený na svahu rokle. „I míšek má vybraně pracovaný, celý vyšívaný.“

„Proč pak jsi si ho nevzal?“

„Voják nesmí. Galety*) a tabák ano. Ale věci ani pomyšlení. Ale i ten tabák stačí, však je to také tabáček! Moc dobrý. U nás v Rusku takového není.“

„Kdepak je ten míšek?“ zeptal se ho opět kozák.

„Ale tamhle leží.“

„Vezmu si ho. Vy vskutku si ho nemůžete vzíti, protože jste vojáci, no, ale kozák si ho smí vzíti. U nás, co se tohoto týče, je to zcela prosté. Ba, my ani nemáme od našich představených žádného rozkazu, abychom na to dbali!“

„Mezi námi jsou také tací, kteří berou.“

„Tak, tak. Ještě snad se na ně ohlížet. Vida, jaký je. Zlatem vyšívaný. Takové u nás na Donu nejsou.“

---

*) Suchary.

„Ty, prohledej mu kapsy, možná, že ještě něco najdeš.“

„Vše, co tu je, bude naše. Nemá snad prstenů? Když jsem odjížděl, ženě jsem slíbil přivézti.“

V té době Pastyrev, doprovázen Dončem a kozákem, sjížděl již dolů k Dunaji.

Měsíc ještě jasněji halil stříbrným svým závojem vrcholky kdoulí a sliv a štědřeji rozestíral zlaté sítě po řece pomalu proudící...

Doktor se již na ni zahleděl s hřebene skal, ale nablízku se ozvalo suché třesknutí výstřelu. Koule mu hvizdla kolem uší.

Doktor si vzpomněl, kde se nalézá, a spěšně sjel dolů.

VII.

U BROFTA.

Tichá Zimnice zalita jest slunečním světlem.

Vedro je nesnesitelné; není se kam uchýliti. Všechny trápí stejně; ty, pod střechou kafany (kavárny) zrovna jako ty pod plachtami stanů a ve stínu husté zahrady, kde se nachází štáb činné armády. Ba i neobyčejně důmyslní důstojníci, sem a tam neklidně pobíhající s balíky těch nejpotřebnějších, ale ve skutečnosti pro žádného důležitých listin, protože skutečné operace nesou se mimo ně, tito důstojníci jako by se rozplynuli a dřímají ve stanech.

Vojáci využívajíce kousíčků stínu také se rozložili a spí, nastavujíce mouchám rozpařené obličeje. Nohy mají na slunci; shnilá kůže intendantských bot se bortí, rozpaluje a praská. Rotní psi si lehli k lidem a lenivě ohánějí ocasy ovády. Také koně vtáhli hlavy do stínu, neboť i je trápí vedro; zde též, u samých jejich kopyt, svalili se unavení vozkové a téměř odumřeli v těžké dřímotě za očekávání agenta, který je měl každou chvíli vzbudit k přechodu přes Dunaj, na jeho druhou stranu, do hlučného Svišťova, kde, jak říkají, je rakije a víno lacinější než voda a chléb. Člověk si toho může nabrati u Bulharů, kteří ještě oslavují odchod Turků, kolik jen se mu zachce.

Vše mlčí...

Kukuřičná pole dychtivě pijí sluneční teplo a světlo; zelené větve stromů se v parnu natáhly a hoví si v lesku jižního dne.

Hoví si též veliká řeka, která se dnes takřka vyšňořila oslnivým, stříbrným brněním.

Jenom v jediném koutku Zimnice nepoddávají se lidé, patrně veselí, vedru. Je odtamtud slyšet volání a

přípitky. Rozléhají se ještě silněji, jako navzdory tomu parnu, a lákají k sobě v sousedním lazaretě od rána pracujícího doktora Pastyreva. Tak ho to tam táhne do té veselé společnosti.

Sestry též byly silně unaveny ošetřováním a dohledem nad nemocnými. Lehký větřík zřídka kdy sotva znatelně zašelestí listím a obrazce tvořící stíny přebíhají po tvářích raněných, které dnes vynesli na dvůr bílého rumunského domu. Ve dveřích domu mžiká očima Dončo, který od samého rána marně uvažuje jak to přijde, že Rusové položili tu spolu se svými lidmi také Turka, kterému koule uvízla v rameni. Dončo se již nabídl, že dopraví nešťastníka přímo do ráje Mohamedova, ale místo odpovědi dostal od Pastyreva pohlavek...

Raněným je ve stínu dobře. Odpočívají si, chřívají se, neboť pro ně není vedro nesnesitelné. Oni jediní mají radost z teplého sluníčka!

Ale v sousedství je stále hlučněji a hlučněji. Tam se nalézá veliký stan s nadzdviženými cípy, pod kterými jsou vidět jen nohy uvnitř sedících lidí. Na plachtovině stanu je napsáno velikými písmenami: „Hôtel Broft". Hned vedle stojí plachtou kryté vozy, soudky s vínem a pivem; obrovský samovar chrlí oblaka páry... Uvnitř stanu je babylonský zmatek. Za stolem sedí nejrůznější společnost. Vyšňoření ordonanční důstojníci vrchního velitele, jakýsi starý generál, několik cizinců, vojenských to zástupců cizích států. Stranou sedí zaprášení důstojníci činné armády... Zcela zvlášť sedí kroužek civilistů...

„Tak vy jste hrabě?", vyptává se generál číšníka, nalévaje sobě a velmi dlouhému Rakušanu, kterého všichni nazývají Kolomanem Ivanovičem.

„Ano, hrabě!" přisvědčuje číšník.

„Copak vás přimělo k této ponižující službě?"

„Jsem společníkem podniku. Mám na tom u Brofta podíl. Jsem mimo to též důstojníkem...“

„Ve které armádě?“

„V rakouské.“

Koloman Ivanovič se mračí.

„Tak, víte co, hrabě a důstojníku, přineste nám ještě lahvičku chlazeného, my tuhle s Kolomanem Ivanovičem se napijeme na přátelský spolek dvou národností.“

Koloman Ivanovič, který je u armády znám již od samého Ploešta*) pod přezdívkou Nozdrev,**) pletoucím se jazykem vysvětluje: „Takových přátel, jako jsou Rakušané, Rusové nemají a nikdy míti nebudou.“ Rozcitlivělý generál natahuje se k němu přes stůl: „přátelé“ se líbají, při čemž generál dojatě hledí Nozdrevovi do očí a neznámo proč poplácává jej po zádech.

Na tuto scénu srdečného souhlasu dívá se ironicky z dálky neobyčejně vysoký a hubený zrzavý Angličan, plukovník Veleslej, v černé husarské bluze, která ještě ostřeji ukazuje nevzhlednost jeho nesouměrného těla. Nikdo s ním nechce pít a nikdo si s ním nepřeje ani společně sedět. Nikdo mu nevyznává lásku a panická ústa plukovníkova jsou ušetřena generálských polibků.

„Však my tu Anglii ztlučeme!“ mrká na Kolomana Ivanoviče generál, dávaje naschvál přízvuk na slovo „Anglii“.

Rakušan přichází trochu do rozpaků, ale nicméně si ťuká, snaže se nehleděti v tu stranu, kde sedí anglický zástupce.

„Jen ať si do toho strčí nos, však my jim boky polámeme... po rusku.“

---

*) Město v Rumunsku.

**) Odvozeno od nozdrja, nozdreva = nozdra, nosní otvor, chřípí.

Veleslej nervosně škube rameny. Odejíti je mu hanba a sedět tu je proň těžko. Dohaduje se, o čem se mluví. To chápe také podnapilý generál. „Ví kočka, čí maso snědla," samolibě opakuje a hledí, jak se šampaňské ve sklenici zlatově leskne a jak se pění v úzkém hrdélku právě odzátkované láhve.

„Zamýšlí nás postrašit... Jen račte, prosím... Máme pro ně připraveno... Budou spokojeni. Ty potvory se patří naučit..."

„Poslyšte, to se nesluší... Urazí se...," lámanou ruštinou vysvětluje Koloman Ivanovič.

„Ale vem ho čert, nechť se urazí. Hrabě a důstojníku, račte nám dáti ještě lahvičku chlazeného."

V kroužku důstojníků činné armády smějí se a hovoří ještě upřímněji. Každý vypravuje o nedávných operacích, kde byl osobně účasten. O sobě nikdo ani slova; nejvíce se hovoří o vojáku a jejich srdečné řeči dýší nelíčeným nadšením...

Tady po šampaňském není ani potuchy. Pijí tu rumunské pivo a málokterý má před sebou láhev lacinného odobešti, rumunského vína. Všichni jako naspěch, pospíchají toho využít: podařilo se jim asi na dvě hodiny získati dovolené, aby se mohli vzdáliti na protější břeh a u Brofta na chvilku se rozveseliti... Již je neobsluhuje hrabě a důstojník, ale jakýsi ušmudlaný a otrhaný Valach, který odzátkovává láhve s pivem prsty a utírá talíře špinavými šosy pláště. Nenároční armádní důstojníci si z něho dobrosrdečně dělají vtipy.

„Víte co, bratři, budeme také píti s přípitky!", mrká jeden mladý důstojník směrem ke generálu."

„Tak do toho. Ale jenom s pivem."

„Samo sebou se rozumí, že ne se šampaňským... Vždyť mi všeho všudy na penězích zbyly dva zlaté... Hlavní pokladník je padouch, předem nedá ani kopejky. Co se toho týče, máme přesného pokladníka. No tak

já navrhuji, pánové, abychom vypili na zdraví našeho vojáka! Urá!"

Ostatní se připojili k přípitku. Zvolání „urá" bylo tak silné, že až v uších zalehlo.

„Pánové, o čem pak tam rokujete?" obrátil se k nim generál.

Důstojníci vstali a rozpačitě počali mezi sebou vyměňovati pohledy.

„Nemáte nákrčník podle předpisu!" podotkl generál mladému praporčíku. — „Tak o čem pak jste mluvili?"

„Pili jsme, vaše prevoschoditělstvo, na zdraví ruského vojáka."

„Hm... Vojáka... To je pěkné, také si s vámi přiťuknu... Ale copak to je, pivem připíjíte? Hrabě a důstojníku, hned sem dejte půl tuctu lahví chlazeného. Když pít, tak pít... Za ruského vojáka po rusku!"

Důstojníci přišli do rozpaků.

„Pánové, sedněte si k mému stolu... Copak to, že máte na knoflíku pověšený pytlík na tabák? To je nepořádek... No tak, kolem stolu... Takhle... A buďte veselejší!"

Mladí lidé se rozpačitě na sebe dívali.

„Miluji naši armádu, Kolomane Ivanoviči.. Sám jsem gardista, ale armády si vážím... Poslechněte, ten pytlík přece jen sundejte. Služba je služba... Vy, pánové, se na nás, gardisty, díváte asi jako na cizé, ale my vás, na mou duši, máme rádi... Vždyť sloužíme jedné věci, ač, pravda, různým způsobem."

Stařec zřejmě počal žvanit nesmysly.

„Hleďte, nyní s vámi piji... My jsme nahoře a vy dole. Tento nákrčník si přeměňte, praporčíku, jinak můžete míti nepříjemnosti. Víte sám... Mně to konečně nevadí. Ale, čert nikdy nespí a můžete potkati velkoknížete."

„Přeměním si ho, vaše —stvo..."

„A také, pánové, by neškodilo, kdybyste se trochu očistili. Ruský důstojník má býti švihák... Zvláště v cizí zemi...“

„Náš oboz zůstal vzadu... A ani se neví, dožene-li nás.“

Jednomu důstojníkovi stěží podařilo se vyklouznouti ze stanu na sluneční žár. Zprvu až oči zamhouřil, jaké jej oslepilo světlo. Pak si dlaní zastínil oči a ohlédl se. Vedle za zdí bylo slyšet ženské hlasy. Stoupl si na špičky. Několik milosrdných sester stavělo do stínu hustého kaštanu nosítka, na kterých ležel raněný.

„Lazaret.. Půjdu se podívat, nejsou-li tam známí. Jaký to protivný generál, bože, odpusť. Jaká to nuda pro ty, co tam s ním zůstali sedět.“

„Bobrove! Bobrove! Počkej!“

Za důstojníkem běžel mladý praporčík, „nemající nákrčník podle předpisů“; byl celý šťasten, že se mu podařilo odtamtud vyklouznouti.

„No, sotva se mi podařilo vzít nohy na ramena... Celý čas si mne jen dobíral... Kam jdeš?“

„Ale tuhle do lazaretu, není-li tam někdo známý.“

VIII.

MINULOST PŘELÉTLA KOLEM.

Bobrov zahnul do příčné uličky, která tonula v zahradách. Skvostné krajiny za jejich ploty rostoucí nízko se nakláněly k zemi. Vzduch voněl růžemi. Z dálky se ozývala vojenská píseň... Mladý praporčík se nedalcko nemocnice oddělil se a zůstal zpět, jsa váben kavárnou, odkud na něho zavolali kamarádi. Bobrov sám pokračoval v cestě, až spatřil před sebou milosrdnou sestru. Jako by jej něco bodlo do srdce.

Zastavil se a pozorně se na ni zadíval... Srdce mu počalo velmi rychle tlouci... Již se mu krev vehnala do obličeje a opět mu z něho zmizela... V očích se mu kmitl výraz tesknoty a hanby. Jako by se bál setkati s jejím pohledem. Již se chtěl vrátiti zpět, ale tu jako by ho něco popohánělo dopředu...

A milosrdná sestra nic nepozorujíc šla proti němu. Nemocná, slabá, zrovna jako po prvé, když jsme ji viděli v Biji.

Solucevová pracovala bez oddechu. Její smutný obličej pobledl a ještě hustěji spočinuly na něm modré stíny. Zřejmě zeslábla. Šla s polozavřenýma očima.

„Mášo... Marjo Vasiljevno..."

Na okamžik před ní vše zakolísalo... Zelená oblaka husté zahrady, sluncem ozářená ulice, jakýsi kozák jdoucí stranou a zuřivě řinčící šavlí, i bledý, známý a kdysi tak milý obličej, hledící nyní se zpytavou tesknotou do jejích pobledlých rysů. Bezděčně se chytila za prsa. Bála se, že padne rozčílením.

„Co tu děláš... děláte?" pronesla a poté dodala si odvahy a směle na něho pohlédla.

Bobrov se též vzpamatoval a odvrátil od ní svůj pohled.

„Sloužím... Začala válka a já opět vstoupil do armády... Tu jsem se chtěl podívat do nemocnice...“

Oba stáli mlčky a zdálo se, že si vzájemně slyší tlukot srdcí.

„Je mi těžko, Mášo, minulost mne dusí... Nenadál jsem se toho, že se tady setkám s vámi... Jak jsi... jste se změnila...“

„Zato vy jste stále týž?“ polotázavě mu odpověděla a cosi zlého, podrážděného zaznělo v jejím hlase.

„Ne... Nejsem takový... Stydím se za to, co se stalo... Jak jsem se kál... jak jsem se trápil... Jak zoufale jsem tě hledal.“

Solucevová se již docela ovládala. Nyní již necítila žádné lítosti. V duši jí vřelo. Připamatovala si mučivé dny a mučivé noci. Na srdci se opět otevřely staré rány a bolí, velice bolí... Minulost se vším utrpením a rozčílením vstala z mrtvých. Cosi jako by se přivalilo k jejímu hrdlu... Ba až ruku zvedla, jako by ho od sebe odmršťovala.

„Pročpak jste mne hledal, Alexandře Petroviči?“

„Abych si odpuštění vyprosil... obnovil staré... Ach, Mášo, kdybys ty věděla...“

„K čemu potřebujete mého odpuštění? A to staré, co bylo, je lépe zapomenout! Vy jste ho zapomněl dříve.“

Schovávala si ještě jednu ránu, kterou ho chtěla ke konci sraziti.

Při vší své nekonečné dobrotě nemohla si odříci té rozkoše, pomstíti se tomu člověku, který jí znetvořil celý její život, který ji utrápil a zničil její maličké, ale tak drahé štěstí.

„Poslyš,“ počal spěšně, jako by již od něho odcházela, „poslyš, jenom upusť od toho náhledu... Vím, není pro mne ospravedlnění, ale uznej jen, co jsem vytrpěl, věz, co jsem tehdy sám nevěděl a co bylo pro mne sama tehdy ještě skryto... Myslil jsem, že tě nenávi-

dím, ale miloval jsem tě... Miloval... Když jsi v ten vlhký a chladný den odešla..." Co duševní bolesti zaznělo v jeho hlase, když toto říkal.

„Vrátil jsem se až večer, a když jsem zůstal sám pochopil jsem, jak jsi mi drahá, nekonečně drahá... Byl jsem nemocen... Vrhal jsem se všude, chtěl jsem zapomenout... není možno zapomenout... Chtěl jsem se věnovati nějaké práci..., ale všude jsi stála ty přede mnou... Nemohu býti bez tebe... Nemohu... Odpusť mi. Zachraň mne, můžeš-li, zbyla-li ještě aspoň jiskra lásky..."

Tento hlas! Pamatovala si ho dobře! Tonul cele v známých jí upřímných zvucích. Tento hlas! Jak mu tehdy naslouchala. Jak jí byl dříve drahý. Ba i teď cosi vyvstává v prsou. Snad ne to staré? Což opravdu se ještě nevybavila ze zradivšího ji očarování?! Co něhy je v jeho slovech! Jak vyhlíží utrápený a zničený. Je jí ho líto!.. „Zachraň mne, můžeš-li, miluješ-li mne ještě." Ano. přes všecko, přes ni samou, jej ještě miluje. Jaké měl vlnivé, krásné vlasy... Bezděky na ně pohlédla a spatřila stříbrné šediny: Toť známka, že skutečně trpěl... Jak ji to k němu táhne, jakou touhu pociťuje stisknouti jeho ruku... Přitisknout se k jeho rameni... Zavzlykat společně s ním... Všechen led, který obklopil jeji duši, roztál... Teplo a jas zavanul v prsou...

Ale dítě!

A ona od něho odskočila... Jakási hrůza kmitla se jí v očích...

„A dítě?" ozvalo se jí v uších, jako by to kdosi vedle ní zavolal. A jako ve skutečnosti uviděla maličkou rakvičku a v ní na bílém polštářku zavřená očka, maličký zakulacený nosík a odulé, zbělalé rtíky, jako by děcko bylo uraženo.

Do jejího srdce proklouzl jako had zlý a chladný

pocit a zadusil lítost, vzplanutí lásky i známé záchvěvy, když to tak láká přiblížit se k milovanému člověku a přitisknout se k němu.

„Ale Alexandre Petroviči, vás mám zachránit? Vás, který mne zničil? Milovat vás, který... Ale co tu mluvím? Chtěla jsem vám psáti, oznámiti vám to... Bylo mi to odporno... Vy nevíte? Sama jsem vše na sobě snášela... vše... Pro ně vám neodpustím..."

„Kdo je to ono?... Co nevím?" nechápavě jí pohlédl do obličeje.

Celá se třásla... Jen ještě okamžik a zavzlyká tu na ulici... Obličej se jí křečovitě svírá, prsa trhavě a často oddechují... Sláva bohu, přemohla se... A ještě chladněji a beznadějněji pro něho zazněl její hlas:

„Ono, mé dítě... Porodila jsem tehdy..."

Krev se mu vehnala do hlavy, radostné chvění proběhlo nervy a Bobrov chtěl zvolati: „Kdepak je, dej mi je!..." Vzal ji za ruku... Jak studená byla ta ruka!...

„Pro ně, pro to naše dítě mi odpusť."

Ani jiskry útrpnosti necítila v té chvíli, když jej jakoby nožem bodla:

„Zemřelo před dvěma měsíci... Trpěla jsem nouzi. Vlhký a studený byt... Špatně jsme se stravovaly... To zabilo dítě... Pro ně nikdy ti neodpustím..."

Bobrov stál u zdi jako by byl ztratil vědomí. Slunce do něho přímo pálilo, ale jemu bylo zima... Třel si ruce... Naráz zeslábl... jako by pod ním nic nebylo, nohy necítily žádné opory... Propadl se kamsi... Stále se kol dokola plete a mate... Hle, obrátila se. Šedivý oblek a rusá hlavička naposled se mihly ve vratech nemocnice. Ale copak se to s ním děje?...

„Vaše skorodie... To se nesluší... Vzpamatujte se, tady chodí generálové... Vstaňte..."

A kolem jdoucí kozák od tělesné stráže z nějakého vojenského průvodu počal zvedati Bobrova...

„Co chceš? ... Jdi pryč!“

„Ani za nic, to nelze pane ... Tudy generálové chodí ...

„Zemřelo z bídy ... Mé dítě zemřelo!“

A Bobrov přitiskna se ke zdi, zavzlykal. Duté a zoufalé byly ty vzlyky ... Nyní v jeho zmučeném srdci nebylo již ani jediné jiskry naděje ... Plakal nad celým ubohým životem ... nad dalekým a neznámým hrobem milého dítěte, o kterém se proto jen dověděl, aby je hned zase ztratil ...

„Bože, bože ... tak vida, to je ten ... trest ... Za copak mně tak krutě trestáš? A pročpak ji? .. Za co ji? Má ubohá Máša! ... Ne, co nejrychleji ... odsud ... Ano, nyní jsi jí odporný ... Zasloužíš si její nenávisti ... Odejít co nejdále ... Aby tě více neviděla a neslyšela o tobě ...“

Solucevová sotva že došla do svého koutka. Anciferová už se k ní hnala s prudkým smíchem.

„Zanechte mne o samotě ... Pro jediného Boha ... Nechte mne vydechnouti ...“

A skutečně se dusila. Svoji celou minulost prožila v několika minutách.

Zdálo se jí, že je málo vzduchu ... Rozepiala límec a rozhalila prsa ... Ulehla ...

„Ach, jak je mi ošklivě, jak špatně mi je.“

A jak ho nemilosrdně jako kat srazila ... Do srdce ho bodla ... Chvilka zlostné radosti a náhle ji proniklo cosi svíravého, od čeho se jí udělalo ještě dusněji. Nadzvedla se a velmi často oddechovala, ale jako by nebyl žádný vzduch ...

Vždyť přece prosil za odpuštění ... Jako zločinec ji úpěnlivě prosil o slitování .. Má též rozedrané srdce .. Jak mluvil o svém utrpení! ... To znamená, že prožil totéž co ona ... Zrovna tak těžce se mu vymstila ta rozluka ... Vždyť teď ji sám na ulici zastavil ...

Mohl se obrátit a mohl odejít nepozorován... Neudělal to a radostně se k ní vrhl... Čekal a doufal... A co udělala ona?

Ano... jako nožem... přímo do srdce... ho bodla. A nechala ho samotného.

Podivno. Před nějakou chvíli ho nenáviděla, nyní... Nyní ho miluje... Není jí ho jenom líto, přeje si uslyšet jeho hlas, pohladit ubohou, zešedivělou hlavu, vylíčit mu vše den za dnem, a hlavně mu vyprávět o jeho synu, o něm, o tom drahém a milém dítěti.

A opět se před ní mihla hubeňoučká, dětská tvářička, s pestrým věnečkem... Zazářily čtyři plameny voskových svící, stojících u jeho rakve... Vzpomněla chladné ručky, kterou držela ve svých rukou, i zsinalých, měkkých rtů, které, když se k nim přitiskla, ji zastudily v posledním polibku.

„Jak jen on, jeho otec, se musí trápit... Co jsem to udělala?!"

Ráda by se pozvedla, ale nohy jsou slabé... Nedrží ji... Ach, a čas, čas utíká... Je tam sám... Rozervaný, zničený... Stojí přitisknut k té zdi a pláče...

Marja se přemohla... Vstala... Vrávorajíc vyšla... Zase jí jde v ústrety protivná, tlustá Anciferová. Cosi povídá... Solucevová neslyší... Rychle tam, tam na ulici....

„Kampak jdete, sestro, v tak rozrušeném stavu?" chtěl ji zastavit Pastyrev.

Solucevová ho bezděčně obešla, jako by obcházela v cestě vyvstalý sloup.

Pastyrev se za ní podíval.

„Fjů!..." hvízdl, ukazuje na ni Anciferové. „Ta dívka se asi úplně zbláznila..."

„Nechte ji na pokoji, občas to na ni přichází... Je taková nemocná a slaboučká."

„Měla byste se s ní rozdělit. Máte toho na sobě, sláva Bohu...“

Solucevová vyšla z vrat, zahnula nalevo a nechápavě se ohlédla...

Na ulici nebylo nikoho... Bezděky, dusíc výkřik, vrhla se dopředu. . Snad neodešel? Což skutečně rána jí vedená, zbavila nešťastníka veškeré naděje? Tak ho již ani neuvidí? Ne, Bůh je spravedliv, toho nedopustí.

Marja jde z ulice do ulice. Slzy jí kanou po tváři, dušený vzlykot trhá jí prsa. Co je jí do lidí, podezřele si ji prohlížejících; musí ho vyhledat a sama ho poprosit o odpuštění... Vyhledat ho musí za každou cenu... Ani si nevšimla, od kterého je pluku, a nepamatuje si jeho stejnokroj....

Což vskutku je navždy pro ni ztracen?

Což ho potkala pouze proto, aby mu učinila život ještě těžším a nesnesitelnějším a aby ho již nikdy více nespatřila?

„Není ho nikde, není...“ zastavila se na okraji srázného břehu... „Není ho nikde,“ opakuje to Marja této pomalu proudící řece a těmto žlutým písčitým měličinám....

Opět by se sešli... Po válce... Ve dvou se lehčeji žije... Ale nyní? Teď se každý z nich sám o samotě bude trápiti... On bude si mysliti, že jej nemiluje, že jí pro něho nezbylo nic než pouhá zloba, zatím co ona je s to u jeho nohou úpěnlivě prositi o laskavé slovo... a jeho šlépěje zalíti slzami, aby ji jen ještě jednou nazval „milou a drahou“.

Kolem je pusto a ticho... Jenom z dálky s pontonových mostů ozývá se křik vozků a nekonečné řady nákladních vozů skřípají koly, jedouce do Svištova...

Polomrtva se vrátila zpět...

„Holubičko, sestřičko!“ zaprosil ji raněný, kolem kterého šla. „Vody mi podejte, smrt moje nastává...“

Solucevová ho neslyšela...

A vedro ustalo, nastal večer, chladný, jižní večer, s nesmělými hvězdami v nebeské modři, s tichým melodickým šplouchánim řeky, s něžnou vůní květů, které jako nesčíslné kaditelnice provázely den vůní tymiánu. Přikvačila noc... Úplně modrá a průzračná... Noc snů a kouzel....

Solucevová bdíc ležela na své posteli a široce rozevřené její oči s hrůzou patřily do budoucnosti...

Tam byla pouze neproniknutelná a světlo nepropouštějící tma. Z ní vanul chlad. Jako v hrobě... když člověka zaházejí hlínou a shora těžký kámen přivalí... Ale kdepak je světlo?... Kde je vzduch?...

IX.

RADOST.

Sášeňka Čerňavská spolu s Koševovou jely do Svištova.

V tomto bulharském městě byla zřizována nemocnice, pro kterou potřebovali milosrdné sestry. Ranění v prvé řadě byli umísťováni v zámožných domech a naše vojáky ošetřovaly Bulharky.

Rumunská rovina končila právě u Dunaje. Za řekou celá země se vlnila vysokými pohořími a jednotlivými výšinami. Napříč stezky, která zahýbala kolem tisíců výběžků, táhly se často strže a rokle, jakoby zatopené hustými houštinami. Odtud vystupovala silná vůně neviditelných květin. Nad cestou se nakláněly husté koruny švestek a jabloní. V jejich korunách se velmi často ozýval podezřelý hluk. Obě sestry pozorně tam patřily a rozpoznávaly tam vojáčka v bílé košili, jak klidně trhá ovoce; dole stály již plné pytle tohoto ovoce. Cestou velmi často potkávaly stráže. Nyní již nehrozilo nebezpečí a vojáčkové, s výjimkou stráže mžourající na slunce, tiše chrápali. Kolem dokola bylo rozházeno peří ze slepic, které se dostaly do vojenského jídla. Na stromech se sušily rozvěšené kůže ze zabitých beranů.

Vše tu svědčilo o dostatku. Témuž nasvědčovala i bulharská chaloupka, která svou taškovou střechou vybíhala na cestu z krytu hustých korun, obstoupivších ji kdoulí, a velké zahrady, v jejíž zelených oblacích mohutně se týčily staleté topoly ...

Naše poutnice často, když se proti nim pohybovaly nákladní povozy, sjížděly stranou s cestičky. Za nákladními povozy se natřásali vojáci čtrnácté divise, jedoucí na oslech ukořistěných Turkům. Popohánělí osla nalo-

ženého všemožnými kůžemi, koberci a polštáři. Důstojničtí sluhové sebrali každý po několika těchto trpělivých zvířatech, která jenom stříhala ušima, když nynější jejich páni příliš zuřivě zkoušeli sukovitou holí tvrdost jejich žeber...

Kozáci na hubených konících střemhlav projíděli kolem, křičíce na kolemjdoucí. Občas stranou ujížděl bázlivě Bulhar na maličkém koníku místní rasy, schovávaje spěšně veteš uloupenou Turkům.

„Ty, kdepak jsi dostal ty osly?" zeptala se Koševová vojáka, melancholicky sedícího na dřevěném sedle.

Vedle běžel druhý osel notně obtěžkaný soudky, polštáři a přikrývkami.

„To nejsou osli.. Jsou to — išakové*)... U nás se mu říká išak."

„Ale koupils je, či co?"

„To tak! Kupovat. Kde by voják vzal tolik peněz, aby kupoval? To nám je Bulhaři za boj darovali."

Ale sám se při tom potutelně usmívá a na očích mu je vidět, že je někde sebral. Koševová ještě neodjela, když týž voják na „išakach" ji znovu dohnal.

„Kdopak jste? Nejste snad milosrdná?"

„Ano..."

„Pak tedy, mátuško, dovolte, abych vám dal dáreček."

A voják najednou jí začal házet do vozu pokrývky a polštáře.

„Kam to házíš? Nač?"

„A co by s nimi dělal voják? Vy alespoň po bohabojné práci je můžete použít k odpočinku. Vždyť já vím, že nás máte rády... Proto také my musíme míti s vámi soucit... Však, bude-li třeba, zase toho kolik libo v tureckých domech ve Svištově ještě nasbírám."

*) Turecky a tatarsky: název osla.

Koševová mu to již chtěla vrátit, když si najednou vzpomněla, že ranění velmi často neměli ani na čem ležet.

„Víš, co uděláš, milý, chceš-li dobrý skutek udělat, tak řekni svým kamarádům, aby vše podobné jako jsou přikrývky, polštáře, žíněnky, do nemocnic pro raněné nosili."

„Prosím vás, což je nám toho líto? S velkou radostí. Může se stát, že i mně samému potom... Všichni jsme v božích rukou!"

Ve městě lid se již valil hustým proudem. Vpravo i vlevo byly opuštěné domy. Okna v nich rozbitá, vytrhaná vrátka, všeobecný obraz zničení — vše zřejmě nasvědčovalo, že je to turecká čtvrť. Po dvorech se válí náčiní a nádobí. Před obsazením města Rusy řádil tu zběsile rozzuřený dav. Do květníků a do záhonů nádherných růží byl naházen zničený nábytek. Na stupních schodišť válely se roztrhané posvátné knihy a papíry. Jakési svitky se zdobenými arabskými značkami byly zašlapány do bláta. V pokojích opuštěných domů občas se objevila bílá košile vojáka, který tam pátral, nezbylo-li ještě něco, co by se ještě po řádění bulharské lůzy k něčemu dalo použít. Celá ulice mezi kamennými ploty byla poseta cáry.

Bulhaři, obeznámeni s tureckými zvyky, hledali peníze v žíněnkách. Ve dvorech a na ulicích nalézaly se celé hromady náplně vykuchaných žíněnek. Mešity prozrazovaly ohavnost zpustošení. Byly proměněny v něco, co se zhola nepatřilo. U mešit se nalézající knihovny byly prázdné. Málokterá kniha se válela v blátě celá, většina jich byla roztrhána. Občas z čvachtanice trčel list rukopisného koranu s drahocennými arabeskami, nádherně barvami a zlatem malovanými. Po ulicích se vlekla zpocená a unavená bulharská chudina, která byla naložená kořistí jako osli. Často kolemjdoucí voják si

tuto kořist pozorně prohlížel a náhle z ní něco vytáhl, čeho potřeboval.

„Dobre, bratuško, dobre!“ dobromyslně souhlasil s tím Bulhar.

Ještě trvaly líbánky. Bulhaři a Rusové chodili obejmuti po ulicích. Často vedli vojáka držíce se s obou stran pod pažemi, do kavárny, kde s ním pili rakiji nebo mastiku. Voják ji ochutnával, křivil ústa, odplivoval stranou a rozhodně usuzoval, že ruská vodka je mnohem lepší.

V pekárnách se již spěšně pracovalo. Zde byly postaveny stráže. Před plápolající žhavou pecí, do které by se lehko vešel prorok Daniel s třemi mládenci, pracovali po pás nází místní pekaři. Některé obchody byly otevřeny.

Bulharský lid tam sedící a porůznu po ulicích pobíhající měl na fezech našity bílé kříže. Jiní Bulhaři zase, aby fezy nebylo vidět, omotali je bílými šátky. Ženy, které za vlády Turků nesměly vycházet na ulice, nyní se v zástupech procházely, stály ve vratech domů, pozorně pozorovaly obličeje Rusů a přívětivě se na ně usmívaly. Těžko bylo přejíti kolem, protože každý Bulhar považoval za svoji nevyhnutelnou povinnost přistoupit k člověku a stisknouti mu ruku, a jiní se chtěli líbati. Z těch nejvíce bylo cítit rakiji.

Důstojníky a čističi oblečené vojáky odváděli do lepších kaváren, kde jim nabízeli zavařeninu s vodou nebo kávu „à la turka“. V malém hostinci panoval hluk. Bulharské víno teklo řekou. Stranou se nalézající plukovní kněz, pocítiv nenadále jezdecké náklonnosti, zkoušel koníka, při čemž vylézal na něho drže se jej za ocas a vždy hned spadl na druhou stranu. Napilý Bulhar který koně prodával, plácal „popa“ po zádech, líbal mu ruku a křižoval se, aby ukázal, že je pravoslavný a ne nečistý Turek. Pop zastavoval kolemjdoucí a

„Tak vida, koníčka jsem koupil... Zkuste ho... Říkají, že není Boha, a hleďte jen, jakého mi to koníka seslal. To není kůň, ale oheň. Za devadesát jsem ho koupil; kdybyste mi dávali tři sta, nepřenechám ho, neboť znám jeho cenu.“ Poté následovala zkouška „koníka“ a vylézání do sedla, rozumí se, že právě tak nepodařeně jako předtím.

Vlevo vzhůru do kopce a vpravo po příkrém svahu dolů se rozbíhaly úzké uličky. Město se vinulo kol hlubokých roklí, na jichž skalnatých výběžcích se červenaly podobné taškové střechy, které naplnily i dna těchto propastí. Střechy se táhly dolů jako stupně obrovského schodiště. Po obou stranách vznášely se z chladné rokle vysoké topoly, tíhnoucí k světlu a vedru, které vypadaly jako zábradlí tohoto schodiště. Na obrovských kvádrech buližníku, kterými neuměle byla vydlážděna ulice, rachotily a lámaly se povozy a koně na vjezdy sotva vytahovali arby. Zmatek a křik člověka ohlušovaly. Řada povozů setkávala se s jinou a obě řady neměly kam stranou odbočit. Otevřenými okny bulharských domů bylo všude vidět prostřené stoly; za nimi seděli důstojníci a Bulhaři je obsluhovali, hostíce drahé hosty.

Když Čerňavská a Koševová vjely na hlavní náměstí Svištova, povoz se musil bezděky zastavit. Před nimi vše bylo naplněno hustou masou fezů, omotaných bílými šátky, nebo s přišitými fezy a rozcuchanými, obnaženými hlavami. Dav hlučel, hulákal a pokřikoval na sebe nehýbaje se s místa, takže vozy, tažené buvoly nemohly se v této tlačenici pohnouti ani na krok. Z postranních ulic ústících na náměstí valily se ještě početnější davy. Slunce zalévalo strkající se dav ostrým světlem. Zdi domů nesnesitelně zářily bělostí, oslnivě bijící do očí, takže Koševová na okamžik je zavřela.

„Copak se to u vás děje?“ zeptala se nejbližšího Bulhara.

Ten pokročil ještě blíže, podal oběma sestrám černou mozolovitou ruku a zplna hrdla nadšeně zvolal:

„Ať žije Rusko!“

„Ale oč se vlastně jedná?“

Dav však již zachytil toto volání a to se nyní vznášelo po náměstí, opakováno, podporováno a obnovováno tisíci širokých hrdel, z nichž by každé jednotlivé ohlušilo buvola. V davu stála jenom tato ctihodná zvířata bez jakéhokoliv pocitu rozhořčení a cosi žvýkajíce, klidně obracela dobrácké oči s jednoho člověka na druhého.

„Ať žije Rusko!“ proběhlo nejbližšími ulicemi, sneslo se příkrou postranní uličkou dolů na tržiště, rozplynulo se na mělčinovém břehu Dunaje a jako vlny o břehy bušilo do domů a mešit opuštěných Turky, dokud nezaniklo u samého přístavu. Na devíti korábech, nehybně stojících u přístavu, jako by vzplanul odraz tohoto nadšeného volání.

Ať se sestry obrátily kamkoliv, všude se ozývalo jedno a totéž: „Ať žije Rusko“ a více ani slova. Snědí řečníci občas vystupovali na zdi a se šťastnými obličeji a trhaným hlasem pronášeli asi výborné řeči, neboť posluchači v rezavých a hnědých bluzách a širokých šarovárách, od kolen dolů se zúžujících, ještě dlouho po jejich ukončení pokyvovali hlavami a pomlaskávali, nebo všichni najednou začínali klábosit, jeden druhého neposlouchaje.

Z oken, tam kde nebylo mříží, se bez ohledu na oslňující sluneční paprsky vyložila sta hezkých i ošklivých ženských hlaviček, ozdobených květinami. Odtud vyzváněly slabé hlásky dětí a děvčat, podobajíce se stříbrným zvonečkům ve sboru mohutných bronzových zvonů, stále totéž neměnící se: „Nechť žije Rusko!“

Do povozu, ve kterém seděly Koševová a Čerňavská, naházely z nejbližších oken celé kupy květů.

Jakž takž se jim podařilo popojeti ještě o několik

kroků dále, ale konečně povoz zajel do davu, který byl tak hustý a stlačený, že se nemohl ani hnouti. Přímo před ojí koně bylo vidět šedá záda důstojníka. Pod čapkou vykukoval bílý obvaz. Zřejmě byl lehce poraněn na hlavě.

„Ach, to je od podolského pluku!“ bezděky zvolala Čerňavská, zahleděvši se na jeho uniformu.

Důstojník se obrátil a nadzvedl čapku.

„Co to má být, že je od podolského?“ usmívajíc se, zeptala se Koševová, která znala tajemství Čerňavské.

„Ale, mám tam ženicha...“

„Tady neprojedete,“ upozornil je důstojník.

„Ale jakou to mají dnes oslavu?“

„Přečetli jim manifest. Jím se od nynějška a provždy prohlašuje Bulharsko za svobodnou zemi.“

To Čerňavskou vůbec nezajímalo. Jí bylo v té chvíli lhostejno, bude-li Bulharsko svobodno nebo ne. Živě se zeptala raněného:

„Neznáte Kalinina?“

„Mladého praporčíka? Znám.“

„Opravdu ho znáte?“ naivně vzplanula Čerňavská.

Důstojník se dobromyslně usmál. Opálený, snědý obličej, na kterém hezky vynikal světlorusý plnovous a licousy, přijal téměř šibalský výraz.

„Jakpak ne, zrovna včera jsem viděl našeho ‚fenricha‘. Celý večer jsme ztrávili hovorem o jeho nevěstě.“

Čerňavská se začervenala jako mákový květ, ale nezdržela se, vyskočila z vozíku a přistoupila k mluvčímu:

„Poslyšte, můj milý, kde je, daleko, co?“

„Ne, blízko, asi dvě ulice odtud.“

„Je živ?“

„Což je možné rozmlouvat s mrtvými?“

„Není raněn?“

„Ani ho to neškráblo. Třeba hned se může oženit.“

Koševová patřila shora z povozu na tuto scénu a usmívala se.

„A v boji se velmi vyznamenal. Se svou četou uhájil naše levé křídlo. Asi šestkráte s ní útočil."

„Jak se k němu dostanu?" spěšně doléhala na důstojníka Čerňavská.

„Sašeňko, sedněte si," tónem, který nepřipouštěl odmluvy, přerušila ji Koševová. Ta se žalostně zatvářila, ale neodvážila se odporovati. Koševová se jí podívala do očí a laskavě se usmála. V dívčích očích stály slzy.

„Mohu vás o něco poprosit?" obrátila se Koševová k důstojníkovi. „Jste s tím mladíkem Kalininem kamarádi? Tak mu, prosím, řekněte, že v nemocnici Červeného kříže, kterou lehce najde, očekává jej milosrdná sestra Alexandra Vasiljevna Čerňavská, jeho nevěsta."

Důstojník stáhl udivený obličej, jako by jej to již dříve nenapadlo, a ještě uctivěji se uklonil.

„A řekněte mu, že čekám a aby okamžitě přišel, jinak ať se mi ani na oči neukazuje," zašvitořila Čerňavská.

„Jaké jste ještě dítě!" uklouzlo z úst důstojníkovi, který se zřejmým zalíbením pohlížel do její naivní tvářičky.

X.

SLOVANSKÁ DOMOBRANA.

Svítalo... Poslední noční stíny ještě ležely v úvozech a roklinách....

U vrat domu obsazeného Pastyrevem dávno již stojí rozježený Dončo a škrábe se. Tlustý doktor také se již odebral za Dunaj a hned v prvních dnech zřídil několik nemocnic.

Dončo je dnes ve velikých nesnázích. Včera večer viděl, jak po městě chodily zástupy Bulharů, kteří vstupovali do zeměbrany. Budoucí bojovníci s hlučnými písněmi nosili pestré prapory po Svištově a zastavovali se u každé kavárny. Za nimi hustým davem šel lid. Dívky jim házely květiny; starci jim žehnali a objímali je; kupci je častovali rakijí a mastikou. Mládež planula touhou postaviti se k obraně otčiny. Vstříc průvodům zněly pozdravné výkřiky. Ve zpocených obličejích bojovníků zářilo tolik oduševnění a nadšení, že Dončo celou noc nespal a stále přemýšlel. Bylo mu hrozně líto opustit Pastyreva, ke kterému již přilnul, a sestry, které milovaly jeho naivní prostotu a omezenost.

Ještě více jej udržovala jeho neomylná úvaha, že ve skříncе číslo šestnáct leží dosud dostatečné množství lahví v slaměných kapucích. Těžko říci, co ho více poutalo k nemocnici: koňak nebo Pastyrev. Už včera vlezl k doktorovi:

„Bratuško... Naši Bulhaři tuka zemili puški (t. j. tady se chopili pušek)...“ a Dončo se upřeně zadíval na Pastyreva.

„No a co má být?“ odpověděl mu doktor, který se právě chystal k spánku na nosítkách pro raněné, postavených pod stanem uprostřed dvora.

„Prapor zemili — momče — ta... (Mladíci vzali prapor).“

„A ty máš také chuť, že? Dej pozor, vždyť tě Turci zabijí.“

„Ne, gospodine... az zemju pušku... (vezmu si tuto pušku).“

A Dončo ukázal na Pastyrevovu pušku.

„Ty myslíš tedy moji? Ale, bratře, tu jsem si vypůjčil.“

Dončo mu vysvětlil, že on také bez pušky nijak jíti nemůže a že by byl již prostě „pušku“ ukradl, ale že Pastyreva má až příliš rád.

„Dají ti erární,“ uklidnil doktor Bulhara. „Jen mi však řekni, jak to vydržíš bez koňaku?“

„U sičkich bolgar gubova rakija ima (Všichni Bulhaři mají výbornou rakiji). Dobrá rakije, gospodine.“

A Dončo se již v mysli úplně rozhodl, že půjde mezi bojovníky, ale když se poptal soukmenovců, přišel do jisté nerozhodnosti. Řekli mu, že Rusové z bojovníků dělají vojáky, učí je seřazování, nutí je, aby pochodovali, a jak jen něco málo provedou, hned dostanou našviháno metlami. Poslední věc se Dončovi velmi nelíbila. Byl ochoten píti rakiji, řezat Turky a chodit do libosti s prapory, ale jako každý Bulhar cítil k tělesnému trestu naprostý odpor. Současně však chápal, že si jinak představoval provedení pomsty na Turcích za smrt svého „baštana a majky“ a že chtěl, až přejdeme Balkán, „hospodařit“ v moslemínských dvorech zrovna tak, jako oni hospodařili v jeho. Dončo si již představoval, jak jim bude bráti koně a voly; jak, až vyžene Turky, se zařídí ve svém domě k údivu všech příbuzných a známých, kteří ho do té doby považovali za dokonalého hlupáka. A tu, jako schválně již za soumraku přešla zrovna kolem něho nová část bojovníků, při čemž vpředu jdoucí křiklavý mladík, který nesl v rukou hůlku s červeným

šátkem německé výroby, na němž byl zobrazen jeden z nesčetných německých císařů, přímo se obrátil na Donča:

„Hle, takový zdravý mladík a tak nečinně tu stojí. Pojď k nám! Je hanba v takové době nic nedělat."

„Jsem zaměstnán u doktora," poznamenal Dončo.

„Bez tebe se také najde dost žen k převazování raněných. I starci jdou," ukázal na šedivého Bulhara, který šel za ním. „Tobě to také káže Bůh."

„Zítra půjdu!" nerozhodně odpověděl Dončo, a v téže chvíli s tajenou závistí spatřil, jak z protějšího domu vyběhla hezoučká dívka a dala chlapci, nesoucímu německého císaře, na hlavu věneček z rudých růží...

V tu chvíli Dončo už se rozhodl připojit se zrovna k této skupině a pustil se s nimi.

Všude na ulicích je nadšeně vítal lid. Jakýsi stařec, jak se ukázalo, veterán třiapadesátých let, plakal a objímal družiníky. Dončo jsa dojat také ho spolu s ostatními políbil. Dále narazili na mladého Bulhara v elegantním obleku. Ten je pozval do kavárny a poručil přinésti víno. „Ať žije bulharské království," zvolal, zvedaje sklenici. Nastala nadšená beseda. Mladík s německým císařem dokazoval, že Bulhaři dobudou také Cařihradu a při tom zbijí Srby. Aby to bylo při jednom! Nač se ostýchat. Cařihrad odevzdají Rusům, ale Soluň si ponechají. Jenom Černou Horu byl ochoten nechati nedotknutou. Dončo nic nechápaje mu souhlasně přikyvoval. Druhý, přičichnuvší v Rumunsku ke vzdělání, vyhlašoval válku především tomuto a obsazoval Moldavu a Valašsko. Dončo také na tohoto mladíka hleděl sladkýma očima. Třetí nadšeně hulákal „sičkich zemim" a jenom stařec, mající zkušenosti z minulé války, zadržoval mladíky:

„Dej Bůh, abychom jen sami sebe osvobodili. Již přespříliš plakalo naše Bulharsko krvavými slzami, je

na čase, aby také ono svobodně vydechlo. Pět set let trpíme, ale světlo stále nevidíme."

„Rusové nás zachrání. Jdeme s nimi! Nechť žije Rusko!" zakřičeli mu v odpověď.

„Rusové zrovna tak jak přišli, mohou zase odejít. A před Turky za vše pak budeme zodpovídat my, Bulhaři. Víte-li, co bylo v osmadvacátém roce?... Přišli Moskalové, prohlásili nás za svobodné a odešli; pak se nám počalo vésti ještě hůře než dříve. A v třiapadesátém? Zdálo se též, že jitřenka zazářila našemu lidu. Zvedli jsme hlavu, ale Rusové odešli a tu začala na nás taková honba, že matky samy zabíjely děti ‚rychlou smrtí', aby se nedostaly Turkům do rukou, kteří je mučili."

„Co to kráká ta stará vrána?" zvolal mladík s císařem, který se již dostatečně nalokal laciného červeného vína.

„Krákám to, abys poslouchal, mladé podsvinče. Že sami si musíme svobodu vybojovat. Jací jsme to žebráci, stále na cizí ruku koukáme a očekáváme almužnu. Rusové jsou velkomyslní; nejdou za nás po prvé na smrt. Třeba také, abychom my byli vděční. Pomůžeme jim. Povstaneme. Nemáme hlav a vůdců, dáme jim vojáky. A pak i když odejdou, zůstane nám vojsko a ne toulavé tlupy, které Turci vždy zahnali do hor a tam je pobili, ne, ale silné, vycvičené družiny s dobrou výzbrojí. A proto nechť každý se chopí pušky."

„Zemen pušky! (Vezmeme pušky)," ze všech nejvíce hulákal Dončo, když se mu již od vypitého vína a nadšení vše pletlo před očima.

„Jak, že jsme neměli vůdce?" vzkypěl mladý „inteligentní" Bulhar; „a co Benijev, Botev a Vasil Levskij?"

„Co to bylo za vůdce? Což to byli nějací vůdci? Kdo je následoval? Gymnasisté, kteří přijeli z Rumun-

ska a seminaristé z Oděsy.*) Znal lid tyto vůdce? Ti jenom zlo přinesli lidu, protože sami upadli do oprátek tureckých šibenic a po nich Turci počali vždy pronásledovati naše učitele a popy. Chytali i ty z našinců, kteří byli trochu zámožnější a měli trochu větší rozhled. Říkám vám, že všichni musíme povstati. Všichni, v kom koluje bulharská krev, komu je drahý náš lev,**) kdo v duši Boha nosí. Což jediné Turecko nás hlídá? Turecko vlastně zachránilo Bulhary. Kdyby ho nebylo, byli by si nás vzali Rakušané, a před těmi neubráníš svého rodného zřízení, jako před hloupými Turky. Jediná Moskva je přítelem Bulharska, ostatní jsou jeho nepřáteli. Svoboda nebývá dána zadarmo. My za ni draze zaplatíme. Turků se zbavíme a budeme se musit brániti rakouskému císaři. A tu ještě slepí krtci zamýšlejí dobýti Srbska a obsaditi Rumunsko. Žvastouni! Ve spolku je naše síla. Nechť všichni křesťané shromáždí se pod jeden prapor. Ať také Srb a Rumun svobodně dýchá a bratry v nás vidí. Jenom tenkrát bude také naše otčina svobodná, silná a slavná. Nechť žije bulharské carství!"

Dončo si ani nepamatoval, jak se vrátil domů, došel-li nebo dolezl-li, ale celou noc sebou zmítal. Nemohl spáti, chtěl jíti za Rusy do družiny. Již se takřka rozhodl, že ráno půjde na patřičné místo ohlásit, že si také vroucně přeje začíti řezat Turky, protože tito zařízli jeho baštana a majku... S touto myšlenkou vyšel ze vrat.

Prvé sluneční paprsky odrážely se již na minare-

*) V oděském semináři studovalo dříve mnoho Bulharů. Jejich osud byl velmi smutný. Po návratu do vlasti nalézali se pod dohledem policie a při prvém národním hnutí je Turci bez soudu prostě věšeli.

**) Lev, znak Bulharska.

tech svištovských mešit, ale taškové střechy polovýchodního města tonuly ještě v soumraku úsvitu. V něm tonuly také husté zahrady, kde pod stany spali vojáci a důstojníci dragomírské divise, jejíž část se zde ještě nalézala. Na ulicích se probouzel život. Za kamennou, jen tak nakupenou zídkou bylo slyšet hlasy. V okenních mřížkách objevily se ženské obličeje a na balkonech stávali spící obyvatelé. Po vjezdech do města vjížděly se skřipotem povozy a arby. Krámy se otvíraly a ospalí kupci strkali nosy do maličkých koflíčků s kávovou kaší.

Stále ostřeji vystupovaly obrysy mešit; slunce již osvětlilo taškové střechy a v oknech domů zazářil ostrý lesk oči řezající; zelená zahradní mračna vystoupila z šera a hoví si v prvém teplu dne, který slibuje býti jasný a parný.

Po ulicích se počali vléci nosiči s intendantskými pytli; všude se zamihaly bílé košile vojáků, kavárny se plnily lidem a hlasitý hovor probouzel pusté ulice. Po kamenném dláždění počali střemhlav projížděti kozáci. Jenom v opuštěných tureckých domech bylo pusto, mrtvo a ticho. Pestře se červenaly růže v nádvořích; v smutné liduprázdnotě ztrácela se nádherná vůně...

Ve vznešených mešitách panuje hrobové ticho a nikdo se nesklání s vroucí modlitbou na chladné dlaždice. V klenbě pod kopulemi vznášelo se husté šero. Uvnitř minaretů panovala tma a jejich točené schodiště již neskřípalo pod pomalými kroky mully, vystupujícího nahoru, aby odtud, maje přiloženy dlaně k ústům, vyzval pravověřící k modlitbě voláním, nesoucím se do všech čtyř stran světových...

XI.

DO BOJE!

Na jedné z krajních ulic Svištova řadila se rota vojáků. Vojáci měli na zádech tlumoky. V řadách vládlo mlčení. Uplynulo již několik minut co se vyrovnali a nyní čekají. Povozy patřící k rotě a stojící vzadu jsou též připraveny k odjezdu.

„Dal jste vědět Bobrovovi?" přikročil mladičký důstojníček k starému subalternímu důstojníku.

„Jste snad již nedočkavý?"

„Ano, vždyť se mi nepodařilo býti v minulém boji."

„Nepospíchejte. Tohle se zdá být hezké jenom v knížkách. Ještě nejednou kijevských svatých vzpomenete."

„Pročpak tedy jste šel do války, jsa již ve výslužbě?"

„Protože to byla moje povinnost. Neproléváme krve za kousek země. Za prastarou naši věc. A proto jsem šel, že to vyciťuji. Přece neudělám totéž, co ti ničemové, kteří před válkou si hrdla mohli roztrhnout pro bratry Slovany, a jak to doopravdy začalo, tak je není ani vidět. Všichni se poschovávali po svých děrách a škvírách. Křičel jsem též, ale šel jsem. Dvacet let jsem byl ve výslužbě, avšak tu bylo třeba a dal jsem se na vojnu. Kapitán tu má také dva synovce. Ač nikdy nebyli vojáky, pro svatou věc oblékli šedivé pláště. Vy sem jdete jako na svátky. Je to též pochopitelné, přišel jste sem přímo ze školní lavice. Tady je však třeba jíti na smrt. Zde pro hrdinné činy je málo místa. Hrdinné činy jsou okamžiky. Zato pro vytrvalost, trpělivost a hřbety — je tu volného místa dost. Tam, ještě ve škole, jste jistě snil o Svatojirském křížku, že?"

„Proč ne. Každý chce..." začervenal se důstojníček.

„Tak tedy, tak. Ach, ne, postarejte se o vojáka svou myšlenkou. Mějte ho rád. Pro svatojirský kříž mnoho lidu zahynulo. Některý z důstojníků pro pouhý běloučký křížek nechal pobíti celou svoji četu. A vždyť to jsou také lidé. Ty jejich duše houževnatě lpí na svých drahých. Polovina z nich má ženy a děti; a ti ostatní otce a matky. Neřeknu nic, když je to třeba, pak nechť všichni jdou na smrt. Nepřišli jsme sem na kratochvíli. Ale bez nutnosti toho vojáka netrapte. A bez potřeby ho neposílejte proti kulím a na bodák. A vzpoměňte si na má slova, že také v této válce, tak jako dříve, jenom na mužiku vyjedeme. Jediný on na sobě vše vynese. Říkám vám, že nyní jen pro hřbety je volné místo. Hřbety jsou potřebné. Vždyť také dříve jenom hřbety a ne rozumem vítězili."

‚Zdorovo, bratci!"*) ozval se silný hlas rotného.

„Zdravija želajem, vaše vysokoblagorodije"!**)

„Pili jste čaj, dostali jste hovězí maso?"

„Zajisté."

„No, děti, dáváme se jako první na pochod. Svatě si zapamatujte: bojujte jen jako voják s vojákem. Pokojného obyvatele, ať je to křesťan nebo Turek, to je vše jedno, neopovažujte se ani dotknouti. Loupit a krást není naším úkolem. Když se vám nepřítel vzdal, není již nepřítelem, ale bratrem, bližším než bratr, protože zodpovídáte za jeho život svojí duší. Když by někdo z vás ublížil zajatci, je to totéž, jako by ublížil malému děcku, neboť ničím ti nemůže odpovědět. Na pochodu střežte sucharu více než oka. Stane-li se, že nebude chleba a masa, pak vás suchar zachrání. Děti, budete-li stát jeden za druhého, budete horou. Držte se pevně jeden

*) Pozdrav důstojníka vojákům: Buďte zdrávi, bratři!

**) Odpověď vojáků na pozdrav: Zdraví přejeme, vašemu vysokoblahorodí!

druhého. Zkus vytrhnout kameny ze zdi, rozvalí se. V davu i slaboch je silným. V boji pamatujte si jedno: neztrácet času výstřely a nekřičet zbytečně „urá". Je-li nepřítel blízko — bodáky na něho. Je-li daleko, vyčkat ho, až se k nám přiblíží, má-li v sobě tak mnoho ohně. Ostatně o tom si ještě po cestě navzájem pohovoříme. Pouze jedno si pamatujte: že se od vás ani na krok nikam nevzdálím, ale také vy mne neopouštějte!"

„Rady staraťsja!"*)

A Bobrov již šel s důstojníky v čele.

Rota se svinula v pochodovou kolonu a vyrazila po ulicích města, zatím ještě v pořádku. Za Svištovem si každý půjde jak bude chtít, jen aby nebylo opožděnců. Ale tady člověk bezděky zachovává pořádek. Je dost možno, že ještě potkají představené. Za městem se bez šiku také obejdou. Jen aby se vojáci drželi pohromadě a nezůstávali pozadu. „Voják, který se opozdí, je ztracen!" říkal vojákům Bobrov. Ani se nemá o něho kdo starat, ba ani sám na sebe nemůže myslit. Kolkolem je cizí země a kam půjde, nedožene-li svých soudruhů? Jak je však může dohonit, když ani společně s nimi nemohl jíti? Nic jiného mu nezbývá než smrt o samotě. Když ho nepřítel nevyslídí, najde ho hlad!"

„Potřebovali bychom Bulhara-průvodce," poznamenal starý subalterní důstojník Jegorov.

„Ale tuhle, jako na zavolání, stojí u vrat. Hej, bratuško!"

Dončo, neboť byl to on, přistoupil k Bobrovovi.

Neznáš cestu do Tyrnova?"

„Znám."

„Nedovedl bys nás tam?"

„To je jedno, vstoupit do domobrany nebo jíti s nimi. Takhle to bude ještě lepší, budu volnější," pro-

*) Rádi se vynasnažíme!

blesklo Dončovi hlavou, „a nebudou mne řezat metlami.“ A Dončo si vyžádal několik minut k sebrání potřebných věcí na cestu, slibuje, že ihned dohoní rotu.

„Tak, tady máte průvodce,“ obrátil se Bobrov k Jegorovu. „Sami jsme si ho našli.“

„Zdá se být hloupý. Jeho portret je až hrůza nepodařený.“

„Jen když bude znát cestu.“

Takovým způsobem se dostal Dončo do roty k Bobrovovi. Rozumí se, že vyjel na svém unylém koníku a s nerozlučnou dlouhou, šerednou puškou na zádech. Pustil se hrdě za rotou vojáků. Domýšlivě se kol sebe ohlížel. Hnula se v něm pouze lítost, že se nerozloučil s Pastyrevem a se setrami, ale čestný ten mladík se bál, aby neroztesknil a nezůstal doma, když tady přišel čas „sičkich turcej porězať“. Dončo nevstoupiv do zeměbrany stal se vojákem.

Přímo za Svištovem vedla cesta nahoru. S počátku byla dosti široká. Pak si Dončo vzpomněl na stezku, která asi o šest verst zkracovala cestu do Carevce, prvé to vesnice na cestě k Tyrnovu.

Zahnul tam. Rota se dala za ním. Uzoučká cestička brzy zahnula do soutěsky. Skály nad ní se klenoucí, po kterých se plazilo a pevně se zachycovalo různé rostlinstvo, ji dusily. Nebe nahoře se jevilo jako modrá stuha. Kde bylo rostlinstvo hustší, tam ani tuto stuhu nebylo vidět. Celá cestička se nacházela pod kolébajícími se zelenými klenbami. Když urazili asi dvě stě verst, vyvedl Dončo rotu vojáků na tureckou vojenskou silnici. Silnice vedla horou. Se stran ji dusily střelným prachem vytrhané srázy jako dvě strmé stěny. Z této chodby bylo na severu vidět celý Dunaj, umdlévající v sluneční záři, s jeho nesčíslnými zelenými ostrovy. Místy zářila písčitá mělčina, podobající se zlatému pletenci vlasů. Na jih rozkládalo se údolí Carevce, dýšící pří-

jemným chladem. Ubohé střechy chatrných domů seskupily se dole u hrčícího potoka. Kolkolem rozkládaly se zahrady. Vzduchem nesla se vůně květin. Shůry bylo vidět jako na dlani, jak v jednom z dvorů byli přivázáni kozáčtí koni ve stínu vysoké zdi. A též sami Gavriličové spí si tam pod košatými stromy, jako by jim do toho nic nebylo, že odevšad se může přiblížit úskočný nepřítel. Ba ani přední stráže nepostavili. V ostatních dvorech je vidět zrovna takové skupiny koní a kozáků.

„Nyní se zase děje totéž, co se dělo v tažení třiapadesátého roku! Již také tenkráte jsem pozoroval, že naše donské kozáctvo degeneruje. Zženštilo! Staří kozáci by se jich první zřekli. Měli bychom je polekat výstřelem, uvidíte, co bude."

Bobrov dal rozkaz.

Ještě nedozněl rachot několika výstřelů v okolních roklinách, když již ze všech dvorů Carevce začali vybíhat Donci a počali se řaditi na malém náměstí. Nastal veliký shon. Někteří z kozáků pustili se z osady do úvozů, druzí počali nazdařbůh lézti na svahy hor. Oddíl, který se pod velením důstojníka seřadil, ani nevyslal dopředu přední hlídku, ani nesebral soudruhů a hnul se směrem k Svištovu. Jenom přiblížení se roty přinutilo kozácký oddíl, že se zastavil.

„Kampak jedete?" zeptal se Bobrov kozáků.

„Je tu nebepečno. Asi se tu ti Čerkesové potloukají. Nesčetné množství. Musíme ustoupit, protože jsme bez ‚pjachoty'."

„A je jich vskutku mnoho?" sotva skrývaje úsměv zeptal se Jegorov.

„Asi mnoho. Nesčetné množství. Tu je třeba ‚pjachoty'. Cožpak je možno jízdou obhajovat?"

„Kampak se to tamhle ti poděli?" ukázal Bobrov na donské kozáky roztroušené po horách. „Vždyť tam zahynou."

„Donci nezahynou," s jistotou odpověděl. jesaul.*) „Moji ‚zeměžrouti'**) se všude probijí. Provedou jen malou obhlídku a vrátí se k nám. To jsou moji nejlepší kozáci; sami bez povelu šli vypátrat nepřítele."

Skutečně, jednotlivci z nich se již objevovali na vrcholcích kopců a jiní se odvážili také nahlédnout do roklin. Brzy se vraceli zpět k oddělení. „Není tu nic, vaše blahorodí," hlásili jesaulovi.

„Jakpak tu nic není, když vystřelili?"

„Že vystřelili, to je pravda, ale přece tu nic není. Kolkolem je pusto."

„O jakých to výstřelech mluvíte?" nezdržel se Bobrov.

„Ale, bylo tu slyšet výstřely. Se všech stran se to tak rozlehlo."

„Moji vojáčkové dali čtyři rány. A více nebylo nic."

„A my myslili, že bůhví co se neděje. Těch Čerkesů se mnoho potuluje po okolí. Myslili jsme, že jdou na nás. Ale co znamenáme bez ‚pjachoty'? Tady je zapotřebí ‚pjachoty'."

Rota se zastavila k odpočinku. Bobrov obcházel vojáky, prohlížel závěry pušek, prohlédl patrony a suchary. Pak poodešel stranou a zamyslil se. Dali mu nebezpečný rozkaz a on měl z toho radost. Od té doby, kdy opět spatřil Solucevovou, dusil jej stesk. Pokusil se, aby ji ještě jednou potkal, ale nadarmo! Rozumí se, že ho nenávidí. Je pochopitelno, že jí je dokonce protivná vzpomínka o jejich minulých vztazích. Ale on jinak nemůže žít. Táhne ho to k ní. Bez ní je vše kolem bezbarvé, jako by pod nohama nic nebylo, půda mu pod nimi mizí. Sláva Bohu, jestliže ho ještě zabijí, ale jinak, jestli celý život bude muset takhle trávit v opuštěnosti, jak ten život bude smutný, bezbarvý a nudný!

---

*) Pojmenování kozáků

Asi deset verst odtud nachází se vesnička Chadžibaj. Tam se usadili Čerkesové a bašibuzuci. Právě ty mu bylo poručeno vypudit. Do večera tam ještě dojde, ale přepad musí být proveden až se setmí. Ve dne by to znamenalo zbytečnou ztrátu lidí. Ale stesk ho přece jen svírá. Nenechá ho na nic jiného myslit.

„Bude ještě odpočinek nebo ne?" přistoupil k němu Jegorov.

„Nač to chcete vědět?" vzpamatoval se Bobrov.

„Ale nebude-li, tak si vojáci převléknou prádlo. Sám víte, že je to starodávný obyčej, před bojem obléci vše čisté."

„Před útokem si odpočineme v lesíku. Tam se již připravíme. No tak s Bohem dále!"

XII.

V ROKLINĚ.

K okraji lesa byla vyslána přední stráž. Vojáci rozhrnujíce keře rukama, neslyšitelně proklouzli a zalehli do trávy.

Ve vzdálenosti jedné versty od nich na holém pahorku týčil se bílý minaret mešity, šedé pletené ohrady a hliněné chyše čerkeské vesničky Chadži-baje. Bylo tam vidět lidi. Tamhle vedou koně k napajedlu... V kukuřičném poli mihly se dvě papachy... Vítr sotva kolébá zelenými stébly; šustot nese se přímo k přední stráži. Čerkesové se asi chystají k odchodu. Na konci vesničky skřípají arby, kdesi se ozývá pláč. Naši se ukryli a ani nedýchají...

Přední stráže byly rozestaveny kolem tábora v samém lese.

Panovalo takové ticho, že by žádného ani nenapadlo domnívati se, že je tu rota vojáků, vyčkávající jen až se stmí, aby se mohla pustit do boje.

Vrcholky hustých vrb se navzájem propletly. Jejich listí ožraly housenky do té míry, že všechno je průhledné takřka jako křídla vážky. Loučící se paprsky zapadajícího slunce občas zlatým deštěm pronikají houštím a štědře se sypou na štíhlé akáty. Žluté hrozny květů planou ohnivou září a zdá se, jako by v zeleném šeru krásně se rděly chomáče jasného plamene. Tu a tam v roklinách propletl se ostnatý šípek v neproniknutelné klenby. Div, že se vojákům, vyslaným do řetězu, netočí hlava od silné vůně růží.

Řetěz vojáků, složený ze spojovacích článků po třech mužích, ulehl a bedlivě střeží každý šramot. Kdesi se zlámala větvička a šramotíc spadla do husté trávy. Je-

den voják z řetězu tam přelezl, aby se přesvědčil, neplíží-li se to tam někdo cizí?

„Hleďte jen, braši, aby, až vyrazíme kupředu, nebylo žádného hluku. Připevněte kotlíky tak, aby vám netloukly o bodáky a pušky. Chraň Bůh, aby někdo rozmlouval. Jak tam dorazíme, trubač vám dá znamení, bubeníci zabubnují k útoku a já vás pak povedu. Pak zplna hrdla musíte křičet „urá“. Tím ho ohlušíme. Ale do té chvíle ani muk, i kdyby měl člověk zemříti!“

Vojáci, poslouchajíce Bobrova, zaměňovali onuce a košile za nové. Staré prádlo bylo zrovna tu na místě odhazováno do trávy.

„Alexeji,“ povídal jeden svobodník starému poddůstojníkovi, „jestli se se mnou něco stane, tak tady na krku mám třiadvacet rublových bankovek uschováno. Tak neodmítni moji prosbu a pošli je ženě. Naše Gostilice jsou od tvé vesnice vzdáleny asi tři versty, ne více.“

„Buď klidný. Ale ty také se o má děcka postarej, budu-li zabit a ty zůstaneš na živu. Mám v torbě padesát rublíků. Odevzdej je kapitánovi, on je ihned pošle. Ač je to málo, přece jen je to pomoc, která pro prvou chvíli zatím stačí. Ech, ten náš život! Hle, jdi... a člověk tam má ženu a děti. Kdo jich bez tebe bude živit? Je to neštěstí. Po staveních s mošnou budou musit jít. Není horšího údělu, než být vdovou po vojáku; každý jí kde může ubližuje. Nikdo se jí nezastane.“

„No tak, bratříčku, hleď, abys na moji Marju nezapomněl v případě, že bych padl,“ šeptá mladý vojáček druhému.

„Proč bych měl zapomenout?“

„Vezmi si ji. Je to dobrá žena a nejlepší pracovnice z vesnice. A v těle je též pěkná. Zrovna jsem se před odvodem oženil. Jaká to škoda! Žili jsme spolu jenom tři měsíce.“

„Máš snad děťátko?“

„Ne . . . děťátka nemám.“

Bobrov se proplazil k přední stráži. Sňal čapku a nadzvedl se v kukuřici. Před osadou tu a tam stáli jízdní Čerkesové. Někde jeden, někde dva... někde však za sebou také tři. V některém místě bylo vidět jenom vršek papachy, v jiném zase vynikaly jasně ze zelené mlhy kukuřičného pole jejich obrysy. Rozumní horští koníci se pod svými jezdci ani nepohnuli.

Na jih již odjížděly arby se ženami. Z těch míst se ozýval skřipot. Z dálky bylo vidět husté mračno prachu.

Slunce se sklánělo k západu. Okraje oblaků, které ještě nedávno se třpytily jako rozžhavené stříbro, zrůžověly a rozhořely se jasně červeným plamenem. Ohnivým nachovým hávem zahořela pole. Kolem vesnice zatáčela říčka, vypadající jako roztavené zlato. Jasnou klikatinou svítila se též tam, kde obzor splynul s okrajem nebe. Bílý minaret jako by byl zalit jasně červenou krví. Brzy celý Chadži-baj začervenal se chýšemi, ohradami a čiftliky bohatých osadníků. V lese též. Kmeny stromů, vynikajících z houštiny, zalily se nachem a husté listí mohutných vrcholků jako by zaplanulo ve zlatém třpytu. Fialové stíny kladly se na vzdálené hory; v roklinách vystupovala mlha.

„Již asi brzy bude čas. Podivno, že mi není úzko,“ přemýšlel Bobrov. „Říkají, že před bojem bývají v duši vždy ošklivé pocity. A tu, dokonce, člověk ani nic neočekává, a je mu tak, jako by šel na cvičení.“

„Petře Alexandroviči,“ obrátil se k němu praporčík. „Dovolte mi, abych se svojí četou první šel k útoku.“

„Přestaňte, každý bude mít co dělat. Podívejte se, abyste měl vše v pořádku. Zdá se, že tu posici mají opevněnou.“

„No, kdepak by ji Čerkesové opevňovali!“

„Vidíte tamhle?“ ukázal Bobrov na okraje vesničky.

„Ty pahorky?“

„A co tohle?“

„To bude asi malý příkop.“

„Ani jedno, ani druhé. Napadlo je, aby pro každý případ zřídili kolem osady zákop; a to znamená, že se boj neskončí jediným útokem, neboť ani nepomýšlejí na to, aby ihned ustoupili a odešli. Dle toho budou tu mít také pěchotu.“

„Ale vždyť naše hlavní síly jsou v oné straně. Odsud asi sotva očekávali Rusy.“

„Ach, Bože, jaké máte nepozorné oko! A co tamhle ti jezdci v papachách? To jsou přední stráže, což znamená, že čekají. Mně se zdá, že dnes bude perná práce.“

A zatím, co Bobrov bedlivě pozoroval posici nepřítelovu a studoval polohu rokliny, táhnoucí se téměř až k samé osadě, mladý důstojník snil o nádherném útoku, ze kterého vyjde jako hrdina a nezraněn. „Ne, ať mě to lehce zasáhne ruku nebo nohu!“ Ale poté bude následovat běloučký křížek, gratulace kamarádů a nadšení milého srdéčka, které s takovými obavami pro něho tluče tam, velmi daleko odsud, v mlhavém Petrohradě. A v houšti listí jako by se na něho usmívala růžová tvářička blondýnky s třpytícíma se šedomodrýma očima a vzdorovitým ohrnutým nosíčkem.

„Přijedu k ní s Georgievským křížem. Se zlatou šavlí. S rukou v obvazu,“ jedno přes druhé se mu střídalo v jeho hlavě a předčasně měl radost z tohoto snu.

„Vyzvete tedy ze svého roje dobrovolníky,“ přerušil ho Bobrov. „Je zapotřebí asi pět odvážných lidí. Dejte k nim poddůstojníka Grigoreva a přiveďte je sem. Jenom však, probůh, co možná tiše.“

Mladík se vzdálil do lesa. Za několik minut již se vracel s lidmi. Na jeho rozpáleném obličeji bylo ten zápal zrovna vidět.

„Dovolíte též mně, abych šel s nimi?“

„Nač deset mužů?“ zeptal se Bobrov, když spočetl dobrovolníky.

„Jakpak jsem je měl vybírat? Všichni vystoupili dopředu.“

„Víte co, děti, brašny a tlumoky zanechte tady. Vezmete s sebou jenom patrony a pušky. Praporčík vás povede roklinou. Podívejte se, je-li možno dostati se jí do Chadži-baje. Přibližte se k vesnici co možná nejblíže. Zalehněte do příkopu tak, aby vás neviděli, ale poddůstojníka Grigoreva pošlete ke mně. Posuďte, zdali by celá rota mohla projíti tou úžlabinou k vesnici. Nebylo-li by to možno, přece jen tam zůstaňte. Já povedu útok odtamtud, z protilehlé strany. Jakmile uslyšíte „urá“, zahajte zezadu palbu po Turcích, ale za žádnou cenu nevycházejte z úžlabiny. Opakuji ještě jednou: za žádnou cenu nevycházejte! Rozuměli jste? K útoku je vás málo. Jenom ať se vše děje tiše. Ani se tam nehýbejte! Praporčíku Juréněve, nesete plnou zodpovědnost za úspěšné splnění podniku. Nevydávejte se zbytečně všanc. No, s Bohem!“

Juréněv odsalutoval a pyšně si vyšlapuje, zářící a radostný, vedl oddíl do rokliny; srdce mu bušilo záchvěvy očekávání.

V lese se brzy ozval šramot. Houštím kryt, táhl se řetěz, který zaujal okraj lesa. Asi na sto kroků za nim rozložila se ostatní část roty. Západ uhasínal, z lesa vanul chládek a na výšině houstlo modré šero.

Juréněv tiše sešel do rokliny.

Dobrovolníkům se s počátku šlo těžko. Šípek bodal do rukou a obličeje, trhal oděv, trny se zarážely do nohou; bezděky se vydraly výkřiky a tichá prokletí.

Svah byl příkrý a vojáci na něm padali a sklouzali dolů, dokud se jim nepodařilo zachytit se za větvičku zimolezu nebo za krátký a pevný stvol divokého vína, které se vinulo ohebnými ratolestmi po vysokých švest-

kách, které vzrůstem převyšovaly roklinu, týčíce se do modra teplého večera.

„Vaše blahorodí," zašeptal Grigorév Juréněvovi, „takto nás uvidí nebo uslyší."

„Jakpak by nás mohli uvidět?" vybuchl mladík. „Co to žvaníš za hlouposti? Tady velím já."

„Ale vždyť se vrcholky keřů kymácejí. Vždyť také nejsou tak hloupí, aby se nedomyslili. A kromě toho ten hluk."

„Copak třeba podle tvého dělat?"

„Ale vždyť v roklině je potok, vida, jak dole bublá. Jím je možno nádherně dojíti na místo určení. Vždyť nemůže být hluboký. Jenom tak po písku proudí. Také vodou půjdeme."

„Tak to holoubku, Grigoréve, zařiď."

„V Srbsku jsme také tak chodívali. Tam jsme též byli s generálem Čerňajevem. Pro mě boj s těmi Turky je známou věcí."

Oddíl brzy vešel do vody. Potok skutečně proudil po samém dně. Občas se rozšiřoval v kaluže, ale pak opět se pěnil a dral kupředu kaménky, které zasypaly úzké průchody. Dobrovolníkům se tu podařilo nepozorovaně projíti. Vpředu opatrně šel Grigorév a naslouchal. Tak uplynulo asi půl hodiny.

A Grigorév se tiše odplazil. Minulo trapných deset minut. Konečně se v dálce objevila postava poddůstojníkova. Mával rukou, dávaje znamení, aby šli k němu.

Juréněv sebral dobrovolníky a vydal se k němu. Hluk kroků ztrácel se v zurčení potoku. K tomu ještě začal vanout vítr a kolem zašelestilo husté listí.

„Hned tuhle ‚on' sedí... Schovat se," šeptem je uvítal Grigorév.

Jinoch zase již vzplanul a vrhl se kupředu, ale na štěstí ho Grigorév zadržel.

„Nyní to půjdu ohlásit rotnému."

„Jdi jen, jdi, ale já půjdu dále."

„Je tam velice vhodné místo. Sousedí zrovna s jeho zákopem."

Za několik minut mohl již Juněněv a dobrovolníci rozeznat listím to, o čem mluvil Grigoněv. V dáli, v bílém soumraku již přikvačivšího večera, bylo vidět stavení a mešitu Chadži-baje. V oknech byla tma a na ulicích liduprázdno. Blíže k roklině, div se o ni neopíraje, týčil se narychlo vyhrabaný zákop. Na jeho přechodech stály dvě postavy s jasně červenými fezy v dlouhých pláštích s kapucemi na zádech; hlavy vyčnívající přes hřeben náspu téměř splývaly s jeho šedou masou. Jak se zdálo, v okopech kromě těchto stráží nikoho více nebylo. Juněněv se ještě více přiblížil.

„Vaše blahorodí," uslyšel z řady, „udeřme na ně nyní, poněvadž mají málo lidí; rychlým způsobem obsadíme zákopek a poté už k nám naši přiběhnou. Nyní by byl nejpříhodnější čas křiknout ‚urá'."

„Počkej... Nepřekážej."

V zákopě skutečně nebylo lidí. Také vesnice zdála se býti vymřelá. Juneněv téměř hořel. Srdce mu velmi silně tlouklo. Měl chuť začíti hned nyní, bez odkladu a sám ukončiti ten podnik. Pravda, deset lidí bylo málo, však zato jaký by to byl heroism. Ve všech úředních zprávách bude, v novinách o něm budou křičet a ta milá světlovlasá hlavička to bude čísti a bude míti z něho radost. Ach, kdyby nebylo rozkazu Bobrova. Nač tu však čekat? Stojí-li pak za to, na takovou maličkost pouštěti celou rotu?

„Mohu to též na svoji zodpovědnost vzíti útokem. Hle, jak jsou nehybni. Nečekají to. Náhlý přepad způsobí paniku. Já sám obsadím Chadži-baj."

Juněněv, neohlížeje se dozadu, vzal jednomu vojínu pušku. Větev před ním stojícího stromu tvořila vidlici. Juněněv položil hlaveň do této vidlice a zamířil. V téže

chvíli zrovna jedna ze stráží otočila se obličejem směrem k němu. Zpod šedivého pláště bylo vidět modrou bluzu nizama, vyšitou červenou portou.

„Jakmile vystřelím, hned hurá a do zákopu. Slyšíte?“ Juněněv zaměřil přímo na modrou bluzu.

„Slyšíme,“ zašeptali zezadu; ozval se zlodějský a kradoucí se šramot přibližujícího se mužstva.

Jak bolestně bije srdce... Jak vše se před očima plete... Jaké to hučení v hlavě. Ruce se netrpělivě chvějí.

Třesknul výstřel. S náspu se kácí dolů šedá postava. Ozvalo se pronikavé zasténání, tak bolestné, že vniká zrovna do duše... Již zahlučely úryvkovité výkřiky „urá“... a zanikly... Co je to?

Oči Juněněva se široce rozevřely. Mladík ztuhl a je celý bledý. V obličeji nemá ani kapky krve.

‚Zpět, vaše blahorodí. Nyní rychle zpět...“ kdosi jej táhne za sebou.

Odkudsi se vyřítilo za násep asi sto redifů a nizamů. Juněněv se tam pozorně dívá a vidí, že vycházejí ze země. Pak již rozeznal, že v zákopech jsou nadělány zemljanky, ve kterých se až do této chvíli Turci schovávali. Všichni se vrhli k okraji rokliny. Hned tady budou. Rychleji, rychleji odsud...

Ozval se rachot hromadného výstřelu; jako by někdo knutami šlehal listí, cosi zahvízdalo u samých uší; rychleji... rychleji... Znovu se ozvaly výstřely...

„Oj, holoubkové, nenechte mne na pospas ukrutné smrti!“ Ten výkřik až v uších zalehl. Jureněv se ohlíží. Jeden dobrovolník leží tváří do země, drásá ji a namáhá se zvednouti. Nadzvedá hlavu a opět ji spouští. S námahou se na rukou nadzvedne, oddělí se od země a opět padá na prsa. „Buď tiše!“ volají na něho.

„Do zad mne to trefilo... Oj, božinku, pálí to... Toť má smrt, holoubkové...“

Ale vojáci se prodírají kupředu... mnohý odhodil

torby. Jen kdyby se sami zachránili... Juráněva přemohl strach. Po nedávném zápalu nezůstalo ani stopy. Již neběží po dně rokliny, ne. Zalezl do samé houštiny; ostny mu drásají obličej a ruce; nohy se sotva drží na příkrém sypkém svahu... následkem čehosi se chvějí... Zdá se, že každou chvíli se pod ním podlomí. Ale on stále jen běží dopředu a dopředu. Srdce jako by odumřelo. Těžce a s námahou se mu dýchá. Jako by se mu prsa chtěla roztrhnouti... Ruce křečovitě rozhrnují větve; hlava chce rychleji vniknouti do houští než ruce. V nitru mu vše hoří a ty prokleté kule hvizdají u samého ucha. Jedna kule udeřila vedle do kmenu kdoule a zaryla se do něho. Juráněv slyší za sebou nějaký dupot...

„Bože, zachraň mne!" začal se Juráněv nahlas modlit a bezděky se zastavil.

„Je konec, braši... kolem dokola nás obklíčují..." zvolal kdosi z vojáků.

Skutečně, Turci šli zpředu i zezadu. Jak se dostali dopředu? Naši je asi zpozorovali z lesa a počali po nich páliti, ale v kukuřici sehnutých nepřátel nebylo vidět... Po čem mají mířiti? Juráněv i vojáci pozorují otvory mezi listím a větvemi před sebou i za sebou červené fezy. Jsou také i na protilehlém okraji rokle.

Naši jako by v houštině ztuhli. Zatím jich Turci ještě nevidí, avšak již je vše ztraceno. Tím spíše, že v dálce začíná přestřelka. Úryvky se ozývá „urá", na chvíli přehlušované zoufalým voláním „alla, alla"! Nepřítel zřejmě též přešel k útoku.

Juráněv ztratil úplně rozvahu. Jakýsi neviditelný, uhnaný voják ho položil do dolíku. Ostatní vojáci se vztaženými bodáky se ukryli dole. Turci počali pobíhat po celé roklině. Hlouček se jich objevil nad samými hlavami našich dobrovolníků. Ti zatajili dech. Tam jeden z jejich lidí leze přímo proti našim. Šramot je stále slyšitelnější.

Juruněv pozvedl hlavu a ihned zase zamhouřil oči. Nad ním se objevil kdosi snědý a v červeném fezu. Juruněv leží a ani nedýchá... Jenom srdce mu v prsou buší. Bolestně se mu dýchá. V mysli se objevují obrazy minulosti. Útulná světnička květy naplněná, stará matka... světlovlasá hlavička s veselýma očima... Známá vůně vonné kadeře....

Opět otevřel oči, kolem není nikoho. Na jak dlouho? Ne, na dlouho ne. Turci se všech stran přišli na stopu. Plíží se sem, jenom listí šelestí...

„Braši, tady je to k obraně nezpůsobilé. Obklíčili nás. Třeba je napadnout bodáky, tady se však není možno ubránit... Lépe bude, sejdeme-li úplně dolů. To je jedno kde zemřeme..."

A vojáci se vrhli na dno rokle. Juruněv neměl sil je následovat. Už se zvedl, avšak opět ulehl. Ač šramot kolem dokazoval, že ho hlídají a že se jim neukryl...

„Jestli už mne mají zabít, tak aby to bylo co nejrychleji," probleskło mu hlavou. „Jak mučivé je to čekání... Jak bolestné..."

„Co je to?" a Juruněv se nadzvedl. Kdosi ho píchl bodákem hustým listím.

Mladík vyskočil a s divokým křikem vrhl se dolů a nic před sebou nevida, pro cosi široce rozpřáhl ruce. Jak to bolí v rameně. Co ho to do boku udeřilo a ozvalo se v srdci? Nohy běží bez jeho vědomí. V jeho očích se stromy nějak podivně zachvívají, jako by se nakláněly dozadu. V boku ho pálí... jako by mu tam hořelo... Bezděky se dotkl toho místa rukou... Zvedl ruku k očím, jasně červené praménky krve stékají s prstů. I nebe se mu zdá větvemi celé červené.

„Aj!... Bože... Bo...."

Čísi silné prsty sevřely mu hrdlo... patrně zezadu, protože před sebou nikoho nepozoruje... A v téže chvíli

jako schválně tak živě, tak opravdově, jako by to nebyl přelud, nýbrž skutečnost, do očí mu přímo nahlédla šedivá matka. Stařecká, vrásčitá ruka se pozvedla a žehnala mu.

Sotvaže otevřel oči, mihlo se před nim lesklé ostří. Opět je zamhouřil, pak ještě okamžik a již ničeho neviděl. Napříč hrdla široká rána. Krev z ní crčí... Juměněv chroptí a zmítá se... Prsty křečovitě drápou zem...

„Buď proklet, křesťanský pse!" a snědý redif orlího nosu spouští mu s rozmachem přímo na lebku těžkou pažbu své Pabeaudovy ručnice... Chvějící a tlukoucí sebou tělo se natahuje. Zmodralé rysy jsou nehybné; jenom z rány ještě stékají jasně červené praménky krve, okamžitě mizící ve žlutém písku.

Ale dole je veden boj na smrt...

Dobrovolníci draze prodávají život... Tři již nejsou mezi živými. Zbylých sedm vojáků se navzájem k sobě přitisklo a brání se... V prvé chvíli se Turci na ně vrhali a padali hned na místě pod jejich bodáky. Jakýsi nizam z krymských Tatarů zvolal na ně rusky:

„Odhoďte pušky, děti, pojďte k nám, u sultána je lépe sloužit."

Ale jeden z našich vojáků přiložil pušku k líci a volající Tatar dělaje kotrmelce, sletěl se srázu.

„Stůjte, bratři, pevně!" navzájem se povzbuzovali vojáci.

„Když umírat, tak umírat křesťansky. Tak jako tak je — konec."

„Ještě dobře, zemře-li člověk kulkou. Kdyby se dostal těm čertům do ruky, tak ho umučí... Říká se, že řemeny z těla vyřezávají."

Nová tlupa Turků se na ně vrhla, sedm bodáků vykonalo svoji práci. Dobrovolníci také tentokrát se ubránili. Kolem nich se jen křečovitě svíjeli smrtelně ranění Turci.

„Možná, že sem naši přispěchají."

S bodáků kapala krev; sami dobrovolníci byli zpoceni. Tváře jim zčervenaly, oči hořely. Slova byla pronášena chraptivě, jako by je ta zmořená prsa vyrážela s námahou.

„Hněme se dále... Kupředu, děti!..."

„Ha, vidíš, tam se ukryli."

„Kupředu, povídám. Urá!"

A sedm lidí vrhlo se kupředu. Aniž by ještě došli k turecké záloze, dva již padli... Kamarádi se k nim již nakláněli.

„Vstaň, Archipove, doneseme tě na zádech."

„Ne... S Bohem, bratři... Probijte se sami... Nejsem již živý člověk, smrt mi kouká z očí.... Jenom bych vás zdržel... Kdyby mne někdo z vás aspoň zastřelil... Protože mne umučí... A to do prsou mne to... zasáhlo... pálí to."

Nikdo neměl odvahy ho zastřelit. Zbylým dobrovolníkům se podařilo šťastně minouti zálohu. Jenom kule zahvízdaly nad hlavami ubožáků, když tito, naklonivše se, přebíhali po dně rokliny. Po jejích okrajích běželi za nimi Turci, ale neodvážili se ukázati, protože z lesa po nich pálil náš řetěz. Kukuřicí každou chvíli prolétaly a hvízdaly kule, jako by tam kdosi práskal bičem. Ještě jednoho dobrovolníka to srazilo; na bezpečné místo vyběhli pouze čtyři...

Turci se vrhli na raněné vojáky... Začala muka, pro které není názvu...

Ale Bobrov již obkličoval Chadži-baj se všech stran. Ještě chvíli a znamení trubačovo vyzývavě zaznělo v soumraku teplého večera.

XIII.

ZABÍJEJÍ NAŠE KAMARÁDY.

„Zabíjejí naše kamarády!"

„Zabíjejí naše kamarády!" přeneslo se od předních stráží do předvoje a od tohoto do roty...

Vojáci už sami se hnuli kupředu. Ozval se hluk kroků; lidé vyběhli na okraj lesa.

„Pozor! Bez povelu ani krok!" zvolal Bobrov a se zimničnou netrpělivostí naslouchá přestřelce.

Turci sami prozradili své síly. Podle rachotu hromadných výstřelů směřujících k roklině a podle častého a drobného hřmění ojedinělých výstřelů bylo možno souditi, že je zde nejméně jeden prapor.

Z rokliny je slyšet křik. Objevil se Grigoreev. Bobrov se ho narychlo vyptal... Nyní cesta roklí byla přehražena.

„Poručíku Jegorove, povedete střelecký řetěz. Odpor je silnější než jsme myslili. Do řady!"

Rota se tiše seřadila. Obličeje vojáků byly vážné. Jeden nějak zvlášť se snažil vypjati prsa, jako by nyní na tom záleželo. Druhý úkradkem čistil s rukávu bláto. Nejmladší vojáci rozpačitě patřili na Bobrova a báli se mrknouti. Jenom pobledlé rty se pohybovaly. Jako by někomu ve svém nitru šeptali něco nejasného a zmateného.

„Děti, hleďte tedy, abyste šli za mnou... Aby nebylo opozdilců... Na prvou ránu řezat tu holotu! A co je hlavní, družně, jako jeden člověk. Není třeba čekat, aby někdo šel předem; příkladu není zapotřebí, každý jdi přímo. A zabijí-li, nebude to žádné neštěstí. Turci střílejí mnoho, ale bez výsledku; jejich palby se nebojte. Po kukuřici se mu střílí velmi špatně; a až z ní vyjdeme, nedaleko od ní je také ten zákop; rychle k němu

doběhneme; Turek nebude míti ani čas, aby si namířil. Hlavně si pamatujte, bez povelu nestřílet. Ze všeho nejvíce se spoléhejte na bodák, ten vás vysvobodí!"

A Bobrov sňal čapku a pokřižoval se. Jako by vítr zašelestil po kukuřici, to vojáci se v duchu modlili, upírajíce oči k nebi, na kterém již uhasly zlaté odstíny západu. Nesmělé hvězdy sotva vynikaly v nekonečné výši. Od východu zavanul chládek...

„No, tady se schovávati je bezúčelné. Soudě podle výstřelů Turci se dohadují..." poznamenal Jegorov. A jako by tím přivolal neštěstí... Nepřítel změnil směr palby... S počátku bylo posláno několik nejistých výstřelů v tu stranu, kde stáli naši. Kule zahvízdaly příliš vysoko v korunách stromů. Vojáci se jenom vyrovnali; dech se zrychlil a dokonce bylo ho možno rozeznati. Sem a tam zachřestily pušky. Ozval se šramot: Nervosa vzrůstala.

„Rozviňte řetěz!"

Jegorov bledý, ale klidný, vyvedl své vojáky kupředu a rozvinul je v řetěz patře s vnitřní bolestí do zpopelavělých obličejů.

Všem bylo úzko; jemu též. A k tomu ještě chvěl se mu v duši pocit vlastní viny, jíž se proti nim, proti těmto nevzhledným pracovníkům dopustil. A čím dále, tím více stával se tento pocit bolestnějším. Děl se v něm podivný převrat, a jak rychle! Ještě včera byl přesvědčen o zákonitosti války, o její nevyhnutelnosti — ale nyní bylo v jeho duši těžké vystřízlivění, které je známo každému zločinci, přestavšímu ekstasi samého zločinu.

„Vždyť jsi zrovna tak křičel a žádal si války jako druzí... Tu tedy máš svůj díl. Ale zač budou umírat tito? Cožpak jim osobně byla zapotřebí tato bitka? Co jest jim do tvých přesvědčení?"

„Budou-li oběti, pak ty zcela spravedlivě musíš býti první z nich. Sebe nešetři, v tom bude tvé ospravedl-

nění. I když zemřeš, tak zemřeš čestně... Přišel takový čas, abys čestněji zemřel než jsi žil..."

Řetěz spolu s Jegorovem vešel do kukuřice a zmizel v ní. Kterým směrem se ubíral, bylo možno pozorovat pouze dle vlnění klasů.

Chadži-baj na svém pahorku vypadal v modrém soumraku jako nějaká bělavá skvrna... Ha... co je to?

U Turků se ozvaly smutné, táhlé a váhavé zvuky trubky. Asi znamení na poplach. Výstřely zesílily a všechny nyní směřovaly v tuto stranu. Hle, vedle Bobrova cosi šlehlo a zarylo se do stromu. Je těžko státi a čekat v ohni koulí. Je lépe jíti, bojovat již nebo ne, jen jíti a nezastavovat se ani na chvíli. Řady vojáků se rozestouply.. koule hvízdají.. zrovna tady vedle. Vojáci bezděky uhýbají. Sám Bobrov se musí velice přemáhat, aby nepodlehl svodům a nesklonil hlavu. Jako by se mu šíje bez jeho vůle ohýbala... V kolenou je cítit slabost...? „Nač se ty, babo, hrbíš? Ještě bys čelem do země vlezl..." okřikl Grigoreův mladého vojáka.

„Ale když ona tuhle... proletěla...."

„Když ji slyšíš, znamená to, že prolétla kolem. Té, která vjede do tebe, neuslyšíš... Tu se nestačíš uhýbat. Ze všech stran to půjde."

„No, s Bohem!"

A rota se hnula kupředu. V první chvíli šli rychle. Za čekání tam vzadu tolik vystáli, že nyní co nejrychleji chtěli se vzdálit od tohoto místa, jako by tam bylo nebezpečí.

„Vida, jak zpívá," uklouzlo vojákovi z úst, když mu koule nad uchem žalostně zazvučela. Neustále bylo slyšeti jako rány knutou, to když koule prorážely kukuřici. Brzy se vzduch naplnil hvizdotem, šleháním a sykotem. Člověk se snažil to neposlouchat, ucho však bezděky bystře naslouchalo, nepropouštějíc ani jediného zvuku. Mnohá kule jenom zvučela, prolétajíc vojákům

vysoko nad hlavami; jiné zase tak jako čmeláci takřka naplňovaly vzduch silným bzučením; ty, které letěly blízko, dávaly o sobě vědět jenom jedním krátkým, okamžitým „fjuit“ a již jí nebylo... Zatím ještě nebylo obětí. Vojáci se začali vzmužovati.

„‚Ona‘ je, strýčku, jako vlče!“ přirovnal kulku nedávno se uhýbající vojáček, obraceje se ke Grigorěvu.

„Tak je to lépe.“

„Nemají pravého cíle... Vida, jak míří stále přes hlavu,“ káravě poznamenal jiný voják.

„Jedním slovem sběř. Cožpak to je vojsko? Cožpak takhle střílí vojsko?“

„A copak to tak, strýčku, stále bude létat nad hlavami? To ‚on‘ asi pro postrach tak střílí, že?“

A jako by v odpověď na naivní vojákovu otázku ozvalo se vedle zaúpění, ve kterém bylo spíše nenadálé leknutí než pocit bolesti. Mladý vojáček, který právě se stavěl chrabrým, s hrůzou se ohlédl za sebe. Jeho souseda to skolilo.

„Tak vida jí, co umí!“ prohodil, neodvažuje se pozorněji pohlédnouti na první oběť začínajícího boje.

„Zasáhlo to někoho?... Koho?“ živě se obrátil Bobrov.

„Och, božinku, to bude má smrt... Oj, jak to pálí..“ a raněný si sedl na zem, snaže se nehledět na nohu, po které nad kolenem již běžel světločervený pramének, rozlézající se v širokou krvavou skvrnu... A sanitní vojáci ho ještě nestačili uložit na nosítka, když vedle padli ještě dva jiní vojáci... Na levém křídle se ozvalo bolestné sténání.

Rota se trochu zarazila... a počala jíti pomaleji, takže vzdálenost mezi ní a Bobrovem stále více vzrůstala....

„Kupředu, molodci! Nezůstávejte pozadu. Za mnou, děti, odplatíme jim za kamarády; to je hanba, zasta-

vovat se!", povzbuzoval Bobrov vojáky. „No, co je tam? Poddůstojníci, dohlížejte, aby se lidé neschovávali!"

Asi dvacet rozhodnějších vojáků dohnalo Bobrova; ostatní šli nejistě v tlupě, která ihned ztratila vytrvalost a pravidelnost. Nejbázlivější zalezli do brázd, ač právě tady kolem kule také tak pleskaly a zarývaly se se zlostným sykotem do kypré půdy. Vždyť tady také může kule zabíti, ale přece jen ležet je jaksi lehčí. Přece jen se tu zdá být bezpečněji. Každý se jen snaží dostati hlouběji, jako by se chtěl zarýti celou svojí bytostí do země.

„Copak je ještě toto?", zahřměl Bobrov, který si povšiml začínající paniky. „Vy se budete bát? Stůj!"

Rota se zastavila.

„Seřadit se!"

Podle toho, jak se vojáci řadili, nepokoje ubývalo.

„Žertovat s vámi nebudu! Na rá-mě!" Ozvalo se chřestnutí pušek... nestejnoměrné a rozházené. Ještě se zcela neuklidnili. Jakási zbloudilá kule udeřila do bodáku; zazvonění ozvalo se po celé rotě... „Ještě jednou! Já vás naučím. Před samým zákopem s vámi provedu cvičení."

„K noze zbraň!"

„Na rá-mě!"

Tentokráte byl již povel proveden správně. Bobrov pocítil, že nyní má rotu v rukou.

„Přehlédnout řady!"

Ukázalo se, že téměř všichni zde byli.

„To je hanba a ostuda. Takoví chlapíci a bojí se jako vesnické ženy."

Řady se rozestouply a opět se daly kupředu, ale již v ladnějším pořádku.

Zdálo se, že poli nebude konce.

Nohy se bořily do kypré půdy a ustavičně se zaplétaly do kukuřičných kořenů. Stébla překážela chůzi,

šlehala do obličeje a silně šramotila sešlapávána jsouce nohama. Ostré listy škrábaly ruce; v dolících lidé klopýtali. Také Bobrov klopýtl, ale ne v dolíku. Na zemi leželo něco tuhého. Pozorně se podíval; roztažený voják. Bez čapky. Vlasy ještě od potu mokré, ale oči patří nehybně do výše, do toho temného nebe houští stébel. Nešťastník byl jistě z předního řetězu.

„Kam jdete?" zastavil voják tři vojáky... Čtvrtý zřejmě byl raněn a sténal.

Vojáci mlčeli.

„Odkud jste?"

„Z řetězu."

„Ptám se vás, kam jdete?"

„Tuhle raněného vedeme," nesměle odpověděli vojáci.

„Tři jednoho? Když ještě ke všemu může jíti sám? Ach, mizerové! Táhněte do řetězu! Hned ho dožeňte."

Lidé se s nechutí obrátili, odběhli trochu dopředu a zalehli do keřů.

Člověk, který jednou dostal strach a není-li pod dozorem, již se nepřemůže. Sám, ze své vlastní vůle, se do boje nevrátí.

Bobrov při pocitu zodpovědnosti za rotu vystřízlivěl. Již mu nebylo úzko. Myslil jen na zdar podniku. Nebylo kdy znepokojovat se a míti o sebe strach. Brzy si již přestal všímati lidí, které potkával cestou. Ti seděli v jamách a příkopech. Bobrov věděl, že takoví v boji nejsou nic platni. Ať je člověk vrací zpět a žene kupředu, je to jedno. Budou jenom stupňovati paniku a zarážet ostatní, ještě čilé vojáky.

Jen kdyby co nejrychleji byl konec té prokleté kukuřici. Pravda, je v ní bezpečněji, nepřítel nevidí, ale zato houšť těsně vedle sebe rostlých klasů, dobře schovávající, je velkým lákadlem pro vojáka. Na rovném, hladkém místě si nelehne, neposadí se a ani nezůstane

pozadu. Ale tady ho k tomu velmi svádí snadný úkryt. Kdyby se takové pole prodloužilo ještě o verstu, možná, že by člověk nedovedl z roty na místo ani polovičku. A člověk se v podobné chvíli stává bezděky zbabělcem. Jde bodře, odvážně kupředu a ani ho nenapadne se schovat; ale jakmile jednou klopýtl o klas a upadl na zem, již se nezvedne. Okamžitě vybavuje se mu v mozku představa o tom, že tak je lépe a bezpečněji. A druhý dokonce si uvědomí, že napravo i nalevo dopadají kule a že následkem toho i ležet je špatné. Šel však setrvačností dále; k tomu nebylo zapotřebí zvláštního úsilí, neboť nešel, ale pokračoval v chůzi. Nyní však, aby vstal, k tomu je třeba zvláštní mimořádné námahy a již není zapotřebí jen pokračovat v chůzi, nýbrž začíti znovu. No a leží tedy ubožák obličejem do země. Jenom mravenci mu pobíhají po zádech. A cítí jakýsi chlad v této teplé noci a hrdlo mu doslova zachvacují křeče. Jeden takový muž je pro druhé magnetem. Sám by si ani nelehl, ale tu ke kamarádovi se svaliti je přece jen snadnější. Celou noc tu budou ležeti a mlčeti, protože se stydí, přece však se nezvednou a nepůjdou kupředu. Jiný se ještě v duchu modlí.

Nepozorovaně se přikradla tma...

Noc zahalila dálky do tajemného modra... Jenom hvězdy jasněji zahořely a vůně květů zesílila.

Chadži-baj na nízkém pahorku byl sotva k rozeznání. Jednotvárným třeskotem ručních výstřelů ozýval se odtamtud skřipot arb a rozčilený křik vozků. Směrem k Lovči se vzdalovaly poslední řady povozů. Jegorov s řetězem brzy dospěl téměř těsně k jízdním předním strážím. Tu byla kukuřice silně pomačkána. Na několika stanovištích zbyl popel a oharky od polních ohňů. Nablízku stojící Čerkesové zasypali Jegorova drobnými kulemi z opakovaček a hned pak počali ustupovat k Chadži-baji.

Dle šramotu klasů a zanikajícího dupotu Jegorov se domyslil, že nepřátelské přední stráže jsou již staženy a sám se na chvíli zastavil. Brzy bylo slyšet již z daleka ržání koní. Čerkesové se patrně vzdálili za vesnici. Bylo možno se obávati jen o křídla, ale Bobrov to již zařídil a poslal tam lidi, takže Jegorov mohl klidně dále vésti vojáky.

Ve tmě bylo těžko před sebou něco rozeznati. Pouze po stranách týčily se občas do výše silhouety topolů a po hřebenu tureckého zákopu přebíhaly plaménky výstřelů. Buď, když se střelba zesilovala, počínaly planouti, nebo zase ve chvílích poměrného ticha hasly. Nervy přivykaly palbě a kulím. Nebyla to odvaha, ne, byla to prostě lhostejnost ke všemu, k svému i k cizímu životu, která postupně zaměňovala neklid nedávného očekávání. Když zabijí, tak zabijí, jen aby to bylo co nejrychleji!

Kdesi bublá potok. Tichý, melancholický hovor váhavých praménků je pln něhy. Teplá je snivá noc. Vůně květů šíří se ve větru; milá záře hvězd vypráví srdci o daleké vlasti, na kterou nyní zrovna tak mírně patří nezhasínající oči nebes. Jak pěkně by tu bylo, kdyby nebylo zuřivé zloby člověka. Je místo pro útrapy a smrt uprostřed královské vznešenosti jižní nocí?...

„Vaše vysokoblahorodí!“, zašeptal Jegorovi vedle jdoucí voják. „Ve vesnici není cosi v pořádku. Vidíte tamhle?“

„Asi rozložili táborové ohně, či ne?“

„Kdepak táborové ohně! Nejspíš tam zuří požár. Asi pálí. Nadobro odcházejí.“

Skutečně. Za černým náspem zákopu jako by se červenal v Chadži-baji plamen hranice. Jenže na hranici je příliš veliký. Hoří stále jasněji. Nachové jazyky ve vzduchu plápolající a hasnoucí vyšlehují stále výše.

Ne, je zřejmo, že to není hranice. Chvějící se pla-

men běží vzhůru po staveních a jako zlaté ještěrky zalézá do spár... Tam, na druhém konci osady, najednou zaplanul oheň pouze uvnitř domu. Dům stojí celý tmavý, avšak ohnivá zář svítí z jeho oken... U mešity začal hořet plot. Plamen olizuje bílou řadu minaretního sloupoví a pokouší se dodrápat k jeho vrcholku, padá dolů a jako vysílený okuřuje dýmem kamennou věž.

Plamen přeskakuje snopy jisker na sousední stavení. Snopy ty už uhasly... ale jiné je letí vystřídati. Také ty hasnou, ale je vidět, že ne úplně. Kolem se vzňaly slaměné střechy. Vlnitá zlatá obruba běží po jejich okraji. Hle, vznesl se tam tmavý kouř. Obruba se stále rozšiřuje. Místy na něm začínají planouti přebíhající ohnivé jazyky. Svinují se dohromady a brzy hoří celá střecha, vrhajíc postupně do dvorů a chat i do zahrad červené pochodně, kde, bez ohledu na požár, panuje ještě chladná tma. Plamen se trochu naklání k východu, po větru. Dole jasný, téměř bílý, čím výše, tím více rudne, dokud nepřechází v hustý černý dým, takřka podobný hřívě poletující nad požárovištěm. Oheň běsní v osadě jako z řetězu puštěné zvíře a zabíhá do všech koutků. Hle, tam obklopil jedno vysoké stavení a líže je krvavým jazykem. Jazyky takřka jako světlečervení hadi stále se táhnou a plazí vzhůru po stěnách a vpouštějí ohnivá žihadla do oken, kde uvnitř se jasně šíří plamen... Ve výši, v modru nebes, chvěje se nad hořící vesnicí žlutá zář...

Stohy slámy to ještě nezachvátilo. Zatím stojí ozářené požárem. Ale také na ně brzy dojde řada. Běží k nim jakýsi plamínek; je vidět v něčích rukou jasně hořící poleno; opačným směrem létají z něho jiskry. Tak za sebou zanechává stopu rychle dopředu plující loďka... Taková polena se zamihla ve všech dvorech a brzy dusivý čmoud, na všechny strany se rozptylující dospěl k našemu řetězu. Bylo cítit zápach spá-

leniště. Najednou bylo vidět černé sloupy a ze stohů se vznesly kotouče dýmu. V dýmu se červenají ohnivé skvrny. Chvílemi hasnou jakoby od nedostatku vzduchu a rozdělují se na tisíce plaménků, aby hned se opět zahalily do smutečního hávu... V těchto sloupech dýmu letí do výše hořící sláma. A již po celé vesnici se prohání plamen se zběsilým hvizdotem a praskotem.

V lemu požáru vyniká mešita, celá černá, pod svou těžkou kopulí. V jednom jejím místě, kde bylo okno proti oknu, prosvítá jimi plamen; štíhlá silhoueta minaretu je na pozadí oslňujícím oči ještě krásnější... Chomáče ohně, podobajícího se místy duze, vznášejí se do výše a hasnou. S neklidně se pohybujícího hřebenu plamene je strhována zlatá obruba a rozplývá se ve větru. Tak vichřice za nepohody na moři strhuje s příkrých hřebenů vln bílou pěnu a odnáší ji pryč, rozmetávajíc ji ve vzduchu.

Do té doby táhly se v požárovišti zahrady tmavými skvrnami. Ale nyní také ty to zasáhlo. Plamen rychle přebíhá po suchých ohradách a natahujíc se na zemi jako zvíře připravené na někoho se vrhnouti, plazí se do chladné tmy mezi stromy. Brzy také staleté kmeny jsou zahaleny kouřem; zlatí hadi přitisknuvší se k jejich kořenům ponenáhlu zvedají jedovaté hlavy po drsných starých kmenech. Kůra se kroutí a praská a pod ní mučivě syčí vlhká dřevovina. Listí schne, kroutí se a zlatým deštěm padá dolů.

Plamen daleko kolem vesnice se rozbíhá po suchých polích; vypadá to, jako by se tam řeka, která vystoupila z břehů, vlévala do roklí, naplňovala je a po jich zatopení hučícími vlnami nesla se do svěží zeleně kukuřičného osení.

Jegorov stojí zmámený. Na něm a na jeho vojínech odráží se záře požáru. Obličeje mají brunátné; na bodácích září plamen. Je vidět, že také Turci zpozorovali

ohnivé bodáky. Ze zákopu se po nich nesou výstřely a ještě častěji padají lidé... Stenání je silnější a hodí se k hadímu sykotu, zběsilému třeskotu ručnic a řevu požáru. Kdesi v dálce se říčka rozlila v široké jezero; to se nyní celé mihá a svítí v černém kování břehů, jako by takřka do této tmy byl vržen ohromný, měděný štít.

Tmavý zákop zubatým hřebenem ostře vystupuje na zlatém pozadí požáru.

Také Bobrov spatřil jasně hořící plamen. Pochopil, že Čerkesové odcházejí a ničí za sebou vše, co nemohou vzíti s sebou. Ve dne skřípaly arby, nyní plápolaly domy, které ovšem nebylo možno odvézti.

Byl dán rozkaz ke krátkému odpočinku. Bobrov vyrovnal rotu a počal ji vésti kupředu. Bylo slyšet jenom hluk kroku a občas zvonivý náraz neopatrného bodáku. Všeobecné mlčení roty přerušoval často hluboký vzdech. Před vojákem mihaly se v této chvíli drahé a milé obrazy. Vyvstávala rodná vesnička. Bude-li mu dopřáno ještě někdy ji vidět?

Brzy přestalo kukuřičné pole. Pak rozkládala se velká lučina a za ní vypínal se masivní násep tureckého zákopu, celý černý v jasné záři požáru. Mezi jeho zuby a prohlubinami, vytvořenými na hřebenu, bylo možno rozeznati silhouety lidí. Řetěz se k nim již blízko přiblížil a palba nepřítele stala se zvlášť zuřivou a častou. Je cosi pekelného a ohlušujícího v třeskotu hromadných výstřelů a živelném běsu zuřícího požáru. Nastával rozhodný okamžik. Tam v zákopu nastoupilo všechno mužstvo, které Turci měli. Násep je poset hlavami; jest jich mnoho. Odpor bude perný. Komu se odsud poštěstí vrátit se domů?

Bobrov rozvinul rotu v řetěz.

Každý voják byl jasně ozářen rudým odleskem po-

žáru. Přebíhající záře dodávala podivný život zamračeným tvářím.

„No tak, děti, za mnou!", zvolal Bobrov a odsunuv od sebe dva nejbližší vojáky, vyšel v čelo řetězu. „Pamatujte na přísahu, braši!"

Krvežíznivý rachot bubnů na okamžik zahlušil i mohutné „urá", které se náhle vydralo ze sta hrudí. Tak lidé křičí jenom před smrtí, aby si dodali odvahy, aby se ohlušili a rozzuřili. Člověk řve proto, aby se stal na několik okamžiků zvířetem, které ani samo nebude prosit o milost, ani jí nikomu nedá. A ten křik byl skutečně omamující. V hlavě jako by se jim zvedla mlha a člověk nemůže ani usuzovat, ani mysliti. Může pouze bít a bodat. V omamném povyku nebylo dokonce ani možno účelně střílet. Ten hluk spolu s rachotem bubnů a ostrým kovovým znamením k útoku, dávaným trubačem, dusil v srdci i pocit nebezpečí i pudy života. Po tomto „urá" se kroky stávaly častějšími, zvětšovaly a zrychlovaly se a přecházely v běh. Tu již nebylo opozdilců. Vše, co s neschovalo vzadu do kukuřice, běželo střemhlav, slepě za Bobrovem. Lidé chtěli se co nejrychleji prodrati k nepříteli. Vzrůstala zuřivá žízeň po pomstě; komu se mstít a za co? O to se nikdo nestaral. Jenom co nejrychleji kupředu.

„Bože! Pomoz jí a zachraň ji," šeptal Bobrov a znovu na to zapomněl, neboť opět pocit zodpovědnosti za druhé lidi, za rotu, vojáky a za úspěšné splnění přikázaného mu podniku zatlačoval všechny ostatní pocity. Občas se mu zdálo, že vojáci ho předbíhají, pak se objevoval sám vpředu. Rota rychle dostihla předního řetězu, splynula s ním a vše se smísilo ve všeobecném náporu útoku.

Násep se však stále vypínal do výše. Odtud se již nese hrozivé „alla, alla!" Hromadné výstřely následují rychle za sebou a v přestávkách mezi nimi ozývá se

neumlkající rachot jednotlivých výstřelů; většina kulí však přelétá nad hlavou a je patrno, že nepřítel je zaražen a že opět se ukryl za hřeben náspu a již se neodvažuje vystrčit hlavu, aby si správně namířil. Jak v útočícím, tak také v bránícím se davu nikdo nemyslí a vědomí mizí. Lidé nejenom jdou, ale také střílejí jako ve snu.

„Odvážně, braši; jednou ranou!", povzbuzoval Bobrov své lidi.

„Pamatujte si — bijte bodáky!", křičel na druhém křídle Jegorov.

A jako naschvál vyvstaly před očima poručíka dotěrné vzpomínky. Petrohradský hostinec, dav slavjanofilských frázistů, kteří nyní zůstali ve svých teplých a klidných pracovnách. Burácejí nadšené řeči. Celý svět utloukají čepicemi. Dámy se usmívají na slovní hrdiny. V „rozumné, inteligentní zábavě" téměř vyrůstají velkolepé projekty na předělání celého světa a jeden je grandiosnější než druhý. Nyní však tady za ty fráze nepřítomných „chrabrých" lidí a za jejich „nadšení" platí tito vojáci, od půdy odtržení dělníci!.. A co je všem těmto Ivanům a Petrům do sjednocení Slovanů?

Hle, černý násep jest vzdálen na několik kroků... Hvizdot kulí naplňuje vzduch; zdá se, že jest jimi rozžhavován a že v okolním ovzduší není ani atomu, který by nebyl jimi poután. Vše točí hlavou a trhá v duši cáry, útržky jakýchsi citů a pocitů. Poslední jiskry vědomí se mísí a tonou ve vichřici. Člověk bezděky nahlíží kamarádovi do obličeje a vida, jak je zkřivený, jak křeč na něm poškubává svaly, jak oči rudnou a zalévají se krví, pomyslí si: snad se u tebe neděje totéž?

Avšak krvežíznivý rachot bubnů je stále silnější. Jak je ve své jednotvárnosti divoký a zlostný! Oslí kůže řve. Trubač již netroubí k útoku, ale něco takového, co nemá pojmenování; jako by vzteklou pronikavostí

chtěl zahlušit to, co mu vřelo v duši a co se křečovitě valilo k hrdlu... Ranění v žáru útoku v prvých chvílích necítí svých ran. Člověka jako by něco uhodilo holí do nohy, do prsou nebo do ramene, on však dlouho běží, běží a ječí společně s ostatními a nepozoruje, že již z něho proudí světlečervená krev a že kule se zaryla do živého masa; běží, dokud se mu nepodlomí kolena, až mu nestačí v prsou síla k vydávání hlasu pro toto živelné „urá".

Živá masa udeřila o nehybnou zeď náspu jako mořské vlny poháněné zběsilým vichrem. Na okamžik tak jako vlny se vzedmula a odrazila se zpět, ale nová tlupa útočníků opět ji postrčila. Bobrov a Jegorov nedopustili, aby se vzpamatovala, aby podlehla pocitu strachu nebo bezděkému vystřízlivění.

„Za mnou, braši... Bijte je!", ozvalo se již s náspu.

A před roznícenými vojáky vyvstaly v jasné záři dvě tmavé silhouety důstojníků, kteří vyběhli na tmavý hřeben hliněného valu, pro cosi zamávali rukami a zmizeli, jako by se tam dovnitř, za jeho těžkou masou propadli. To byl však pouze okamžik; v následující chvíli lezli tam též desítky lidí a s chraptivým křikem, zachycujíce se na svahu náspu, obraceli se ke kamarádům:

„Nezraďte je, děti, za námi!"

A ti je nezradili. Jako vůdcům oddané stádo vybíhali a vrhali se na cosi neznámého a ničím se proti nim neprovinivšího, na něco cizího...

Turecké bodáky se již stápí v ruské krvi. Krev kape na tváře, na prsa... Nepřátelé bijí ze zdola směrem nahoru a první vojáci, kteří skočili do zákopu, padají pod smrtelnými ranami; za nimi se derou druzí a pracují pažbami. V chraptivých výkřicích vraždění tone sténání obětí. Chřest bodáků, zlověstný třesk pažeb

o lebky, kletby a zběsilé nadávky nesou se v horkém vzduchu.

Z požáru se sem nesly dusivé kotouče černého dýmu; ty ještě více bojovníky omamovaly. Chvílemi jedna nebo druhá skupina bojovníků byla zahalena hustým kouřem, jako by byla schována do mračna... ale dusící se lidé instinktivně pokračovali ve svém špatném konání a nové záblesky plamene vytahovaly ze tmy tytéž zdivočelé obličeje, tytéž rozmachy pažeb vzhůru a tytéž v ručním zápase se střetnuvší bojovníky. Na bodácích mokrých od krve se již neodrážel plamen... Pod vraždnými ranami klesající lidé nalézali v smrtelných mukách ještě tolik sil, že zarývali prsty do protivníka tak dlouho, až tento dobíjel nepřítele hrouže mu přímo do srdce hrot bodáku... Někteří Turci odhodili pušky a s hlasitým voláním „aman, aman", vrhali se na kolena; nebylo však času na dělání výjimek. Lidé v zápalu a zuřivosti pranice neodlišovali bránící se od bezbranných. Vědomí odumřelo a žily pouze ničivé pudy. Pro soucit zde nebylo místa. A čím byl boj zuřivější, tím zdál se býti tišším. Dříve se lidé rozzuřovali křikem, ale nyní již dospěli mlčelivé extase zběsilosti a zloby. Křiky ustoupily zlověstnému chroptění: zabíjejícím i zabíjeným kloktalo v hrdle... Mnohý by i chtěl vzkřiknout, ale hlas mu selhal... Jazyk se převaloval v ústech jako hadr, vše vyschlo... ale zběsilost vře ještě zuřivěji. Bodali bodáky již mrtvé. Lidé v zápalu boje, ustupujíce, naklánějíce se dopředu a na stranu, deptali podešvemi obličeje mrtvých, podpatky jitřili rány umírajících a klopýtajíce, padali do teplých, krvavých louží... Deptali své i cizí, nevšímajíce si pod nohama hluše se ozývajícího stenání a kleteb raněných. V některých místech se tak těsně semkla tlupa zápasících, že v ní nebylo místa pro rozmach. Nepřátelé, se všech stran zmáčknuti, navzájem zuřivě si patřili do

očí, dlouho se zmítali s místa na místo jako vlna, dokud nebyli vystrčeni na volné prostranství...

Není slyšet hlasu dávajícího povely. Kde byli Bobrov a Jegorov?

Grigoněv, který neztratil rozvahy, je hledal, ale nikde nenalézal.

„Proklatci, zabili velitele!", ozval se jeho zoufalý hlas a vojáci ještě zuřivěji se vrhli na obránce zákopu. Tmavé, jako začerněné obličeje Turků zalévaly se krví a potem. Kdo z nich stačil, vrhal se zpět, ostatní zabíjejíce padali; umírali chytajíce vrahy za nohy a strhujíce vojáky k zemi, snažili se je tam v posledních křečích agonie ještě zaškrtit...

Neminulo ani čtvrt hodiny a bylo po všem.....

V zákopu již nebylo nepřátel, nýbrž jen unavení vítězové a mrtvoly poražených. Vojáci, sedíce na banketu náspu, mlčeli v tupé únavě. Dole se ozývalo sténání a úpění nedobitých a chrapot umírajících, ale vojáci si toho nevšímali. Teprve nyní se probudil v člověku cit: „Nejsem zasažen, raněn, zabit?" Nezranění bojovníci, nevšímajíce si cizích útrap a muk, pociťovali sobeckou spokojenost, že jsou živi! Když pominuly prvé okamžiky únavy, ve kterých člověku až do zhloupnutí se točí hlava a časté vydechnutí ostrou bolestí tiskne srdce a svírá hrdlo, tu dokonce příliv divoké veselosti plné rozčilení podnítil mezi vítězy hlasitý hovor. Kohosi napadlo na plné hrdlo vykřiknout „urá" a obsazený zákop dlouho ještě hřměl tímto voláním. Ozval se smích a leckterý z vojáků se pustil k místu požáru, aniž myslil na zálohy a ukrytého nepřítele. Ještě nezmizelo rozčílení s obličejů, když kdosi zarazil rotu.

„Kdepak je však, braši, kapitán?"

Kapitán se neozýval.

„A poručík tu také není?"

„Ach, Bože —"

Vojáci slezli dolů. Projevil se u nich pud stáda: jenom nepřítomnost vůdců vzpamatovala vítěze.

V příkopě byl zmatek; vojáci obraceli mrtvoly a dívali se jim do vyhaslých očí. Vojáci ještě nepřišli k sobě. Nespokojili se přesvědčením, že neviděli hledaný stejnokroj; zvedali mrtvé, není-li důstojníků pod nimi. V jednom místě je nakupena celá hromada zabitých. Přešli již mimo ně, ale Grigoněv jako by odtamtud uslyšel zasténání. Rozházeli mrtvoly a přišli na Bobrova.

„Vaše vysokoblahorodí!"

Bobrov s námahou otevřel víčka, bolestně pohlédl na tázajícího se a znovu zavřel oči. Dech byl sotva patrný; křeče svíraly prsty, takže nevědomky škrábal ruku Grigoněva... Hlava byla zakrvácena... Na rameni také byla krev, jevící se jako černá skvrna.

„Kam jste raněn?", ptali se Bobrova.

Měl ještě tolik smyslu, že zvedl levou ruku a ukázal na hlavu... Okamžitě ho omyli vodou; nová krev se řine z dlouhé jizvy, způsobené zřejmě ranou bodáku, který sjel vzhůru po čele... V rameni uvízla kule. Oblek na okrajích roztrhán, jako by jím cloumali v ruční pranici. Pravá ruka tuhla svírajíc rukojeť zlomené šavle... Vojáci konečně počali sbírati také své raněné.

„Braši, jsou tu zemljanky!", radostně z dálky volali vojáci, kteří se vydali na obhlídku.

Bobrova opatrně položili na plášť. Když ho zvedali, těžce zasténal a podíval se po lidech. V očích, které se na chvíli otevřely, problesklo pocit hrůzy.

Grigoněv zpozoroval, že rty Bobrova se tiše pohybují. Naklonil se k němu, ale ihned se zase vzpřímil a nechápavě se podíval na rotného.

„Máša... děcko...," šeptal Bobrov, opět upadaje do bezvědomí.

Nesli jej do zemljanky...

Vojáci vstávali a křižovali se. Naráz ustal smích a hovor. Jenom vpředu se ozýval řev požáru. Plamen burácel stále silněji a silněji. Jeho odlesk dopadal na zsinalou tvář Bobrova.

S rotou byl felčar; ten v jeho ranách nenalezl nic nebezpečného. Velmi silně poraněn a ztratil mnoho krve.

Jegorova hledali až do svítání a přišli na něho teprve při prvních paprscích červánků.

Starý poručík ležel s rozhozenýma rukama a skelnými zraky hleděl přímo do nebe. Ve více jak deseti ranách spekla se ssedlinami krev. Bylo vidět, že se mu do prsou a do břicha vhroužilo několik bodáků. Jeden, který se zlomil, ještě nyní tam trčí z rány... Matný lom ocele se kalně odráží na obleku, bortícím se od zaschlé krve. Obličej zčernal... Modré rty rozevřeny; na vyceněných zubech a zsinalých dásních je krev. Přes celou tvář se táhne široký, brunátný pruh, který ztrácí se ve vlasech, zmuchlaných v krvavý chumáč...

Šavle zůstala v pochvě.

Je vidět, že se Jegorov ani nebránil. Vrhl se tam, dal příklad vojákům a padl pod ranami...

Vedl lidi na smrt, sebe prvého k ní odsuzuje, aniž by se jí bránil a aniž by zabíjel.

Stranou od zákopu pomalu ryjí jámu... Kolem leží řada mrtvol pod šedými plášti. Je vidět jenom holá chodidla. Malkijelevské boty se leckterému vojáku rozpadly, proto dobré boty zuli mrtvým kamarádům. Hrubé sukno označuje nehybné obrysy. Prvým je — Jegorov... Navždy nabylo klidu hluboce milující srdce; bouřící jeho duše našla tichý přístav...

A jasné slunce se již vysoko vznáší nad zemí, hojně politou krví; pálí do tureckých mrtvol; vysušuje krvavé louže... Ze včerejšího místa požáru valí se jen dým. Z popele, oharků a úlomků, černajíce se, vystupují ohořelé kostry domů. Na místě požáru zůstala neporušena

jen mešita a dvě neb tři zemljanky. V mešitě jsou umístěni ranění.

Po zahradách se přenesl žár a nebudou již kvésti mandloně, nebudou se vinouti a skláněti ratolesti nad hrozny šťavnaté révy a nebudou líbě voněti zuhelnatělé růžové keře, tak jako nevstanou z mrtvých němí ti lidé, ležící na dně hluboké jámy, na jejichž obličeje sypou se nyní shora hroudy hlíny . . .

Vojáci odříkávají modlitbu za mrtvé kamarády... A tam také opatrně spouštějí Jegorova...

Veliké slzy padají do jámy... Voják vzpomíná „dobrého poručíka" a křižuje znetvořený obličej. V otčině si naň nikdo nevzpomene... A i když si vzpomenou, tak takovým způsobem: „Hlupák, proč tam lezl? Což to byla jeho věc? Byl by věci přinesl více užitku na jiném místě..." Více užitku! Jako by tito účetní lidského svědomí mohli pochopit nemocné srdce a oceniti jeho velikou „oběť".

Nechť již raději s poslední hrudou hlíny, dopadnuvší na umučená prsa, zanikne o něm také sama vzpomínka....

XIV.

ŠTÁB.

Solucevová, když vyjela ze Zimnice, celá se pohroužila do práce, doufajíc, že v ní zapomene.

Ubíjela se; bylo ji také jenom vidět v nemocnici, v operačním sále. A ve dne v noci nehnula se od raněných. Těžko bylo v práci, kterou si ona, slabá a nemocná, ukládala za svůj úkol. Síly mají původ v srdci, a její srdce bylo nyní plno lásky a hoře. Bála se odpočinku; bála se chvil, kdy zůstávala sama tváří v tvář minulosti a když se před ní mihal známý, bledý obličej a prošedivělá hlava. Slyšela i hlas plný úpěnlivé prosby. Chladné zoufalství vkrádalo se do duše a ona opět odcházela k trpícím do jedovatého zápachu nemocničních stanů, kde v celém moři sotva pochopitelných muk tonulo a rozplývalo se vlastní, nikomu nevyjádřené utrpení. Často i zde, mezi převazováním, ruka, která smyla s bolestných ran hnis a sraženou krev, se zastavovala a Solucevová se oddávala něčemu, co vyvstávalo bez její vůle. V rozpálených očích raněného se jí objevoval v tu chvíli jeho truchlivý pohled, a ona se jej vyptávala, mlčky a upřeně se naň dívajíc. Jenom bolestné zasténání ubožáka vyburcovalo ji ze ztrnulosti a ona ještě zimničněji a ještě rychleji vykonávala svoji práci.

„Copak to, sestřičko, cožpak se chcete k smrti ubíti?“ ptávali se jí.

„Nejsem unavena...,“ krátce je přerušovala, odcházejíc vedle k raněnému.

„Kdybych věřil ve svaté, tak bych vám již teď nechal postavit relikviář a chrám!“, svým způsobem ji povzbuzoval Pastyrev. „Takhle zaživa budete tvořit zázraky. Myslím, že již nyní, kdyby se k vám s vírou obrátily neplodné ženy...“

„Nechte už toho hloupého žvanění!“, vmísila se do hovoru Koševová. „A vy, Mášenko, vskutku příliš těžký kříž béřete na sebe. Trochu se šetřte. Ještě dlouho bude ruský voják potřebovati vašich sil, ale vám již jich mnoho najednou ubylo... S počátku se příliš nevysilujte. Zahynete.“

„Není-liž to jedno?“, vydralo se z úst Solucevové.

„Dávno vidím, že máte také mnoho vlastního hoře. Takhle se však úmyslně ničiti, je projevem malomyslnosti.“

„Nemám proč žíti.“

„Žena obyčejně říká ‚pro koho‘. To by znamenalo, že jste se v někom blízkém zklamala?“

„V sobě samé!“, sklonila hlavu Solucevová.

„Ne, máte živou duši. Netřeba, aby ztrácela důvěru žena, která se podjala takového hrdinného činu a koná ho tak, jako vy,“ vzpřímila se Koševová. „Popatřte, jak svítí slunce. Vše dychtivě pije jeho životvornou teplotu. Což vám příroda mluví o smrti? A modré, jasné nebe, kde v něm je zoufalství? Všude je život, žijte také vy! Jak je možno nemoci proč žíti? Copak snad víte, co se stane zítra nebo pozítří? Náhody nejsou jenom v pohádkách; celý život je složen z náhod. V tento jasný den je dokonce divná myšlenka na smrt a beznadějnost.“

„A zatím je smrt všude a ve všem.“

A Solucevová ukázala vpravo.

Tam ve stínu košaté švestky leželo na nosítkách cosi, co již nebylo člověkem.

Slunce jasně svítilo; nad nosítkami prozpěvovali ptáci; teplo laskalo tu vyhublou tvář... Zeleň se lehce vlnila, spojujíc do tisícerých fantastických arabesek dlouhé větve nad nehybnýma očima. V trávě voněly jarní květiny, ale pro něho již nebylo ani slunce, ani ptactva, ani tepla, ani vůně. Již ničeho neviděl a neslyšel.

Kol zaostřivšího se nosu, kol nehybných očí, hluboko vpadlých do modrých důlků, kol pootevřených zvadlých úst spočinuly tmavé stíny. Prostěradlo, kterým je přikryt, nepohybuje se jeho dechem. Na prsou leží ztuhlá ruka. Zmodralé prsty svírají svatojírský kříž, který už včera mučedníkovi tomu přinesli. Nač je mu ho nyní zapotřebí?!

„Ano, smrt je všude a ve všem!“, opakovala Solucevová, zamyšleně odvracejíc zrak k blankytnému nebi, kde stepní orel, rozprostřev široce svá křídla, doslova se zastavil.

„Vy máte cosi na duši,“ vzala ji za ruku Koševová. „Kdo mlčí, ten trpí dvojnásob.“

„Mnoho... Potřebuji zapomenout; a já chci, ale nemohu.“

Chtěla hledat Bobrova, chtěla sama běžeti za vojskem; vše jedno, jenom stále kupředu a kupředu. Všech se vyptávala a právě nyní se dozvěděla od raněného důstojníka, ve kterém pluku je Bobrov. Ale nikdo jí nemohl vysvětliti, kde je tento pluk. Obrátila se již i na sborového velitele, kterého potkala na ulicích Sistova.

„Zavázala byste si mne samotného velikými díky, kdybyste mi sdělila, kde je můj pluk. Tady se vše tak pomíchalo, že, kdyby bylo zapotřebí, nesebral bych ani divise. Čert ví, co to je, je to jakási kaše. Kdosi kamsi posílá vojsko, ale my nic nevíme.“

A starý generál, zřejmě se zlobě na nepochopitelný stav věcí, mávl rukou.

„Vím pouze, že je vpředu, ale kde vpředu, na to třeba se zeptati u štábu. Ale u štábu ani mně samému, sborovému veliteli, nic neřeknou. Protože je to tajemství. Pouze pro turecké špiony to tajemství neexistuje.“

A generál zlostně stáhl své šedé obočí.

„A čeho si přejete, jistě tam asi máte příbuzné, že?“

„Ano, příbuzné. Bobrova...“

„Znám ho, je to dobrý důstojník. Statečný. Navrhl jsem ho za přepravu přes Dunaj k vyznamenání svatojírským křížem. Ale to jen čert ví, kde nyní se nachází," opět se nezdržel generál, poškubávaje si vousy. „Již mi to promiňte!"

Již se vlekla na poštu, vždyť se přece někam posídají dopisy. Ale ani tentokráte se nic nedověděla.

Tam panoval takový zmatek, že se jí až hlava zatočila.

Malička místnost byla nabita lidmi. Za stoly seděli zpocení úředníci a spílali si. Mezi stoly jako tlustá zeď stáli rozzuření důstojníci a nadávali. U zdí vzpřímeně stáli vojáci; byli posláni pro dopisy a s dopisy, a také, ovšem jen v duchu, nadávali.

Pod nohama se válely hromady dopisů. Lidé na nich stojí a také sedí. Není přes ně ani možno překročit, protože není volného místa, kde by neležely dopisy. S každým pohybem nohy letí na strany haldy obálek, trou se o druhé a trhají se. Z obálek vypadávají dopisy. Některé jsou již na hadry roztrhané. Na stolech jsou také hromady dopisů a na podokenníci též.

Jakýsi kozácký důstojník hrabe se s hlasitým nadáváním v jednom koutě; v druhém koutě potí se od rána písaři nad hromadami spadlých a oškubaných obálek, vyhledávajíce korespondenci pro své štáby. S novinami nedělají žádných okolků. Koho napadne roztrhne pásku, čte je, druzí ještě prostěji si vybírají co se jim zamlouvá a odcházejí domů. Úředníci sami nechápou, co se s nimi děje, kde jsou a co dělají. Před nimi rostou hromady obálek se zlatem, s bankovkami a míšky z jelení kůže s poloimperiály. Jsou nazdařbůh zapisovány do knihy a také všelijak se vydávají potrzenky.

„Tady je pět tisíc zlatých!", podává intendantský úředník kožený pytlík. „Ženě do Petrohradu je posí-

lám. Je to poslední majetek; je možno, že mne zabijí!", a zvedá při tom oči do výše.

„Kde by vás zabili?" utrhuje se na něho drsný důstojník činné armády, zvedaje hlavu od hromady dopisů, ve kterých se hrabe již asi dvě hodiny. „Najde se taková kule, která by intendanty zabíjela? Kdepak vás zabijí? Vy sami mnohého zabijete."

Intendantský důstojník se jaksi shrbil a úkosem se podíval v tu stranu, ale když zpozoroval, že oponent je jenom poručíkem a on intendant-majorem svého cara, vzpamatoval se a nadzvednuv bříško, přerušil ubožáka:

„Jen pomaleji, poručíku. Neráčil byste vstáti a pozdraviti, poněvadž máte čepici na hlavě, nebo ji sundati? A pak, řekněte mi vaše jméno!"

„Ó, ďáblové!" se zoufalstvím odhazuje péro poštovní úředník a rozzlobeně se chytá za hlavu.

A lidí se sem hrne stále víc a více.

„Máte také dopis?", zmírajícím hlasem ptá se Solucevové mučedník poštovní práce. „Dejte mi ho rychle! Vidíte, kolik tu je lidí, aby je hrom!... Bože, tohle je utrpení!..."

„Ne, chci se vás zeptati... kde je podolský pluk?"

„Ale jděte pryč, pro Krista Pána. Jak bychom ještě měli vědět, kde jsou pluky? Vidíte přece, jaký tu je jarmark. A beztoho se odsud brzy všichni dostaneme do blázince."

„Ba, to je pravda!", ozývá se kozácký důstojník, „však už nyní se vrháte na lidi."

„Buďte chvíli na našem místě a začnete také kousati. Vždyť, co je to za nesmysl? ! Kdyby se mělo souditi podle toho, jak to dle zevnějšku vypadá a co se týče povinnosti skládání účtů, již dávno by nás museli zavříti, ale proč zavříti? Vida, co práce navalili na tři lidi; tady i třicet lidí ztratí hlavu. Tak, tak, že člověk

sotva peněžní korespondenci vyřídí. Vy spíte aspoň v noci, že? A my také celou noc máme co dělat. Kdyby aspoň někdo spálil tuto kancelář a všechna ta psaní! Hle, sám tu na poště sloužím, ale dopis z domova mi poslaný nemohu si vyzvednout. Myslíte, že mi je sladce?"

„Pořádek není zaveden."

„Ale jak ho člověk má zavésti? Zrovna včera přilítl náš starý, nadal všem a hned zase odešel. Ale vidět, že huláká jen tak víc k vůli praxi, protože sám to vidí, že tu člověk nic nezmůže. Ach, ty prokletý živote!"

Vojáčci znaveně vzdychají a přešlapují u zdí s jedné nohy na druhou. Čekají tu od rána, ale tady přicházejí neustále důstojníci. Únavou je jim téměř již špatně. Oblečeni v šedé pláště jsou vespod naskrz propoceni. Solucevová vyšla odtud v rozpacích: kampak se má vlastně obrátit? Dlouho si nevěděla rady, až ji konečně napadlo: zbývá jí jen jediná cesta — vydati se ke štábu činné armády.

Solucevová si vzala asi na pět hodin dovolenou a nechala se převézti přes Dunaj do Zimnice. Štáb se nalézal ve velké a stinné zahradě rumunského domu.

Pod hustými korunami stromů bělaly se stany, z nichž některé malé, koketní a vyparáděné, schovávaly se do jejich stínu. U stanů stály stoly s hromadami listin, a vyřezávané taburety s pestrými barevnými sedadly. Zde každý důstojník byl Alexandrem Macedonským. Dívali se s vysoka, mluvili nosem, nedbale řinčeli ostruhami a aniž by člověka vyslechli, ubírali se kamsi dále. Leckde byli skupiny těchto válečných geniů. V těch místech ozýval se chechtot. Hle, jedna taková skupina obklopila nemocničního generála, maličkého vzrůstu, cosi čichajícího a majícího nepřiměřeně veliký uhrovitý nos a čile těkající oči. Nemocniční ge-

nerál, který se náhodou dostal mezi lékařské bohy a který zrovna tak mohl přijíti mezi arcibiskupy, zpěváky italské opery, do baletního sboru, mezi školní dozorce nebo úctyhodné poručníky, s chutí vypravuje oplzlé anekdoty a „urozená" mládež div nepraská smíchy. Opodál uctivě vzpřímeni čekají tři doktoři se zprávou. Jeden z nich dokonce má ruce přiloženy na švech u kalhot; zřejmě, že pochopil vojenský výcvik. Mladý důstojníček setkává se s druhým.

„Ach, co máme práce," v letu vzdychá jeden.

„Člověk se z toho zblázní," podobně pronáší druhý.

První zaměřuje k nemocničnímu generálu a připojuje se k chechtající skupině. Druhý rovnou do stinného stanu, kde s kabátem hned dolů, francouzský román do rukou a na postel...

Po stranách je slyšet šelest. Tam jsou stanoviště koní uvázaných ke kolům. Koně, stojíce ve stínu, odhánějí ocasy mouchy a tisknou hlavy k větvím stromů, obtěžkaných švestkami. Tráva je všude vyšlapána. Kuryři, kozáci a jízdní stráže sedí ve hloučcích. Z rozdělaných ohňů se valí dým. Pacholci od koní se ve stínu roztáhli a s chutí spí, nastavujíce rozehřáté, tlusté a lenivé tlamy všelijakým broučkům a broukům, lezoucím na ně z trávy. Kozáci v modrých čerkeskách pokuřují si „cigárka" a nebo již po desáté pijí čaj.

Trochu dále je improvisovaná kuchyně. Z té se valí kotouče páry; nad polním ohněm stojí sloup dýmu. V ohni kypí nesčetné kotle a kotlíky. Kuchaři v bezvadně bílých zástěrách přebíhají od jednoho ohniště k druhému, tam ochutnávajíce, tady míchajíce. Jeden kuchař, tlustý a vážný jako chochlacký*) vepř, stojí nehybně uprostřed a jako vrchní velitel řídí svoji bílou armádu.

*) Přezdívka Malorusům.

„Abych dostal souflé*) jako vzduch! Jako sen! Pamatujte na to, kdo bude jísti! Nechť je jen vůni cítit a nic více! Hleď dosáhnouti jeho lehkosti. Rozšlehej je do pěny a pěnu proměň v páru! A tak obdržíš pravé souflé. To se samo v ústech rozplyne, samo klouže do krku. A také třeba dříve se odebrati k odpočinku."

„Ano, velmi jsem se utrmácel... Je vedro."

„Pro mne třebas umři v tom vedru, ale souflé udělej jak se patří. Kašlu ti na tvůj život, neboť v Bukurešti se najde kuchařů, kolik se člověku zachce."

Solucevová přistoupila k jednomu ze zářících štábních důstojníků.

Ten v letu naklonil k ní hlavu husím způsobem, zařinčel ostruhami, blýskl náramenníky a okamžitě se slovem „nemám kdy" zmizel v téže skupině „nemocničního generála", u něhož pokračovaly crescendo oplzlé anekdoty. Byl nevyčerpatelnou a neumlkající mitrailleusou takových anekdot. Solucevová se obrátila na druhého štábního důstojníka. Ten ji velmi pozorně vyslechl, blahosklonně upřel pohled do dálky a .... zmizel ve stanu. Solucevová si myslila, že snad šel pro informace a zůstala tu čekat. Za několik minut štábní důstojník vyklouzl ze stanu. Solucevová opět šla k němu. Ten ji znovu ještě pozorněji a blahosklonněji vyslechl, ještě neurčitěji upřel pohled do nebeských dálek a ještě neočekávaněji zmizel v následujícím stanu. Solucevová již za nim nešla. Již se přibližovala k třetímu, ale ten již zdaleka na ni zamával záporně rukou: „Nemám kdy, nemám kdy! Podejte písemný dotaz a asi za čtrnáct dní se přeptejte, my to tam již spravíme." Ale co „spravíme" zůstalo jemu i jí neznámým... Když takto pořídila u štábu, obrátila se na mladičkého, službu majícího důstojníka, v lesknoucím se gardovém

*) Lehký moučník.

stejnokroji. Ten přespříliš naplněný vědomím své důležitosti vypjal mocně prsa, poštípal si to místo, kde mu měly narůst vousy a konečně uznal za dobré prohodit:

„Je to něco... co se týče intendantury?"

Solucevová na něho vyvalila oči...

Ale důstojník s týmž jasným pohledem a čelem zaměřil k druhému a začal o Bukurešti, o jakési Rumunce Mice, která se vyznamenávala pozoruhodně maličkýma ručkama a nožkama, ze kterých by se v Petrohradě „našinci zbláznili"...

„Koho hledá?", ukázal na Solucevovou z dálky jeho kamarád.

„Ne... tak ... Něco, co se týče intendance... Toulají se! Člověk by si mohl pomyslit, že bez nich je málo práce!"

A opět přišla do proudu Mica s jejíma ručkama a nožkama...

„Ale copak je to vlastně?", opakovala pro sebe Solucevová, která celá přišla do rozpaků, „dělají si blázny anebo u nich je práce tak již zavedena?"

Ale zahrada se plnila stále novými návštěvníky. Přihrnul se sem zástup kontrolních, důchodních a telegrafních úředníků. Zvláště tito se odlišovali válečným vzhledem. Byli to Atillové a ne dvorní radové! Dali jim povolení k nošení šavlí a ostruh, ovšem rumunských, které při každém hnutí zvoní jako zvony a jsou nezvyklému oku viditelny na verstu daleko. Prsa mají všichni vypjata jako oblouk; v pohledu hromy a blesky; každý chce býti podoben Marsovi nebo při nejmenším Suvorovovi; někteří mají jezdecké kalhoty, které jsou již zcela proti předpisům. Levá ruka spočívá na rukojeti šavle, v pravé třímají nahajku, a to zcela jistě kozáckou... Rozmluvy jsou vedeny úryvkovitě a s vysoka; furažka je nasazena na stranu a je pochopitelno, že „po vojensku" je přetažena bílým povlakem. Soluce-

vová trochu poodstoupila, aby udělala cestu těmto hrdinům. Když zpozorovali „milosrdnou sestru", ještě více vypjali prsa, horlivěji zařinčeli ostruhami a ze široka zamávali ve vzduchu nahajkami.

Solucevová se již chystala nadobro odejíti, když ji zastavil jakýsi starý generál.

„Co jste tak rozrušena? Jistě tu nemůžete nic pořídíti, že? To je vedro! Měla byste jít do stínu. Vždyť by člověk shořel."

Solucevová mu vyprávěla o marných pokusech ve štábu. Stařec krčil jenom rameny.

„Ale vidíte tam ten stan?", ukázal jí na osaměle stojící stan. „Jakmile odtamtud vyjde kozácký důstojník, který je tam s referátem, po právu ženy vstupte bez ceremonií dovnitř. Tam vám to řeknou. Ale tito všichni pánové, na které jste se obracela, ani sami nic nevědí. Jenom listiny píší. Pročpak jste, poručíku, neukázal „sestře", kam se má obrátit?" vytkl káravě generál službu majícímu důstojníku.

„Ona„ vaše prevoschoditělstvo, přišla v intendantské záležitosti.... Vyptával jsem se jí..."

Generál jenom mávl rukou.

„Tak jen bez ceremonií... Jak odtamtud vyjde kozácký důstojník, vstupte a přimějte generála, aby vám to řekl. Je velmi milý člověk."

Solucevová se přiblížila k označenému jí stanu. Otvorem pod nadzvednutým cípem bylo vidět stůl, za kterým seděl ještě mladý, ale nadmíru vážně vyhlížející generál. Starostlivě přendával brýle na nose, mračil se, pouštěl se do důstojníka a opět se ponořoval do čtení jakési listiny.

„A?... Co?... Kdo vám dal rozkaz?... Jak jste se sám mohl opovážit?...."

„Vy jste rozkázal, vaše prevoschoditělstvo."

„Jak to já?... Kdy?"

Důstojník mu to vysvětlil.

„Ano... tak to já tedy přikázal. Dobrá, pane! Ale není tak důležito okamžité vykonání rozkazu, jako přesnost! Rozumíte? A tajemství. Rozumíte? A umění zaříditi se. Rozumíte? To není tak důležité... ano!... Tak jsem vám řekl — tajnost,.. Ta musí být svatě zachována, dle závazku přísahy. Ano pane..."

„Prosím, čeho tajnost?", osmělil se zeptati kozák.

„Jak to, čeho?" a generál šoupal brýle na čelo. „Jak to, čeho? Vždyť vám bylo přikázáno provésti obhlídku k Nikopoli?..."

„Vůbec ne, prosím... Jenom jsem včera odvezl listiny generálu Dragomirovi."

„Cožpak nejste N. N.?"

„To je můj bratr. Jest od generálního štábu."

„Ano... A vy jste kozák! Teprve nyní jsem si toho všiml," a brýle se opět spustily na nos. „Račte mi, prosím, říci... jakpak se to stalo?"

A generál, vyhlášený svojí fenomenální roztržitostí, udiveně se zadíval na důstojníka.

„Načpak tu civíte? Kdopak vás volal?"

„Vaše prevoschoditělstvo ráčilo mi rozkázati, abych se sem dostavil..."

„Kdy?... To není možné..."

„Službu mající důstojník mne vaším jménem zavolal..."

„Ano?", a generál si opřel prst o čelo.

„Načpak jsem vás zavolal?"

„To nemohu vědět."

„Vy nikdy nic nevíte. Tak prosím není možno sloužiti... Není tak důležitým... Ne, to ne... Netřeba býti tolik... Totiž, netřeba tolik... Ale pročpak tady civíte? Jděte a pošlete mi sem vašeho bratra... Avšak ihned."

Důstojník zamířil k východu.

„Tak vy si rozhodně nepamatujete, proč jsem vás

dal zavolat?", zastavil ho generál v samých dveřích.

„Neměl jsem tu čest vědět..."

„To je podivuhodné. Jak to přijde, že všechno tak rychle zapomínáte? Člověk to nestačí rozkázat a již je to zapomenuto. Prosím, tak sloužit je nemožno. Vezměte to na vědomí. A ať je to naposled. Slyšíte? Co je vám libo, prosím?", zpozoroval generál Solucevovou ve vchodu do stanu a vstal.

Ta mu začala vysvětlovat, ale jeho myšlenky byly již zase daleko.

„Pošlete ke mně Ivanova!", zvolal ze stanu.

Objevil se Ivanov, čiperný písařík s taškářskýma očima, které s překvapující rychlostí těkaly po stole, po tváři generála a po koutech stanu.

„Přikázal jsem ti přepsat dnes disposici... kde je?"

„Žádnou disposici jsem nedostal."

„Co lžeš? Dobře si to pamatuji. Sám jsem ti ji předal, aby za dvě hodiny byla hotova k podpisu."

„Vůbec ne, prosím. Dovolte, abych vám ji, prosím, ukázal; leží před vámi tamhle na stole... Asi je to ta táž.

Generál roztržitě přešoupl brýle, uchopil listinu a začal číst: „není tak důležité"... „Ano, také že to je ona. Proč ji nepřepsals?"

„Protože jsem ji od vašeho prevoschoditělstva nedostal."

„Nedostal? Jak to, nedostal?", a generál již vzplanul, ale vzpamatoval se, že písař je nevinen a řekl: „Hned ji přepiš!", a hodil mu list papíru. „Ach, ty můj Bože, jaké jsou to nepořádky..."

„Ach, ano... Tak vy si, prosím, přejete dostati pro váš lazaret ozbrojený vojenský průvod a dostatečné množství nákladních vozů," obrátil se k Solucevové.

„Ne, ne, nepřišla jsem k vůli lazaretu. Chci se dověděti, kde se nalézá podolský pluk."

Ach, ano, podolský pluk. To je od čtrnácté divise?"

„Vaše prevoschoditělstvo, ráčil jste si přáti?", vstoupil důstojník generálního štábu.

„Kdy? Kdo? Nač," a generál se mu upřeně zadíval do očí.

„Bratr mne poslal. Teď zrovna byl u mne."

„Ano!... Již jsem si vzpomněl. Provedl jste obhlídku k Nikopoli?"

„K jaké Nikopoli? Tam jsem vůbec nejel."

„Jak to?", rozehřál se generál. „Kam jsem vás včera poslal?" A nervosně počal přecházeti po stanu.

„K Ruščuku. Již jsem také zprávu odevzdal a náčrty..." nechápavě odpovídal nyní důstojník.

„To není možné! To není možné! To jest již přespříliš! Tak sloužit..."

„Tu mám vlastnoruční lístek vašeho prevoschoditělstva...", a důstojník podal generálovi kousek papíru, na kterém bylo načrtáno několik slov.

„Čert ví, co to je? Nevíte, koho vlastně jsem poslal k Nikopoli?"

„Prosím, to nemohu vědět. Sám jsem se teprve ráno vrátil. Měl jsem čest výsledek osobně sděliti vašemu prevoschoditělstvu... A tu je na stole. Tu jsou též mé plány."

„Nepoučujte mne! Sám vím, kde co leží. Račte jíti za svými povinnostmi!"

„Koho jsem vlastně poslal do Nikopole?", obrátil se generál k Solucevové, přes to ji nepozoruje před sebou.

„Tak, vaše prevoschoditělstvo, jakpak je to s tím podolským plukem?", nesměle podotkla ona.

„Co mi to povídáte? Není vůbec z podolského pluku; poslal-li jsem někoho, tak to byl jistě důstojník generálního štábu. Co tu má co dělat podolský pluk?! Ach, odpusťte, to jste vy? Tak vy hledáte svého muže?"

„Ne, muže ne, ale kapitána Bobrova..."

„Prosím, toho já vůbec neznám." A generál se na ni udiveně zadíval. „Prosím, nemám čest ho znáti. Nejsem s ním známý. Co vlastně si ode mne ten kapitán Bobrov přeje?"

Solucevová byla nucena znovu mu vysvětliti, že potřebuje znáti místo pobytu pluku. Ale generál se již hrabal v listinách a jenom opakoval: „Podolský pluk? Je v různých místech. V různých místech je podolský pluk."

Solucevová se již zeptala: „Ale ve kterých tedy?"

„Nemohu vám to říci. Je to, prosím, tajemství. Nemohu. Rozložení vojsk nemůže býti prozrazováno."

„To je vaše poslední odpověď?", zeptala se Solucevová s tak beznadějným zoufalstvím, že generál se na ni trochu pozorněji zahleděl.

„Mohu vám pouze říci, že pluk se dal směrem k Tyrnovu."

Solucevová se ihned odebrala k Dunaji. Lodice, do které u Zimnice usedla, byla přeplněna markytány, rumunskými spekulanty a několika důstojníky, ubírajícími se do Sistova.

Bylo nesnesitelné vedro.

Celé hodiny míjely v tom, že veslaři objížděli ostrovy, veslovali proti proudu, pak se opět nechali nésti proudem a opět veslovali vzhůru proti proudu.

Solucevovou nějak napadlo zeptati se důstojníků, kde je podolský pluk.

„Prosím vás, my nevíme, kde jsou naše pluky!", odpověděli tito.

„Prostě neustále hledáme; jezdíme s místa na místo a stále bez výsledku."

„Hledáte podolský pluk?", vmísil se do rozmluvy markytán.

„Ano. Hledám ho, hledám... všude jsem se vyptávala. U štábu jsem byla; nikdo to neví."

„A co myslíte, kdo vám to může říci?“

„Ale již jsem i myslit přestala!“

„Říci vám to může žid. Žid musí všechno vědět. Poslyšte: váš podolský pluk je nyní u samého Tyrnova; stojí v Samovodách... Takový žid, který nic neví, fuj na něj! To je hlupák, ale ne žid! K čemu bude někomu platným? Takový může jít i za úředníka. To není žid. Možno mu dát kokardu a ať táhne!“ A žid všechny slavnostně přehlédl.

„Tak to vidíte,“ vmísil se do rozmluvy důstojník. „Před námi to tají, to je tajemství, ale jim je vše známo, pro ně to není tajemství. Není to urážka?“

„A kdopak bude zásobovat vojsko?“, chytře se usmál žid. „Musíme vědět všechno. A pak, kdo nám to prozrazuje? Nám to nikdo nemusí prozrazovat, my se sami vše dozvíme.“

Jakmile jen Solucevová dorazila do Sistova, přímo se odebrala ke Koševové. Tam zřizovali oddíl sester pro Tyrnov.

„Pošlete mě do Tyrnova, nebo mi dovolte, abych tam jela sama.“

„Co se vám toho tak zachtělo?“

„Proboha... Snažně vás prosím. Závisí na tom celý můj život.“

Dunaj jako by hořel v slunečním světle. V dáli takřka šeříkovou modří se jedva míhaly pobřežní výšiny.

„Víte co, budou se tam stejně musit poslati sestry. Chcete-li, můžete odjeti již dříve. Asi za čtrnáct dní tam jede doktor Pastyrev v naší ambulanci.“

„Jak velice jsem vám vděčná, jak velice,“ opakovala Solucevová v radostném rozechvění a tiskla ruce Koševové. „Vracíte mne životu. Tak těžko, tak nesnesitelně mi bylo!“

„Můj milý, drahý!“ div ne nahlas přemýšlela, jdouc do svého pokoje. „Můj milý, drahý... Nebudeš

nyní sám. Bože, jen kdyby to bylo co nejrychleji, nejrychleji; abych se mu mohla zahledět do očí a vyprosila si odpuštění a sama mohla odpustit... Vše odpustit; vše, aby na to potom člověk ani nevzpomněl. Aby po celý život nezůstalo ani jediného mráčku. Ach, jak je to pěkné! Jak je to pěkné, vzájemně si odpustit. Čeká-li? Ne, milý, nečeká, netuší... Považuje mne za zlou. Kdyby věděl, co jsem za ten čas vytrpěla! Ale jestli tě za tu dobu přestal míti rád, když jsi ho úplně odmrštila? Což jestliže v něm vůči tobě zůstala jenom nenávist?" A Solucevová zchladla.

„Ne, to není možno! Jaký byl tehdy zničený. Tak brzy to nepřechází. Milý, můj milý! Počkej, brzy se shledáme!", již docela nahlas pronesla, vcházejíc do svého pokoje.

„S kýmpak to?", zeptala se jí Anciferová.

„Tak, je tady," přišla do rozpaků Solucevová a znenadání ji políbila.

„No, sláva Bohu, dnes jste, jako byste ožila."

„Ano, dnes chci žít. Chci býti zdravá, veselá jako vy. Ach, kdybyste věděla, jak je mi dobře. Brzy odjedu. Můj milý, drahý!", opět se jí mihlo hlavou.

„Jenom se šetřte," radila jí Anciferová. „Již jste příliš slabá."

„Nyní se budu šetřit."

Ze zahrady vnikala do okna svěží zeleň. Žluté slívy se tam zlatě leskly. Stehlíček vytrvale jako uličník prozpěvoval hlasitou píseň a houpal se na ohebném konečku větvičky. Houštím kladlo se slunce ohnivým, chvějícím se hlasem na podlahu. Solucevová, která se dostala do zářivého pruhu, zdála se býti téměř krásná. Opět jí zazářily vybledlé oči; na tváři vzplanul rumělnec; rty se šťastně usmívaly.

„Ano, Koševová má pravdu!", bezděky opakovala. „Všude v přírodě je život. Slunce a zeleň nám nemluví

o smrti. Je hezké žíti... Ale vždyť jsem téměř ani nežila. Tak, více jsem se trápila. Zato nyní... Nedorozumění zmizela: zbyl pouze nerušený pokoj. Ach, kdyby se co nejdříve jelo!... Milý, drahý, dobrý!"

A spěšně se počala chystat ke spaní.

XV.

DO BULHARSKÉ MOSKVY.

Smutné je v červenci bulharské pohraničí. Táhne se na desítky verst od Careva do Lipnice, sluncem sežehnuté, bezlesé, prorvané suchými roklinami, rozeklané trhlinami a zanesené horami písku, unavujíc svojí jednotvárností.

Jenom zřídka mezi pahorky v hluboké prohlubni usměje se maličká vesnička, která se celá zahalila do zeleného přeludu hustých zahrad, ale tam dále opět se táhnou pusté lány, kde věříš ve veliký hněv Hospodinův a nevidíš Jeho životatvorné lásky...

V slunci sotva že se vlekou a trápí zpocení koně, kteří již neodhánějí ocasy nesčíslné ovády. Palčivé nebe je k zemi, dychtící po chládku, obráceno rozžhavenou číší... V suchých trhlinách připomínají život a pohyb pouze zelené ještěrky a černé tarantule.*) Mračno zůstává státi na nebi, ale také ono netvoří stínu, není zástitou před sluncem. Ne, a slunce jako chomáč roztaveného stříbra oslňuje zapálené oči. Na lučinách z jara nádherných třepí se sem a tam uvadlá tráva...

Člověk dýchá vedrem; mhouří oči; vzmáhá se ho najednou únava. Krev se hrne do hlavy a tluče ve spáncích. Jazyk visí v ústech jako hadr. Paprsky pálí obličej. Nepatrné břímě tiskne člověka k zemi váhou přesahující síly. Vzduch se zavlní, zavane vítr a člověku se zdá, že jižjiž zavane chládek, ale běda! Ovane vás to vedrem jako z přišerného krbu a nese to přímo do obličeje suchý žár. Spálená luka nešelestí zelení, ale šramotí mrtvým, spáleným senem.

Ve vzduchu se chvějí jiskry; je tíživé ticho. Lidu-

*) Jedovatý pavouk.

prázdná krajina spí; není slyšet ani hlasu ptáka, ani svobodné písně člověka. Pomalu se vleče Bulhar; ještě pomaleji se pohybuje vůz a halí se do šedého mračna prachu, jenž dlouho se vznáší nad silnicí.

Solncevová a Pastyrev ho dýchají již druhý den. Zapálené oči se mhouří; člověk každou chvíli kašle; prach skřípe v zubech, vniká do úst, do uší a do nosu.

„Ale je to peklo. Nyní, Marjo Vasiljevno, můžeme hodně hřešit!“, pokouší se žertovat Pastyrev.

„Proč to?“

„Protože naše muka budou zcela jistě připsána k dobru do knihy života; no a my je vydáme za hříchy Vždyť takhle je možno trpět jenom za velké zločiny. Je daleko do Lipnice?“, obrátil se Pastyrev k Bulharovi, sedícímu na kozlíku nemocničního vozu. „Je daleko do Lipnice, čorbadži?“

„Ech!“ A Bulhar zakýval hlavou nahoru a dolů, znamení to, značící zápor.

„A kolikpak asi, bratře Slovane?“

„Tri saat i pol (tři a půl hodiny).“

„A pořád v takovém vedru?“

Bulhar zakýval hlavou tak, jak my naznačujeme zápor. U bratušků toto znamení značí naopak „ano“.

„Taková cesta, bratře Slovane, je i ve tvé veselé společnosti nudná.“

„Pyť guljamyj, dobryj pyť (Dobrá cesta, znamenitá cesta).“

„Copak je podle tvého špatné?“

Ale Bulhar již klímal. Také ho ubožáka přemohlo vedro.

Ani jediného chodce nepotkávají. Je to jako v začarovaném království spící královny.

„Prosím vás, řekněte mi,“ nervosně se obrátila Solucevová na Pastyreva, který se jí protivil svojí ve-

selostí, „jak to děláte, že jste stále v takové klidné a šťastné náladě?“

„Mám čisté svědomí a žaludek mi dobře tráví. Nemám katar. Také střeva jsou v pořádku. Jenom ztloustnutí se bojím. Již třetí desítiletí a kousek chechtám se, matičko, na celý bílý svět. Uhnal jsem si bříško, jak vidíte, ale na svém vzezření jsem nepozbyl mladické krásy. A co vy tomu říkáte, podle ženského vkusu?“

„Záviděníhodný život, jen co je pravda.“

„U nás bývají dobří lidé dvojího druhu. Jedni pláčí a zlobí se; druzí se smějí. Vybral jsem si to poslední. Prvé, víte, je úctyhodnější a v očích krásného pohlaví přitažlivější, ale naši domácí Turci si vskutku vůbec nezasluhují, aby si člověk k vůli nim kazil krev. Vždyť kdyby se člověk měl zlobit, tak právě nyní zde by se musil zlobit. V této válce jen jediná věc zbude břečounům: silný provaz a smyčka na krk. No, ale já, pokorný sluha, ze všech druhů smrti dávám přednost mrtvicím. Mrtvici dávám preferanc: protože je rychlá a milostivá. „Pridět, jako tať v nošči, ně věstě ni dňa, ni časa.“*) Člověk si sedí, zabývá se příjemnou rozmluvou a najednou, buďte tak dobrý, račte do nebe. V neočekávanosti je největší krása.“

„Poslyšte! Stále jen slyším, jak se na válku zlobíte. Ale vždyť tak činíte bez jakékoliv příčiny!“

„Trala!“, přerušil ji Pastyrev. „Hned vám uvedu ty příčiny, a dokonce v plné míře. Hle, vy vidíte právě v tom, před námi na kozlíku chrápajícím vozkovi — Bulhara, kterého osvobozujeme. Jen a jen pro něho vlastně vedeme válku. No, tak prosím, velmi dobře si ho prohlédněte!“

„Opět se chystáte dělat šašky?“

„Ne, dám vám s plným potěšením maličké naučení,

*) Staroslovansky z evangelia: Přijde jako zloděj, v noci, neoznamujíc ani dne, ani hodiny.

protože, milá dívko, co se toho týče, dle mého soudu, nalézáte se ještě v periodě nedorozumění. A tak tedy tu je osvobozovaný materiál. Jak vidíte, je to pravý Bulhar. Hloupý, těžkopádný, miluje rakiji a nemůže vystát práci. Tak tedy, ein, zwei, drei; pane Ivančo Popove, nebylo by vám libo setřásti spánek s vašich nádherných očí?" A Pastyrev se dotkl ramene spícího Bulhara. „Přeji si zapřísti s vámi příjemnou rozmluvu Řekni mi tedy, bratuško, kdo je lepší, Rusové nebo Turci?"

„I bratuškové Rusové jsou dobří, i ti Turci jsou také dobří."

A Ivančo Popov již znovu chystal pohroužiti se do sladkého spánku.

„Hle, prosím, tady máte první pokus, ze kterého můžete se seznámiti s názory osvobozovaného občana na osvoboditele a utiskovatele. Nyní však dále. No, prosím, Ivančo Popove, a tak podle tvého svědomí, kdopak je tedy opravdu lepší: my anebo Turci?"

„Turci tě sičko zemjut i bratuški slamu i ljab zemjut (Turci berou všechno a bratuškové také berou slámu a obilí)."

„Tak, dle toho lze souditi, převáděje tento diplomatický způsob vyjádření do obyčejné řeči, že osvoboditelé, co se týče slámy a obilí, nejsou zcela příjemní. To si, milá dívko, zapište za uši. No, prosím, pokračuji ve výslechu svědka. Vskutku jste vy, Bulhaři, s Turky spokojeni?"

Ivančo se na chvíli zamyslil a nakonec vysvětlil, že Turci jim nic zlého nedělali. Brali pouze daně, a jen někdy se stalo, že je oloupili. „... Pravda, Čerkesové jim ubližovali, ale ti ani pro Turky nebyli žádným medem; avšak Turci vůbec jsou lid dobrý, hodný lid. Neperou se. Ale bratuškové Rusové za každou maličkost ihned pěstěmi po hubě bijí."

„Tu to vidíte, ale podle vylíčení petrohradského žurnalisty právě tento Ivančo krvácí a vztahuje k nám ruce, obtěžkané okovy. No, prosím, a copak na to můžete říci: jak to, že tento dobrý a hodný lid — Turci — na Balkáně a za Balkánem tolik lidu pořezal?"

Ivančo mu neporozuměl, ale Pastyrev mu to vysvětlil.

Bulhar pochybovačně pohlédl na doktora, jako by si myslil: Takovouhle prostou věc nechápe.

„Jakpak neřezat, když se proti sultánovi bouří? Vždyť batuškové Rusové také, a dokonce v družinách, bulharské Opolčence rozparují. A této hanebnosti ti Turci neznali."

„Krátce a srozumitelně. No, prosím, moje krásko, copak na to řeknete? Vy, svědku, můžete si nyní chrnět jak chcete, neboť sám, v podstatě své duše a aniž byste to chápal, zahrnul jste v jedné větě celý slepičí světový názor bulharského stáda, paseného dobrými Turky... No, prosím, Marjo Vasiljevno, copak si nyní myslíte?"

„Totéž, co dříve."

„Krátce řečeno, ale nesnadno k pochopení. Což jste neráčila slyšeti svědecké ukázky?"

„Připomenu vám jiné: Ivančo je podunajský Bulhar, kde rája necítila útisku Turků. Vzpomeňte si, jak vy říkáte, „svědeckých ukázek" Donča, zabalkánského Bulhara. Kde jsou jeho otec, matka a sestry?"

„Tak, prosím; to znamená, že ukazujete na odchylku ve výpovědi právě vyslechnutého svědka. No, prosím, ale uvážila jste, má zlatá, co je do toho vladimírskému mužíku Ivanovi, z vesnice Golyje Chvosty (Holé Ocasy), aby šel umírat za tohoto Ivanča, když ten náš Ivan beztak, kromě nedostatku, nic jiného nemá? A když ten Ivančo má stát ještě z předchozích let vrchovaté stohy a špejchary má obilím napěchované?"

„Podle toho, z jakého důvodu by měl pořádný člověk vybíhat z domu na ulici, kde zcela neznámý chodec křičí: „Patrol, vraždí mne!“? Ale co mluvit. Mně se zdá, Pastyreve, že vy sám ke konci tažení, vy, jak tu jste, budete prvním partizánem této války.“

„No, to je ještě otázka...“

Občas bylo v roklích vidět ohořelé zdi Čerkesy opuštěných vesnic a pusté osady Turků, kteří odešli asi před dvěma měsíci před našimi oddíly. Bylo vidět zeleň šťavnatých zahrad a v jejich stínu zuhelnatělé chýše... Kolem byly spálené a neplodné pouště.

Na cestě často ležel zdechlý kůň nebo vůl. Kůže s nich byla dávno strhána vlky. Žebra, potažená červeným masem, se v horku nadýmala a schla. Nad zdechlinami slavili veselou tryznu hladoví psi z liduprázdných vesnic, a téměř až po krk se vžírali do vnitřností mršin; teprve těsně před samými povozy zvedali krví pokrytou tlamu a zlostně štěkali v ústrety příchozím, jako by se báli, aby je člověk neodehnal od tučného sousta. Černé ptactvo zde též poletovalo v celých mračnech a pořádalo hostinu, aniž by se škorpilo se psy, kteří klidně trpěli jeho přítomnost. Na všechny se dostane! Byli velkomyslní tito jediní vítězové.

Před vjezdem do Lipnice stála kozácká hlídka. Opuštěný chan (u cesty stojící zájezdní hostinec) byl obsazen „gavriliči“. Ve dvoře stáli pro každý případ „osedlaní“ koni a sami kozáci se váleli na seníku. Jeden z nich líně vyjel v ústrety povozu.

„Co jste zač? Odkud jste, prosím, vaše blahorodí?“ zeptal se, mžouraje očima na slunce a zívaje.

„A co tě trápí, moudrý poustevníku?“

„Co je nám do toho? Máme takový rozkaz od velitele, abychom každého podezřelého chytli.“

„A vy také chytáte?“

„Také chytáme. Před třemi dny jsme s velkou ra-

dostí předvedli do Lipnice dva chodce našemu veliteli; myslili jsme, že to jsou Turci, ale ukázalo se, že to byli bulharští kněží. Tady se v tom člověk nevyzná. Ve všech jejich stavech se není možno vyznati. Avšak přejete-li si odpočinout, tak tu máme čistou světničku. Protože, jak vidím, jste našinec. Asi doktor, že, vaše skorodie?"

„Ano, doktor."

„No, vida, máme tu nemocného. Náš kozák, stepňáček."

„Copak mu je?" A Pastyrev vylezl z povozu.

„Ale Bůh ví, co mu je. Celý zčervenal. Po zdejším ovoci. Ovoce ho přiskřípio. Je ho zde mnoho. Chtěli jsme ho dáti do nemocnice do Tyrnova, ale její velitel ho nepřijal. I bez vás, padouši, máme mnoho práce. Je to malý pták, ležením se zotaví. Totiž, vaše skorodie, nikomu se nevede tak špatně, jako nám. Nechali nás v tomto domě. Živ se čím chceš. Nedali nám ani peněz, ani potravy. A pak budou říkat, že kozák je zloděj; jakpak se nemáme sami o sebe starati, když nikdo na nás nemyslí? Tady kdyby člověk nekradl, tak by hladem pošel. Tak se tedy staráme, ale obyvatelé jsou rozhořčeni. Mnohdy pro berana je tolik řečí, jako by mu člověk koně uzmul. Ale vždyť my také ani jinak nemůžeme jednati. Hle, také pro ječmen bývá velký rámus. Hloupý bratuška Bulhar nechápe, že nás tu velitelství postavilo. Béřeme mu pro koně ječmen, podle jejich ičmik, ale milý bratuška jde pro to hned k veliteli. Jenom poručíka znepokojuje. No, ale ten tomu také rozumí, a jak se patří je za to nahajkou po hubách častuje. Tady, vaše skorodie, je naše nahajka ve vážnosti. Ani na Donu neměla tolik práce."

„Je ještě daleko do Tyrnova?" zeptala se Solncevová.

„Ale k večeru tam budete. Není libo skopovinky? Máte-li čaj, tak vám v kotlích rychle ohřejeme vodu."

Solncevová vešla do chladné, prázdné světnice bulharského domu. Dnes večer možná uvidí Bobrova. Dnes večer! Vždyť má jen jeho a on jenom ji... Žádný z nich nemá více nikoho blízkého ani milého. Jak je to pěkné! Jak bude rád... Kolik si toho budou musit navzájem povědět... Je jistě živ a zdráv, jinak by to již bylo známo... Ach, jak si jej, unaveného a zmučeného, přeje co nejrychleji spatřiti!

XVI.

V BLOUZNĚNÍ.

Bobrov pootevřel oči, hned však je zase zamhouřil. V paměti mu zrovna utkvěl chomáček blankytného nebe v okně zemljanky. Nyní leží a přemýšlí, kde je a co se s ním stalo? Poslední, co si pamatuje kromě jasného nebe, je tma příkopu, zkřivené obličeje, ozářené nachem požáru a matně se třpytící ostří bodáků na něho namířených... Cítí palčivou bolest v rameni a hlavě... Padá do chladného bláta... Hle, již ho dobijí, ale v tutéž chvíli něco jako vlna valí se zezadu, smývá vše zezadu, smývá jeho nepřátele... Chce vykřiknout, nemá hlasu; chce se zvednouti, nemá síly... Chodí a šlapou po něm... něčí bota tlačí raněné rameno... Padají na něho mrtvoly, jedna, druhá, třetí... Celá hora mrtvol... Hora neustále vzrůstá; brzy svým vrcholem se opře o samé nebe... Je mu těžce, dusí se... Smilujte se! Popadá dech. Na něho kape cizí krev, lije se potoky a horkými podzemními prameny prosakuje tuto horu; ještě chvíli a zatopí ho... Je podivno, že ať si je ta hora jak chce vysoká, že skrze ni vidí nebe...

Krvavě červené... hrozné... Po červeném nebi plují ohnivá mračna... Milion blesků šlehá odtamtud klikatinami... Je to nebeské hřmění nebo jsou to výstřely? Nebe bledne... Plamenná mračna uhasínají... Blesky mizí.... V očích je tma.... kolem je tma a jenom těžce lze vydechnout... Něco ho tlačí, dusí... A co Máša? Kde je smutná?... A děcko?... Což opravdu je nyní zamačkáno zemí zrovna jako Bobrov?.. Ne, ať je jak chce tma, ale před ním se mihají smutné oči. S jakou láskou naň patří! Jsou to ty dřívější oči, hřejivě a něžné... Ne ty chladné a zlé, které zůstaly v Zimnici.

Ne, jsou dobré... A jaký má nyní hlas... Tichý, plný přívětivosti....

Opět je tma... Opět si nic nepamatuje, nic, až na ten chomáček blankytného nebe, které se naň usmálo v okně zemljanky... Odtamtud sem patří jasný den... Široký paprsek si pohrává na zdi, jako by tam plápolaly a čeřily se prameny zlaté barvy. Tak fosforeskuje moře lehce se vlnící pod něžným dechem večerního chládku, když uhasíná západ a jeho oslňující barvy jsou zaměňovány měkkými, žlutými odstíny...

Bobrov leží na zádech... Vidí také okno s nebem, i tu zeď s odleskem nebe... Ne, je to vskutku moře... široké, nekonečné moře... Jak se čeří... Stačí rozvinouti plachtu a pustit se do jasné dálky... Na zádi lodi tiše šeptají vlny, její příď zdlouhavě řeže blankytnou vodu... Pěna dvěma širokými záhyby se rozbíhá na strany. A jaký vane do tváře chládek a svěžest.

Ne, to není nekonečné moře... Jak se mu to mohlo zdáti mořem?... Paprsky si pohrávají na písčité cestičce zahrady, sotva pronikajíce smaragdovým listím... Tam, po ozářeném písčitém třpytu cestičky leze brouček, pohybuje tykadly a zastavuje se...

A přece jen tehdy bylo lépe... Tehdy, když se dusil pod horou mrtvol, když jej mohly zatopit potoky krve, prosakující horu. Na něho laskavě patřily její oči, a ona se na něho mírně usmívala... Ale nyní? Nyní tu není. Jako by široký paprsek jasného dne ji zahnal... Neobjeví se snad na cestičce?... Nenahlédne společně se světlem božího slunce do okna zemljanky?

Bobrov se přemohl... Jako by chtěl cosi v myšlenkách setřásti... Nejasně si počal připomínati...

„Vaše vysokoblahorodí!"

Kdo mu to nahlíží do očí?... Neznámá tvář... Zarostlá a opálená...

„Vaše vysokoblahorodí.... "

„Kdo je to?“, s námahou šeptá Bobrov.

„Stále jen já... poddůstojník Grigoreev.“

„Ano!... Grigoreev...“ Nyní si ho uvědomuje Ale od čeho jen má tu jizvu na tváři? A čeho si přeje od Bobrova?... Nač ho obtěžují?... Takový měl klid, ale tu při prvních zvucích hlasu opět ho bolí rameno..

„Není libo naší chlebovky?... Již třetí den neráčíte nic jísti...“

„Není třeba...“ Čím to voní Grigoreev... Jaká je to ostrá vůně?...

Ale rameno to svírá stále bolestněji... A je podivno, že čím silnější je bolest, tím jasněji je v hlavě Bobrova! Nyní je mu vše pochopitelným... Také hlava začala bolet... Což je také do hlavy raněn?

„Grigoreeve! Kde to jsem?“

„Ale tuhle. Našli jsme bulharskou zemljanku... Ostatní jsou vypálené. Ještě jednu prostší jsme nalezli, tam leží naši vojáci... Hle, hned přijde felčar, aby převázal vaše blahorodí...“

„A co rota?“

„Rota je tady v poli. Nanesli chrastí... Tím přikryli příkop a střecha je hotova... Včera zakopali poslední Turky, kteří se ještě váleli po vesnici.“

„Turci ustoupili? Kde jsou?“

„Není po nich ani sledu... V celém okolí zůstali jediní Bulhaři. Šikovatel nyní poslal vojáky sbírati povozy, abychom mohli vaše vysokoblahorodí a ostatní raněné odvézti do nemocnice. Byl sem plukovníkem poslán důstojník. Přišel k vašemu vysokoblahorodí, ale nebyl jste při sobě. Mám čest blahopřáti vám k vítězství!“

„A co Jegorov? Nač cizího důstojníka, vždyť je tu Jegorov...“

„Jeho blahorodí byl zabit...“

„Jak zabit?“

„Sedmi bodákovými ranami. Zvedli jsme jej, ale poručík již nedýchal. Pochovali jsme ho vedle..."

Bobrov se chtěl na všelicos vyptati, ale bylo mu těžko... Hlava ho stále silněji bolela, v rameni ho bolestně svíralo; jazyk vypověděl službu... Přivřel napolo oči... Jejich pohled do tváře Grigoreva, kterého, jak se zdálo, již ani neviděl, byl bolestný a ostrý... S každým vydechnutím společně se vzduchem unikalo z prsou sotva slyšitelné zasténání. Ach, jak je mu bolestno, jak těžko! Jak ošklivě! A co je to vlastně na zdi? Již se tam nečeří moře, ani neleskne zahradní cestička. Ne, to je požár... Strašný požár... Zlostný... Jaké jsou to výkřiky? Jaké je to zvířecí „urá"?... Sípavé kletby, úpění. Stenání plná utrpení? Či bodák se to opět zarývá do jeho těla? Smilujte se a dejte aspoň na chvilku pokoj... A kde je to nebe v okně, které právě teď viděl? Místo něho je tam plamen... Snad nehoří zemljanka?.. Bude musit za živa uhořet... Vida, již ho to pálí, již to páchne spáleninou... Oknem doléhá pískání ohně.

„Grigoreve, hoříme!", křičí Bobrov a snaží se povstati, ale nenalézá síly.

„No, zase...", nevrle prohodil Grigoreev a šel pro felčara.

Sotva vyšel ze zemljanky, ohlušil ho řev osla. K plotu byl přivázán maličký išak (mezek). Vedle něho spal voják, zákonitý jeho majitel.

„Afremove, ty ďáble, vstaň!"

„Co je, co se stalo?" A voják si protírá oči a mžourá jimi na slunce. „Jaké je teplo... Jako u nás na Kavkaze."

„Koukej, jak se tvůj išak rozeřval."

„No a co má být? Hlas mu byl dán od Pána Boha, tak ať tedy křičí. Vždyť je to zvíře..."

„Kapitána to v zemljance opět chytlo. Odveď tedy osla. Jenom ho zneklidňuje.

„Načpak ho odvádět, však i bez toho to zařídíme. Išak vždycky, když chce řvát, zvedne ocas. Proto mám tam také připravený kámen na provaze. Uvážu mu ho, na ocas a nebude ho moci ani zvednout. A když nezvedne ocas, tak také nebude křičet. Znám ho... No tak vidíš, Vasko, zase ses provinil, he, dej sem ocas... Dej sem ocas, padouchu. Tu máš tvoje potěšení, čertův synu!"

A vojáček mu zcela vážně uvázal kámen na ocas. Osel jenom zastřihal ušima a upokojil se.

Grigoněv, směje se, šel do následující zemljanky.

„Nu, co, bratuško?", zastavil se proti zajatému Turkovi, který se potuloval na svobodě a nikam nechtěl odejít.

„Dobre, dobre!" blýskal žlutými bělmy očí asker (turecký řadový voják), který znal bulharsky pouze tato slova.

„Hovězí maso jsi dostal?"

Turek, který mu nic nerozuměl, kýval hlavou.

„No, vida, chlapíku. A možná, že snad mluvíš moldovansky? Šti ru manešti?"

Turek zabrebentil něco ve svém jazyce, ukazuje zuby bílé jako slonová kost.

„To jsem také věděl, že rusky neumí, ale moldavsky že může umět. Ech, ty bratuško, bratuško. A co tě to napadlo se bouřit? Měl jsi žít v úplném klidu. Hle, jaký tu máte blahobyt. Nyní tě však k nám do Ruska pošlou. No, ale neteskni. U nás, brachu, v Rusku, je velmi dobře! Navaří ti ščí se zelím; namíchají ti kaše. A tabák je u nás mnohem lepší než váš... Váš tjutjun, budeme mu tak říkat, je příliš lehký, hrdlo nesevře, ale náš jak jen člověk vdechne, když naň nezvykl, popadá dech."

Turek pozorně vyslechl Grigoněva a plácal ho po rameni, a pak také sám se jal vyprávět.

Ukazuje do všech čtyř světových stran vysvětloval, že Bůh je všude a že ruští askerové (vojáci) jsou dobří lidé, že kdyby to Turci věděli, tak by ani války nevedli. Grigoněv pochopil askerovu řeč svým způsobem.

„Tak, tak, bratuško, jen co je pravda, Rusové jsou všude. I tam i tady je Rusko. U nás je to tak zavedeno: když zatroubil trubač, no, tak člověk podle trubky půjde, kam ho představený povede. U nás je, bratře, vše v pořádku. Každému je určeno, kde má umřít!"

Turek poté zase prohlásil, že po této válce se sultán Abdul-Hamid jistě spřátelí s ruským carem a že si celý svět rozdělí. Jedna půlka světa bude patřit Turkům a druhá Rusům. Grigoněv pozorně poslouchal a pochopil, že se mluví o tureckém caru.

„Co to je, bratře? Myslíš si, že jen tvůj Abdul je na světě. Ech, ty, balíku! Každý národ, brachu, má svého Abdula. Nemáš se čím chlubit: my máme opravdického, ale druzí mají více méně obyčejné Abduly... Moldavané mají nyní Karla Rumunského. Byl jsem v Srbsku, tam je kníže Milán... Tím nás, bratře, nepřekvapíš. Takových papírových princů je bezpočtu. No, s Bohem, bratuško. Buď zdráv. Dej ti Bůh..."

„Chápaví lidé jsou ti Turci," uvažoval Grigoněv, jda do zemljanky; „jak již umí mluvit naším jazykem. Ale ostatně ta jejich řeč není příliš těžká. Všechno možno rozumět. A dobrý voják je Turek, jenom tupý. Načpak se začal bouřit? Z jakého důvodu? Všechno má. Beranů, kolik člověku libo. Všelijakého ovoce, že by člověk praskl. Správné ženy. Ale on se dal do zabíjení Bulharů..."

Pak Grigoněv usoudil, že je mnohem lépe být nyní na místě zajatého Turka. Nejprve ho poženou do Ruska, ale tam je mnohem klidněji. Tam si bude sedět a do ničeho nepoleze. Co může být lepšího?

Sám Grigoněv byl z těch nepokojných lidí, kteří

jsou-li doma, touží ven z obvyklé koleje, ale když se někam dostanou, pak zase jen sní o tom, jak by bylo pěkné nyní se vrátit zpět. Co ho pudilo do Srbska? Ovšem, různá časopisecká ničemnost mu připomínala chudobu a opilství. Neměl co jíst, dal se do pití, no a také z hlouposti odejel do Srbska; ale Grigoreův také jel proto, že se dověděl o nových „povstáních" Turků, kteří si usmyslili vyhubit všechno pravoslavné křesťanstvo. Kdopak ho hnal z odpočinku zpět do činné služby? Sám si to přál. Stále jen přemýšlel, jak by se opět dostal do Turecka, ale v Turecku ve dne v noci snil o Rusku, kde je mnohem lépe... Dospěl až k tomu, že i zajatému Turku z duše záviděl.

Musil jíti po ohořelých zpustošených místech. Pusté a smutné bylo to popeliště ve žhoucím slunci. Uprostřed nějakým zázrakem se uchovala zemljanka. V tmavém vchodě sedí lehce ranění na hlíněných schůdkách. Ti všichni vyšli ze vnitř zemljanky na teplo, majíce radost z toho slunce. Na bílých košilích jsou vidět skvrny zaschlé krve skořicové barvy. Skvrny ty jsou též na pláštích... Tváře vojáků jsou bledé a pohyby jejich nejisté. Je vidět, že právě povstali a že se zrovna zotavují. Mlčí; není jim do hovoru, ač v duši mají radost: vždyť se navracejí k životu po němém zoufalství blízké smrti...

„Buď zdráv, Mironěnko," zastavuje se u jednoho z nich Grigoreův.

Ten má plášť shozený a sundanou košili. Na rameni má krvavou oteklinu.

„Buď zdráv! Hle, tu mi chce felčar kuli vytáhnout."

„To je dobře."

„Toť se ví. Co tam má co dělat?"

„Ale tys vskutku chlapík. Není na tobě nic vidět."

„Také nic neuvidíš, protože to je to nejposlednější ztráceti ducha. Sláva Bohu, nejsem baba."

Felčar se právě jím obíral. Omačkává okraje rány. Zdá se, že ho to samého více bolí než tohoto Mironěnka.

„Sama nechce ven, bratře!", rozhoduje konečně.

„Nejde? Vida ji, potvoru! Jak se zaryla!"

„Rozříznu to."

„Tak jen řež... Copak, když nechce po dobrém!"

Počaly pracovat nože a lancety. Nová krev se řine po silném těle. Mironěnko se jenom mračí, skřípe zuby a snaží se nehledět na ránu.

„Na, hle ji," konečně vyndává felčar kuli. „Sploštila se...."

„Aha!", má radost Mironěnko. „Vidíš, ty mrcho... Moje kost, jak vidět, byla silnější než ona," domýšlivě přehlíží voják kamarády.

„Bratře, je to lehká kule," trochu později vysvětluje Grigorěvovi, „protože kost nebolí. Jenom maso. Nyní kdyby se tak na to položilo kyselé zelí, hned by se rána zacelila. No, ale, jak je s kapitánem?"

„Zas ho to chytá. Také dnes je špatný."

„Ech... Snad neumře? Byl velmi dobrý. Takového už nedostaneme. Jak jen na ten násep vyskočil, byl jsem vedle, až jsem údivem vzdychl. Protože to udělal bez jakékoliv nejistoty... Orel to byl, jen co říci... A ty, jen mi tu kulku, tentoc, dej...", obrátil se k felčarovi. Až se vrátím domů, ukážu ji ženě. Vida ji. Co, bestie, narazila jsi na kost?... Co?... Je vidět, nebyla pro tvé zuby, že?" smál se Mironěnko kousku olova. „Byla silnější než ty!"

V zemljance byl silný a dusný zápach... Oči pomalu přivykaly tmě. Bylo možno vidět jenom zčernalé trámy a kupy chrastí, nacpaného mezi nimi. Zato bylo mnoho slyšet. V silném a dusném zápachu ozývalo se nepřetržité sténání. Jeden mučedník umlkl a druhý třetí začínal... Lidé leželi hustě vedle sebe jako dříví.

Zmítajíce se v palčivé bolesti navzájem si jitřili rány; sténání vzrůstalo a bylo slyšeti bezmocný chrapot... Když oko přivyklo tmě, bylo vidět, že na zmořených a přepadlých tvářích se zaostřenými rysy matně se odráželo zelenavé světlo... Pohledy nemocných lpěly na dveřích, jako by odtud čekali záchranu. „Vodu, vodu," chroptěl kdosi. Dali mu pít, ale hned za chvilku žádal ji opět.

„No, děti, vydržte to již," utěšoval je Grigoreev. „Ještě dnes vás odvezeme do toho Tyrnova. Jak jenom se Semenjuk vrátí s povozy."

„Kdybys tak nechal odklidit mrtvého," prosili ho ranění z kouta.

„A kde je ten mrtvý?"

„Tady, Livčenko... V noci dokonal... Již vystydl."

„Copak jste to felčarovi neřekli?"

„Ale ten o to nedbá. Povídá, že možno také tak ležet. Stejně dnes všechny odvezeme."

„To je nepořádek..."

A Grigoreev poslal pro lidi.

„Ech, Livčenko, Livčenko!" jako by s výčitkou obrátil se k mrtvému. „Byl to dobrý voják... Asi má rodinu a děti... A pozdě se to dovědí!"

Dva muži stěží zvedli mrtvé tělo. S hubeného, zčernalého obličeje již zmizel výraz posledního utrpení. Vážně a upřeně patřily otevřené oči; zdálo se, že v nich ještě doutnal život, který již dávno opustil tělo... Když ho odnášeli na ramenou, ruka mu sklesla. Na prsou dávno zčernala široká rána...

„Vida, jak hledí... Ech, Livčenko... Byl to správný voják. Království nebeské dejž mu, Pane."

„Vida, jak hledí," a on zrovna tak hleděl a ani nemrkal i když ho vynesli ze tmy zemljanky na jasné světlo božího dne a když jej se všech stran zalilo teplo a sluneční paprsky. Jenom mrtvý obličej ztmavěl a

ostřeji na něm vystoupily modré otekliny a stíny...

Velmi daleko, na tisíce verst odtud, mezi nepřehlednými poli a lučinami stojí zapadlá, ubohá vesnička. Velmi daleko, na tisíce verst odtud, vroucně se modlí a dře se ubohá vojákova žena s dětmi. Marně čeká, ale nedočká se příměří: vrátí-li se živitel, bude snadno pozvednouti rodinu na nohy... Běhá na dvacet verst daleko k popovi, na selský hřbitov s kostelem, nepíše-li se něco o míru...

A bude mír a ti, kteří zůstali na živu se vrátí, ale jej rodina již nespatří...

Po zaprášené silnici již k večeru roztáhla se malá řada povozů.

V předním voze ležel Bobrov. Ležel a blouznil; zdálo se mu, že ho raněného a zmučeného vlekou po křemenité cestě; že ho shazují na ostré kamenné stupně; že si přehazují bolící a vysílené tělo z ruky do ruky... Kdo si to s ním pohrává, kdo si tropí posměšky z bezmocného?...

„Zločinci," křičí Bobrov. „Pusťte mne!"

Ale nepouštějí ho. Černá plachta, kterou je přikryta drkotající arba, zdá se mu býti nebem, které stále níž a níž se naklání, aby nešťastníka rozmáčklo... Na tomto tmavém nebi není vidět ani jediné přívětivé hvězdičky... Ani jediného jasného místa... Je tmavá noc.

Ale arby na dlouhé cestě dále skřípají... V hlubokých kolejích se těžce přehazují s jednoho kola na druhé, praskají a div se nelámou; na hrbolku cesty se zvedá jednou zadek vozu výše než předek a pak zase předek stoupá do výše...

Ranění stenají a zmítají sebou, kosti se jim v ranách drolí; útržky jakž takž obvázaných svalů se třepí. Převazy se uvolňují. Z ran vystupuje stále silněji krev.

„Co je to?"

Na černém nebi nad samým Bobrovem je červená skvrna... Jako by se nebe vyjasňovalo. V samém prostředku je stále jasnější. Bože!... Oheň!... Bouřně se obrací, rozhazuje jiskry a pálí nešťastníka... Vida, ještě a ještě. Celé nebe se nalézá v pálících meteorech a je zachváceno živelným požárem... Vše usychá... hoří... Hoří také Bobrov.

„Vaše skorodije... Brzy budeme na noclehu... Mějte trošku strpení...“, konejší ho Grigoreˇv.

Ale horečka pracuje a rozšířené zraky Bobrova, plné hrůzy, zastavují se na Grigorěvovi a nepoznávají ho. Vedle arby jde lhostejně Bulhar v bílé haleně; co je mu po sténání a úpění, ozývajících se pod černou plachtou. Ubožák také uvažuje: vzali mu voly a arbu, vrátí mu to zpět?

„Tuka ima baši-buzucy,“*) ukazuje do dálky.

Cesta je jenom v jednom místě též nebezpečná. Potulují se tam po ní bandy bašibuzuků.

Grigoreˇv se pozorně zadíval a viděl, že vozy se roztáhly na cestě ve velkých mezerách od sebe. Zastavil přední arbu. Stony Bobrova se stišují, je mu lehčeji, mnohem lehčeji... Panuje klid... Nebeský požár uhasíná a nebe je totéž jako dříve, černé; visí nad ním a jenom odněkud vane na jeho rozpálený obličej chládek... Pomalu se povozy sjíždějí.

Ozbrojených průvodců je asi deset. Grigoreˇv se jich ptá, mají-li všichni nabité pušky.

„Dejte pozor... Aby se náhodou něco nestalo... Jsme tu v cizí zemi a ani toho bratušku neznáme. A ještě po jaké cestě nás to vede. Bůh ho zná. Musíme být každou hodinu jako kohouti na stráži.

Řada povozů dojela k sobě... Buvoli flegmaticky opřeli se čely o zadky předních vozů. Jejich dobro-

*) Tu jsou baši-buzuci.

myslné oči klidně hledí před sebe. Těžké, nevzhledné jařmo tlačí k zemi jejich mohutné šíje...

„Neodpočineme si, což?“

„Jsme unaveni, bylo by na čase,“ ozývá se z jednoho povozu.

„No, počkáme trochu. Stejně budeme muset jeti v noci.“

„Což to, v noci je jízda ještě povážlivější... Je chladno...“

XVII.

TRNAVSKÉ KLÁŠTERY.

Kam se poděla nudná poduňajská rovina? Kde začalo zelené království vysokých hor?

Oči nevědí, na čem dříve spočinout; na jasném nebi vystupují výšiny za výšinami. Tam, kdesi velmi daleko, zatřpytilo se stříbro sněhem pokrytých balkánských hor. Lesní pustina oděla horské velikány téměř až do samých vrcholů. Hovor potoků vítá člověka veselým pozdravem. Ve vzduchu, nasyceném vůní květin, prostírá se chládek.

Zemský ráj to, nic jiného. Ba i Pastyrev se počal kochati tou nádherou. A on přece již mnoho viděl v životě.

„Hle, má krasavice, to je malebná krajina."

„Ano, sem kdyby tak člověk mohl odejíti a nadobro se tu ukrýti, aby nikoho neznal a neviděl," hluboce se rozechvěla Solncevová.

„Lojové svíčky by člověk nemohl jíst a sklem by se nemohl utírat," týmž tonem jako ona pokračoval Pastyrev.

„Vám je to směšné, ale nemocné duši je tady, blíže k nebi, dobře."

„Jsou tu příliš strmé skály. Vždyť ta nemocná duše se tu bez nohou neobejde, naopak, tady té nemocné duši jsou potřebny zdravé nohy."

Cesta zahýbala do rokle. Jako Bělogorsk na Kavkaze. Hrdé výšiny. Skály se tyčí až do samého nebe, jako by hlídaly údolí, kam vpadají vznešené dofileje starodávného Tyrnova... Čím dále se pohybují poutníci, tím zřetelnější je hlomozný rachot, jako by u vodní přehrady hučela řeka. A ještě neprošli ani půl versty, když krásná, byť i kalná, hučící Jantra zahří-

mala v pravěkých skalách. Je vidět šedé výběžky hrubého buližníku. Jsou zpestřeny zelenými skvrnami úponkovitého porostu divoké vinné révy. Po skalních rozsedlinách jako krvavé skvrny jsou roztroušeny keře, obsypané velkými červenými květy. A dole zběsile šplouchají vlny. Vzpěněné hřebeny snaží se výše olíznouti skaliska a dostati se až k vrcholům. Po stranách vypínaly se duby a turecké javory, seskupené v hustý háj...

„Jak je tu hezky,' opakovala Solncevová, ovívaná libou vůní a večerním chládkem.

„Ale jen se podívejte, jaké poustevny si mniši vybrali."

Solncevová tam pohlédla a byla uchvácena tím pohledem.

Roklina se rozšiřovala...

Na vzdušné výšině, táhnoucí se až k samým hřebenům hor, vpravo i vlevo, přitiskly se ke skalám proti sobě, přes roklinu, tiché trnovské kláštery... Na hoře zely jeskyně svými tmavými jícny... Pod kláštery zahalila se horská výšina do zelených mračen zahrad a lesů... Je vidět výběžkovitá skaliska. K výběžkům jsou přilepena vlašťovčí hnízda řeholníků. Zvonice a bílé zdi zdají se odsud mikroskopickými... Napravo trošku vyniká blankytná kopule kostelíka...

„Ale víte co?", náhle se nezdržel Pastyrev. „Což abychom opustili tohoto Bulhara Ivanča Popova a sami tam nahoru došli? Vždyť v tom všeho všudy bude rozdíl jen dvě hodiny."

„Je tam možno vyjeti s koňmi!", sdělil jim Ivančo. „Mniši mají dobré víno, ‚Gupitku'," dodal.

„Proto se tam také ženeš."

„Také bych se tam ráda podívala."

„To je nádherné. No, tak, Ivančo, zahni tam!"

Vzhůru vedla příkrá cestička pod klenbami javorů.

Byla vydlážděna kamením. Povoz na ní drkotal tak dlouho, až cesta zahnula na širokou silnici. Dlážděná cestička se zúžila a odděleně se táhla přímo ke klášteru. Byla to cesta pro pěší.

„Stůj, stůj!", zastavil Pastyrev Ivanča Popova.

Bulhar se nechápavě ohlédl.

„Vida ji, šelmu, chtěla utéci." A Pastyrev vyskočil s nezvyklou čilostí, vrhl se do trávy a vytáhl z ní velkou, nemotornou želvu.

„Tu je! Viděla jste tohoto rychlonohého tuzemce?" ukázal ji Solncevové, převrátiv želvu tlapkami vzhůru a sotva ji udržel v rukou. „Je těžká, šelma! No tak, prosím, madame, uděláme s vámi maličký pokus. Není vám libo poležet si tuhle na zádech až do našeho návratu?"

Šedá a veliká želva, převrácená na svůj hřbetní štít, začala rychle nohama pracovat ve vzduchu.

„Jen si hrab, hrab! A polež v chládku než se vrátíme. Ale pak tě vezmu do Trnova a tam na tobě vykonám některá pozorování. Poslouž vědě, dosti toho zbytečného potulování ... Pro vědu je, brachu, všeliká havěť dobrá."

Asi za půl hodiny povoz dojel ke klášterním zdím.

Plochá místa hrubého buližníku byla zastavena velkými a malými kobkami, vysícími nad srázem ... Avšak také nad nimi visely pravěké šedé kupy skalisk. Zdálo se, že se každou chvíli utrhnou a rozmačkají tento ubohý blankytný kostel a dlouhé droboučké galerie s chladnými kobkami. Tmavé jícny jeskyní byly takřka každou chvíli hotovy pohltit i tento klášter, s jeho nádhernými zahradami.

Mniši vyšli příchozím v ústrety.

Již z dálky se ukláněli Rusovi a pak ihned vedli Pastyreva a Solncevovou do hezkého blankytného chrámu.

Všechny svaté obrazy, zde se nalézající, byly ruská malba. Naši poutníci se ještě ani nerozhlédli, když v klášterním dvoře místo zvonění počali tlouci do prkna. Kostel se naplnil řeholníky. Všichni byli snědí, jako zuhelnatělí. Na prsa hluboko splývají černé plnovousy; v hubených, vysílených obličejích jasně se třpytí oči. Solucevová se zadívala na originelní obraz představující „Marnivost života celého světa". V marnivém životě byl zobrazen „marnivý, úlisný", svůdný svět, zobrazený postavou dívky, jejíž krása nezdála se být zvlášť lákavou, a ďábla, který také nebyl vzorem mužské krásy. Ďábel měl v rukou sklenici vína, dívka zrcadlo... Zvlášť pečlivě byla provedena obnažená prsa krasavice. Bylo zřejmo, že malíř-mnich se zvláštní zálibou se zabýval touto částí „života celého světa".

„Odkudpak se tu vzaly takové jeskyně?", zeptal se již vycházeje z kostela Pastyrev, úžaslý pravidelností jejich tvarů. „Nežili tu snad troglodyti?", napadlo jej.

„Od Boha! Jeskyně i hory, lesy i celý svět je od něho!", s nápadným přízvukem odpověděl mnich mluvící rusky.

Kobky řeholníků byly ubohé; živobytí nuzné. Avšak když vyšli na galerii, tu se zastavili jako očarováni.

Bože, jaký vznešený pohled byl odsud! Záchvěv nadšení zachvacoval srdce a do očí vstupovaly slzy...

Zdola do výše otvírala se celá protější panoráma hor lemujících roklinu dvou klášterů s druhé strany, s nekonečnou rozmanitostí lesů, výběžků a skal... V samém středu ústila sem druhá roklina. Pohled odsud obsáhl svahy smělých a příkrých hor, vyznačujících se modrými stíny a sbíhajících do soutěsky... V hloubce, tam, kde se na kopci, rýsujícím se téměř oblačnou neurčitostí, kladl hustěji šeříkově modrý stín, taktak že se mihala bílá mlha domů a monumentální minarety mešit...

„To je náš starodávný Trnov. Bulharská svatyně," vysvětloval mnich ukazuje do vábné modře...

Na protější straně rokliny, proti galerii, na které seděli naši cestující, a ve stejné úrovni s tímto klášterem, rýsoval se do nejmenší podrobnosti, ač trochu miniaturně, druhý klášter, Preobraženský... Tento ke skalám se přitisknuvší klášter zdál se být lehký a vzdušný. Zdálo se, že dříve, než se přilepil ke skalám, dlouho ploval jako nebeský koráb v modru nedostupných výšin... Něžné, etherické a krásné byly jeho obrysy. Zdálo se, že nebeský koráb se každým okamžikem oddělí od skály a pomalu se vznese tam, kde pod sluncem stanul zrovna takový bílý, průhledný a něžný oblak. Odtud, s této výšiny, bylo možno rozeznat každou věžičku a střílnu ve zdi. Hory, které ohraničovaly tyto rokliny, byly jaksi neviditelné, jejich vrcholy nebyly báňovité a nevypínaly se hrdými kužely do oblak. Ne, tyto kamenné hory tvořily v blankytu nebes hladké povrchy jako stůl. Okraje těchto obětních stolů spadaly srázně výstupky dolů a tam pak, kde již skály končily, povlovně se tyto výstupky svažovaly a postupně přecházely v měkké tóny údolí řeky Jantry, která dole hlučela a vinula se a jako stříbrný had se kladla na dně rokliny. Podél řeky vedla žlutá cesta. Hle, po ní jako muška leze vůz, zapřažený voly. Za ním jedva se pohybuje se bílá skvrna; toť Bulhar v tradiční haleně. Lesy se přitiskly k řece... Zahrady jako by k ní dolů seběhly a tlačily se k vodě... Občas v zeleném háji červená se tašková střecha bulharského domu.

Solncevová dlouho sledovala ten obraz. Před jejím zrakem lenivě a váhavě se měnily barvy. Růžové odrazy západu stále silněji a silněji se zabarvovaly. Nebe se potáhlo purpurem a zalilo jako krví skalnaté výšiny. V soutěskách a dolících snesly se husté stíny. Jasně se třpytila jedině kopule klášterního chrámu, která vy-

padala jako vedoucí hvězda v poušti... Vzdušný přízrak Trnova i s jeho pahorkem jako by celý tonul v šeříkově modrém přítmí.

Z hloubi údolí a ze soutěsek vylézalo a šířilo se zrovna takové šeříkově modré přítmí a zahalovalo stále výše a výše skalisko za skaliskem a houštinu za houštinou... Brzy pouze jediná nádherná Jantra, bělající se dole mléčným pruhem, a vrcholy hor s jasnou vůdčí hvězdou kláštera, zrcadlily slavnostní třpyt západu.

Akáty stápěly klášter do silné vůně, jako by ho okuřovaly neviditelnými kaditelnicemi... Topoly, stojící na výšině trochu níže, jako by chtěly přerůsti kopule a kostelní věže. Zelenou stěnou těchto topolů vynikaly na severovýchodě sotva znatelně Draganovské hory a celá bohatá pláň Jantry táhla se širokou rovinou.

XVIII.

DOPIS KOŠEVOVÉ.

„Má drahá, velmi dávno jsem Ti nepsala. Neměla jsem však kdy, neboť od rána do noci mi práce zabírala všechen můj čas. Totéž, co bylo minulého roku v Srbsku, opakovalo se také tady. Válka nás zastihla jako hloupé panny z evangelia. Nečekaly jsme, že bude tak mnoho obětí a počítaly jsme s mnohem menším počtem. Ve skutečnosti stalo se jinak. Zrovna včera jsem se vrátila ze Sistova do Tyrnova, odkud Ti též píši. Naše nemocnice jsou přeplněny. Je mi líto sester: nemají ani ve dne ani v noci pokoje a při pohledu na ně bezděky se člověku svírá srdce. Příroda jim poskytla málo sil, jenom srdce mají přeplněno láskou k bližním, a trpí za všechny. Do všeho se pouštějí, ale často jim ruce klesají. Své svěřenky jsem vedla prakticky. Nedovolila jsem, aby se hned první dobu vyčerpaly, a pozvolna jsem je naučila svaté práci. Jsem ráda, že jsem Ti to vymluvila vstoupiti do našeho spolku. Pro Tebe by byl jistě Červený kříž trnovou korunou a pro Tvoji rodinu nesnesitelným křížovým břemenem. Co by si počali Tvoji maličcí „vlastní Hercegovci", jejichž světlovlasé hlavičky beztak se mi stále mihají v mysli? Co by zakoušel Tvůj muž? A co se Tebe týče, mohu Ti říci pouze jedno, že při Tvém zdraví již bys ležela nemocná tyfem anebo bys trpěla úbytěmi. Řekni to též druhým: pouhé přání nestačí, jsou zapotřebí síly a vědomosti. Bez fysických sil a znalostí tu člověk zahyne, aniž by někomu přinesl užitku. Nechť romantická srdce zůstanou raději tam u vás. Zde by tím nikomu nepomohla. Posílej nám takové zdravé dívky, jako je na příklad známá Ti Anciferová, která i při této galejní práci dovede tloust-

nouti. To je pracovnice! Jak by se jen podivili naši ctitelé, kdyby ji uviděli. Je celá zpocená, oblek je promočený, ruce od krve, silné boty a vlasy tvoří něco podobného prvotnímu chaosu vesmíru v miniatuře; zato ji však zná voják a div že se k ní nemodlí. Ba, i její trochu drsnější a pronikavý hlas je jim milý. Polévku jim uvaří, prádlo vypere a obváže je. Opakuji opět, posílejte nám méně dobrosrdečných plačtilek a více takových nenáročných pracovnic. Z prvých znám zatím jen jednu, která nad sebou zvítězila; je to známá Ti baronesa Vrevská. Jaká je to svatá duše! Nazývají ji tu andělem a ona skutečně jako anděl, všude kol sebe šíří mírnou záři lásky, uspokojující klid čistého srdce. Ranění pozorně naslouchají samému jejímu hlasu. Vskutku zaříká utrpení jako zaříkají hady. Viděla jsem, jak ta rozkošná hlavička se nakláněla k hlasitě naříkajícímu raněnému a raněný pod neodolatelným kouzlem její něhy a přívětivostí zmlkal. Vzpomeň si jen na mne, že takové ženy nejsou z tohoto světa. Zabije se v této práci. Není jen milosrdnou sestrou, ale mučednicí věci. Vše zapomněla: lesklý svět, naděje, budoucnost; žije a dýchá zde mukami a smrdutým nemocničním vzduchem. Nepřeje si ani odpočinku jako starodávné křesťanky. Je to jakási touha po utrpení, dychtivost sebezáhuby. Dejž jí Bůh síly, protože, jestli jí je On, milosrdný, nesešle, její vlastní síly na dlouho již nestačí. Z mladičkých sester, které jsem s sebou vzala, počíná se vypracovávat též mnoho pěkného. Pamatuješ si mladou nevěstu Čerňavskou? Junácky tu pracuje. Původní naivnost vůbec ztratila. Ostatně, sděl matce jejího ženicha, pamatuješ si jistě tu starozákonní stařenku Kalininovou, že? Tu samou, která vážně ujišťovala našeho duchovního otce Jovana, že synovi „k volnomyšlenkářství požehnání nedala“? Oznam jí, že její syn bojoval jako hrdina pod Bělou a u Tyrnova. Nyní

odešel se svým plukem na Balkán. Nachází se pod velením generála Gurka a brzy o nich uslyší. Tady lid všeobecně tráví líbánky. Bulhaři jásají; také my to oslavujeme. Jenomže srdce začíná bolet. Těch oslav a svátků je již přespříliš mnoho, jen aby tím neprohýřili válku. Ostatně, co my chápeme v této věci? Naše předtuchy bývají na štěstí zřídka kdy oprávněny, ač vskutku těžko se dívati, jak neproduktivně se tady ztrácí čas a síly. Čerňavská se dokonce stala šovinistkou, když se loučila s Kalininem. S počátku se začervenala a povídá: „Hleďte, aby vás ani nenapadlo vrátit se bez Georgie", ale pak se rozplakala, řekla si, že je husa, a počala ho úpěnlivě prositi, aby se nepouštěl dopředu a neriskoval svůj život. Vše to, ovšem, zavdalo Pastyrevovi podnět k několika poznámkám o ženské důslednosti vůbec a zvlášť o našem rozumu.

Zajímáš se o naše staré známé, řekla bych o naše ctitele (ouvej, na to ženy nikdy nezapomínají!), kdyby ta doba nebyla tak daleká a skutečnost tak smutná... Mnohé z nich jsem tu viděla, a srdce mé mlčelo, ač v hlavě se mi rojily vzpomínky. Cožpak skutečně je vše prožito a duši dokonce již ani záchvěv minulosti neuchvacuje teplem a jasem? Ze všeho nejdříve jsem potkala j e h o; domýšlíš se jistě o k o m mluvím. Lidé mne ujišťují, že jsem se málo změnila; o něm možno říci, že se vůbec nezměnil; jenom energická čerň jeho vlasů a obočí se potáhla stříbrem krásných šedin. Je to tatáž lví hlava, jako byla dříve. Tytéž hrdé oči a tentýž výsměch ve hlase, který, jak víš, jenom v rozmluvě se mnou stával se mírným a něžným. Potkala jsem ho na ulici. Zastavil se a já též... Vždyť čtu v jeho srdci, v srdci tohoto civilisovaného divocha, jak jsme ho nazývaly. Viděla jsem, jak ho to potěšilo. Bála jsem se, abych sama nepodlehla tomu, co bylo; v duchu jsem si řekla: teď anebo nikdy. To je hodina,

kdy to rozhodneš: zdali již v tobě vše zemřelo? Ty, která jsi byla téměř kurtizánou, a ne-li tou, tož rozhodně ženou velikých vášní, nenavlékla jsi jen tak škrabošku světice? Když mi podal ruku, jeho oči zářily a zřejmě stěží zadržoval vzrušení...

„Jak jste ještě...," již začal, ale nedala jsem mu domluvit.

„Chcete říci bodrou na svá léta, že?... Ano, generále, stáří mi dalo mnoho síly, abych byla lidstvu užitečnou. Vždyť mi bude brzy padesát pět let... A vám přes šedesát..."

„A zapomněla jste, co bylo kdysi?" A v jeho hlase zazněla tatáž milá prosba. Tatáž známá, milá prosba. Kdybych byla tou, jako jsem byla dříve, podlehla bych tomu kouzlu. Ale mám proč býti s sebou spokojena. Ovšem, že pro ženu je těžko nahlížet do tajných skrýší vlastního srdce. Často, když chlad je na rtech a matné jsou naše oči, v hlubině srdce hoří živý ohýnek a člověk s pronikavou bolestí pronáší lhostejná slova.

„Ne, generále, nezapomněla jsem, ale kříž posvětil moji minulost." A při tom jsem mu ukázala na červený kříž na mých prsou... To působilo. Je skutečně jedním z pravých lidí. V jeho hlase, když již čistě bratrsky mě vzal za ruku, nebylo ani hořkosti, ani rozčarování.

„Děkuji ti za naučení."

To „ty" mne ani dost málo neurazilo. Zde bylo zcela na místě.

„Děkuji ti za naučení... Minulost zemřela, ale stopoval jsem tě a mám z tebe radost. Měli jsme se navzájem rádi. Je možné, že bych byl schopen i nyní... Ale nábožná úcta před tvou hrdinností je mocnější než láska. V pravý čas jsi mi ukázala kříž. Je symbolem tvého života a vím, že ho nadarmo nenosíš... Uměla jsi vždy milovat. Nyní miluješ celé lidstvo a sloužíš mu.

Naše cesty se rozcházejí; nejednou se setkáme, ale již nikdy se nestane ani zmínky o minulosti.. Líbám ti ruku jako sestře a světici!"

A v tom okamžiku jsem pocítila, že jsem mu jenom přítelem a ničím více... Ano, minulost dělá jen přátelství ještě zářivějším a vřelejším.

Vida poslední stránečku mého posledního románu. Ovšem, že se usmíváš. Ale mladost je dávno pryč a postaráme se tudíž, abychom důstojně nosili své úctyhodné šediny. Ty máš děti; v jejich mládí budeš znovu prožívat minulost; já však odvážně a s dobrou myslí půjdu dopředu na příkré svahy, připojím se k těm „nahoře stojícím", a tam začnu svoji službu lidstvu... Pro ctižádostivou (a jak víš, moje ctižádost není v pozlátku a zdánlivá), silnou povahu je rodina těsnou a domácí koutek dusným jako vězeňská cela. S „ním" jsme se pak nejednou setkali, ale skutečně, minulost, nezemřela-li, je opravdu dobře pohřbena. Je tak dobře pochována, že se dokonce ve mně až ozvala čistě ženská malicherná zloba (ó, Pastyreve, jak jsi oprávněn se svými výčitkami o naší nedůslednosti). Člověk si myslí, že na minulosti leží již náhrobní kámen, že prorostl mechem a že není možno rozeznat, čí jméno bylo kdysi na něm vytesáno. A zatím si pamatuješ: „Nore rules a land for ever green!" (Království naděje je věčně zelené.)

Ostatní, kteří nám kdysi byli drahými, ztratili mladost a nezískali nic, co dělá stáří úctyhodným a blízkým srdci. Jsou to titéž darmošlapové, jenomže ozdobení podagrou a všemi možnými neduhy zběsile promrhaného života. Ti z nich, kteří se kdysi kamsi drali, derou se tam také nyní, ale jako tehdy, tak i dnes nevědí vlastně kam. Seděla jsi někdy na břehu v těch místech, kde nad vlnami se sklánějí větve vrb? Viděla jsi, jak se s těch stromů sypaly sežloutlé listy do věčně

neklidného živlu? Tito pánové — to jsou tyto sežloutlé listy. Pozorovala jsi, jak s počátku vlny odnášejí tyto listy od břehu a pak vlnobití je znovu vrhá ke břehu? Tak také oni umírají stále u toho břehu, od kterého chtějí odraziti a ke kterému je nevyhnutelně přiráží živel života. Nemají ani vůle, ani síly! Jsou neseni proudem!...

Již jsem dokončila dopis, když se mi do světnice vedral nějaký špinavý a rozcuchaný člověk s toutéž nezadržitelnou radostí, s jakou pes, který neviděl dlouho svého pána, vbíhá do jeho světnice a klade mu tlapky na krk. Dovedeš si představit, kdo by to mohl být? Psala jsem Ti o Bulharovi, kterého jsme si všechny tak oblíbily pro jeho neohrabanou omezenost a naivní prostotu. Pamatuješ se, jak neočekávaně nás opustil k nemalému žalu Pastyreva, který s obzvláštním potěšením konal na něm své psychické pokusy? Tak, hle, právě tento Dončo to byl, který vletěl ke mně. Když první výbuchy radosti věrného psa uhasly, sdělil mi svým originelním jazykem celou Odysseu o svých potulkách. Připojil se jako průvodce k malému vojenskému oddílu, který dobyl bojem opevněnou osadu Chadži-baj, při čemž všichni důstojníci byli zabiti nebo raněni. Rotný velitel byl také raněn, a třetího dne Dončo společně s vojenskou stráží doprovázel ho do Tyrnova. Nešťastník se jmenuje — Bobrov. O něho jeví více než obyčejný zájem Solncevová, ta uzavřená, mlčelivá, nemocná a věčně tesknící sestra, o které jsem Ti nejednou psala. Ve vzdálenosti devíti verst od Tyrnova stalo se veliké neštěstí. Nevím, jakým způsobem to mám sděliti Solncevové, která také žije pouze nadějí, že se shledá s Bobrovem. Tak jsem překvapena celým tím Dončovým vypravováním, že nemohu Ti ani souvisle sděliti tu hroznou příhodu. Představ si, že v jedné ze soutěsek přepadli řadu povozů s raněnými

bašibozuci, v tlupě čítající asi tři sta mužů. A to proti desíti průvodcům! Dončo byl daleko a vida, že je obrana nemožna, schoval se na vrcholku hory. Boj byl rychle ukončen. Když se bašibozuci vzdálili, Dončo sestoupil s hory. Ranění byli dobiti a průvodci též. Ale představ si, rotného velitele Bobrova nebylo mezi mrtvolami! Je živ v zajetí, nebo zemřel? Ví se pouze jedno: Bobrov zmizel, Bobrov není k nalezení. Nevím, jak to mám sdělit Solncevové, která této chvíle, využívajíc volného času, spolu s Čerňavskou prohlíží Tyrnovo.

Popros otce Jovana, aby odsloužil panichidu za padlé. To vše jsou veliké oběti za velikou věc. Ti lidé bez nádherných frází jdou vědomě do předčasných hrobů... Bolše sija ljubve nikto že imať, da kto dušu svoju položit za drugi svoja! (Staroslovansky a značí: Nikdo neprojevil větší lásky nad toho, jenž duši svoji položil za své přátele.) Za Bobrova sloužit mši bylo by předčasno.

No, s Bohem, má drahá, zulíbej za mne světlovlasé hlavičky Tvých dětí... Piš častěji a více."

XIX.

NEPODAŘENÝ REFORMÁTOR.

Není již tyrnovských ulic.

Jejich jedna strana tiskne se k druhé, jako by se mezi ně dostal úhlavní nepřítel, kterého třeba rozmačkat za každou cenu.

První poschodí kamenných domů, postavená na trámech, opírají se o zrovna taková stojící naproti. Z oken jednoho domu do okna druhého mohlo by překročit i děcko. Sousedky, sedící za večerů nad ulicí, do libosti klevetí šeptem. Mnohý chodec, jakž takž dole přecházející po dláždění z obrovských buližníkových kvádrů, často slyší nahoře nad sebou hlasitou zábavu. Nad jeho hlavou si podávají dýmky, číše husté a černé kávy jako smola a východní pamlsky. Často je slyšet kletby a hlasité nadávky. Chodec, zvedaje oči, vidí klepny, které se pohádaly a kterým stačí jen úplně ruce vystrčit, aby si navzájem vjely do vlasů.

Mladý petrohradský koketník Zaleskij vjížděl právě po takových ulicích do starodávného Tyrnova.

„Víte, tady třeba všechno přestavět, všechno. Tomu musí být věnována zvláštní pozornost.“ A při tom Zaleskij vznešeně ukazoval rukou na malebná schodiště střech, zvedajících se k vrcholkům tyrnovských hor, na příčné uličky jasně ozářené sluncem a klikatinami se rozbíhající na všechny strany. „To je jakýsi nesmysl. Tu nejsou možny patřičná zřízení a spořádanost,“ pronášel jaksi zuby, a v té chvíli cítil se již téměř místodržitelem Bulharska. Hnal se sem s přesvědčením, že mu stačí, aby se jen tady objevil a že hned dostane význačné místo, na kterém mohl by dodati slávu ctnosti a hadu drtiti hlavu.

„Jak je tu špinavo, prosím, vskutku špinavo,“ při-

kyvoval mu vedle něho jedoucí muž, kdysi kišiněvský nadstrážník a nyní bulharský správce. „Nevzdělaný lid."

„Ale my ho musíme vycepovat, ano!", přísně se podíval Zaleskij na Palavanova, takže ten se pod dojmem tohoto pohledu náhle ucítil čímsi vinen. „Připojit k správnímu postupu!"

Zaleskij jako člověk, který se dovedl patřičně oblékati a který dostal základní vychování od francouzských koketek, považoval se povolaným k vyřešení všemožných státních otázek. Povolání k přestavbě Bulharska jej ani dost málo nepřekvapilo. Jenom se blahosklonně usmál a přijímaje gratulace kamarádů, sebevědomě opakoval o nezbytnosti reforem v této divoké zemi. „Ve všech odborech!" vznešeně se rozehnal rukou, jako by si přál vše, co kolem něho se nalézá, setříti s tváře země. „Ve všech odborech."

„Ale tam asi ani odbory nejsou!", kdosi mu poznamenal.

„V tom případě jest nutno hned zprvu je vytvořit na základě stávající zkušenosti a poté je již přetvořiti."

Tyrnov v těchto okamžicích byl krásnější než kdykoliv jindy.

Uzoučká ulice, do které vjel Zaleskij, byla celá zatarasena povozy.

Ve vzduchu se vznášely nadávky. Nadávali kozáci, nadával přepravní důstojník, nadávali vozkové; ale ať si jakkoliv nadávali, přece jen se rozejeti nemohli. Jakási šarže řezala vší silou napravo i nalevo vozky, Bulhary i vojáky, kteří se mu namanuli, ale zcela bezvýsledně. Arby, které zajely proti sobě, nemohly se dostat od sebe. Jely by zpět, ale ulice je s obou stran zacpána jinými povozy. Buvoli si docela počali lehat na zem, uváživše, že při tomto stavu věcí, jak to ve skutečnosti je, je to to nejlepší. Bulhaři, majitelé volů, předhazovali jim trávu a žluté snopy kukuřičné slámy,

neboť věděli, že tu povozy budou stát bez jakéhokoliv smyslu až do večera. Ještě pěší mohli jakž takž projíti, a též jezdci, ač stěží. Nad těsně vedle sebe stojícími vozíky, které byly přikryty černými plachtami, nad arbami se slámou zlatově se na slunci lesknoucí a s velikými otýpkami rekvisičního ječmene, nad černými voly a lidmi sem a tam přecházejícími v plném vědomí bezmocnosti udělat něco, nad koňmi, kteří se zapletli do postraňků a apaticky sklonili hlavy, splývala prvá poschodí bulharských domů. Zdálo se, že trámy je držící a již prohnilé každým okamžikem se zlomí a kamenná spousta s dřevěnými balkonky se zřítí. Vždyť tady celá ta stavba byla narychlo udělána. Zvláště malebné malé galerie. Ty byly téměř jako na zdi přilepeny. Tenoučké žerdě, na kterých se vznášely, byly opřeny o taškovou střechu, která v tomto slunci byla růžová. Vzhůru po nich se pnulo rostlinstvo: jednak se tu plazila buď vinná réva a zabíhala prsténci a červenými listy na samou střechu, jednak široká bulharská lalli, vyplňující tmavou zelení všechny mezery mezi sloupky. Zelení zahořovaly nachem velké zvonce květů, splývajících s balkonů, které div nezachycovaly chodce. Vše bylo strašně vetché a proto krásné. Balustráda balkonů a galerií skládala se z všelijak přibitých prkének. Na nich se nalézala pestrá směsice rozvěšeného prádla, červená kazajka oslňující oči, nebo zlatem vyšívaný ženský šál. Ba i žluté hlíně dodávalo slunce lesku a krásy mramoru. Jenom tam, kde zdi domů byly ze spleteného a hlínou omazaného chrastí, jevila se sama sebou holá ubohost. Ale i tu všemožná jižní zeleň okrášlovala ubohé domy. Do každé spáry špatně omítnutého vrboví vnikla zelená stébla, a když ovinula výčnělek holé tyče, přelézala na následující žerď a rozhazovala po stranách široké lupeny jakoby vlažného listí, neboť tak ostře se třpytilo. Každá střecha zdála

se býti schůdkem pro následující dům, takže celé město se podobalo množství propletených schodišť, vybíhajících na holé vrcholy hor.

Zaleskij zrovna spatřil v úzké štěrbině jedné příční uličky nahoře, tam, kde ta ulička končila, graciesní silhouetu bílého minaretu. Ulicí sestupovaly dolů zástupy Bulharek v pestrých oblecích, mezci naložení uhlím, a drápal se tam vojáček ukusující žlutý kukuřičný chléb; dále tu opatrně vyjížděl naparáděný jezdec, který se tam, kde mu výstupek domu vyrůstal téměř nad samou hlavou, nakláněl.

„Tam neprojedeme," rozhodl konečně Zaleskij. „Pořádku tu není. Jářku, že tu není možna spořádanost."

„Válečná doba, nedá se nic dělat."

„Při pevné vůli a patřičné přípravě je vše možno. Tu je třeba lámání. Avšak, jen se podívejte, také tady jest..," nedokončil svoji větu Zaleskij, zadívav se do okna napravo.

Odtamtud vyhlížela hezoučká Bulharka. Černé oči mandlového tvaru zářily pod dlouhými řasami jižní živostí. Do hustých vlasů, které jako černí hadi splývaly po ramenech, měla podle zvyku vpleteny pestré květy. Plné poprsí, na jehož matné, snědé barvě ještě lépe vynikaly zlaté mince, bylo zahaleno jemnou, hedvábnou košilkou s krajkovou obrubou pravé bruselské práce, s bílými atlasovými pruhy na nažloutlém surovém hedvábí. Nad plnými rty, v nichž se leskly bílé zuby, zachvívalo se tenké, růžové chřípí rovného nosíku.

„To je, prosím, něco k pohledání. Třebas v Petrohradě!", toužebně se rozplýval Zaleskij.

„Zde jsou přísných mravů..."

„No, to proto, že to neumíte," pohrdavě prohodil Zaleskij k společníku: „Myslím, že při patřičné přípravě," začal již zásadním tónem, „totiž při jakési odvážnosti, také zde je možno..."

„Měl byste to zkusit."

Zaleskij omdlíval touhou; ba až srdce se mu sevřelo. „Taková svěžest," opakoval. A konečně to nevydržel. Vypjal prsa, nadzvedl se ve třemenech a poslal krásce vzdušný polibek.

Ta téměř ztrnula, ale jenom na chvíli. Pak se uraženě zatvářila a dlouho se nerozmýšlejíc plivla Zaleskému, s jehož rtů ještě nezmizel sebevědomý úsměv, přímo do očí...

„Ach, ty podlá!", rozčertil se tento. „Knutami tě za to práskat. Jaká to drzost! Chátro!"

„Nechcete šáteček?", ozvalo se za Zaleskim. „Neškodilo by se utříti..."

Zaleskij, celý červený, se ohlédl. Za ním byl doktor, který také zapadl se svým koníkem do této spleti.

„Co chcete?"

„Ale mluvil jsem ohledně šátku. Měl byste si otříti očička, aby zbytečně nezářila. A k tomu byste také zasloužil, aby se vám současně zavázala ústa; až přespříliš neslušně nadáváte."

„Kdo jste? Jak se opovažujete?"

„Nenahánějte mi strachu, nepolekáte mne. Chcete-li však vědět kdo jsem, řeknu vám to: jsem doktor Pastyrev, ušlechtilý svědek vašeho prvního neúspěchu v milostných dobrodružstvích. Jistě jste sem nedávno přijel, že?"

„Co je vám do toho?", rozkohoutil se Zaleskij.

„Jakpak by mi nebylo nic do toho? Vidím hloupého člověka, který nezná zdejších obyčejů. Počítá na nepřítomnost strážníků a přímo po petrohradsku přistupuje k činu. To, mladíku, tu nelze dělat. Za to se tady i přes hlavu dostává. A jak ještě; jednomu zrovna takovému hejlu nasekaly Bulharky ručníky přes holá místa."

Zaleskij byl úplně odzbrojen.

Palavanov se otočil k Pastyrevovi:

„Poslyšte, vy již příliš... Jede z rozkazu jako úředník ke knížeti Čerkasskému," šeptem sdělil doktorovi.

„Ale kašlu na to, když se neumí pořádně chovat! Ech, vy, přijíždíte sem přestavovat Bulharsko, ale ve vás samých není pořádku ani za groš. Však i kníže vás prohlédne na první ráz a jistě vás pošle zpět do Petrohradu, abyste se tam učil u Francouzek příjemnému obcování."

„Ale kdopak vám dal právo, abyste mi četl levity?", rozčiloval se Zaleskij.

„Prostě chci a čtu vám je. Takové kluky, jako jste vy, třeba učit. Reformátoři..."

Zaleskij švihl koně nahajkou, ten se vzepjal, ale před ním byla řada povozů. Musel zůstati na místě.

„Pospíchejte, ale pomalu!", vysmíval se Pastyrev.

„Co lezeš na vůz?", zarazil Zaleského rozzlobený vozatajský důstojník. „Ještě plachtu protrhneš."

„Za prvé, netykejte, a za druhé rozkažte uvolnit cestu."

„Uvolni si ji sám, dovedeš-li to."

Pastyrev se zasmál a odbočil vpravo do úzké štěrbiny úzké uličky.

Zaleskij přes veškerou svoji zlost byl nucen učiniti totéž. Pastyrev, který si rozhodně přál úplně přeplnit míru jeho rozhořčení, se zastavil. Zaleskij, hledící naschvál na opačnou stranu, ho dohonil.

„Kam jedete?", zeptal se Pastyrev Palavanova.

„Někam se ubytovat."

„Nabídl bych vám pobyt u nás, u červeného kříže, ale tuhle ten pán se nedovede chovati," obrátil se Pastyrev k Palavanovi, „a u nás jsou milosrdné sestry. Mohlo by se státi něco podobného jako dnes. Jeďte do hotelu Belabona."

„Kdepak je to?"

„První ulice vlevo, a pak zrovna taková, jako tato dolů s kopce. Tam to zná každý Bulhar. A zatím buďte s Bohem. S Bohem, Cupido!“, obrátil se Pastyrev k Zaleskému, ale ten neposlouchal.

Ulice se stávaly těsnějšími. Konečně Palavanov a Zaleskij vjeli opět do takové, kde musili jeti za sebou. Cesta byla velmi strmá. Koně, sestupujíce touto ulicí, sklouzali a sedali na zadní nohy. A tu ještě ke všemu byly celé zástupy černookých, tlustých a zdravých děcek. Přivázaly si hadříky na hole a zpívaly ze vší síly píseň bulharských bojovníků. Tatáž píseň se ozývala z domovních oken, z krámků, z hospůdek, kde se prodávala rakije, mastika a slivovice. Zpívaly ji dívky, zpívali ji starci i mladíci. Dotěrně se ozývala ve všech koutech osvobozeného Tyrnova. V jednou místě ji zpívali sborem, v druhých poručno. Vše, co věřilo v budoucnost své země, ve znovuzrození Bulharska, splývalo v jednom národním stonu. Ve slovech bylo málo smyslu a síly a rozumí se, že poesie již vůbec žádná, ale byla to první svobodná, bulharská píseň a všechen lid ji zpíval a nečekal na jinou, pestřejší a poetičtější:

Stoni Marica*) okrovavlennaja,
Plač, vdovica, ljuto ranënaja...
Vperëd, dorogie vojniki,
Prejdëm Dunaj so vsëmi silami...
Marš, marš, general naš,
Raz, dva, tri, marš družniki,
Chrabryj junak — naš predvoditël,
Znamja lva nesët s soboj pobëdu!

Viditě, despoty, generala našego?
Slyšitě, kak pojëm my Nikolajev marš?...

*) Bulharská hymna: Šumí Marica.

Truba zaigrala — vperëd, vperëd!
Vperëd že, dorogie vojniki,
Prejdëm Dunaj so všemi silami...
Marš, marš... atd.

S okrovavlennym, ostrym mečom,
Generál náš idët v peredi...
Pered nim nosjatsja gromy bitvy,
Chrabro za nim idut soldaty
Za svobodu miloj rodiny
Marš, marš... atd.

„Co to hulákají?“, přerušil své mlčení Zaleskij.

„To je jejich píseň. Taková byla složena a oni ji zpívají,“ vysvětlil mu Palavanov.

„To je prostě demonstrace, je vidět, že v nikom ani v ničem není pořádku. Především třeba disciplinovat lid. Nechť ponechá osvobození vojsku a sám ať pilně obdělává půdu. Ale to čert ví, co je to. Dokonce i kluci demonstrují. Ve všem tom vidím velké nebezpečí. Utváří se takový stav věcí, který nikdy a nikde nemůže být trpěn. Souhlasíte?“

„Hle, já bych dodal ještě to, ohledně volného prodeje nápojů.“

„Co to, prosím?“

„Tu jest dovolen, totiž ne, že by byl dovolen, ale nezabraňuje se volnému prodeji nápojů. Na to nejsou stanovena žádná práva a průkazy o povolení.“

„No, to až potom. Ale vždyť tu rozvracejí manifestacemi ducha lidu. Hej, ty křikloune, kde je tady hostinec Belabona?“, zastavil Zaleskij Bulhara, který šel vzůru po ulici proti němu.

Ten, vida Rusa, přistoupil k němu a podle místního zvyku podával Zaleskému ruku, vítaje ho.

„Ach, ty dobytku!“, a mladý reformátor ho seznámil se svojí nahajkou.

„Ne dobre, bratuško, ne dobre... Tuka i turcitě ne pobivali bolgar... (To je špatné, bratuško, špatné... Tady ani Turci nebili Bulhary.)

„Já tě naučím, abys se svojí špinavou tlapou ke každému lezl. Vida ho, kanalii.“

„Dovolte mi, abych se sám někoho jiného zeptal,“ vmísil se do toho Palavanov, když viděl, že se Zaleskim by nepřišli k žádnému výsledku. Poté popojel k prvnímu Bulharu, který se mu namanul, a rozumně se ho vyptal, kde je hotel Belabona. Bulhar je tam vedl.

Ulička, po které sjížděli, ústila do velké, ale téměř úzké ulice zastavěné kamennými domy. Tu naši jezdci utonuli v moři křiku a zvuků.

Tu hřměla zuřivě kladiva nesčetných kováren. Úzká ulice byla zahrazena koňmi, které přivedli k okování. Koně za nadávek čeledínů a vojáků vyhazovali, ohánělí se ocasy a vzpínali se. Do zástupu se vmísili Bulhaři a také s křikem a hlukem hnali koně na ulici dlážděnou buližníkovými kvádry. Mezi koňmi uvízlá arba vyvolala hlasité nadávky, které, pronikajíce klepotem kladiv, zalehly ucho. Koně, využívajíce toho, ukusovali vonné, čerstvé seno v arbě naložené, k zoufalství majitele, který pobíhal s místa na místo a nevěděl si rady, jak se dostati z nesnází. Už se do toho vmísil zaptija (strážník), ale jeden kovář ho uvítal štulcem a svrchovaná moc se mírumilovně vzdálila k fontáně, kolem které ženy hlučně hovořily a přetřásaly události, nastavujíce úzkohrdlé džbány chladnému proudu pramenité vody, třpytícímu se na slunci. Opodál z krámků se ozývalo volání a písně podnapilé společnosti, do které se vmísili vojáci, mající radost z darované rakije, i Bulhaři, prozpěvující stále své „marš, marš, generále náš“. Roznašeči sliv, jablek a hrušek hulákali

na celé kolo, vychvalujíce své zboží. Z oken pokřikovaly na kolemjdoucí hezoučké Bulharky, které nyní již Zaleskij neobšťastňoval sebevědomou pozorností.

Ulice šla stupňovitě. Vpravo se táhla řada domů dole, vlevo nahoře. Střed ulice vypadal jako pětisáhový stupeň, takže v několika místech byly v něm udělány schůdky. Tlustí a váhaví bulharští kupci seděli na hořejší straně u dveří obchodů a jako leniví kocouři mžourali očima na slunci, když toto je již příliš hojně zalévalo svým horkem.

Tam bylo vidět kopuli pravoslavného chrámu. Je vystavěn dole, téměř u samé Jantry. Kopule dosáhla úrovně ulice jenom vrcholkem. Pestrost davu byla nevyličitelná. Člověka přecházel zrak z rozmanitosti nesčíslných typů, obleků a výrazných tváří. Vše to se kupilo na slunci a ani se neschovávalo do stínu, kde občas z pozadí vysokých plotů vlnila se tmavá zeleň malé zahrady, lesknoucí se na slunci svěžím listím, právě opláchnutým deštěm. Celá ulice mizela v zlatě se lesknoucím závoji poledního slunce, slévajíc v dálce bílé domy do oslňujícího vzdušného přeludu; tam v její hloubi krásně se modrala mešita s vysokým blankytným minaretem, který se třpytil ve vzduchu jako ostré kopí.

„To vše třeba přestavět, vše přestavět!", zanášel se plány Zaleskij, zapomínaje již na právě ho potkavší neúspěch.

„Na to bude třeba mnoho peněz," podotkl Palavanov.

„Což peníze! To je to poslední!"

Lid zdravil Rusy. Zaleskij v tom spatřoval uctívání jeho vlastní velikosti, nadýmal se a snažil se držeti v sedle co možná nejvznešeněji. Trochu do rozpaků ho jen přiváděl koník, který z ničeho nic začal vyhazovat zadkem a natřásal neobratného jezdce. Zaleskij, chtěje

mu dodati hezkého držení hlavy, přitáhl otěže, ale kůň počal ustupovati dozadu a povalil kolem jdoucího vojáčka.

„Aby tě čert zadusil!“, ulevil si voják nadávkou, zvedaje se se země.

„Co se to opovažuješ?“, už se na něho osopil Zaleskij. „Já tě!...“

„A také že se opovážím. Snad se ještě nebudu bavit s každým markytánem. Mnoho je vás tady vašeho druhu.“

Zaleskij si vzpomněl, že nemá kokardy a uklidnil se; jenom prohodil několik vět o bezuzdnosti vojáků a nedosatku disciplíny.

Hotel Belabona, nejlepší v Tyrnově, ukázal se býti jednoduše a krátce obyčejným, ač velmi čisťoučkým, dvoupatrovým domem. Jeho podjezd byl na ulici proti fontáně, u které od rána do noci se kupil lid Zaleskij když zpozoroval děvčata, se zamračil a odvrátil.

„Ale víte co? Jsou tu nejspíš všechny prostopášné,“ najednou vyjel, když si vzpomněl na nedávnou příhodu.

„Co vás vede,“ protestoval Palavanov. „Ani pomyšlení.“

„Ne, neříkejte, jsou — prostopášné. Bude třeba mravy očistit. A důkladně očistit.“

Z hotelu vyběhla tlustá, černooká ženuška, krev a mléko, překvapující množstvím masa a živým, hezkým obličejem. Vzala koně za uzdy.

Naši cestující chtěli se sami podívat, kam postaví jejich koně.

Konírna, jak to často v Bulharsku bývá, byla zřízena ve sklepě.

Ve výběžku hory byla vykopána jáma. Tři její stěny a podlaha jako čtvrtá, vedoucí směrem k řece, byly vydlážděny hliněnými cihlami. Okno nalézá se nahoře,

takže ve sklepení je stálé šero. Koně svádějí po schodech, jichž kamenné stupně jsou tak strmé, že i člověk tu těžko jde. Za zdí je slyšet hukot Jantry, která cestou naráží na řadu skalisk. Tato skaliska tvoří pokračování břehu, který v záhybu řeky rohem vybíhá do vody. Když umístili a odsedlali koně, Zaleskij propustil zuby několik vět o nevědomosti lidu a nevkusnosti jeho zařízení, o „divokosti mravů", podléhajících nápravě na základě zkušenosti existující v spořádaných státech.

V samém hotelu dole nalézala se velká místnost, ve které na divanech seděli tlustí Bulhaři a při šálcích kávy a sklenicích místního, trochu kořenného vína, rokovali o tažení generála Gurka na Balkán. Gabrovo již bylo našimi vojáky obsazeno. Bulhaři s rozechvěním očekávali první boj na Šipce. Tam na vrcholcích Sv. Mikuláše, v přirozených pevnostech této v bulharských dějinách slavné hory nalézají se posádky. Když Bulhaři spatřili Rusy, povstali a uklonili se. Zaleskij se nafoukl jako páv a kývl hlavou, snaže se vyjádřiti v očích, uvadlých v petrohradském pohodlí, nedbalou náklonnost ke všemu tomuto materiálu „podléhajícímu nápravě". Sem se však nesešli zcela bezvýznamní lidé. Počínaje samou majitelkou, vysokou, tlustou ženou, a konče mladým bojovníkem z opolčenija, vše mluvilo o nedávné nešťastné minulosti země. Sama Marica Belabona byla kdysi první tyrnovskou kráskou. Ve městě, ještě do nedávna proslulém v celé zemi svojí lehkostí mravů, proslulém do té míry, že oženit se s dívkou odtud pocházející, nebylo považováno za čin úctyhodný, Belabona, co se toho týče, stala se proslulou. Chodila celá ve zlatě. Turecké dukáty v několika řadách pokrývaly jí hrdlo a vysoká prsa; v uších zvonily jí zlaté náušnice jako zvonky. Přístup k ní, kromě Turka, byl pro každého lehký. V jednom nenásledovala svých družek. Ty projevovaly stejnou přízeň jak

moslemínu, tak křesťanovi. Belabona „pracovala" jenom na Bulhary, kteří za to mohli platit. Velmi bouřlivě a velmi vesele prožila své mládí, ale nezpronevěřila se své zásadě. Jeden z tureckých pašů, který si ji troufal vlákati k sobě do pasti, zavřel Maricu do vězení. Pobyla si tam rok a vyšla odtamtud, když na místo Kazli-agy byl sem poslán Fuad-bej. Ve třiceti letech se Belabona hrozně změnila. Všechny ctitele dala do výslužby, pět set dukátů obětovala na tyrnovské kláštery, převlékla se do vdovského obleku a z nedávné kurtizánky se naráz stala... spiklenka! Všechna povstání a nepokoje, která poté v Bulharsku následovala, tak nebo jinak byla spjata s domem Belabony. Ona to byla, která zásobila junáky zbraněmi a která je u sebe ve skrýších ukrývala, když turečtí zaptiové, upozorněni podlými špiony, po celém Tyrnovu hledali náčelníky nezdařeného povstání. U Belabony se scházeli vůdcové národa a ona sama je navštěvovala v horských doupatech, dodávajíc jim tam prach a zásoby. Jak to, že ji Turci neodhalili a že ji nechytili? To bylo velmi prosté: její zdrželivé chování a její vdovský oblek platily pro všechny, jen ne pro turecké paši a kajmaky. Belabona se k vůli tajným politickým účelům rozhodla hřešiti jenom s Turky. A když se ustavila na tomto nutném zle, uzavřela pro všechny své srdce. A v tentýž čas, co líny, chlípný a zbabělý kajmakam se kradl zákoutími města k ní do domu, kde Belabona jej svojí veškerou vášní nutila k zapomnění na jednotvárnou a otrockou harémovou lásku, ve vedlejší světnici klidně se ukrýval hledaný vůdce posledních nepokojů, ač na jeho hlavu byla vypsána odměna sta zlatých, a dole, ve sklepení narychlo vyčištěné konírny, se scházeli nespokojenci, chystající nový výbuch a nové překvapení pro pašu, opojeného smyslností bulharské Messaliny. Belabona po osvobození Tyrnova stala se jednou z nejváže-

nějších osob města. Zapomenuli na ni jako na kurtizánku a viděli v ní pouze vlastenku. Nejpřísnější a nejctnostnější ženy se jí klaněly; ctihodní čorbadžijové při jejím příchodu ohýbali svá záda. Nyní se u ní scházeli všichni bývalí bulharští junáci, kněží a mniši, dodávajíce jejímu hostinci ráz jakéhosi kláštera. Také v tuto chvíli seděli dole v hostinné místnosti: mladý bulharský dobrovolník, který ještě asi před dvěma měsíci byl hospitantem pařížské Sorbony; byl to jeden z největších boháčů Bulharska, vůdce posledního povstání — Petko Popovičev; dále tu byl znamenitý bulharský spisovatel Slovejkov, který čtyřicet pět let pracoval na obnově bulharského jazyka v jeho původní čistotě a který konec konců vymítil z něj změť tureckých příměsků.

„Hej, vy, vemte někdo tam ty věci a vyčistěte mi rychle kalhoty," obrátil se k nim Zaleskij. Kochal se plně svým opovržením k těmto lidem, kteří byli v jeho očích prostě divochy, materiálem „podléhajícím zpracování", jako je hlína, ze které on, vysocevzdělaný administrátor, bude jako geniální sochař modelovat vše, co uzná za dobré. Již se bezděky chystal štípnout hezkou služebnou, ale zavčas si vzpomněl na nepříjemnost, která ho potkala při samém vjezdu do tohoto „divokého města".

Belabona mu ukázala na schody, které vedly přímo z této světnice nahoru.

Bosá krasavice-služebná je tam odvedla a cestou každou chvíli se ohlédla na „Angličany", za které považavala Zaleského a Palavanova.

Nahoře byla dřevěná plošina, do které ústily troje dveře. Čtvrtá strana beze stěny vedla na galerii. Z té byl skvostný pohled na zákoutí rozkládající se za Jantrou a na město řítící se s výše, jehož domy jako by v tlupě se předbíhaly a sbíhaly k řece. Jantra v těchto

místech je celá v strmé soutěsce skal, na jejichž výstupcích se rozkládaly rainy svěží zeleně. Nad výběžky byla postavena stavení a mezi nimi a skalami nebylo nejmenší mezery, takže se zdálo, že tyto strmé stěny skal jsou pokračováním jejich zdí. Řeka tu byla kalná a žlutá, žlutá jako zdi maličkých domečků nacházejících se na této její straně. Tu a tam se zdálo, jako by se taškové střechy zasouvaly do Jantry. Věc spočívá v tom, že kde na skále se nalézala třebas jen maličká plošinka, byla Bulhary zastavena. Nešťastné to plémě tolik zkoušelo po dlouhou dobu své poroby, že si zvyklo hledat záchrany jenom v sjednocení. Odtud to těsné semknutí příbytků, jako by se každý tlačil pod záštitu sousedů. Kdyby se měly v samé výstavbě domů hledat stopy dějin národa, tu nikde nemluví jasněji jak v Tyrnově. V oknech míříže, jedna střecha k druhé se přimyká tak, že stačí jenom vikýřem na ni přejíti, aby žádný zaptia nemohl ubožáka chytit.

Z oken bylo vidět zátočinu Jantry. Řeka, tekoucí od jihu k severu, tvořila ostrý obrat k jihovýchodu.

Celá mělčina protilehlého břehu schovávala se do rozkošné houštiny dubového lesa. V zeleném mračnu vystupovaly útesy, jako by prořezávaly tento háj. Dále k jihu se rozkládala vyvýšená, roklinami zbrázděná, zelená pustina, která teprve teď byla oživena spoustami bílých stanů. Mezi nimi jako jiskry se leskly měděné hlavně děl Ještě dále umdlévalo ve slunečním lesku Mariino-pole, které utonulo v zahradách. Bílé zdi domů vypadaly z dálky jako vily; vzdálenost a polední osvětlení dodávaly všemu fantastické zabarvení a tvary. Na žlutých cestičkách černali se buď jednotlivě nebo v malých oddílech tu jezdci, tu zase vojáci, při čemž slunce zalévalo jiskrami bodáky jejich pušek.

Zaleskij pouze přelétl pohledem nádheru světlem přeplněných dálek. Pro přisleplé jeho oči, které zvykly

na petrohradskou mlhu, byl nesnesitelný pestrý život přírody a zářivé jižní barvy.

„Vedu Angličany!“, upozornila služka jednoho z obyvatel.

Zaleskij jí porozuměl a rozčilil se:

„Ne Angličany, ale Rusy!“

„Vy jste Rusové?!... A kde máte šavli, kde čisme (vysoké boty)?“

„No, ukaž nám rychle světnici. Také ještě ty budeš rozumovat.“

Světnice k údivu Zaleského, který se chystal vybuchnouti, ukázala se býti velmi čistá.

Kolem stěn se nalézaly pohovky. V rohu stála vídeňská postel s celou hromadou žíněnek. Z oken byl pohled na živou ulici a na jakési starodávné opuštěné stavení, něco mezi vězením a špejcharem. Zaleskij se ještě ani nerozhlédl, když do světnice vstoupila majitelka, aby dle starodávného obyčeje uvítala příchozí. V rukou držela meloun a na podnose kávu a cukroví.

„Ať táhne pryč, co chce?“, bručel Zaleskij, který nikterak nemohl zapomenouti na první dojem z Tyrnova.

„Ne, co mluvíte?“ zastal se jí Palavanov. „Prosím vás, v takovémto vedru meloun je nejznamenitější!“

A Palavanov zabodl do melounu nůž. Ten sám praskl. Ba, jeho šťavnaté růžové maso zlákalo i Zaleského, takže přisedl ke stolu, ale aby neztrácel zbytečně času, ihned se jal Palavanova poučovat.

„Vidím, že vůbec nás tu čeká obrovská práce. Na jedné straně bude třeba zdržovat a krotiti a na druhé zavádět a pobízet. Hlavní věc nenechat se unésti osvoboditelskými záměry. Před odjezdem mi kníže Petr povídal: „Jedete do divoké země, k barbarům. Pokuste se však z nich udělat ne občany, ale obyvatele. Aby se stali občany, je pro ně brzy, ale mají čas, aby se stali obyvateli. Nechť platí desátky a poslouchají vládu.

A pak jim pozvolna dáme klasická gymnasia; zřídíme šlechtu, bez které, savez-vous, žádná spořádaná společnost nemůže zkvétat, to je jasným."

„Tu šlechty nikdy nebylo."

„No, a co má být? Zprvu se tu objeví sloužící úřednictvo s právy a výsadami vyhražených šlechtě, a pak polehoučku a pomaloučku..." a řečník, vykuliv na Palavanova oči, náhle zcela neočekávaně naň vyhrkl: „Hle, vy jste na příklad, jak sám říkáte, synem popa, ale nyní máte čáku na šlechtictví. A to z nadstrážníka. Dostanete řád Vladimíra a budete skutečným šlechticem."

Palavanov se jenom skrčil.

„Což vskutku tento ťulpas nebeského vládce dostane se ke knížeti?" přemýšlel dle toho, jak Zaleskij ve své byrokratické směloslí dospíval k mezím možné zběsilosti.

„Nepřejete si prohlédnout město?" navrhoval mu Palavanov.

„Což, jako příští pole činnosti? Ale jenom za tím účelem. Neboť jinak tu není na co hledět. Abych nezapomněl, budeme též moci poobědvat."

Ještě se ani neobjevili ve dveřích, když proti nim vstříc kráčel týž nezkrotitelný Pastyrev.

„No, co, Amorku, zařídil jste se?" vítal příchozího.

Zaleskij se tvářil, že neslyší.

„Koho pak to titulujete Amorkem?", zastavil Pastyreva důstojník, který šel proti němu.

„Ale tuhle toho; poslali ho sem z Petrohradu, aby tu nejspíš pořádek zavedl. Bulharkám posílá hubičky."

A Pastyrev počal mu vyprávět o svém setkání se Zaleskim.

„Tak se též patří. Zcela zaslouženě. A ta žena byla asi chlapík. Takoví lidé sem přijíždějí, a pak za ně na nás na všechny padá špatná pověst!" rozčiloval se

důstojník. „A co, medikuse, nevydáme se do „Moskevské restaurace"?"

„To k urozenému Helénovi?"

„Právě k němu. Říkal, že mu přivezli nové uherské víno."

„To je nádherné. Ale zdá se, že též tento mladík tam míří. Dáme mu tam co proto."

„Nechte toho!"

„Ne, holečku, není možno. Přes to, že jsem veselým člověkem, ale tihle ničemové přece jen i mně kazí náladu. Totiž, prostě k nim cítím nenávist. Žluč se mi zvedá!"

V této ulici zařídil se Řek Aristid Ralli, kterého krátce nazývali darebákem. Otevřel si něco podobného restauraci, kde za ukrutné ceny se obědvalo a pilo špatné víno a ještě mnohem horší pivo. Tu byli vždy hosté. Počínaje samým Aristidem a konče posledním klukem, který držel ve dvoře koně, všichni znali Pastyreva. Maličké stolečky byly přikryty špinavými ubrusy. Na podlaze bylo rozlité víno a vodka, válely se tam slupky z melounů a tykví, kosti a všeliká nečistota. Uvésti to do pořádku, na to nebylo kdy, a procházející hosté nečinili na to nároku.

„No, urozený „Heléne", jaké pak vám to poslali víno?"

„Uherské. Za dva a půl rublu láhev. Prvotřídní."

„Deset franků. To není špatné, to není špatné, Aristide. A pijí ho?"

„Dnes jsme již druhý soudek načali."

„Tak, medikuse, sedněte si a pijte. Nestarejte se o to, dnes my hostíme."

„Za co?"

„Ale tuhle Fertov dostal rotu. Velel jí chudáček Bobrov."

„Amore, piji na vaše zdraví," vztekal se Pastyrev, nalévaje sklenici a kývaje na Zaleského."

„Jaké je to příjmení — Amor?"

„Prosím vás co nejuctivěji, velectěný pane, abyste si nechal své nemístné žerty!" dopálil se tento.

„Jen nekoulejte očima a děkujte za naučení. Jste tu nováčkem," vážně začal mluvit Pastyrev, „a hned začínáte řádit hůř, než kterýkoliv bašibuzuk. To ještě konečně nic není, že jste poslal polibek, v tom se projevuje jenom vaše petrohradská dravost, ale za co jste tam Bulhary tou nahajkou častoval? To jest již zcela špatné. Však jsem to vše viděl, jak jste jednal. Ale, víte, pánové, co je podivuhodným," obrátil se Pastyrev k důstojnictvu, sedícímu za stoly, „že sotva jen přijel a již umí přes hlavu bít. Sotva čemu se tak rychle naučil, jako tomuto."

„A kdo je to, nějaký markytán, nebo někdo z tovaryšů?"*) — počaly se hrnout otázky.

„Ne, jistě úředník. Slyšel jsem jeho plány, jak se tu chystá zavádět pořádek, ale Čerkasov ho asi vyžene."

„A co, jestli skutečně vyžene?!" mihlo se též v hlavě Zaleského. „Ne, to je nemožné! Vždyť, jak se tu jen oblékají!" Podíval se na Palavanova. „Jaké vzdělání dostali všichni ti pánové?! Ne, nejen že ho nevyžene, ale dokonce..." Ale vždyť jsem se ani předem písemně neohlásil," opět se v něm ozvaly rozčilující obavy. Ale Zaleskij se nemohl na ničem dlouho zastavovat.

Když Koševová ukončila psaní, poslala Donča na druhý konec města a sama vyšla na ulici, kam ji lákaly hlasitý hovor davu, sluneční záře a jasná, čistá obloha. Neudělala ani sto kroků, když se jí v ústrety namanul Pastyrev.

---

*) Tovaryši byli nazýváni agenti zásobovacího tovaryšstva.

„Odkud pak jdete?“

„Ale tuhle v hostinci jsem rozebral jednoho hejska. Od řetězu se utrhl; myslil, že tu vůbec nejsou lidi. Ale, že jsem ho pěkně usadil. Ale tu je, vidíte ho, již zašel do krámu a cosi smlouvá. To z hospody sem přede mnou utekl.“

„Bože! Ale vždyť je to Zaleskij.“

„Což ho znáte?“

„Jak bych ho neznala, když je to synovec. K čemu tu je? To by bylo zajímavým dozvědět se to. Počkejme.“

Zaleskij vyběhl z krámu a opět měl to neštěstí, že narazil na Pastyreva. Nejspíš ani nepoznal Koševovou a již chtěl uklouznout domů, když ta na něj zavolala.

„Ach, ma tante! Jak jsem rád! Řekněte, jaká neočekávaná náhoda...“

„Dovolte, doktore, abych vám představila svého synovce...“

Zaleskij se vytáhl, rozčepýřil a zčervenal jako rak.

„Prosil bych vás, chère tante, abyste mne neseznamovala s tímto pánem... Nedává mi dnes celou dobu pokoje.“

„No, to by tak ještě scházelo. To znamená, že si to zasloužíš. Jak jsi sem přišel? Proč?“

„Vyzvali mne. Asi, že jsem tu potřebným.... Bylo řečeno, že Bulharsko postrádá našinců, no, to se ví, povinnost je přede vším, a tak jsem tedy přijel.“

„Ale vysvětli to zřetelně, na jaké místo?“

„Ach, můj Bože, to je již věcí knížete Čerkasova... Na místo, spojené s občanským zřízením.“

„Ale co tu vlastně budeš dělat? Nemohu pochopit!“ nechápavě hleděla Koševová.

„Překvapujete mne, ma tante, vždyť je tu přece takových lidí zapotřebí. Což je tu toho málo na práci — zákonodárství, spořádané zřízení, administrace... A ko-

nečně, vždyť přece je třeba, aby naši byli na vládě účastni. To dodává lesku a smyslu."

„Počkej, počkej, tu administraci, zákonodárství a pořádek, to vše ty budeš mít na starosti?"

„Jsem jedním z takových lidí..."

„Cha-cha-cha!... Víš, Sergěji, neuraž se, ale vskutku... Cha-cha-cha!... Jaký pak to bude pořádek?"

„Vy ovšem jako žena nic nechápete... Vždyť kromě toho mám také od Červeného kříže plnou moc..."

„A to znamená, že jsi sebou přivezl různé věci k doplnění zásob; nemáme ani chloroformu, ani chininu."

„To tak ještě. Nejsem kočí. Mám tady sebou jednoho člověka, tomu jsem to přikázal vézti..."

„Ale co jen, nešťastníče, budeš dělat u Červeného kříže?"

„Omezím se zatím jen na všeobecný dohled."

Koševová, která viděla, že se od synovce nic kloudného nedoví nechala ho na pokoji a pozvavši ho na večeři, sama se vrátila domů. Zaleskij, když zůstal sám, se vzpřímil, vypjal prsa, dodal tváři výraz blahosklonné přísnosti a pustil se nazdařbůh po ulici. Kvádry buližníku, vyježdění místa na silnici, to vše poutalo k sobě jeho pozornost. Cestou se mu namanul zaptij*) a Zaleskij se ho též zeptal:

„Kdo jsi?"

Zaptij zkoprněl.

„Kdo jsi, povídám?"

„Zaptij, bratuško, zaptij..."

„Za prvé, nejsem u tebe žádný bratuška, a za druhé, nejsi zaptij, ale strážník, policajt, seržant... Rozumíš?"

Ten však nic nepochopil a jenom vyvaloval oči.

„A za třetí, jsou ti známy povinnosti policie?..."

---

*) Bulharský strážník.

Zaptij úplně byl pomaten a jenom se ukláněl... Zaleskij tvrdošíjně opakoval otázku.

„Az ne razumju, bratuško... Az ne razumju." (Vždyť nerozumím, bratuško... Vždyť nerozumím.)

„Ale vida, jaké lidi tu ustanovují strážníky!" smutně zvolal mladý administrator a „ráčil se ubírat dále".

Všude viděl známky nevázanosti a nepořádku. Především mu bilo do očí to, že tu nebyly lucerny, pak rozpadávající se domy, a konečně mu přišly do cesty asi dvě nebo tři ulice, ve kterých vůbec žádného strážníka nebylo. „To čert ví," opakoval nahlas. „Tady je předejití a překažení zločinů nemyslitelným... Vše to třeba oznámiti knížeti ve zvláštní zprávě."

A Zaleskij již snil, jaký sensační úspěch bude míti zpráva s vyhnanstvími „na nyní platné zákony" a na zkušenost z minulostí. Představoval si, jak je jmenován gubernátorem. „Je to sice malá hodnost," hryzla ho dotěrná fantasie, ale pro prvou dobu to snesl býti místo gubernátorem dvořanem. Ale v tom mu Bůh posílá štěstí: v okolí města jím spravovaného, povstává národní povstání. On, Zaleskij, béře oddíl vojska, a sám osobně, jeda na bílém koni, jej potlačuje. Dostává za to řád „s meči". Jeho energie se líbí; svěřují se mu zvláštní úlohy, při čemž ve všech novinách jsou oznamována podrobná vylíčení o zařízeních Zaleského. Staví věznice, přepravní domy pro vypovězence, zlepšuje policii a zakládá soudy. Váda se trestá, ctnost je oslavována. Pro zjemnění mravů Zaleskij zakládá klub. Když Bulharky poznaly veškerou nádheru kulturního adjultera, zpříjemňují mu, jak jest jen možno, rozluku s otčinou a s milým Petrohradem. Konečně nepřátelé pořádku jsou vymítěni z tváře země, vše se přivádí na jednoho jmenovatele a v Bulharsku se zřizuje Arkadie. . Nakonec Zaleskij dostává význačné místo v Rusku...

„Co myslíte, vyžene ho kníže Čerkasov, nebo ne?“ vyptávala se Koševová Pastyreva, který jí sdělil postavení jejího synovce.

„To se ví, že ho vyžene...“

„Ano, nehodí se k ničemu. Také jsme ho tak nazývaly „Sergějíček-hlupáček“.“

„Buďte bez starosti. Někde se přichytí. Jest jedním ze spolehlivých; a pak, přece též jeho tatínek nebyl malým zvířetem. Možná, že ho ponechají pro jistotu v kanceláři. Kníže Čerkasov při vší své moudrosti jest též člověkem. Nyní mi vyprávěli, jak se chytl s jedním generálem. Mezi zplnomocněnci Červeného kříže jest jeden vyslovený hejsek, asi takový, jako váš synovec. Ten, víte, v jakési srážce, jsa postrašen nepřátelskou palbou. nacpal ambulance raněnými vojáky a střemhlav s nimi odejel. Při tom na něho narazil generál.

„Kam pak tak horempádem ujíždíte? Což jste na Něvském prospektu? Vždyť vám ranění pomrou dříve, než dojedete na obvaziště!“ Ten hejsek už se začal čepýřiti. Generál však na něho křikl a přikázal mu mlčet. Při tom ho upozornil, že řekne-li ještě slovo, že ho nechá zavřít. Na druhý den přišel ke generálovi kníže Čerkasov. „Vaše prevoschoditělstvo, jednal jste nešetrně s ***. Dovedete si představit, co by udělal německý kníže, kdyby nějaký generál se k němu takhle zachoval?“ Generál byl duchapřítomný.

„Dosti, vaše jasnosti, příklad váš je zcela nevhodný. Takových hlupáků, jako je ***, mezi německými knížaty není.“...“

Kníže Čerkasov pracoval doma téměř celou noc, prohlížeje kupy udání, zpráv, projektů a referátů... Správce kanceláře, mladý plukovník generálního štábu, který únavou sotva stál na nohou, předkládal mu listinu za listinou. A každá přečtená listina sama sebou jen

zvětšovala beztoho již značné množství k ničemu se nehodícího materiálu. Čerkasov si protíral brýle, zasmušile vzdychal, zlobil se, nechával práce a opět se do ní dával. Když se mu do rukou dostala zřejmě nesvědomitá záležitost, a takových bylo mnoho, jeho šedé vousy se takřka zježovaly. „Kdy již tomu bude konec? Zbývá ještě mnoho?"

„Vždyť je to význačná a rozumná práce, ale lidí není!" opřel se o lenoch židle. „Gardoví důstojníci, kteří k nám přišli do služby, jsou čestní lidé, ale prosím vás, jací pak jsou to administrátoři?"

„Tu ještě dva žádají!" a plukovník mu předložil dva balíčky listin.

„Přece však jsou lepší, než naši úředníci. Všichni ti páni titulární, kolegiální a dvorní radové, jimž se v Rusku nedařilo, nebo byli dáni do výslužby, myslí, že Bulharsko jest výhradně jen pro ně a pro nikoho jiného. Lidé nejsou a vědomosti též ne. Pohleďte, až uplyne několik měsíců, všichni se na mne vrhnou a řeknou, že jsem nic nechtěl a nedovedl udělat. Sám člověk nic nezmůže." A kníže se smutně usmál. V jeho hlase se již nyní ozývalo mnoho chorobné únavy.

„Řeknou, proč jsem se toho nevzdal? Vzdáti se toho! Aby pak jmenovali někoho, jako jest ten Radomský-Čulkov... Neboť ti nejen že nic neudělají, ale ještě na celá desítiletí Bulharsko zaneřádí. Kdyby je člověk nechal jen k němu přijíti, ti by je již podle svého vzoru přelámali. Ech, znal jsem lidi, ale ti vymřeli! Kdyby ještě byli na živu Miljutin-Nikolaj, Samarin-Jurij... Skuteční bohatýři zanikli. A nyní, božinku, úředník sem hromadně táhne, jako po Volze plotice. No, co tam ještě máte?"

Svítalo. Do oken proudila spolu s bledými denními paprsky jemná vůně květin... V tichu nevzhledné pracovny bylo již slyšet z ulice sem doléhající křik vozků,

pobízejících osly a buvoly. Brzy zasvítilo slunce jasným odleskem na protější zdi. Čerkasov odstrčil listiny.

„No, pojďme píti čaj. Dnes jsem vás umořil. Ale zato po obědě se vyspíte. Vždyť když se člověk takto za noc unaví, pak ve dne bývá bezděky hrozným bručounem. A v nepravý čas vynadá a ještě někoho zažene."

„Je tam ještě jeden mladík z Petrohradu, který sem přijel do služby... Včera večer byl u mne."

„No, a?" projevil zájem Čerkasov.

„Bůh ví, jakýsi „nedošroubovaný"... Stále mi vykládal své administrativní plány a prohlásil, že se rozhodl v Bulharsku zavésti pořádek."

„A to ještě před přijetím do služby?"

„Ano... Ostatně o tom ani nepochyboval, že ho přijmete. Našinci, povídal, jsou potřebni..."

„Jenom že ne mně... Díky... Ale co, je schopný?"

„Ne... Hlupák a nějaký nafoukaný."

Bylo již osm hodin, když mezi žadateli, kteří přišli do přijímacího pokoje ke knížeti Čerkasovu, jako jasná hvězda zazářil Zaleskij. Bože! Jaký má bezvadný frak, jaký límeček!... Jak to dokázal, že uchránil cestou sem, tak pečlivě vyžehlenou košili? A to mezi zaprášenými a obnošenými kabáty místních administrátorů? Pouze též tu lelkující agent „tovaryšstva" trochu se k Záleskému přibližoval. Stranou stáli v hloučku bulharští kněží, obuti do vesnických opánků. Jenom čepice ukazovaly jejich povolání. Stáli mlčky a zasmušile, na nikoho nehledíce. Čerkasov nedal na sebe dlouho čekat.

Když kníže vyšel, Zaleskij již chtěl vykročiti dopředu. Čerkasov si ho však vůbec nevšiml a pozval do své pracovny duchovní.

Ti nesměle vstoupili dovnitř a u dveří se pokřižovali. Po nich k největší urážce Zaleského přišla řada

na obnošené kabáty. K Zaleskému konečně vyšel známý již plukovník, správce kanceláře.

„Račte vstoupit!"

Zaleskij se ocitl v ubohé pracovně. Světlo dopadalo přímo na něho. Unavený obličej knížete Čerkasova zůstával ve stínu.

„Přijel jste sloužit?" zeptal se krátce Čerkasov.

„Kníže, přišel jsem vám nabídnouti své síly, protože v novém kraji a mezi divokým obyvatelstvem..."

„Počkejte," s bolestným chvěním ve hlase zarazil ho Čerkasov. „Ukažte mi vaše doklady. Zaleskij mu je podal.

Kníže je pomalu prohlédl.

„Copak chcete? Jaké místo?"

„Spoléhám s ohledem na své vzdělání a původ, že by místo vicegubernátora v prvé době bylo..."

„Dosti, prosím, pane Zaleskij. Nechtěl byste být místodržitelem Bulharska? Mohu vám nabídnouti jedno — přidělení k mojí kanceláři, a tam již uvidíme, co z vás bude. Považoval jste za nutné zaopatřiti se různými doporučeními. Ostatně mi o vás psali. Škoda, že mi nikdo neoznámil, že míříte přímo na místo gubernátora...."

Zaleskij ztratil odvahu.

„Prosím, to nemohu přijmouti," vyklouzlo mu z úst. „Raději se vrátím."

„Prosím, jak je vám libo... Tady plukovník vám vrátí doklady."

Když Zaleskij vycházel od Čerkasova, dohonil ho agent „tovaryšstva". Byl svědkem jeho neúspěchu. Agent se pustil do pojednání o tom, že tu zřejmě si necení výtečných a vysoce vzdělaných lidí a že Zaleskij by se měl považovat za šťastného, že neuvízl v galejní práci občanské správy. V Bulharsku však že je celé zřízení, mající nouzi o takové lidi, jako je Zaleskij...

„Jaké je to zřízení?“ zastavil se tento.

„Tovaryšstvo zásobování armády...“

Zaleskij v šlechetném rozhorlení ustoupil o krok zpět...

Agent nepřišel do rozpaků. Požádal o „dovolení“, aby mohl večer osobně k němu přijíti k volnému pohovoření o věci, a — dostal je.

XX.

NA SMRT.

Šedivý generál si dobrácký prohlédl mladíka.

„Vy jste poručík Kalinin?“

„Ano, vaše prevoschoditělstvo.“

„Ale vždyť je to skoro hoch!“ obrátil se k veliteli pluku.

Kalininovi se vehnala krev do obličeje.

„Ručím za něho. Buď to vykoná anebo zemře. A pak, to je možno svěřit jenom mladému člověku.. “

„A já tomu plně dostojím, plukovníku,“ vřele a děkovným hlasem přerušil ho Kalinin.

„Vy, dokud nejste staršími tázán, mlčte..“ Avšak generál nevydržel pokračovat v rozmluvě tímto tónem a laskavě vzal mladíka za rameno. Škoda ho poslat. Není tu někdo jiný?“

„Za copak?“ a Kalinin nedořekl. V očích se mu objevily slzy. Uráželo ho to.

Stařec se ještě jednou na něho pozorně podíval.

„Dnes večer vyjedete z Drenova na východ k vesnici Pop-kioj. Ve vzdálenosti čtyřiceti verst odtud. Ráno tam musíte být. Rozumíte?“

„Rozumím.“

„Celé okolí je přeplněno tureckými hlídkami, potulují se v něm bandy baši-buzuků a projíždějí Čerkesové. Bulhaři odtamtud prchají... Kozáka vám s sebou dát nemohu, neboť tam, kde proklouzne jeden, dva by uvízli.“

„Rozumím.“

„Buďte odvážný a opatrný. Vezměte si nejlepšího mého koně. Nezastřelí-li ho pod vámi, vynese vás z každého stíhání do bezpečí... Opakuji ještě jednou, buďte opatrný... Neboť jestli se jen na okamžik

prozradíte, jste ztracen... Cesta vede přímo. Potkáte-li Turky, tu před třemi, čtyřmi a více, se hleďte zachránit, ale směrem k Pop-kioju, budete-li k němu blíže. S dvěma se hleďte vypořádat jak to umíte... Zůstanete-li na živu a dostanete-li se na místo určení — v Pop-kioji se nachází maličký vojenský oddíl, který tam vyrazil z Tyrnova. Jeho veliteli, kapitánu, odevzdejte tento papírek."

A generál podal Kalininovi lísteček, celý popsaný.

„Vidíte, že je velmi malý. Kdyby vás obklopili a pro vás nebylo záchrany..."

„Tak ho spolknu, vaše prevoschoditělstvo."

„No tak jeďte s Bohem. Tu Uzunov vám řekne směr cesty. Cestou si všeho všímejte. Vrátíte se přes Tyrnov. To je bezpečná, ale zato dlouhá cesta..."

„Dovolte mi, abych také zpět se vrátil po této cestě. Jinak to nestihnu včas na Šipku."

„A podle čeho víte, že jdeme na Šipku?"

„Prosím, slyšel jsem to."

„Stačíte to... Neznepokojujte se."

Kalinin se tedy ihned odebral do konírny, vybral si nejlepšího koně a rozkázal, aby ho večer před cestou nakrmili a napojili.

To bylo v Drenově. Toto bulharské městečko celé se stápělo v zeleni; po zdech domu se táhly dlouhé guirlandy šípku a vína. Dolů k Jantře, která s hukotem obtékala Drenov, sbíhaly husté zahrady. Zde se již v Bulharech ukazoval jižní typ. Odsud se již podobali zabalkánským Bulharům. Měli bojovné obličeje s hluboko na prsa spadajícími vousy, za pasem jatagany a na zádech pušky. Hlasy jejich byly silné, prsní; po nesmělosti ani stopy; čapek nesmekají a neuklánějí se; neponižují se. Tu počínali horalé a jako lidé „volně" vyrostlí, milovali svoji svobodu a byli na ni hrdi.

Když Kalinin přišel domů, rozkázal sluhovi, aby

prohlédl sedlo a sám nabil revolver. Podíval se, je-li šavle dobře nabroušena a sedl si ke stolu.

Pod sklem dívala se na něho přímo milá tvářička Čerňavské. Blankytný barchetový rámeček ještě více odstiňoval růžové tvářičky a tmavá očka milosrdné sestry, která mu v Sistově dala svůj portret... Cosi ho bodlo do srdce... „A co, když ho zabijí?" mihlo se mladíkovi hlavou. „Ale vždyť je taková doba, že ho mohou zabít všude." Kalinin vstal a nervosně se prošel po světnici, čekaje, až se rozčilení utiší... To však stále více a více vzrůstalo a mísilo se se svíravým, úzkostlivým pocitem rozčilujícího očekávání: „stane se něco?" Kalininovi lichotilo svěřené poslání; mladá krev vřela při myšlence na hrdinný čin, který byl povinen dnes, za několik hodin, vykonat... Již myslil na to, až se v Tyrnově shledá s Čerňavskou, jak jí bude vyprávět o všech nebezpečích této noci... Tu ho vezme za ruce, pohlédne mu do očí a začne jej hubovat, ale tak, že zvuk tohoto milého hubování mu bude milejším, nežnějším a měkčím než lhostejná cizí pochvala. A on bude poslouchat drahý hlas a kochati se z jeho melodického rozechvění, bude jí pohlížeti do očí a čísti v nich něco zcela jiného, a vůbec ne to, co mu bude říkat... A potom bude následovat opatrný, krátký a téměř bratrský polibek a — opět cesta zpět do Drenova...

„No, ručičky ti jak se patří zulíbám... To se již pak braň jak chceš," vstal a nahlas prohodil Kalinin, zrychluje krok a skoro běhaje z rohu do rohu.

„Vaše skorodie.." vstoupil snědý sluha.

„No, co je?"

„Poroučíte dáti do brašen něco k snědku?"

„Ano, ale máme-li jen co?... Ne, není třeba..."

„Jen se nic neobávejte a poručte. Vždycky se rád vynasnažím... Jaké by to bylo, na cestu a beze všeho?"

„Na každý případ láhev vody a koňak."

„O koňaku nemůže být ani řeči... Takhle líh, to s plným potěšením mohu splnit vaši žádost."

A sluha zcela klidně udělal na zdi ze štěnice čárku. „Vida, ta se nacucala!" mrzutě prohodil.

„No, dej tedy, co jest... Vše jedno."

„Čaj a cukr také?"

„Odejdi již, pro Krista. Jenom překážíš."

„Já, vaše skorodie, svoji povinnost plním, protože pro vás se vždycky rád vynasnažím"

„Ale jsem pěkný, jedu na takový podnik a ani jí pro každý případ dopisu nezanechám. Budu-li zabit, pošlou jí ho odsud. Zůstanu-li na živu, zničím ho. A současně též matce... „Až dostanete tento dopis, nebude mne již mezi živými..." A Kalininovi se udělalo tak bolestně a bylo mu tak líto jeho mladého, nezkušeného a v ničem nepromarněného života... Bylo mu ho tak líto, že pocítil, jak mu do očí vběhlo něco palčivého a ostrého. Ó, hanba... Důstojník a — pláče... Hanbí se sám před sebou, ale slzy nepřestávají... Prokleté, řinou se ještě stále více a více... Je to ostuda... Což když vejde jeho Ivan?

Kalinin, celý uplakaný, přikročil ke dveřím a zavřel je.

Představil si, jak jeho stará matka dostane jeho dopis. Jak bude hledati brýle, aby jej přečetla, jak po všech světnicích bude šukati, ale brýle budou ležet zrovna tu vedle, na stolku... Jak křikne na kocoura, aby se jí nepletl pod nohama. A jaký růžový nosík má kocour Vaska!... — zcela nemístně se mihlo hlavou Kalinina. — Stařenka si sedla, rozpečetila obálku a se šťastným úsměvem vrhá pohled na prvé řádky... Ne, to je příliš hrozným... Nechť to za něho raději napíší druzí... Ti ji na to připraví. Je lépe dát vědět Otci Jovanu. Ten to bude umět zařídit a předem ji na to připraví... Ale co Sášenka? Až ta se dozví, to bude

hoře. — „A k čemu vlastně je ta vojna!?“ bezděky splývá Kalininovi s jazyka, když se byl ovládl.

„Ano... třeba ho navléci... Ochrání mne,“ vzpomněl si Kalinin, vyňal z tlumoku malý svatý obrázek a pověsil si ho na krk. Chlad stříbra na rozpálených prsou dal jiný směr jeho myšlenkám.

„Vždyť se stává, že koule udeří do obrázku a sploští se.“ Vítězoslavně a s radostným spěchem bude ukazovat toto požehnání, na kterém koule zanechá prohlubinu. Se závistí bude ho poslouchat mládež...“

Silný kůň bije netrpělivě kopytem do země a jako by čas od času zkoušel, drží-li ho kozák pevně za uzdu, pohazuje hlavou. Kalinin již dopisuje poslední řádky dopisu a nejedna slza, mísíc se s inkoustem, tmavou skvrnou klade se na papír. Zato jakmile dopis ukončil, pohnutí zmizelo, jako by ho nikdy nebylo. Kalinin jsa dobré mysli se vzchopil, oblékl se, přepásal si přes rámě šavli a revolver dal do brašny.

„Vaše skorodije... Měl byste si vzít burku.*) To byste učinil velmi dobře. Kromě jiného je také ochranou proti kulce.“

„Jaký jsi to zbabělec, Ivane!“ ale Kalinina také napadlo totéž: „Skutečně, vždyť kulka, střelená zezadu, třebas v burce uvízne... Čerkesové mají v opakovačkách maličké koule,“ dotěrně mu šeptá obrazotvornost,

„No, tak buď si, připevni ji k sedlu...“

Táž opatrná myšlenka pokračuje: měl bys sejmout s čapky bílý povlak, je z daleka vidět... „Co to bude mít za smysl, zabijí-li tě, ale poslání nebude splněno?“ již nahlas dokončil Kalinin myšlenku a shodil povlak.

„To je pravda,“ povzbudil ho děnščik,**) jako by byl

---

*) Kožich, plášť.

**) Vojenský sluha.

uhodl jeho myšlenky, „k čemu si to ztěžovat. No, dej vám Bůh štěstí...“ A Ivan ho tajně pokřižoval.

Kalinin mrštně vyskočil do sedla a chopil se otěží. Ale stoupl na jeden třmen — a sedlo v tu stranu sjíždí dolů...

„Hej, přitáhni ho! Tam potom nebude času na přesedlávání.“

Kůň šlehl kozáka ocasem.

„No, ty mrcho! Přímo do očí, potvora! Hotovo, vaše skorodije... Nyní můžete jeti třebas až do samé pohanské Chivy...“

„Jaká Chiva zase?“ již v jízdě se obrátil Kalinin.

„Ale jejich Chiva, turecká. Koník tam nádherně dokluše. Ale že je to koníček!“ pásl se zraky zezadu kozák na tom, jak kůň krásně zvedal nohy, pěkně držel hlavu a vlál ocasem po větru...

Soumrak již zahaloval dálky průhlednou modravou mlhou.

Slunce již dávno zapadlo za horu Ajnos, ale vzadu za ní jako by se kmitala záře: kol jejího ostře se rýsujícího vrcholu září ještě poslední loučící se paprsky.... Kalinin se ohlédl, město stále více a více se seskupuje. Domy jako by se stále těsněji k sobě sbíhaly. Hukot Jantry laskal ucho. V ústrety vanula libá vůně květů. Kalinin ji v letu lačně do sebe vdechuje a již počínaje odsud bystře se dívá do okolí... ač zatím není ani toho nejmenšího nebezpečí... Tamhle pod kulatými korunami zelených stromů rozkládá se bulharská vesnička, žluté čapky stohů slámy a zčernalé střechy. Sem a tam slabý kouř tenkým proužkem vystupuje do výše... Kalinin obejel stádo beranů, které se tisklo stále do jedné kupy, srážejíc se za předními vůdci. Pastevec nadzvedl ovčí čepici...

Když se Kalinin vzdálil od města asi na dvě versty, narazil na stráž.

Na cestě se zvedlo několik šedých vojenských postav. Jeden vykročil a zeptal se na heslo.

„Podrž mi koně."

Podivno. Tak se mermomocí dral stále dopředu a co možná nejrychleji, a tu, najednou, dychtivě a vášnivě se mu zachtělo, byť jen chvilku, pobýti na bezpečném místě a popovídat si se svými krajany... Tam, před ním, kam jede, jest proň vše již cizí; tam každý, koho potká, jest nepřítelem; tu jsou přátelé. Čím jsou mu tito vojáci? Ani jich nezná. Jsou zcela od jiného pluku. Ale téměř jako sourozenci. Dychtivě se jim dívá do obličejů a spěšně, s nervosním chvatem, vyměňuje s nimi nesouvislá slova, zatím co mu v hlavě utkvívá: tak tu zrovna budou státi v tuto teplou a jasnou noc, mezitím, co on tam vpředu, několik verst odtud, krváceje zachvěje se v posledním utrpení... Tak se mu stali blízkými a tak bolno a těžko se s nimi rozloučiti. Vždyť jest možno, že to jsou poslední Rusové, které vidí, poslední... A snad naposled mluví...

A vojáci to jemně vystihují... Nevystihují to rozumem, ale cítí to duší... Jinak na něho hledí a v hlase se ozývá něco neobyčejně měkkého...

„Nu, co, ukázal se někdo z oné strany?!"

„Jeho*) jsme nezpozorovali. Nebylo ho vidět. Šli odtamtud bratuškové. Říkali, že Čerkesové jim spálili osadu... Některé pobili a některé vzali sebou. Ten bratuška je hloupý, proč se mu nepostaví na odpor? Neumí to..."

„Není tu smutno tak státi?"

„Ve dne nás moří to vedro. Protože v celém okolí není kouska lesu, takže se člověk nemůže schovat... No, ale v noci je to dobré."

„Je čas!" vzdychl Kalinin.

---

*) Rozuměj: Turek.

A zrovna tak, jak v Drenově lehce vyskakoval na koně, tak tu nyní těžce vystupoval do sedla.

„No, tak s Bohem!“ ještě jednou se na ně ohlédl.

„Dej Bůh štěstí!“ srdečně se ozvalo za ním.

Kalinin, chytnuv se koně za hřívu, obrátil se a nemůže od vojáků odtrhnouti zraku... Ty šedé obrysy se stávají stále nejasnějšími. Jako by se rozplývaly v obklopujícím je soumraku. Hle, již se zcela rozplynuly a jen tam, kde cesta již splynula s lučinami, mihá se mu jakási skvrna. Brzy také skvrna zmizela... Blednou barvy nebe, blednou nížiny. Stále těsněji se seskupuje okolí. Dálky mizí s očí...

Kalinin je tu nyní sám. Sám. A jest dobře, že sám; dej Bože, aby celou cestu prodělal o samotě...

Každý druhý člověk znamená pro něho nejhoršího nepřítele. Tady již nebudou lidé. Tu budou lidé jako zvířata. Horší než zvířata. Zvíře se vzdálí, ale lidé vyčíhají. Úzko...

Kalinin má zlost na to, že dusot koňských kopyt je tak zvonivý. Je ho daleko slyšet! Prozradí ho, prokletý!

„Vždyť je to asi slyšet na verstu daleko. A kdyby člověk přiložil ucho k zemi je to ještě lépe slyšeti.“

Kalinin se upřeně dívá dopředu a po stranách... až bolí oči... A ucho jemně poslouchá, ale kolem není ani jediného zvuku. Ale obrazotvornost naschvál pracuje tak, jako nikdy jindy.

Kdyby co nejdříve vyšel měsíc. Ty nesmělé, bledé hvězdy nemají žádného smyslu. Stejně není nic vidět.

Ale na nebi je hustá tma. Tma jest také po obzoru. Skvrny tam se jevící jsou asi obrysy kopců. Vše, co se nachází nablízku, dostává fantastické rozměry. Člověka to leká a nezdá se to být tím, čím to jest. Ba i kůň tomu podléhá. Stříhá ušima, kráčí pomaleji a

vtahuje do sebe vzduch. Již nepohazuje jako dříve stejnoměrně hlavou.

Kalinin se bojí toho dupotu kopyt. Již chtěl sjeti na louku. Je tam měkčí půda a koně nebude slyšet. Ale je to únavnější cesta! Kůň se rychle vyčerpá ze svých sil a až bude zapotřebí, aby jezdce zachránil před neštěstím, nevydrží to... Tma se rychle snáší. Nyní jest jasně vidět pouze na několik kroků.

Cesta vede podle skály. Nahoře jest cosi černého... Náhle to vyvstalo; dříve to Kalinin nezpozoroval. Odkud se to vzalo a co je to? Není to snad člověk? Bezděky zadržuje koně. Ne, ta černá věc je nehybnou.

Kalinin rozepnul poutko brašny a vyňal revolver. Natáhl kohoutek „Schmidt-Waessonu",*) natahuje ruku. Kalinin pro každý případ je však připraven. Stále se přibližuje. Strašně prudce mu buší srdce. Ano, je to člověk... Je vidět, že také ten člověk vztáhl před sebe ruku... A v ní má cosi... Kalinin je ještě blíže!...

„Fuj, taková ohavnost! Není-liž hanba tak se báti?" A Kalinin se začervenal, nehledě na to, že byl sám.

Poznal, že ten člověk byl kmen, jehož jedna větev trčela dopředu, se srázu nad cestou. Rozčilení Kalinana se ještě neutišilo, srdce ještě bolestně buší, opravdu chorobně, s bolestí, jako by bušilo do prsního koše, ale on se již sám sobě vysmívá.

„Kdybych nebyl sám!"

A skutečně, kdyby tu s ním byl ještě někdo, nepoddal by se tomuto pocitu. Třebas kozák, což...

„Není těžko býti statečným ve dvou neb ve třech," ospravedlňuje se sám před sebou. „A jednomu je úzko."

„A stydět se není zač, každý by se lekl.."

Když se utišilo toto vzrušující rozčílení, tu na nějakou chvíli bylo zaměněno lhostejností. Kalinin jenom

*) Značka revolveru.

poslouchal. Hledět nebylo na co, neboť stejně by nic neuviděl. Kopec vypadal jako dům, strom vyrůstal v kopec. Tamhle někde běží potůček... bublá mezi kamínky... Kalinin ucítil ve vzduchu nad hlavou stejnoměrné mávání křídel. A člověk nerozezná co je to. Ale vzmachy jsou těžké, je vidět, že to letí těžký pták. Není to snad havran?... A Kalinin si vzpomněl na pověst, že havran vždycky cítí kořist. „Jaké jsem to dítě!" a sám se diví svému hlasu, jako by to vedle něho někdo jiný řekl a on to pouze uslyšel. Nebyl to vůbec jeho hlas. Tento byl jakýsi nucený a citlivý.

„Ale, což jestli se za mnou ozve hlas? Ze zálohy chytnou?"

Kalinin zadržel koně, odepnul za sedlem sbalenou burku a oblékl ji. „Netrefí mne, kule uvízne v burce."

Je stále větší tma. Hvězdy svítí jasněji na tmavých nebesích, ale nenapomáhají ani dost málo tomu, aby se člověk vyznal ve svém okolí.

Člověk aby jel téměř po hmatu! Jen proto není doposud možné zblouditi, že po stranách silnice je měkká nížina.

Kalinin z ničeho nic přitahuje koně, který i beztoho opatrně stoupá po tvrdě udusané půdě. Jede ještě tím směrem? Vždyť mu cestu ukázali za pomocí mapy, ale mapy lhou. Pravda, Bulhar mu něco klábosil, ale Kalinin z celého jeho povídání porozuměl jen tomu, že celá cesta bude trvat „vosem saat i pol" (osm a půl hodiny).

To je špatné.

Kalinin jel již asi půl hodiny v neproniknutelné tmě, když vpředu se ozvaly stejnoměrné zvuky... Co by to asi mohlo býti? Ale kdyby si člověk oko vykoukal, je to stejné, neboť tak jako tak nic nerozezná. Ten zvuk se stále více přibližuje. Je to jakýsi dusot. Kalinin opět vytáhl revolver. Je to určitě jezdec...

Ten jistě také uslyšel dusot Kalininova koně, protože hluk vpředu na chvíli ustal. Kalininovi je jasno, že proti němu jede jenom jediný jezdec... Vida, již se zase rozejel. Dusot je blíže... Ale stal se nějak tlumenější... Vzdálil se někam stranou... Kalinin pozorně naslouchal. Dusot kopyt změnil se v jakýsi šramot. Někam vpravo...

„Asi mne stranou objíždí.."

A sluch Kalinina je tak napjat, že slyší šelest brouka v okolní trávě.

Dlouho bylo slyšet stranou ten šramot. Kalinin stál jako k místu přikovaný. Kůň toho využil a již začal kousati trávu s okrajů silnice, táhna mu levou ruku, kterou držel uzdu. Kalinin se naklonil vpřed, aby koni nepřekážel...

Opět se ozval dusot kopyt, ale již za ním, na silnici. Jezdec, který proti němu jel, zřejmě uslyšel Kalinina, odbočil vlevo, údolím ho obejel a když se mu dostal do týla, opět vyjel na silnici. Vida, jak se rozejel! Žene to plným tryskem. To znamená, že se Kalinin nemá čeho báti. To jistě se Bulhar prodírá k Rusům.

Dusot se ozývá stále tišeji. Konečně zanikl a kolem je opět mrtvé ticho. Vládne takové ticho, že se v něm nerodí zvuky samy, ale jakési jejich reflexe. Zrovna jako oko vidí ve tmě jiskry, spirály a kruhy rozpadající se v tisíce hadů a cetek, podobně též ucho slyší, jak se v něm rodí podivná spojení. Jednou duté zvonění, pak zas tlukot tepen... nebo záhadné motivy hned s počátku přerušované.

Kalinin konečně popohnal koně.

Nyní již ujel alespoň deset verst. Zbývaly mu ještě tři čtvrtiny cesty. Jak silně tikají hodinky... Rozsvítil zápalku a podíval se na ně. Byla jedna hodina!.. Do východu měsíce zbývalo ještě asi dvacet minut.

„Bože, jak je samotnému těžko a úzko!"

„Zabijí tě, stáhnou stranou a člověk bude hníti v této trávě!...“

Co je to? Jako by se svah, podél kterého na levé straně vedla cesta, přitiskl k poli. V dáli na severu se objevila jasná skvrna... Je to záře?... Vystupuje sotva znatelně. Světlo se v té skvrně zhušťuje a pozvolna na okrajích uhasíná. Je to asi ve vzdálenosti dvanácti verst odtud. Turci pálí osadu... Tam na sever, tak blízko dle mapy, nic není. Což, jestliže mapy značící cestu také tak lhaly?

Kol tváře Kalinina zaznělo něco nízkými tóny, jako struna... Kolem přeletěl čmelák. V tichém vzduchu poletuje pavučina a lepí se k obličeji... Je to nepříjemné! Kalinin ji setřel. Velmi daleko štěká pes. Sem štěkot sotva doléhá...

A před sebou již nelze nic rozeznat.

Kůň a jezdec jsou úplně ponořeni ve tmě... Jako by klesli na dno hlubokého moře. A na povrchu tohoto moře plápolají nebeská světla, hvězdy... Kalinin je však dole. Jejich paprsky nemohou proniknout a osvětlit tajemné hlubiny neznámých hrůz. Je možno, že vedle něho v těchto záhadných hlubinách se pohybují jakési příšery věčné tmy... Snad obrovští polypi? Vpředu i vzadu.. Jejich dlouhá, chladná, slizká a veliká tykadla trčí po této cestě ve výši jeho obličeje. Každou chvíli může čekat, že ho naráz ovine něco vlhkého a chladného... Přitáhne ho to k sobě... „Jaký nesmysl mne napadá!“ A Kalinin se rozesmál.

A vpravo se nalézající step dýchala tisícerými vůněmi... Celá step kouřila, jako by nesčíslné její květiny Kalininovi v ústrety rozvíraly skvostné korunky a stáčely je k němu. V každém jiném čase byl by se poddal znavující a vášnivé něze této teplé noci, nyní však necítil její krásy, protože znal její smrtelná nebezpečí.

Hrůza nebyla zevně, ale přímo v něm. Ve všem, co poslouchal a na co patřil Kalinin, se hrůza zrcadlila. Strašidla se rodila v jeho mozku a poté již se přesidlovala z jeho nitra do království tmy. Viděl je takovými, jak si je sám stvořil... A společně s tímto chvěním žila v něm důvěra v sebe, k vlastním silám a vlastní mužnosti. Však kdyby jen nastalo skutečné nebezpečí, ne zdánlivé, vyrůstající a rozplývající se ve tmě, ovládne a zdolá ho, nebo se mu vyhne...

Tamhle zase před ním a tak daleko, že to není možno patřičně rozeznati, zjevila se podobná matná skvrna záře. Různými směry se potulují bandy Čerkesů, pálících vesnice. Vtíravá obrazotvornost kreslí Kalininovi zhoubu a vraždy, které se tam jistě této chvíle dějí. Oko bezděky se namáhá vniknouti do jasné skvrny, nerozezná-li v ní něco... A když jeho pozornost tam byla úplně obrácena, tu vlevo, blízko, velmi blízko u něho, se ozval jakýsi záhadný šramot, který ho vzpamatoval. Jako by to někdo šel a nebo se kradl kolem... Kalinin se neovládl a zvolal: „Kdo je tam?“ Jistě, že co nevidět se ozve výstřel... zableskne se ohnivý sloup z ústí ručnice. Revolver má připravený. „Kdo je tam? Střelím...“

Šramot zanikl. Kdosi ve tmě se přitiskl k zemi...

„Kdo je tam?“

„Schovává-li se, je to známkou, že se bojí!“ uvážil Kalinin. „To znamená, že je sám.“ Kalinin by jel dále, ale není možným, aby si ho nechal v zádech.

Zamířil koněm v ta místa. Kopyta se ponořila do měkké nížiny. Krok je opatrný a váhavý...

„Az, bratuška, az!“ pronesl kdosi před ním.

„Kdo jsi? Mrcho, odpověz!“ A samému Kalininovi se zdálo být vlastní podráždění podivným. Nenadával ze zlosti, ale proto, aby dal průchod nahromadivšímu se v duši rozčilení... „Tak tě spráskám nahajkou!“ —

„Za co?“ tázal se v duchu sebe, avšak hned přešel se zimničním spěchem k celé řadě otázek: „Odkud jsi? Kam jdeš? Kde jsou Turci?“

„Az bolgr, bolgr...“*)

A ke Kalininovi přikročilo cosi tmavého. Kalinin pro všechno přitáhl otěže a kůň o několik kroků ustoupil.

„Co tady děláš?“

„Utíkám, bratuško, utíkám... Sički sběgali... I az sběgaju... (Všichni naši utekli, utíkám i já.)“

„Proč prcháš?“

„Ti Turci pálí nám osady... Sičkim glavy porězali (Všem uřezali hlavy). Jdu k bratuškům Rusům.“

Podle chvění jeho hlasu Kalinin poznal, že setkání s ním Bulhara smrtelně polekalo.

„Kam vede tato cesta?“

„Pop-kioj... Ege... tuka guljamyj pyť v Pop-kioj.“**)

Tak tedy cesta je správná...

„No, s Bohem.“

Bulhar se vzpamatoval a místo odpovědi přistoupil k jezdci a podal mu svoji ruku. „Jaká to mozolnatá ruka,“ napadla Kalinina taková maličkost. Vnímavost jeho té chvíle byla tak napjata, že nižádná okolnost mu neunikla.

Když projel ještě asi verstu, tma náhle znachověla. V červené záři opět matně vynikly záhadné obrysy okolí. Kalinin se ohlédl, cípek červeného plamene prorazil v pozadí hory. Ještě chvíli a nad hřebenem hory vyvstal veliký kotouč měsíce... Jezdci se odlehčilo. Nyní nejen že člověk slyší, ale také vidí. Tam cesta

*) Jsem Bulhar, Bulhar.

**) Do Pop-kioje... Ano... to je dobrá cesta do Pop-kioje.

tvoří záhyb; strom, jako pohádkový obr, stojí stranou a je celý zahalen v přítmí. Cesta vnikla do soutěsky. Zprava i zleva tyčí se srázy skal. Ve tmě jsou vidět pouze okraje těchto chlumů. Hranice tmy jsou nahoře. Kůň vynesl Kalinina bodře ze soutěsky. Před ním již do dálky se rozprostřelo prostranství. Jemu v ústrety se nemůže nikdo objeviti tak, aby ho Kalinin nerozeznal. Pravda, že též jeho z dálky uvidí, ale to jest přece jen lehčí...

Čím výše vystupuje měsíc, tím jest jasněji a světleji. Již dohořely nachové odlesky; klidný stříbrný třpyt klade se po polích a zahradách, které se tisknou až k samé cestě. Větve, které se daleko natahují do měsíční záře, jsou pokryty stříbrným prachem... Tam, kde se houští rozestupuje a prozrazuje v hlubině jeho se tyčící tu ubohou taškovou čapku vodního mlýna, přitisklého k zemi pod rozložitými kdoulemi, tam se nacházejí v houští široké průhledy. Voda kol mlýna mlčí, a jenom se v ní občas ozve plesknutí. Padá to do ní kousek sukovité větve a nebo se tam sypou pupence? A Kalinin vidí, jak po nehybné do té doby vodě nese se kolem sotva patrná, stříbrná brázdička... Kůň zamířil k vodě. Chce píti. Na cestě je to možné. Kalinin mu sáhl na krk a na hlavu — necítí nic, kůň se neuhřál. Nechal ho tedy polknouti několik doušků. V prázdném mlýně je tma. Okna jsou vytlučena a otvory v nich skýtají netopýrům a větru volnost dle libosti vnikati do kdysi šťastného obydlí. Na vodě jako by klouzal tmavý stín. Mezi hrází a měsícem se něco nalézá. Kalinin se ohlédl — do houští letí v noci bystrý výr a těžce mává křídly. Kalinin již ze zvyku sáhl po revolveru, ale zavčas se vzpamatoval. Šramot, způsobený koňskou hubou ve vodě, přestal... Po chvíli bylo slyšet dusot kopyt, jezdec jel opět dále...

Jak pohodlně ho může někdo z houští zahrad po

pravé straně se nalézajících naráz zabíti! A člověk před tím ani neuslyší šramotu kroků... A může být, že se tam někdo ukrývá?... A v té chvíli jako naschvál vběhlo něco jeho koni pod nohy... A silný štěkot tak pronikavě se rozlehl po okolí. Psíček, který někde v rozbořeném stavení zůstal sám, zlostně řve, jako by tím liduprázdnem byl vinen Kalinin. „Avšak, může na něho narazit někdo zcela nemilý." A Kalinin popohnal koně, který se bodře pustil kupředu. Štěkot vzadu brzy ustal a Kalinin opět jel pomalu.

Měsíc svítí stále jasněji a jasněji. Hvězdy jako by se ztratily. Jenom asi dvě tři se nesměle kmitaly na okraji osvětlené oblohy. Teplá noc dýchala Kalininovi do tváře libou vůní... Stranou se ozval dravý skřek... a žalostné pištění... Luňák asi trhá kořist... V trávě se ozval hluk... Hle, něco šedého vyskočilo odtamtud, vrhlo se přes cestu a zmizelo v lučině...

„Cestu přeběhl zajíc!" vzpomenul si Kalinin na zlou pověru. „Bude zle."

A sám se dal nad sebou do smíchu; jenom že se smál tím nervosním a prsním smíchem, po kterém povzbuzení se stává ještě váhavějším.

„Prokletá noc, jak dlouho se táhne!" Podíval se na hodiny — jsou teprve dvě! Do svítání zbývají ještě čtyři hodiny! Počal vanout vítr. Listí ospale zašelestilo. Vítr jako spící děcko rozevřel očka, zašeptal a opět pokojně, klidně a tiše usnul... Zbyl pouze chládek vonící Kalininovi do tváře.

„Avšak, co je to?... Ano, tam se skutečně ozývají jakési zvuky. Podivné!"

Skřípot... Ozývá se silněji, pisklavěji a pronikavěji... Kalinin počal ještě pozorněji naslouchat. Spolu s voláním je slyšet dusot kopyt. Nejspíš je to arba a za ní několik jezdců. Ještě je dobře, že se vpravo rozkládá husté křoví. Kalinin tam jedva stačil vjeti a

otočit koně hlavou k cestě, když se v dáli objevila řada povozů s vojenským doprovodem.

Kalinin ji bystře pozoruje.

Jedna, dvě, tři arby. V měsíčním světle jejich bílé vršky se zdají ještě bělejšími. Černí buvoli kráčejí pomalu a tiše... A za nimi?... Za nimi jede asi šest nebo sedm jízdních průvodců.

Co je to, že tak bolestně tluče srdce? Má-li revolver na svém místě? V případě, že by se něco stalo, pošle pět koulí tam a šestou sobě... Což se opravdu bojí... „Ne!" šeptá samolibost. Ne, jaký pak strach?! A proč tedy se mu tak chvěje ruka s revolverem jako do taktu s pomalým, silným tlukotem srdce? Krev se mu vehnala do obličeje, je mu horko... V očích se mu dělají mžitky... Vlasy mu náhle zvlhly... Popadá dech, jako by měl málo vzduchu. Ano, toť se ví, že to jsou Čerkesové. Ještě ke všemu... Ach, ty padoušský koníku! Ke všemu ještě si usmyslil kousat trávu!... Ta šelestí. Kalinin silně zatáhl za uzdu, kůň se vzepjal a již chtěl ustupovat zpět. Povolil mu... Ale neškubej tak hlavou! Če-er-te!

Ovšem, rozumí se, že to jsou Čerkesové, není o tom žádné pochyby...

Což jestli ho zpozorují?... Ach, to bude zle... Jak je dusno... Je cítit tlukot tepen ve spáncích, cosi klepe do hlavy.

„Smrt není hrozná, ale mučednictví je strašné!" napadlo Kalinina.

Celá kavalkáda se nalézá v měsíční záři. Ba i tváře jsou vidět, suché, vychrtlé, jako v zlobě ztuhnuvší... Archaluky*) na prsou mají rozepnuty... Je vidět chlupatá, silná prsa... Otrhané čerkesky visí v cárech s ramen... Je slyšet řinčení šavlí... Kolik pistolí si na-

*) Lovecký krátký oblek.

cpali za pás... A jaké mají maličké a statné koníky, kteří potřásajíce hezkými a rozumnými hlavičkami bodře kráčejí po tvrdé půdě silnice. Hrdelní pokřikování na buvoly budí mrtvé ticho pusté krajiny...

„Bože, Bože!" vzývá Boha Kalinin. A ústa bezděky šeptají cosi, ale tak, že ani jeho ucho to neslyší, a zachycuje to jeho duše, protože to také jenom ona říká. „Bože, Bože, spas mne a smiluj se nade mnou!" Oči jeho však se téměř vpíjejí do obzoru... „Co bude, jestli kůň sebou trhne?... Což, jestli zarže?"

Řada povozů dospěla do jedné čáry s Kalininem... Jako by se v měsíčním světle předváděli. Každá arba i jezdec vynikli. Vida, co to mají na hlavách navinuto. A jaké mají tvrdé a svalnaté tlapy. Jak takové prsty musí chytat za hrdlo... A Kalinina skutečně sevřelo, jako by pocítil na svém krku dotek drsných, mozolnatých, kostnatých a silných prstů. Čerkesové mluví něco o Rusech. Také jest jen slyšet: „Urus... Moskal". Jaké je to zasténání v přední arbě? Opravdu, kdosi tam sténá... Ozývá se z ní ruské volání. Ano, jako by... To vezou Rusa....

„Barbaři!... Nepalte mne! Smilujte se!" tak téměř až zalehlo Kalininovi v uších. Místo odpovědi Čerkesové se zasmáli těmto výkřikům...

Kalinin téměř ztuhl... Kdo je to? Koho to chytli? Ale ucho ještě citlivěji poslouchá, nezaslechne-li ještě něco.

Výkřiky v arbě přestaly. Je jisto, že tam jest Rus. Jistě raněný... Nač ho vezou? Kam?

Přední Čerkes vyjel kupředu na svém koníku a počal švihati nahajkou potah u přední arby.

Povozy i jejich průvodci prudce zahnuli vpravo. Teprve nyní zpozoroval Kalinin, že tam od silnice vedly koleje. Povozy skřípajíce a kymácejíce se sjely s cesty

dolů a ponořily se do této měkké půdy... Čerkesové je následovali.

A stenání a nářek se odtamtud ozývají ještě silněji.

„Měl bych se na ně vrhnouti. Dva mohu zabíti odtud, dokud mne ještě nevidí... Ale co ostatních pět? Ne, to by byla neužitečná sebevražda...“

Kalinin, aniž by toho sám věděl, stal se svědkem toho, jak Čerkesové odváželi zajatého Bobrova do svého tábora. K čemu se jim hodil? Co ho zachránilo z všeobecné řeže?

Čím Čerkesové jsou dále od mladičkého důstojníka, tím jest mu lehčeji. Ale přece jen jest ještě brzy vyjeti na cestu. Zahlédnou ho a vrhnou se za ním. Jim by člověk neunikl. Na jejich výstřely se sjedou odevšud druzí tuláci. Jest jich tu mnoho. Na obzoru se valí dým a mihá se záře spálených vesnic... Jsou jich tu snad sta.

Asi za čtvrt hodiny poté vyjel Kalinin opatrně na silnici a bystře se rozhlédl; nikde nikoho nebylo.

Pokřižoval se a pustil se kupředu. Na chvíli upřel se jeho vděčný pohled nahoru k Tomu, jenž vládne tam nad sluncem a nad mile a nesměle se mihotajícími hvězdami... Čím dále se Kalinin nalézá, tím je nebezpečněji. Často se v dálce objevovala a mizela silhoueta jezdce; Kalinin se však již nezastavoval.

„Takovým způsobem,“ uvažoval mladík, „by tam člověk nikdy nedojel.“

Tu, v okolí, nebylo již nedávného ticha. Doléhal sem křik a nářky. Zmatený hluk nesl se po okolí; hluk podobný pohybu nesčetných stád v trávě. Uprostřed mírného ticha přírody odbývala se v měsíční záři žalostná dramata, která nemohla uklidnit rozčilenou duši Kalininovu.

Neujel ještě ani tři versty, když se v dáli objevili opět jezdci.

Kalinin se ukryl. Nyní již viděl vše, co se dělo na cestě, do nejmenší podrobnosti.

Kdosi v bílém obleku běžel po silnici, padal a zastavoval se a opět se vrhal kupředu.

Za tím „bílým" se pohybovali jezdci. Napadli vždy na bílou postavu s řevem a zastavili se, skýtajíce jí možnost opět se vzdáliti dopředu. Pak opět se na ni vrhali.

Kalininovi na hlavě vstaly hrůzou vlasy; jak mrazivým a strašným jest býti svědkem takové vraždy...

Brzy se vzdálenost mezi Kalininem a touto skupinou lidí tak zmenšila, že, ke své hrůze, mohl pochopit, oč se jedná.

Na silnici se nalézala Bulharka, oděná pouze v košili. Černé vlasy jako hadi se rozpletly přes ramena a ve větru se vzdouvají široké rukávy. Nohy jí klopýtají a podlamují se jí... Ale žena stále běží a běží kupředu, jako by mohla utéci zvířatům, která se za ní ženou na čistokrevných klusácích... Hle, jezdci se zastavili a chechtají se... poskytují jí času... Bulharka napíná síly, činí poslední pokusy... Na chvilku nalézá možnost utéci ještě na půl versty... Již se neohlíží dozadu. Široce rozevřené, hrůzou zaokrouhlivší se oči jsou upřeny dopředu do jednoho bodu. Hledí, ale nic před sebou nevidí... Asi ji opouští vědomí. Již neslyší ani hluku pronásledovatelů. Div neklesajíc vrhá se do houští naproti... Ale vzadu se opět ozývá divoký křik a kataně se opět ženou, aby ji dostihli... Vjíždějí do houští... Volají v něm na sebe a v té chvíli, když již se zdálo, že ztratili stopu — bílá košile vybíhá opět na silnici a utíká po ní ve slepém strachu...

„Jen aby se nevrhla sem, ke mně," ozval se v Kalininovi egoismus a pud sebezachování.

Nevrhne se tam! Je pozdě... Hle, tam vyjel z houští Čerkes a volá na druhé... Nyní ji dohoniti je snadno.

Žena pozbyla sil. Nohy se pod ní pletou... Padá a opět jde dopředu... Zlosyni vyharcovali z několika míst a objíždějí ji dokola.

Jeden z nich seskočil s koně. Jako by se Kalininovi v očích mihl jasný pruh... To se zableskl jatagan v měsíčním světle.

Vzduchem pronikl divoký výkřik, plný utrpení a hrůzy a odumřel... Vnikl jako jehla do ucha.

Poté bylo slyšet hrdelní rozhovor... Chroptění... Čerkesové za smíchu sedají na koně a odjíždějí v tu stranu, kde Kalinin již projel.

Na bílém pásu silnice v měsíčním světle zmítá se bílá košile... Je vidět, jak křečovitě se pod ní stahují údy... Hle, převrátila se. Od krku na prsou a na rukávy se táhnou červené skvrny... Vymrštilo ji to vzhůru a ona se ocitla stranou místa, kde ležela... Tam, na cestě, jest jenom černá, vlhká skvrna.... Prsty umírající drásaly zem... A krev zrovna crčí na nové místo.

Kalinin vyjel z úkrytu jako omámený a polykaje slzy a zapomínaje na nebezpečí, pustil se dopředu.

Tato noc hrůzy jej činila starším. Nikdy na ni nezapomene. Odejel na jistou vzdálenost, ale cosi ho nutká, aby se ohlédl. Konečně se nezdržel. Bílá skvrna na cestě zaříznuté ženy ještě se zachvívá a hýbe. Kdesi se ozývají výstřely.

Po celém prostranství zuří v šílené zběsilosti vraždění... po celém tom prostranství, osvětleném klidným měsícem... Vidí to milé hvězdy... milé a chladné. Milé stejně ke katu jako k oběti. Vidí to a slyší osvětlené nebe.

Kalinin udeřil koně. Půl hodiny již jede klusem. Po stranách jemu nablízku jsou Čerkesové; jeho ale nepozorují, považují ho jistě za svého. V Kalininovi vře nyní zloba a nenávist... Necítí strachu...

Tam vpravo plane vesnice. Tam též jest patrně honba na lidi. Je slyšet nářek, křik a vítězoslavný chechtot. V houští nalevo je také tahanice. Odtamtud se ozývá úpění a smích... Vpředu, ve vzdálenosti asi půl versty, ženou Čerkesové přes silnici stádo bílých košil... zřejmě ve vesnici chycených žen... Za nimi běží maličká, běloučká tečka... Je slyšet dětský pláč.. Jeden z jezdců se odděluje od zástupu... a kluše k bílé tečce. Ozývá se zaúpění a — bílá tečka zůstává nehybnou na pokosené louce....

„Podlá zvířata," šeptá Kalinin. A vzadu začíná přestřelka... a utichá. Zkoncovali to!... A Kalinin, naslouchaje a bystře pozoruje, jede ještě hodinu, dvě dopředu v tomto jásajícím zlu. Je stále tišeji... Zřejmě to slábne... Před ním je opět pustá silnice a lidu-prázdné okolí...

Za další hodinu již ke Kalininovi nedoléhaly ani výkřiky, ani výstřely.

Kolem je ticho. Cesta mu připomínala prvou polovinu této noci. Jenom že v té, kromě obklopujícího ticha, panovala neprůhledná tma, kdežto nyní svítil jasně měsíc.

Kalinin již považoval cíl své jízdy za blízký. Popkioj nemůže být již daleko, asi nějakých pět verst, více ne.

Šťastné vědomí dobře překonaného nebezpečí dalo mu zapomenouti na právě prožité chvíle.

Opět zarazil koně. Jako pravému pěšákovi bylo proň obtížným dlouho jeti klusem.

Dnes bude mezi Rusy. Do poledne si kůň odpočine a Kalinin zítra se setká v Tyrnově s Čerňavskou.

Není již zapotřebí býti opatrným. Rusové jsou blízko a Čerkesové by se sotva odvážili strkat sem nos.

A Kalinin, kterého omrzelo mlčení a přemýšlení, zazpíval do široka a daleka tak neočekávaně, že i jeho

kůň zastřihal ušima a zatřásl hlavou. Hned s prvními zvuky písně vrátily se Kalininovi klid a odvaha. „Jakým divokým hlasem to zpívám!" zasmál se a jal se cosi vykřikovati, co dle jeho mínění mělo tvořit píseň. Mlčící okolí jako s podivem naslouchalo. Ba i vánek, který ospale šelestil listím platanů a probíhal zdola nahoru po jehlancových topolech, umlkl... Právě tak, jako zvířátko šramotící v trávě, které slyšíc hlasitý křik, polekaně se tiskne k zemi a zůstává nehybným tak dlouho, dokud se nebezpečí velmi daleko nevzdálí..

Náhle se mu kdesi stranou ozvalo zavolání... Kdosi se mu ozývá. Kalinin se prudce zastavil.

Tam jedou pohromadě po lukách. Není to snad kozácká hlídka? Ale což, jestliže ho Čerkesové vyslídili?

Před Kalininem je úžlabina. S vrcholku kopce, na který vedla silnice, sjel do syrového chladu úžlabiny a zastavil se. Naslouchá. To nemohou býti kozáci. Kozáky, když jedou, není slyšet, ale tady každou chvíli chřestí zbraně. Samo volání není to.. To nejsou naši... To huláká horda, řekl by voják. A také dusot kopyt prozrazuje krok koníků malého vzrůstu. Ale na takových jezdí jen Turci...

Třeba vzít nohy na ramena.

Kalinin vjel na protější svah rokliny... Upřel zrak před sebe a vší silou švihl knutou.

Kůň se zachvěl a dal se do trysku. Ale nepřátelé již ho zpozorovali.

Přikvačilo šílené pronásledování, takřka jako vichřice. Kalinin je cítil a pociťoval jeho blízkost.

Vzdálenost mezi ním a pronásledovateli se stále zmenšovala, ale ku podivu! Jakmile Kalinin pochopil, že je prozrazen a že ho dohánějí, že nebezpečí je tuhle nedaleko, ihned se mu vrátilo sebeovládání a důvtip. Nenechával ještě běžet koně ze vší síly. Zdržoval ho.

Chytnuv se za hřívu a nadzvednuv se v třemenech, napolo se v sedle obrátil, aby je spočítal.

Bylo jich asi deset. Obrana byla nemožna. Zatím třeba, aby alespoň k předním strážím jel stejně jako oni, zachovávaje mezi sebou a Čerkesy tuto vzdálenost a aby teprve v blízkosti stráží se pustil plným tryskem.

Spustil otěže a tak tak, že pohladil koně nahajkou. Ušlechtilé zvíře se ještě více napnulo a pustilo se v let. Kalinin jel nyní rychleji a pronásledovatelé to výborně vystihli. Několik výstřelů v přestávkách se ozvalo zezadu. Nahoře nad hlavou cosi zahvízdalo...

„Netrefí!" uvažoval Kalinin. „Aby si mohli zaměřiti, je třeba, aby se zastavili, a to mi poskytne možnost ještě rychleji jim uniknouti."

Čím silnější bylo pronásledování, tím rychleji se nesl také Kalininův kůň... Sám to chápal, milý!

Pop-kioj musí být nedaleko...

Tam, asi ve vzdálenosti tří verst, snesla se těsně k zemi modrá mlha. To jsou zahrady.... Jen aby nesletěl s koně. Kalinin téměř stále sjíždí se sedla dopředu koni na krk, nebo se naklání na stranu. Jeden třemen se mu vyvlekl a důstojník dlouho kymácel nohou, než se do něho dostal. Kůň, povzbuzovaný kymácením a údery třemene do boku, již se zakousl do udidel a zběsile unášel jezdce, držícího se jenom koleny. Kalinin, jsa špatným jezdcem, přestal se již na sebe spoléhati a chopil se rukama za hřívu koně; pustil revolver, který sebou prudce zmítal na šňůře... Kožich ho strašně tísnil. Odtahoval mu hlavu nazpět...

Vzadu nepřátelé neztrácejí času... S rykem a hvízdáním povzbuzují vytrvalé a čiperné koníky. Ještě versta zběsilé honby a před Kalininem vyvstal hluboký úvoz. Mezitím, co do něho sjížděl a vyjížděl na protější svah (a to prokleté sedlo při sjíždění také sjíždělo koni na ocas) jezdci nalézající se za ním dohnali se na

hřeben a přímá vzdálenost se mezi nimi zmenšila. Čerkesové toho využili a zahájili odtud palbu... Velmi blízko zahvízdaly koule... Nejspíš některá do něho vjede... Jedna trefila do pláště, do jeho rozparku... Kůň, který na srázu svahu klopýtal, konečně ho zdolal a Kalinin po několika minutách vráží jako zběsilý do řetězu ruských předních stráží...

Čerkesové začínají páliti po řetězu a naši vojáci jim odpovídají. Přestřelka se nese po celé čáře.

Ale Kalinin již slézá se sedla, jsa po všem tom, co prožil v této měsíční jasné noci, šťastný, spokojený a povzbuzený...

XXI.

HYENY BITEVNÍCH POLÍ.

Zaleskij šel domů jako opařený.

Ještě včera si myslil, že stačí, aby se tu jen ukázal, aby ho hned přijali s rozevřenou náručí. Nyní mu však nastával návrat do Petrohradu, kde se ho kamarádi počnou zcela přímo vyptávat, do Petrohradu, odkud vyjel s takovou pompou a tak bohatými nadějemi.

„Však jim je hůře!" zloradně si myslili. „Nechť si jen zůstanou ve službě se všelijakými těmi Palavanovy..."

Zaleskij byl by rád mluvil s Koševovou, ale po tomto neúspěchu necítil v sobě sil objevit se někomu na očích. Byl připraven jako pštros schovati někam hlavu před ostudou, způsobenou však jeho vlastním nadutým chvastounstvím. Ovšem, že by mohl souhlasit se vstupem do kanceláře na zkoušku, jak mu též Čerkasov nabízel, ale po všem tom, co tu nažvanil, bylo by to nejen směšným, ale i hloupým.

Palavanov byl krajně překvapen, když Zaleskij vejda do pokoje, podal mu ruku. Do nynějška býval nadstrážník obšťastňován svým společníkem jenom kývnutím hlavy.

„Řekněte mi, prosím," obrátil se k němu Zaleskij, „co to je to „Tovaryšstvo zásobování armády"?"

„To je zlaté dno, kam když se člověk jednou dostal, může se státi milionářem. Tam rozumní lidé mívají již ve třech čtyřech měsících statisíce."

„A slouží tam našinci? Jsou to lidé z řádné společnosti?"

„Co si myslíte!? Bývalý gubernátor... Mnoho skvělých mladých lidí z předních domů," již zcela otrocky zakončil Palavanov. „Ti „tovaryši" si hrozně

váží toho, když k nim jdou do služby lidé vzdělaní a mající postavení... Protože, jak sám víte, kdyby k sborovému veliteli přišel prostý agent, možná, že by i po hlavě dostal; no ale s takovými lidmi je každá věc lehčí. A pak mají též styky. V případě, že by se něco stalo, příbuzní ho vezmou pod ochranu."

„O tom třeba přemýšleti.. Ano.. Je to příliš vážná okolnost...."

„Viděl jste knížete Čerkasova?" patolízalsky se mu podíval do očí Palavanov.

„Jak by ne... Byl jsem přijat... Mohu říci, že báječně."

„A místečko jste dostal?"

„Nabízí mi tady místo vicegubernátora... Ale ještě si to rozmyslím... Nabízí se mi něco mnohem výhodnějšího."

„Bože!" zvolal v duchu Palavanov, „takovému učiněnému hlupci leze štěstí samo do rukou a on si to ještě rozmýšlí!"

„Tak hned, a místo vicegubernátora?"

„Co se tomu tak divíte? Lidé s mým vzděláním a mého původu... Kníže Čerkasov si toho umí vážit!" hledě do okna lhal Zaleskij.

„A to, o co jsem vás co nejuctivěji prosil?"

„Co to, prosím?"

„Ještě včera, prosím, jsem vám to předložil k dobrozdání... Ráčil jste si to zapamatovat?"

„Připomeňte mi to!"

„Abyste se o mně zmínil jeho Jasnosti... Věříte-li, neustále namahám se, pracuji... Skutečně v potu tváře své, nelituje života. Mohu říci čestně dle znění přísahy..."

„Ano, ano... Říkal jsem mu. Všimněte si ho, kníže, povídám, a povzbuďte ho."

„No a co?“ zkomírajícím hlasem přeptával se Palavanov, opakuje otázku.

Zaleskij se však již odmlčel a zamyslil se o „Tovaryšstvu“ a jeho zlatém dnu.

„A co bylo s odpovědí,“ opět prohodil Palavanov, připraven jsa po jediném slově rozkvésti nebo zvadnouti.

„S jakou odpovědí?“

„Totiž, co na to kníže, co kníže?“

„Ale váš kníže je hlupák, hle co!“ zcela neočekávaně odsekl Zaleskij.

„Co, prosím?!“ nevěře svým uším nadzvedl se Palavanov.

„Ach, odpusťte!“ vzpamatoval se Zaleskij. „Myslil jsem, že mluvíte o něčem jiném, úplně jsem zapomněl o čem jsme hovořili. Kníže to vše přijal velmi milostivě a slíbil obrátit na vás pozornost. Znám ho již dávno, povídá... Ale přece jen jest asi velký padouch.“

„Kdo to?“ s hrůzou, nevěře sobě, div se nezalkl Palavanov. „To řekl o mně?... Zač to, prosím vás?!“

„Ne, to neřekl o vás! To říkám já o zástupci tov...,“ již s nevrlostí se k němu obrátil Zaleskij. „Proč to vše na své konto vztahujete . . . Mluvím o zástupci, který je velký padouch... Neznáte ho?“

„Ale o jakém zástupci mluvíte? Vždyť jsme, prosím, o zástupci ještě ani nic nemluvili?“

„A což o tom „zásobování“, he?“

„Ach, vy mluvíte o „Tovaryšstvu“!... Nejsou ani takovými padouchy, jako to spíše, že sledují svůj prospěch a při tom nejsou též v prostředcích zvlášť vybíravými.“

Večer k Zaleskému přišel zástupce. Nebyl to však ten, kterého viděl. Ten byl příliš nepatrný a poslal mocnějšího. Mosje Ratalovskij byl jiného nátěru.

Ba ani rusky nemluvil Byl vychován v Paříži.

Učil se a rostl u otců Jesuitů, ač při tom zůstal věren svému vyznání. Ve vagonech a na parnících vydával se mosje Ratalovský lidem, kteří neznali jeho původu a jména za Angličana vyrostlého v Paříži, a s nadutou vlídností mluvil o našich, t. j. ruských záležitostech. Nyní pronikl ke knížeti Čerkasovi a v nejkratším čase dovedl si ho tak obejíti, že mu, mosje Ratalovskému, místo zastupitelství „Tovaryšstva" div nenabídli místo v diplomatické kanceláři. Mosje Ratalovský, patřičně vybroušený v různých tančírnách a převzavší u otců jezuitů úlisnost, rozplýval se tisícerými díky a přijav nové zaměsnání, potajmu se nevzdal ani starého. V diplomatické kanceláři se dověděl mnohé, co bylo velmi důležitým pro Gregory, Gorvice a Kogany, navazoval styky s vládami, všude se dostal a tím způsobem byl v armádě a hlavním stanu au courant zrajících událostí. Sloužil pro „Tovaryšstvo" jako hromosvod. Na příklad chystala se revise a kontrola. V přítomnosti Ratalovského se nikdo neostýchal mluvit; ten lhostejně poslouchal, divil se, jakého stupně může dosáhnouti lidská podlost, a když vyprávění dotýkalo se již příliš markantních podrobností drzého „kšeftu", rozhořčeně vzdychal a rozhorloval se; ale když se byl vrátil domů, nejčistší francouzštinou sděloval na patřičné místo: „Buďte opatrni. Chystá se bouře. Učiňte opatření." Rozumí se, že vše to bylo doprovozeno vysvětlivkami a pokyny.

Bylo-li třeba provésti něco užitečného pro obchodní podnikatele, tu týž nádherný a nezištný Ratalovskij čtrnáct dní předem o tom kříčí, jest nadšen, leze po zdech... Připraví tak věci půdu a pak již patřičná osoba předkládá projekt a — věc je hotova. Sypou-li se obvinění na jeho ochránce — i tu najde příležitost býti jim užitečným. Pustí mezi lidi dvě tři klevety, poleje pomejemi několik čestných jmen a — opět urov-

ná chystající se škandál. Za hluku se mu již osobně podaří dělat dobré obchůdky, brát maličké — ne více jak stotisícové úplatky, kol sebe má přátele a kamarády... Vše zmizí...

A ke konci válečného tažení ozve se všeobecný chor údivu: „Odkud vzal Ratalovský milion?“..... „Ostatně, co na tom, to není k zlosti. Je to dobrý a čestný člověk...“

„Vzdělaný!...“

Prosím vás, všestranně... Jakou mi mladou Řekyni dohodil, člověk by si prstíky olízl...“

„A v Bukurešti taková místa ukázal...“

Oba společníci se k sobě navzájem nakloní a cosi si šeptají do ucha, asi něco příliš pěkného, protože na obličejích obou jest ten nejblaženější úsměv...

Zaleskij byl předem upozorněn na návštěvu Ratalovského. Zavčas vyhnal Palavanova ven z pokoje.

„Slyšel jsem o vašem neúspěchu...“ hluboce dojatým a soustrastným hlasem v nejčistším pařížském žargonu začal Ratalovský. „Slyšel jsem to a divil jsem se. U nás si skutečně necení lidí...“

„Jest mi to vše jedno,“ úskočně prohodil Zaleskij. „Přijel jsem a nabídl své služby. Nechtějí, tím konečně nic neztrácím.“

„Ovšemže, prosím vás! Vždyť i u nás v Rusku je málo lidí...“

„Robert a Bertram“*) se vzali za ruce a sympaticky se na sebe podívali.

„Považoval jsem za svou povinnost osobně vám dokázati svoji úctu. Vždyť jste, jak se mi zdá, synovcem Bělotějeva, či ne?“

„Ovšem.“

---

*) „Robert a Bertram nebo-li dva zloději“ byl kdysi populární balet.

„Tak vida, vida... Znám totiž vašeho strýčka... Jest v Bukurešti. Jest mu svěřeno pozorování „Tovaryšstva", že? Dejme tomu, že tam není nic k pozorování. Celý ten podnik jest čistý... Mezi námi řečeno, všichni ti Gregorové, Gorvicové a Koganové jsou prostě hlupáci... Myslíte snad, že mají z toho nějaký zisk?"

„Zlaté dno, ve třech měsících sto tisíc!" problesklo Zaleskému hlavou.

„Pražádný! Víte, zachtělo se jim šlechtictví a různých těch vyznamenání... Dali se na to také nachytat. A nyní nejspíš přijdou na mizinu."

„Dobře, jen si povídej, že přijdou na mizinu! Shrabují miliony lopatami!"

Rozumí se však, že to Zaleskij neřekl a jenom soucitně zakýval hlavou.

„Jste také jakýmsi příbuzným Čeboksarova?"

„Ano. Vzal si moji sestřenici.."

„Také ho znám."

„Jedno mne uvádí v údiv," vrhl první udici Ratalovskij, snivě patře do okna, „jak se podobní lidé, jako jste vy, honí za státní službou. Při vašem postavení měl byste si nejdříve zaopatřiti obrovské bohatství a pak teprve se domáhati služby. Pro vás je to lehčím než pro kohokoliv druhého."

„Víte, já se k ničemu jinému nehodím."

„Ó, co to povídáte! Kdo by se nehodil k tomu, aby zadarmo dostával peníze?!"

„Takových míst ani není."

„A co když vám je ukáži? „Tovaryšstvo" má nedostatek podobných mladých lidí jako jste vy, z dobrých rodin, s příbuzenstvem a známostmi. Již mají jednoho bývalého gubernátora a jednoho vysloužilého generála. To víte, to dodává podniku lesku. A uškodilo by vám snad sto nebo dvě stě tisícovek?"

Zaleského až sevřelo u srdce. On, nafoukanec, ne-

potřebný petrohradský hejsek — a najednou má dostat dvě stě tisíc!..

Robert a Bertram ještě dlouho, tiše a zamilovaně spolu besedovali.

Často si navzájem tiskli ruce. Bylo možno si myslit, že tito dva spojenci jsou hotovi pro celý svět vyhlásit válečný stav! Konečně bylo usnešeno, že Zaleskij zůstane u Červeného kříže a odebéře se do Bukurešti s dopisem Ratalovského, kde dostane místo odpovídající jeho postavení a potřebám. Bude-li sloužiti veřejně nebo tajně, to bylo jinou otázkou. Když Ratalovskij odešel, Zaleskij v záchvatu šíleného nadšení nevěděl co má dělat, kam se má podít a jak má vyjádřit tentot bouřlivý příliv štěstí.

Tak tedy jest na zlatém dně. Uchvátit může kolik mu libo, neexistují žádné meze. Tam nahoře zápasí lidé, padají, umírají, krvácejí a trápí se v strašných mukách. Do všeho toho mu nic není. On je dole na zlatém dně.

Tam nahoře se mohou lidé milovat, nenávidět, zlobit, zoufat, povzbuzovat — to vše jest mu cizím, jest lhostejným k jejich nepokoji... Jest na zlatém dně.

Tam nahoře lidé hledají a nenalézají, jsou hnáni velikými myšlenkami, ctižádostivostí, touhou po slávě — to vše zatím pro něho není. On jest na zlatém dně.

Jen teč, zlato, do jeho kapes... Zná jeho cenu.

„Pravda, je to zcela neslušné. Odejel sloužit a dostal se mezi „agenty“...“

„Ó, Bože, jaká to naivita! Až ve vlastním kočáře pojedu po Něvském, až počnu dávati kamarádům vybrané obědy, kdo pak se odváží říci mi třebas jen slovo? Naopak, budou mně záviděť. Na staré místo sekretáře však nepůjdu... Třeštíte... Nyní při nejmenším jako kamarád předsedy se vyšvihnu... Budu mít peníze a vážnost... Však se pak ukáži...“

„S bohem, ma tante, jedu do Bukurešti," uvítal Zaleskij druhého dne Koševovou.

„Proč to? A co služba?"

„Obdržel jsem mnohem důležitější jmenování... a mnohem výhodnější... Zatím nemohu nic říci, ale brzy mně budou mnozí závidět."

„Nechystáte se snad na trůn tureckého sultána?" přece ho jizlivě ranil neúnavný Pastyrev. „Dejte pozor, abyste se nedostal za eunucha. Pak byste nosil na hlavě meloun. A budete-li mít štěstí, narazí vás na kůl. Zaujmete vysoké postavení. Opravdu závidění hodné. Kůly tam mají vysoké."

XXII.

NA VÝŠINĚ.

Solncevová a Čerňavská byly již celý [illegible] v lazaretě. Transport následoval za transportem a ranění byli evakuováni do Sistova, Zimnice a dále. Konečně práce ustala a sestry si mohly odpočinouti. Solncevová se za poslední dobu velmi zotavila. Byla klidná. Těžko bylo se něco dozvědět. Ale to bylo jedno, neboť šel-li by Bobrov odkudkoliv, Tyrnovo nemohl minouti, tím spíše, že se tu kapitán nalézal kdesi v okolí.

Dnes Solncevová s Čerňavskou prohlížely si zříceniny starobylého Tyrnova, vznešeně se vypínající na výšině, kde kdysi stála strašná citadela bulharských carů. Vše mluvilo o starobylosti. Nejen zříceniny kamenné podezdívky, vystupující často vyleptanými místy novějších vrstev půdy, ale též tesané žulové kvádry s vyobrazením lva nebo býčí hlavy. Tyrnovo se táhlo k jihu. Shora bylo vidět domy u řeky Jantry, schovávající se za výstupky skal a do roklin jí obléhajících hor. Tyto hory kolem vypadaly jako okraje obrovitého kráteru. Člověk, stoje zde na kopci, mohl si představit, že se nalézá v tomto kráteru. Po jeho okrajích, svazích a na dně tulilo se město. Prudká Jantra, vlévající se s jedné strany do tohoto kráteru a prorvavší si blízko prvé rokliny druhou, křivolace zahýbala kol hlavního pahorku a vyrážela do volného prostranství.

Krásnou byla ta nádherná řeka, zrodivší se v Balkánu, aby po proběhnutí asi tří set verst splynula s tichými vodami mohutného Dunaje. V Gabrovu jest čistá jako slza, kolem Tyrnova zakalena a za ním zpěněna. Dále pak, dostávajíc se poměrně do rovin severního Bulharska, stává se opět průhlednou a pak již se po-

malu valí dále. V okolí Tyrnova, u Marina-pole, se ostře obrací k západu, a aniž by proběhla sto sáhů, opět se stáčí k severozápadu; tu se rozbíjí o skály a vyhledává si volný prostor na jihovýchodě. Ale ani tu není pro ni cesty. A tu, ještě více se rozlobivši a rozmetavši do cesty jí přišlá skaliska, tvoří klikatou čáru k jihu, odtud k východu a pak opět k západu. Pak, ještě asi po desíti obratech, jako by prchala před zběsilým pronásledováním a hleděla se zachrániti všemi směry, vrací se k prvé zátočině. Tu mezi oběma proudy jest úzká šije z horského pásma. A na tomto horském pásmu se slepila hlavní část Tyrnova, pokrývajíc jeho úbočí, vylézajíc bílými domy a vznešenými mešitami na jeho hřeben a opět se řítíc na protilehlý břeh k druhé zátočině Jantry. Ať se člověk odkudkoliv podívá na tuto šíji, zdá se mu vždy býti vzdušným přeludem domů; neboť vidí jenom balkony, okna, střechy, minarety, a oko se nadarmo namáhá, aby rozeznalo, na čem stojí tyto domy a kde jsou mezi nimi ulice? Na temeni horského pásma nerýsují se na blankytném nebi skály a skalní útesy, ale opět tytéž mešity, minarety a střechy domů. Celá ostatní plocha ohraničená řekou Jantrou jest též zastavěna budovami, ale tam jsou již řidší. Tam se krčí turecké části města, utonuvší v zahradách. Také po této straně řeky vybihají na jazykovité pruhy jejích zátočin skupiny domů, stopené v zelených mračnech hájů. V hájích se pěkně bělají malé mešity. Severovýchod je zaplněn zříceninami. Tu se nalézá pahorek pradávné citadely a mešita, předělaná ze starobylého chrámu. Odsud jsou vidět na severozápadě také zbytky staré pevnosti, nalézající se na právě takovém pahorku. Když člověk patří dolů, pozoruje různé podrobnosti nádherného obrazu. Na jedné straně taškové střechy turecké čtvrti, na druhé špičatou směsici domů, tam šedé jehlance skalisk sva-

žujících se horskými pásmy k řece. Dále na obzoru je vidět pusté hory a na šedých jejich úbočích lepí se chomáčky zeleně.

Sestry, sotva ušly kousek cesty, spatřily nezbytného Donča, v zcela nepříslušném pro něho zaměstnání. Bulhar, který snil o tom, jak by mohl „sičkich turcej porězať (všechny Turky pobít), dováděl s houfem tureckých dětí, které zůstaly s několika málo rodinami ve zříceninách. Chechtal se a žvatlal s nimi, chytal je a sám se schovával, lapil některého mikroskopicky velkého klučinu s obrovskýma černýma očima a tváře se, že chce seskočit dolů do bublající Jantry, posadil si ho na krk a běhal s nim. Děvčátka, stojící stranou, záviděla bratříčkovi a jenom tleskala ručkama, když jejich rozdovádění hraničilo s extásí.

Dončo se zaradoval, když spatřil sestry.

Solncevová se s ním po jeho návratu ještě nesetkala. Dončo jí počal líbati ruce a počal něco a o něčem velmi dlouho vyprávět. Jak bil Turky a jaká nebezpečí přestál!...

Za jeho žvatlání sestry dospěly k mešitě. Její kopule se něžně odrážely na čistém nebi. Vysoký minaret s čárkovitými otvory střílen hrdě zvedal malou okrouhlou galerii a špičatě zakončený vrchol, na němž se leskl půlměsíc. K hlavnímu tělesu se lepila spousta přístavků jako drobotina, která se se všech stran seběhla k otci a tlačí se k němu. Na kamenných deskách jsou hluboko vytesána rčení z koranu. Uvnitř, pod opuštěnou klenbou, jest tma. V rozích se proplétal bílý labyrint zadních dvířek, komnat a schůdků. Panovalo vznešené ticho moslemínského chrámu.

Vyprávěje o dobrodružstvích, přihlouplý Dončo úplně zapomněl na to, před čím ho varovala Koševová.

Mimochodem vzpomněl jméno Bobrova.

Solncevová chytila jej za ruku.

„Kdo to byl Bobrov? ... Kapitán ... Takový chrabrý, chlapík," vyjádřil se Dončo svým způsobem. „Junák!"

„Kde jest? Co se s ním stalo?"

„Chadži-baj dobyl... Mnohé Turky jsme pobili a ostatní zahnali... "

„Ale on sám jest zdráv? Živ? Není raněn?"

„Živ je, což to, je živ... Jenom že ho turečtí askeři bodákem do hlavy zasáhli."

Solncevová se zapotácela... Čerňavská před několika minutami vystoupila na stupně mešity. Dončo, aniž by pozoroval rozčilení Solncevové, pokračoval ve vyprávění, jak Bobrov ležel v zemljance a jak ho vezli do Tyrnova.

„To znamená, že tu brzy bude?"

„Ne... Ne brzy..." hvízdl Dončo.

„Jak to?" zkomírajícím hlasem ptala se Solncevová.

„Turci... Baši-bozuci je přepadli... Bobrova asi odvezli do zajetí..."

Dívce jako by mešita i Bulhar zmizeli s očí.

Solncevová se skácela na studené dlaždice... V přítmí vysoké kopule odumřel pouze výkřik plný zoufalství.

Když Solncevovou přivezli dolů do nemocnice — zachvátila ji horečka.

XXIII.

PŘEDVOJ.

Nad uzoučkou cestičkou, rozmarně se vinoucí po dně vlhké a chladné soutěsky a zahýbající kol výběžků hor řítících se na roklinu, převisle vystupovala zemitou a šedou hroudou skála...

Skalní medvěd již vylezl z tmavé houštiny bukového pralesa na tuto skálu a klidně se na ní rozložil, ale náhle cosi vzbudilo jeho pozornost. Počal čenichati ve vzduchu směrem k severu, odkud se ozýval temný hluk, jakoby se tam někde daleko pěnil a ve skalinách hřměl bouřlivý potok... Medvěd natáhl tlamu, jakoby se snažil cosi rozpoznat v husté mlze, která šedivým mračnem zaclonila hlubinu rokliny... Dlouhá léta žil tu tento balkánský lupič v klidu a pokoji... Velmi zřídka sem zašel člověk a i ten bázlivě pospíchal, aby co nejrychleji prošel soutěskami do údolí růží... Také pták, který je tak volný, nerad sem do tmavé rokle zalétal. Kdyby medvěd mohl vyprávět, zůstala by mu jen podání o lupičích, skrývajících se před zaptiji, a o junácích, odcházejících sem umírati hladem, aby neviseli buď v turecké oprátce nebo se nesvíjeli v plamenech požáru...

Ale nyní se tam dělo něco zvláštního. Bylo již dobře slyšet, že to není potok, ale lidé... A bylo jich mnoho. Tak mnoho, že se skalní medvěd rozhodl, neočekávaje hosty, vrátit se opět s mrzutým bručením do bukového houští. A zase po jeho odchodu roklina úplně ztrnula. Nebylo v ní ani jediné živé duše. Jenom vítr kolébal vrcholky stromů a se smutným hvizdotem nesl se dále.

Tam, v hluboké mlze, z hlubiny rokle, objevilo se několik jezdců.

Objevili se a zůstali stát. Neodvažují se hnouti

dále, dokud se nepřiblíží voj, za nimi jedoucí. A také, jak by se mohli hnouti dále? Tu s postranních skalních břehů mohl by je nepřítel ve chvilce pobíti, dříve, než by se vzadu stačili vzpamatovat. A jest jim to divno; již jedou celý den, ale na cestě nepotkali ani jediného člověka. Jakoby se dostali do zakletého království. Kolem jsou jen hory, lesy a skály...

„Poslyš, Chadži Stojane! Když jsi jel z Tyrnova do Kazanliku, projížděl jsi touto roklí?"

Bulhar, který byl tázán, pozorně se rozhlédl, a požoval za nutné sejmouti svoji beranici a podrbat se v hlavě. Potom, aniž by odpověděl na otázku, počal mluvit s druhým Bulharem.

„Pamatuješ se, Dončo? Šel jsi také touto roklinou?"

Také Dončo po snětí čapky se rozhlédl. Přelétl pohledem strmé svahy, vrcholky lesa a hor...

„Ano, tady je to, tady... Je to ta stezka... a skály... Tam, stranou, jsou Rajkovce, nesežehli-li je Turci, a spálili-li je, tak tam tedy nejsou... Vlevo vede cesta do Prisova... Tam dělají dobrou rakiji a jsou tam hezká děvčata... Prosím, tak hezká děvčata nejsou na celém Balkánu k nalezení. Snad ještě v Zelené Dreve...."

„A já také si vzpomínám... Je to tady," obrátil se Chadži Stojan k mladému kozáckému poddůstojníku se Svatojiřským křížem.

„Ale co se vyptáváte? Vždyť je to jediná cesta. Jiné tu není. Radil bych vám, kníže, abyste s nimi méně rokoval, jinak ještě zbloudí."

Poddůstojník, kterého nazývali knížetem, pouze se usmál. Zapisoval si údaje Bulharů do knížky.

„Vy, Pastyreve, jako dříve, nevěříte Bulharům."

„A jakž jinak? Jen ho vezměte, toho vašeho Chadži Stojana, zavažte mu oči, převezte ho asi deset

verst odtud a zeptejte se ho pak, jestli je to tu Chain-boaz. Zrovna tak, jako teď, sejme čapku, poškrábe se a prohlásí, že tu je Chain-boaz. I skály i cestičku pozná."

„Věřím mu. Chadži Stojana znám právě z těch dob, když jsem s komisí objížděl Bulharsko „po stopách tureckých hrůz"."

„Bulhaři všichni zpitoměli. Vida, jak je Turci ustrašili; dokonce i mluví šeptem. A co se týče těch hrůz, to jim na mou duši nevěřím. Ty hrůzy vymyslili diplomati!"

„Počkejte, Pastyreve, nepřekážejte. Opravdu, měl jste raději zůstati vzadu u oddělení. No, kam to sem lezete?"

„Tak, tak. Jel jsem s vámi proto, abych mohl popíjet čaj v příjemné společnosti. Ne, jenom mi ukažte, kde to tu u vás půjde doopravdy. A pak se podívám, jak s lehkým srdcem budete odtud natírat. Umíte utíkat? Na jak dlouho vám vystačí paty, až vám zabijí koně? Co?"

„Pak ovšem poběhnu. Ale rád uvidím, jak vy, Pastyreve?"

„Já nebudu ani utíkat. Mně Turci neublíží. Červený kříž na ruce, to znamená, že je to doktor, a k tomu ještě tlustý, tudíž mírumilovný. Nanejvýše, že mne zajmou. To bude pro mne ještě lepší, neboť jsem ještě tureckého plovu a kebaby neokusil. A nepil jsem pravé kávy „à la turque"."

„Buďte bez starosti, však vás zrovna tak vykuchají, jako nás. Pak uvěříte tureckým hrůzám. Jenže již bude pozdě."

K rozmlouvajícím popojel uralský kozácký důstojník na statném koníku. Černý a od větru ošlehaný obličej, s chytře hledícíma očima z úzkých, šikmých očních štěrbin, vystouplými lícními kostmi, ošklivý, ale

se známkami dobromyslnosti, vyvolal úsměv knížete a Pastyreva.

„No, Kirilove, co je?"

„Ale co by bylo. Nic ... vše je v pořádku." A Kirilov si ještě více stáhl do týla obrovskou papachu. „Podíval jsem se tu po stranách, všude je ticho. Po Turku není ani sledu. Vůbec tu není. Jak by se ten holohlavec domyslil, že půjdeme touto cestou."

„Což se nám vskutku snad podaří projíti tu bez jediného výstřelu?"

„Proč by se to nemělo podařit? Podaří se to. Přímo do týla jim přijdeme. Tamhle jsou už také naši. Vida je, zeměžrouty, jsou jako vybraní!"

Vzadu v roklině objevil se malý oddíl; celá setnina uralských kozáků roztáhla se v husím pochodu na cestičce a rychle přijížděla ke Kirilovu, bystře je pozorujícímu. Byly to tytéž obličeje s vysedlými lícními kostmi, jenže obrostlé plnovousy. Bohatýři, širokoramenní, silných prsou. Seděli v sedle jako by k němu přirostli.

„A kde jste nechali Ančukova?" zeptal se důstojník.

„Ale poslali jsme ho, aby se podíval po cestičce, která tamhle za tou horou stranou odbočila. Není-li tam snad něco."

„Dobrá. Dejte však pozor, abych měl vše v pořádku. Turek tu zatím není, ale jenom dejte náležitý pozor a vezměte oči do hrsti!"

Za uralskými kozáky pohybovalo se jízdní zákopnické oddělení. Před ním čile harcoval generál Štrauch, obklopený důstojníky.

„No, copak?" obrátil se Štrauch ke kozáckému poddůstojníku, kterého nazývali knížetem. „Toto tedy jest Chain-boaz?"

„Ano, někteří i toto místo považují za Chain-boaz Skutečný Chain-boaz je ještě dále. Tam dospějeme

zítra. Myslím, že tam můžeme narazit na Turky, ale tu zatím nic není. Tady ještě Turci nejsou nebezpečnými."

„Vždyť jste říkal, že brzy nastane stoupání?"

„Ano, za hodinu, jak mineme soutěsku. Budeme muset stoupat do výše. Tam bude práce i pro motyky."

„Což, myslím, že bychom mohli postupovat dále? Oddělení má dosud svěží koně."

Vojenské oddělení, roztáhnuvší se téměř na délku jedné versty, hnulo se po dně rokliny dále vpřed. Tato soutěska, podobně jako točitá úzká slepá ulička, kde ani dva nemohou vedle sebe jíti a která stále dále táhne a pak neočekávaně končí u špinavé zdi, vedla do strmé stráně, zasypané balvany kamení. Stezka se tu plazila vzhůru, tu zahýbajíc kol skal, nebo zase odvážným vzletem přeskakujíc nad propastmi s jednoho skalního výběžku na druhý uzoučkou pěšinou, vytesanou na svahu strmých skal.

„Tady jistě začíná to pravé, ne?" obrátil se Pastyrev ke knížeti.

„Ano, tady."

„Tak si myslím, že kdo z tohoto čertova hnízda se svalí, že kosti nesebere," poznamenal Pastyrev. „No, tak, Griško!" pohladil koně knutou, „pustíme se na provaze do vaření vaječníku." A doktor počal těžce vyjíždět na první sráznou skálu.

Výstup byl obtížný. Zdola bylo možno vidět celou stezku. Skrývala se za kameny, aby zase z jejich pozadí vyběhla. Vinula se světlým pruhem, zahýbajíc kol set skalisk, jaksi do strany a pak její závratná klikatina ztrácela se na samém vrcholu hory, která se odtud zdála být téměř nedostupnou. Stalo se z vás někomu, že jste stoupali po velmi strmém srázu? Člověk se do toho s počátku pustí bodře, drápe se a přilepuje na strmých místech, ale jak se zadýchá a nohy jsou unaveny, pak

je proň stejně strašný pohled nahoru i dolů. Kolena se únavou chvějí, prsa se namáhavě dmou, velké krůpěje potu kanou s čela a před očima se všechno plete. Totéž zakoušeli lidé na tomto srázu.

„Což vskutku tam budeme muset vyjeti?“ bezděky si každý v duchu opakoval.

„Není všechno pro Grišku pomlázkou!“ povzbuzoval Pastyrev koně, když se tento, těžko sedaje na zadní nohy, předními zachycoval za výstupky půdy. „Neměl bych snad raději slézti s koně?“

„Počkejte. Však tu brzo přijde ještě horší místo, tam slezete. Což tohle. To je ještě ráj.“

„Zdá se, že již nic nemůže býti lepší! I toto stačí, aby to kohokoliv dobralo. Ráj! Máte to pěkný ráj! Kdybyste se jen nerouhal. A vskutku, k čemu jsem sem vylezl?! Člověk by si pomyslil, to je také rytíř.“

Sem a tam se cestička ztrácela. Kdysi tu chodili a jezdili na koních, jenomže tomu bylo již dávno. Vyskytovala se místa, kde cesta byla zasypána kamením; v jiných místech byla zase úzká pěšina vytesaná na svahu strmé skály jako schválně zahrazena sesutinami shora. V těch místech se oddělení bezděky zastavovalo. První takové překážky podařilo se ještě přemáhat. Zahýbali stranou, objížděli po pěšinách vytesaných na svahu srázu, šli přímo po sesutinách bojíce se hleděti dolů, protože propasť k sobě přitahovala, způsobujíc závrať a zarážejíc dech. Dole bublaly prameny vyrazivší půdou. Dokonce i Pastyrev jel mlčky. Jenom Chadži Stojan a Dončo šli v čele oddělení, lenivě se opírajíce o hole a zřídka vyměňujíce mezi sebou poznámky. Tam, kde se vyskytovala v půdě mokrá místa, považovali za svoji povinnost se zastaviti a vraziti holí do země. Vlhké skvrny po každé jevily se jako stopy potoka, který vnikal tu pod základ a zrádně podrýval stezku vytvořenou na svahu strmé skály.

Na celé hoře není ani kouska lesa, kde by se člověk mohl zastavit a opřít o kmeny stromů. Tak, bez nich není zatím možno si odpočinout. Stranou není si kam stoupnouti a na cestě jenom by člověk zadržel oddělení. A tu ještě ke všemu slunce vykouklo z mraku a počalo pálit. Za hodinu bylo v soutěsce peklo. Kdyby aspoň vítr počal vanout. Ne. Od rozpálených kamenů a skalních výběžků vzduch se ještě více rozžhavoval..

Již na prvé půlce cesty se ukázali opozdilci. Sbírati je neměl kdo; buď po odpočinku sami dojdou, nebo se přidají k oddělení generála Gurka, který tu po této zákopníky otevřené a upravené cestě projde asi za tři dny..

Za jednou z rozmarných zatáček stezky začala „opravdová" cesta...

Příkrý vzestup. Téměř svislá skalní stěna. Sklon je sotva pozorovat. Jako by se před člověkem vypínala stěna. Zdá se, že tam ani moucha nevyleze. Slunce přímo praží žhoucími střelami. Přes stezku přebíhají ještěrky. Želva, která se vyhřívala v tomto žáru, rychle pospíchá stranou před nečekanými hosty, do svého vlhkého, chladného lože. Zraky bezděky jsou jako přikovány k srázné skále. V prsou roste pocit blízký hrůze. Oddělení se pozastavilo. Koně těžce dýchají, hluboce vtahujíce hubené boky. Zpěnili se. Někteří tahouni se potácejí. Zdá se, že se svalí dolů. Ale jak jíti po této stěně? Bulhar Chadži Stojan počal vystupovat vzhůru, pozorně klada nohu do prohlubenin půdy a takřka se na ně opíral celým tělem, které docela naklonil vpřed.

„Čert ví co!" uklouzlo Pastyrevovi, který slezl se sedla a přelétl zrakem očekávající ho cestu.

„Smrt je lehčí!" ozvalo se ze zástupu jezdců, kteří sestoupili s koní.

Těžký vzdech byl na to odpovědí. Hluboký, všeobecný vzdech.

„Tady se ještě před smrtí člověk tak namučí. Smrt zůstane smrtí. Kdyby jen nastala naráz."

Uralští kozáci hleděli bodřeji. Kirilov to již zkusil vyjeti, ale kůň se při prvých krocích zastavil a pak pomalu, snaže se na každém kroku pevně zachytit za půdu, sklouzl...

„Nejspíš, že ani u vás, na Kavkaze, taková místa nejsou, že?"

„Říkají, že tam Čerkes stále na horách tráví čas."

„Proč by nebyla. Jsou. Jenže po nich nechodí. Je to příliš obtížné.

„Turek jistě musí být silný, když ho po takových místech obcházíme. Kdyby to byl jiný nepřítel, zatroubili by k útoku a vydali by se jako na přehlídku."

„Čelem zeď neprorazíš a udeříš-li o ni, sám si nos rozbiješ," zkusil zažertovat kozák, ale bylo vidět, že se mu samému udělalo úzko. „Ech, ty životě!" šeptem dodal.

„Je třeba postupovat dále!" obrátil se Štrauch k důstojníkům. „Pojďme vpřed."

Koně silně odstrkovali lidi, kteří je vedli za uzdy. Kůň klopýtne a spolu s opěšalým jezdcem sjede. Jeden z vojáků padl na cestě a zřejmě následkem únavy nemůže popolézti na stranu, aby druhým nepřekážel. Tak tu tedy leží napříč cesty. Lidé ho překročují. Koně se zastavují, vzpínají a teprve po patřičné ráně knutou přehazují přes něho kopyta.

„Měl bys vstát. Lehnout si stranou," povídá mu kozák.

„Nemám sil... zmohlo mě to!"

Konečně jakžtakž se přemohl. Udělal asi dva kroky stranou a těžce se tam svalil na kameny.

S jakousi vnitřní bolestí prohlíží si kol něho těžce vystupující vojáky. Jdou jeden za druhým. Vzadu jest jich již málo, všichni odcházejí vpřed, zanechávajíce

tu, v tom zlověstném tichu a mrtvém klidu, samotného bezmocného kamaráda. Samotného!... Řekl by jim něco, ale stesk jako by spoutal jazyk. A také vojáci se snaží na něho nehledět... Jako by byl odsouzen k smrti a oni mu již nemohli pomoci; již je to vše jedno. Mluv si nebo nemluv. Všichni hledí stranou. Zato však jak on upřeně se jim dívá do jejich obličejů! Jak pozorně, jako by se bál, že je již nikdy více neuvidí... Nikdy a nikde... Co je to? Druhý, zrovna takový ubožák, se k němu svalil... Nyní jsou ve dvou, a to je přece jen snesitelnější... Člověk může aspoň navzájem slovo vyměnit.

„Unavil ses?" jedva se přemáhaje ptá se prvý.

„To bude má smrt. V botech mám ne nohy, ale takřka kámen... A prsa také bolí... Dýchat nemohu."

„Posedíme tu... Přejde to a opět půjdeme... Takový je náš úděl, bratře. Představení vědí kam nás vedou."

„Máš s sebou suchary?"

„Tam, v torbě..."

„No, sláva Tobě, Bože. Možná, že přijdeme k sobě. Vždyť dva dny jsme bez odpočinku."

Koně vojáků, kteří zůstali vzadu, těžce se vydrápali na balvany a zůstali stát, čekajíce na své pány... Nechtěli od jezdců odejíti... Jenom svěsili hlavy...

A oddělení je již nad nimi, na srázném svahu.

Je vidět dlouhou řadu naklonivších se vpřed lidí a jako by na srázu se natahujících koní. Tam, za skalami, zmizela hlava kolony. Pak opět se za nimi objevila. Tam se opět všichni takřka sbíhají na nějakou plošinku. Asi je tam rovné místo a je možno si na chvilku odpočinout. Dav na plošince houstne, lidé srážejí se těsně k sobě. Zadní se tlačí na přední, a k tomu ještě noví příchozí se tisknou na tyto, jako by vytlačovali před sebou stojící kamarády.

„Co se tam děje? Ďáblové! Jděte, proč civíte!“

„Vida je, cožpak tu na srázu je možno stát!? Co si myslíte, vy čerti? Hýbejte se! Vždyť vám říkáme, že tu není možno státi!“

Nohy vypovidají službu a tak to každého láká, aby si sedl; a sedají si. Mnozí vojáci již odpočívají po obou stranách cesty; převedli koně za sebe a drží je za uzdy. Koně svěsili nízko hlavy a snažili se nalézti za vojákovými zády aspoň chomáček stínu. Vtom některý z vojáků na cestě klopýtne a nemůže se nijak udržet. Nadarmo se opírá kůň o půdu; také sjíždí za svým pánem; a vzadu druzí vojáci se dostávají pod tuto živou hromadu. Na chvíli se ozývá silný křik. Lidé si zlostně nadávají, jsouce připraveni jeden druhého třebas roztrhati, protože jim samým jest až příliš úzko a nesnesitelně.

A slunce pálí stále nemilosrdněji.

Jako plamen dýše do tváře. Člověk by odvrátil hlavu a zamhouřil oči, ale ani se nenaděje, přehlédne a klopýtne na těžkém výstupu.

A měřeno přímo, je to všeho všudy čtvrt versty daleko, ale vojáci jdou již déle jak dvě hodiny. A jak jdou! Udělají pět šest kroků a — je-li pod nohama jen sebemenší výstupek půdy, o který se možno opříti, zůstávají stát. V kolenou jest cítit ostrou bolest; zdá se, že v prsou srdce oteklo a jest sevřeno; prudce, bolestně tluče, jako by se chtělo dostati ven. V hlavě zvoní a vedro a světlo oslepuje. Vše na člověku je propoceno. Intendantská bota jen dře nohu, takže tato stoupá s takovou bolestí, jako by člověk třel živou ránu o písek.

„Ó, Bože! Kde je konec? Kde je odpočinek?“

Panuje všeobecné mlčení. Člověk je celý mokrý, ale v ústech tak vyschlo, že slova nejdou s jazyka. Pastyrevovi se zdá, že je v rozžhavené peci. Krev se žene ke spánkům. Před očima dělají se červené mžitky. Nohy

se prohýbají bez jeho vědomí. Ještě krok a již nestačí síly! — myslí si, ale nohy kráčejí dále. Jenom v kloubech, ramenou a zádech jest cítit bolestné lámání, jako by těžké břímě táhl. Pastyrev šel stále dál, ale klopýtl, klesl stranou a k zvednutí nemá sil. Kdyby byl neklopýtl, mohl by ještě dlouho jíti, ale k novému úsilí, aby povstal, nemá již ani vůle, ani povahy. Sedí a těžce oddychuje, sklání se ke kamenům a snaží se položit hlavu jako olovem nalitou na jejich tvrdé a žhavé hromady...

XXIV.

ORLÍ CESTA.

Cesta ústila v hromadě kamení. Nebylo je kam shodit, neboť vpravo i vlevo byla skaliska. Sem se stáhl celý oddíl k odpočinku. Lidé si musili lehnouti a sednouti na kameny. Kozáčtí koně, kteří od včerejšího dne nic nežrali, žvýkali mezi nimi rostoucí suchou a zvadlou trávu. Ba již je ani nedrželi, neboť stejně nemohli nikam odejíti. Koně, klopýtajíce a div nepadajíce když se jim pod kopyty drobil štěrk, dychtivě lapali roztřepané a zvadlé pupence horských rostlin...

Generál Štrauch starostlivě si prohlížel cestu. Nebyl krásným člověkem a malíř by si ho ani za žádnou cenu nevybral jako typ pro svůj obraz znázorňující bitvu. Vlasy, vousy a plnovous byly žluté vyrudlé barvy; oči také vybledly. Nos jakoby se byl rozeběhl do předu a pak se náhle polekal: „proč jsem tak vyběhl?". Ale Štrauch šel celý ten čas v čele oddělení a připravoval se na všechny možné náhodnosti. Byl neúnavným, ale žádal-li od vojáka nemožné přechody, tak také sám je s nimi společně vykonával. Tady pochopil, že dále se musí sám chopiti práce.

„Tady projdeme. Kozácké koně dovedou tak jíti, že si nestrhnou na kamení podkovy," obrátil se k Štrauchovi hrabě Roniker, velitel předního oddílu jízdních zákopníků.

„Ale copak jsme si vyšli na obhlídku?" obrátil se Štrauch.

„A na copak jiného?"

„Musíme tuto stezku, po které se vlečeme div ne každý sám o sobě, přeměnit v cestu vhodnou pro dělostřelectvo. Rozuměl jste?"

„No, to asi nebude možné. Tu ani Pastyrev neprojde...“

„A což nejsem devítiliberní dělo?“ zavtipkoval nad sebou doktor.

„A k tomu Kruppovo...“

„Dalekonosné.“

„Máte radost, že!?“.. Pastyrev trochu si odpočinul po první části stoupání. Byl celý zpocen a k tomu ke všemu ho ještě slunce pálilo do hlavy. Nebylo kam se schovat. Žízeň ho trápila.

Též celé oddělení trápila žízeň více než vedro. Polní láhve již dávno byly prázdné. Lidem tak vyschlo v hrdle, že bylo pro ně bolestným mluvit. Všem se zdálo, že ať již zemrou, jen kdyby se dostali k vodě. V jednom vlkém místě začal kabardinský ryšavý koník Kirilova, který se na ně dostal, bíti do země kopytem, chtěje se dostati na vodu. Několik vojáků zapomenulo na únavu, vrhlo se k němu a pustilo se do rozrývání země lopatami a motykami. Tak pracovali, že jim ruce div neupadly, ale vody se nedokopali...

„Kdyby aspoň přišel dešť!“

„To by bylo nádherné.“

„Hned bych si lehl na záda, otevřel bych ústa a — rad staraťsja!*)“ — nehledíce na únavu, zkoušeli ještě vojáci vtipkovat.

„Dosti, bratci! Té vody tu není ani na sedm verst hluboko.“

„Rychle nebo pomalu, ale na vodu se dostaneme. Jest na druhé straně hory.“

„Co by ne?... Je, jenomže ne pro nás.“

„Chadži Stojane!“ obrátil se známý nám již kníže-poddůstojník na Bulhara-průvodce. „Je tu voda?“

„Není. K vodě nám zbývají ještě dvě hodiny cesty.“

---

*) Odpověď vojáka na daný rozkaz.

Někteří vojáci si vyhledávali chomáčky stínu pod skalisky a lehali si tam, aby slunce alespoň do hlavy jim nepálilo. Mžourali očima, snažili se usnouti, ale vše bylo marné. Krev bila do spánků. V uších znělo, ve vnitřnostech vše pálilo, v krku škrábalo — spánek se nechtěl snésti na unavené lidi. Kdo z důstojníků měl sebou koňak, zkoušel jím zahnati žízeň, ale tím ji jen ještě silněji jitřil. Ve vnitřnostech pálilo ještě silněji.

„Nu, děti," obrátil se Štrauch k vojákům, „mnoho jste se namáhali, ale nyní bude třeba vykonat ještě větší práci. Pamatujte si, že kamarádům děláme cestu. Neuděláme-li nic, tak také oni nebudou mít cestu. Proto jsme sem nepřišli, abychom tu přičichli a pak zase odešli zpět. Je tomu tak, braši?"

„Je tomu tak, vaše prevoschoditělstvo," ozývalo se kol dokola.

„Nu, to je to. To znamená, musíme se dát do práce! Sám budu dělat s vámi. Následujte mne! Páni důstojníci, buďte příkladem!"

Štrauch svlékl uniformu.

„Kapitáne Sacharove!"

K Štrauchovi přistoupil statný důstojník generálního štábu, dobromyslného a energického výrazu, v kulatém, čistě ruském obličeji, s motykou v rukou.

„Tak, s Pánem Bohem, do toho!"

Ten též shodil uniformu.

„Měli bychom to roztrhat dynamitem," poradil Roniker.

„A co Turci? Myslíte, že mají zacpané uši? Myslím, že tu někde sedí ve vzdálenosti asi tří neb čtyř verst daleko. To by je přivedlo na stopu."

Generál, první, udeřil motykou do kamene. Úlomky horniny rozlétly se drobnými krůpějemi na strany a brzy sta motyk počalo bušiti po výběžcích skály, uhlazujíc a urovnávajíc cestu. Když znavení a žízní zmíra-

jící vojáci spatřili generála pracovat, sami do úpadu se namáhali, aby jeden druhého předehnali.

„Co dělat. Vida, velitel se také namáhá," ozývalo se v jejich řadách. „Také se potí!"

Pracovali do únavy. Kolem se sypal drobný prach z roztloukaného kamene, řezal do očních víček, překážel dechu; úlomky zraňovaly lidi; jednomu to vlétlo do oka — pouze si je zavázal a opět se dal do práce.

Po hodině zběsilé práce skalisko bylo zdoláno. Cestu tak zarovnali, že horské dělo mohlo po ní projeti. Kdosi navrhl, aby na zkoušku provezli Pastyreva.

„A kde máte lafetu? Copak dělo vozí na břiše?" zasmál se doktor.

„A vše je zbytečné. Všechna práce je marná. Lezeme za Balkán a vyženou nás. Vždyť přece není možno s deseti tisíci muži dobýti království a Gurko nesplní takové záměry. Z krasnoselských generálů jsou špatní Kortezové a Pizzarové. A vše se zase jen na vojákovi, na jeho hřbetě vymstí. A zase jen on bude musit napravovat chyby!" dumal Pastyrev, patře, jak se lidé přemáhali a dřeli při práci.

„Poženou nás odtud!" nezdržel se doktor a obrátil se na Štraucha, když tento ukončil dílo a sedl si k odpočinku.

„Odkud to?"

„Ale ze Zabalkánu."

„To není naší věcí. Jsem voják, mám rozkaz a jdu Ale co bude, o tom „velení" ví."

„A co to „velení' říká?"

„Jen je poslechněte! Byl jste v Tyrnově?"

„Jak by ne."

„Měl jste si s hejsky pohovořit. Objem jejich mozku jest téměř menší než vojenský knoflík. Poslouchal jsem je. Kdyby se jim mělo věřit, tak jsme již Turecko setřeli s povrchu země. Nyní nám zbývá převalit se jen

přes Balkán a tam pak již máme otevřenou cestu až těsně k samému Cařihradu. Povzbudilo je obsazení Tyrnova; a myslí si, že vše bude tak. Takovouhle posici bez boje opustiti, říkají. To znamená, že neměli ji čím obhajovat. Mezi námi řečeno (Štrauch snížil hlas) hrajeme hloupou hru. Lezeme sem slepě a bez smyslu. Neznáme ani síly nepřítele, ani jeho záměrů. Spoléháme na paniku, ale po ní, po této panice, není snad ani památky. Jedno člověka překvapuje, totiž to, že od samého Sistova až těsně k samému Balkánu nevidíme turecké armády! Ale vždyť někde přece jest, někam přece ustoupila. Zemí se přece nepropadla. A najednou, až půjdeme ceremonielním pochodem na Cařihrad, se ta neviditelná armáda na zázračném létacím koberci vznese a objeví se nám v zádech. Co pak?"

„Ale pak toutéž cestou půjdeme zpět."

„Štěstí bude, bude-li ta cesta volná. A ne-li, čehož nedej Bůh... Kdo nás vysvobodí?"

„Jak to, kdo? Zapomněl jste na našeho generalisima?"

„Na kterého to?"

„Ale na Nikolu-Divotvorce mirlikijského? Na něho je vložena veškerá naděje! Ale mluvil jste tam o tomhle tom?"

„Mluvil. Ani slyšet o ničem nechtějí. Z laciných vítězství se jim hlava zatočila. Jest slyšet jenom slova, že „ruští orlové přeletí Balkán". Rozumíte, dle jejich slov Turecka již není. Když jsem jednomu tam řekl o možnosti toho, že narazíme na armádu, kterou jsme nepředpokládali, přehlédl si mne přivřenýma očima a vykoktal: „Turecko leží již u nohou vítěze. Musíme dovršit jeho ponížení a postavit nohu na jeho temeno." Hle a pak mluvte!"

„Ano. Básnický obrat řeči! Což je třeba tak předpokládat, že opět voják bude věc napravovat?"

„Nikdo jiný, než on. Ale vždyť, kolik jen těch vojáků zůstane ležet... až budou přelézat Balkán?!"

Vzduch v horách se stále více rozžhavoval. Nyní se již zdálo, že není čím dýchati.

Mlha, nedávno se v údolích hustě válející, zřídla a vystoupila do výše; seskupila se v bílých obláčcích v nekonečné výšce; parné slunce vysušilo soutěsky a propasti. Brzy i oblaka začala táti a za hodinu poté na celém nepřehledném blankytu nebylo ani jediného stříbrného proužku. Jenom šedí orlové široce rozprostírající křídla přelétali vrcholy pustých hor a rychle se nesli po mrtvém prostranství. Šedé skály se rozžhavovaly, jako by v jich nitru, v těch kamenných hlubinách, plápolalo tisíce obrovských krbů. Bolestno se dotknouti. Bolestno patřiti. Tělo se sušilo; nyní i pot by byl dobrodiním. Lidé již nehleděli před sebe, ale sklopivše hlavy a pomalu se pohybujíce vpřed, sledovali špičky bot. Člověk tak jde vždycky, když v něm odumřela myšlenka, když ztrnul a již sám necítí, jak pracují nohy a jaká jimi hýbe sí'a.

Štrauch se potácel. Unavil se a vše v něm oněmělo. Zatím co vojáci vzdychali a šli, sedl si a přitiskl hlavu ke skále, v jejím stínu. Přivřel oči v těžké dřímotě, únavné celou řadou nejasných vidění, útržků to nepodobajících se vzpomínkám.

„Vaše prevoschoditělstvo... vaše prevoschoditělstvo," ozvalo se nesměle vedle něho.

„Co?... Co je?" těžko otevřel oči generál.

„Zmořil jste se?... Mně tu v čutoře zbylo... Nebudete-li se štítit..."

Generál si nejasně uvědomil, že je mu nabízena voda. Dychtivě se chopil čutory.

„A sám jsi... pil?"

„Ach, což já, vaše prevoschoditělstvo, hle jak jsem spokojen.. Pil jsem.. Vypijte ji všechnu.. Na zdraví!"

Teplá, špinavá a páchnoucí voda zdála se být nektarem. Když již v čutoře zbývalo velmi málo, generál zpozoroval vedle sebe upřený, dychtivý a závistivý pohled.

Štrauch přestal pít a pozorně se podíval.

Hezký mladík. Zmořený obličej. Nárameníky označují jednoročního dobrovolníka. Je zřejmé, že jde s námahou posledních sil. A tak se zdá, že již již padne a nevstane...

Štrauch s námahou odložil čutoru od úst.

„Co, mladíku, chcete pít?"

„Ne!..." prohodil tento již zcela zahanbený.

„Tu máte, dopijte to..."

„Ale... já..."

„Nezdráhejte se..."

Mladík již lačně přitiskl ret k hrdélku polní láhve. Štrauch ho zadržel.

„Počkejte, tak ne. S počátku propláchněte si ústa; to vás osvěží, potom udělejte doušek, a zbytek mu vrátíme," ukázal Štrauch na vojáka.

Ale hlava kolony již dospěla na vrchol. Odtamtud se ozval radostný hovor; lidé počali jíti rychleji. Vzadu nechápali, oč se jedná; ale též se počali přibližovat.

„Co je to tam?" obrátil se Štrauch ke knížeti.

„Uviděli vodu. Tam, roklinou, teče horská říčka."

„Je tam řeka!.. Voda..." proběhlo řadami. Vojáci jako by se probudili z ošklivého snu.

„Sláva ti, Bože!"

Někteří smekli čapky a křižovali se.

Židé na hranicích zaslíbené země sotva zakoušeli radostnější pocit.

Shora je pohled jako na dlani; je vidět divokou soutěsku.

Jest hrozné tam sestoupiti, neboť se zdá, že každým

okamžikem kamenné srázné stěny se semknou, aby je rozmačkaly v nemilosrdném objetí.

Sukovité a zkřivené břízy rozkládají se mezi kameny a zvadlá zeleň dělá pusté svahy ještě bezútěšnějšími.

Zato zdola jest slyšet rachot vody. V jednom místě jest dokonce vidět bílý pruh. Jako by se tam nehnaly k východu z rokle proudy vody, ale kotouče pěny hnané neviditelnou silou.

Chadži Stojan a Dončo se zastavili na vrcholu a očekávali Štraucha. Když k nim došel, sňali čapky a téměř šeptem pronesl:

„Chain-boaz!"

Dončo mávl rukou k jihu a ještě trhanějším hlasem a téměř šeptem pronesl:

„Turci!"

Chadži Stojan opakoval totéž.

„To znamená, že toto jest chainkiojská roklina a tam při východu z ní, že jsou Turci?"

Bulhaři zavrtěli hlavou.*)

„A jest jich mnoho?" obrátil se generál k Chadži Stojanovi.

„Asi mnoho..."

„Římané se nikdy netázali: „Kolik nepřátel, ale kde jsou?" nabubřelým tónem pronesl zezadu Pastyrev.

„Tenkráte ještě nebylo pušek Peabeaodi-Martini, doktore. Ale dnes vás v nejlepším případě uloží ze vzdálenosti čtyř tisíc kroků..."

*) Přisvědčující znamení.

XXV.

CHAIN-BOAZ.

Úzká a černá je štěrbina Chain-boazu. Sestup je ještě příkřejší než bylo stoupání. Ba i lidem tomu zvyklým se točí hlava. Mnozí se na chvíli zastavovali a zavírali oči, aby neviděli. Těm nejzvyklejším na takové srázy se točí hlava a k tomu ke všemu ještě pod nohama klouzají dolů kameny; šedá půda se drolí a dost možná, že člověk sletí a nesebere kostí.

Pastyrev sotva jde. Obvyklá jeho ostrovtipná nálada změnila se v lhostejnost... Je mu úzko a špatně. „Bylo by již lepší naráz skočit dolů!“ malomyslně uvažuje, neboť sráz zrovna přitahuje a táhne k sobě. Kozákům jdoucím za ním se také zatočila hlava. Ztrácejí dech a mlčky slézají s kamene na kámen; v kolísavém kroku jest patrno nejasné duševní rozčílení.

A tu ještě ke všemu se kůň vzpíná jít. Díky „Griškovi“, Pastyrev div nesletěl dolů. Kopyta koně se stěží udržují na sesouvající se půdě. Ruka mu zatekla. Cítil to, že kůň mu něco provede. Stačilo, aby ještě jednou patřičně s doktorem trhl a ten by býval sletěl, jak se kdysi sám vyjádřil, „kotrmelcem“ dolů.

„Vaše skorodie,“ ozývá se za ním. Pastyrevu se dokonce při pouhém ohlédnutí dělá špatně.

„Vaše skorodie... Račte mi dát uzdu... Dejte mi otěže.“

„Nač ji chceš?“ ohlíží se doktor.

Kozák jsoucí za ním bere mu otěže z rukou.

„Teď vám bude mnohem lehčeji.“

Pastyrev se naň pozorně dívá a vidí, že jest mu samému špatně. Kozákův obličej zbledl, pod očima ulehl modrý kruh a také se potácí... „No, to jest již všechno jedno!“

Dlouhá čára sestupujících vojáků vinula se v záhybech po svahu.

Kdyby byl měl někdo dostatek chuti pozorovat tento přechod, bezděky byl by se býval při pohledu na některé vojáky pozastavil. Tamhle na stezce, kde pro jednoho je těžko jíti, jdou tři vedle sebe. Člověk se zadívá a rozeznává, že to dva vojáci vedou pod pažemi mezi sebou bledého jednoročáka. Mladík odumřel. Také ten se chce vrhnouti dolů, neboť propast ho přitahuje, ale vojáci ho pevně drží, ač i jim samým je úzko. Jinde zas snášejí na rukou tlustého důstojníka, který notně zakouší, když voják jdoucí vpředu klopýtne a padá. Jednomu nemotornému kozáku vytrhl kůň otěže z rukou, vzepjal se na zadní nohy, ale na srázu se neudržel a sletěl dolů, počítaje žebry ostré hřebeny skal a kameny, které tu zbrázdily půdu. Kůň sice zůstal stát na jednom úzkém výběžku, ale zesláblé nohy ho neudržely, zapotácely se a kůň opět se řítil dolů, zanechávaje po srázu krvavé skvrny. Všude, kde je nějaká několik kroků široká plošinka, kupí se lidé. Chtějí si aspoň chvilku odpočinout a oddechnout. Na některých zvlášť příkrých místech vojáci se obracejí zády od skály a slézají jako po žebříku, zachycujíce se za výstupky půdy jako za jeho příčky. V těžce přemáhaném utrpení zapomenuto lidmi dokonce na žízeň.

„Tu bude těžký pochod s děly."

„Spustí je shora na lanech," podotýká Štrauch.

„Co se týče sejití, to my sejdeme. Ale co bude dále? Bylo by zapotřebí, aby někdo vykonal po roklině obhlídku. Není-li obsazena Turky."

„Nemyslím... Zdá se, že naši Bulhaři jsou spolehliví lidé. Možná, že pojede s nimi kníže."

Kníže poddůstojník byl zrovna tu.

„Máte sebou bulharský oblek?"

„Vzadu u sedla ho mám řemeny připnutý."

„Převlecte se a prosliďte roklinu, není-li v ní nikdo. My si dole odpočineme."

Za několik minut Chadži Stojan, Dončo a za Bulhara převlečený poddůstojník vydali se na cestu dolů. Když došli k černé roklině Chain-boaza, panovalo v ní mrtvé ticho. Jenom s výše sem slabě doléhalo volání sestupujících vojáků, ržání koní, skřípot tlumoků a šramot sypajícího se kamení. Když se tam podívali, spatřili tmavou řeku, která jako by tekla dolů se samého vrcholu hory, jsouc s druhé, opačné, strany hory stále doplňována nově se vlévajícími vlnami.

„Nu, co, Chadži Stojane? Kterou cestou půjdeme?"

„Cesta jest jen jedna," starostlivě se ohlédl Bulhar. „Cesta jest jen jedna, a sice vpřed po toku řeky."

Ještě níže, v hluboké soutěsce se pěnila a dmula řeka, obdařujíc skály krůpějemi vody a omývajíc černé skalní stěny. Hluk její sem, do této části rokle, sotva doléhal. Ale čím dále se ti tři chodci ubírali, tím slaběji se ozývaly ohlasy vojska zůstaveného vzadu a jasněji se ozýval rachot horské řeky proudící soutěskami. Brzy poté nebylo již možno rozeznat vlastních hlasů, tak mocně řeka hučela. Jako by se ve vlhkém jejím řečišti parný den změnil v chladný večer.

Kníže a Bulhaři čile seběhli k vodě. Bylo těžko se dostati k řece po srázech skal a mezi nimi. Zato, když se tam konečně dostali, zapomněli na chvíli na rozkaz který dostali, i na dlouhou cestu ještě je očekávající. Chladná vláha je oživila. Napili se a umyli. Před nimi, na protějším břehu ve skále, zel černý jícen jeskyně. V něm stály jako zuby jakési příšerné čelisti, úlomky malých skal omytých vodou . ..

„Tamhle se skrýval Genčo Gešov," ukázal Chadži Stojan.

„Který to?" zeptal se kozák.

„Ty ho, braťuško, neznáš. Bylo to před pěti lety.

Na jeho hlavu vypsali Turci hříšný tisíc zlatých lir. Ve všech vesnicích v okolí věděli Bulhaři, kde se Genčo ukrývá, ale nikoho turecké zlato nezlákalo. Naopak, nosili mu sem jídlo a ve všem mu pomáhali."

„A proč se ukrýval? Vždyť před pěti lety bylo vše v klidu?"

„Zabil pašu. Ten paša vládl u nás v Kazanlyku, jmenoval se Murad. Měl příliš rád bulharská děvčata. Potkal děvče na ulici, nu, a večer se objevili v obydlí zaptijové a odtáhli nešťastnou k němu do harému... Genčo Gešov byl zámožným kupcem. Měl v Kazanlyku vedle našeho ženského kláštera velký a pěkný dům. V přízemí měl obchody a nahoře svůj příbytek. Jednou jel kolem Murad-paša a Gešov stoje ve dveřích se mu ukláněl. Murad se zastavil: „Ačkoliv jsi křesťanský pes, přece ti prokáži poctu," řekl a vstoupil k němu do domu. Ovšem, že ho Genčo pohostil. Ale na neštěstí přešla kolem nich jeho dcera. Taková dívka by se u nás od Kazanlyku až do Eski-Zagry*) nenašla. Matka byla krásná, ale dcera byla mnohem krásnější. Paša ji též zpozoroval. „Kdo je to?" zeptal se. Genčo se zarazil, ale řekl, že dcera. „No," řekl paša, „pro ni není místa v křesťanském chlévě." Nic více však nedodal. Za hodinu odejel. Za tři dny přišli však pro Genča zaptijové a zavřeli ho do vězení. Pak sebrali jeho ženu a také ji zavřeli. Když dívka osaměla, bylo jí hrozně. Na druhý den také pro ni přišli zaptijové, jako by měla jít k výslechu. Jenže ji nevedli k výslechu do konaku, ale přímo do Muradova harému... Takovým způsobem byla ztracena. Za měsíc pustili Genča i jeho ženu na svobodu. Murad je k sobě zavolal a řekl jim: „Odpouštím vám proto, že vaše dcera uznala pravou víru a stala se moslemínkou." Genčo již chtěl prosit,

*) Stará Zágora.

aby mu dceru ukázali — s pohanou však ubožáka vyhnali. „Nyní není žádnou tvojí dcerou!“ zvolal za ním Murad. „Křesťanský pes nemůže mít dceru moslemínku. Plije na tebe!“

„Škoda, že tu není Pastyrev!“ pomyslil si kníže.

„A skutečně dcera nechtěla vidět otce?“

„Ne. To si vymyslil Murad-paša. Dcera se soužila a trápila v harému. Také ji násilím přinutili ke změně víry. Genčo vyšel z pašova paláce a vrátil se domů; tam bylo vše vyloupeno. Dvéře krámů byly vytlučeny, uvnitř zpustošení. Nezbylo tam ani sáčku, všechno zboží bylo vykradeno. Nahoře v jeho pokojích nebylo možno nalézti ani děravý koberec — vše roznesli. Přišla také žena. Kdyby jim byli sousedé nepomohli, byli by musili hladem zemříti. Genča Gešova zásobili penězi a ten opět začal obchodovat, jenže se zcela změnil. Ani slova z něho člověk nedostal. A od té doby nikdo neviděl úsměvu na jeho tváři. Minuly asi dva měsíce. Jednou v noci slyší Gešov klepání na dveře, podíval se oknem, stojí tam žena. „Čeho si přeješ?“ — „Otče, pro Krista, pusť mne domů!... To jsem já, tvá dcera Rajna...“ — Gešov vyběhl ven, objal ji, ale ještě ani za sebou nezavřel dveře, když se přihnali pašovi kavasové. Rajnu mu opět odňali a ta mu stačila jenom křiknouti: „Raději kdybych zemřela, otče, než žíti u hnusného Turka. Bijí mne a trápí. Jeho ženy mne tlukou a on sám jest ještě horší než ony... S Bohem, otče!“

„Vždyť se mi zdá, že k vám tenkrát přijel anglický vyslanec. To bylo v tisíc osm set sedmdesátém druhém roce.“

„Ano, přijel. Ale co z toho? Nemělo to žádného výsledku. Angličtí vyslanci nepovažují Bulhary za rovny psům. Byl tu jeden, pamatuji se na něho, protože se zastavil u mne v domě. Ten dokonce říkal:

„Nač povolují Bulharům, aby se učili?“ A jiný, minulý rok zastřelil Bulhara na cestě za to, že mu nepřenechal svého koně. Genčo si šel stěžovat na pašu; ale tak ho zbili, že polomrtev asi dvě neděle musil ležet doma. Ale Bůh pašu také potrestal. Znáte Čekirli? Ne ten co jest za Eski-Zabrou, ale ten, co leží mezi Šipkou a Kazanlykem?“

„Znám ... “

„Tam měl Murad čiftlik.*)

„Jeho dům jsem viděl.“

„No, tak hle, co bylo. Nastal čas květu růží. Po osadách byl lid na práci, všude sbírali květ růží na vaření oleje. A v Čekirli nejvíce. Odtud každé zimy odesílají růžový olej karavanami do Edirné**) a Stambulu. Murad chtěl sám dohlédnout na práci, na správce se nespoléhal. Gešov se to dozvěděl. Vzal pušku, kterou si již dávno opatřil, a v noci se vydal z města na cestu. Cesta mezi Šejnovem a městem vede přes lesík. Gešov se v něm ukryl a přivázal koně připraveného k odjezdu. K ránu vyčíhal Murada a naráz ho zabil jedinou ranou. Ovšem, sám potom odešel do Chain-boazu. V té době tu Dimitraki řídil odboj ...“

„Ten, kterého Turci minulého roku za živa upálili v Eski-Zagře?“

„Právě ten. Dimitraki znal Genča a ukázal mu tuto jeskyni. A proto my to místo nyní nazýváme Gešovým. Gešův kámen, Gešova hora, Gešova jeskyně.“

„Co se pak stalo s Gešovem?“

„Ale copak jste ho neviděl?“

„Ne.“

„Ten stařec slouží v bulharské domobraně. Potkal jsem ho v Tyrnově.“

---

*) Letohrádek s usedlostí.

**) Adrianopol. Mnozí z Bulharů ho nazývají Edrin.

„A jeho dcera?“

„Ubohá, dlouho se trápila. Za otce ji do vězení zavřeli a potom do Diarbekiru do vyhnanství poslali, ale na cestě jim ji otec odňal. Tenkrát mu Dimitraki pomohl. Zaptiové s ní došli jen do Malého Balkánu; tu je vyčíhal Gešov s Dimitrakim. Tři zaptije zabili a Rajnu vysvobodili.“

„Žije dosud?“

„Nevíme. Gešov mlčí. S nikým nemluví. Jistě, že ji ukryl.“

„No, tak, a nyní vpřed. Jenom opatrněji.“

Kníže Četylev byl tajemníkem našeho vyslanectví v Cařihradě. Tam společně s Ignatěvem pracoval na samostatnosti bulharské církve. Její odloučení od řecké církve po prvé vnuklo Turky zničenému a rozdrcenému národu myšlenku na spojení a vytvoření silného, bohatého a slavného Bulharska — onoho Bulharska cara Simeona, Kruma a ostatních bohatýrů a vítězů, známých z písní a ústního podání. Kníže Četylev, znalec bulharštiny, když pověsti o tureckých zvěrstvech násilně vyburcovaly diplomatický sbor v Cařihradě, byl poslán, aby obejel nešťastnou zemi. Četylev s americkým korespondentem Mac-Gachanem, po několik měsíců neviděl nic jiného, než zuhelnatělé zbytky vesnic, mrtvoly, tisíce ožebračených rodin, které si nevěděly rady kam se uchýliti před hladem, protože vše bylo vydrancováno baši-buzuky. Zpráva Četyleva všechny pobouřila kromě anglických konsulů, kteří nepřičítali Turkům vinu za tyto hrůzy. Mac-Gachanova brožura o tom vyšla v anglickém jazyce. Diplomaté zrovna tak, jako naši vlastenečtí chaldejští mudrcové, počali křičet, že všechna fakta, uvedená nadaným spisovatelem, svědčí spíše o síle obrazotvornosti než o svědomitosti korespondenta. Když začala skutečná válka, kníže Četylev zaměnil oblek za čerkesku kubánského kozáka. Účast-

nil se boje u Parapanu a „obsazení“ Tyrnova, kde se neukázal ani jeden nepřátelský voják. Neviděl sice zvláště mnoho krve a koulí, ale sloužil řádně.

„A tadyhle v těchto skalách žil jiný zbojník Stavri,“ vysvětlil mu Chadži Stojan.

„To ten, který v minulém roce tureckému oddílu vojska před nosem odňal k smrti odsouzené bulharské junáky?“

„Ano, tentýž. Ti také zesílili jeho bandu. Žili také ve skalách. Jen občas vycházeli do údolí olupovat Turky a spalovat jejich osady. Stavri byl spravedlivý člověk. Jednou jeho banda spálila dům juz-baši Mechmeda. Ale ten byl dobrý a měl velice rád Bulhary. Mechmed se na junáky rozlobil a sám přijel sem do Chain-boazu k Stavrimu. „Že se nestydíš,“ povídá, „mne ničiti? Vyptej se Bulharů, udělal-li jsem kdy někomu něco zlého?“ Stavri se vyptal a tázaní se nemohou Mechmeda vynachválit. Tak tedy Stavri ihned odejel sám k Mechmedovi, který tehdy přesídlil do Kazanlyku a za bílého dne vyplatil mu tisíc zlatých lir za dům a hospodářství. Jak šťastně dojel tam, tak také se odtamtud šťastně vrátil. Mehmed byl u něho ještě asi dvakrát na návštěvě. Stavri byl dobrý a spravedlivý člověk. Nedržel na uzdě pouze Turky, ale také naše čerbadže. Nenechal jim volnost v jednání. Za něho po celém údolí nesměli se odvážit učiniti útisk ubohé ráji*) Jak hrozné zvíře byl přece Ivančo v Kazanlyku. Ale za Stavriho seděl klidně a neopovážil se ani hnouti. Tady v roklině,“ doplnil Chadži Stojan své vyprávění, „člověk na každém kroku potkal junáka. A tu od nepaměti žili ti, jimž bylo těsno mezi Turky a nebo, na čí kůži hleděli se dostat pašové a bejové. Sem se nesměl

*) rája = poddaní, otroci, křesťané dříve žijící pod tureckou vládou.

podívat ani jediný turecký zaptij; baši-buzuky tu také nebylo ani cítit; jenom vojáky sem posílali; ale před těmi se junáci ukrývali v takových doupatech, kde by junáka nenašel ani pták, neřku-li pak asker. Na příklad tamhle ta skála?"

Vlevo se vypínala do výše strmá hora a na ní se tyčilo šedé skalisko, ostře vynikající na modrém nebi.

„Nyní je vidět, ale ráno bývá zahaleno ve mracích. Na samém jeho vrcholku jest prohlubeň jako na vodu udělaná. Tam se celé léto jako v číši ukrýval Vasil Levský s družinou. Turky to ani nenapadlo a jediní Bulhaři to věděli, ale mezi těmi tehdy ještě nebyli zrádci.?"

„A nyní?"

„Ale nyní jsou i kněží, kteří se poturčili a slouží Turkům za špehouny. S této skály sestupoval Vasil Levský po kameni, kde by ani koza nepřešla! Tu s ním žila jeho matka, sestra a nevěsta. Ty nosily též junácký oblek a společně s junáky bojovaly. A tamhle se podívej, stranou jest hora, mající úplně holý vrchol, jako by po ní oheň přeběhl. Tam dlel jiný junák — Georgi Vazov."

Kníže Četylev převlečený za Bulhara, Dončo a Chadži Stojan prošli již polovinu ponuré rokle. Všude se tyčily příkré svahy. Cestička se hadovitě vinula podle vody horské říčky. Nikde v dálce se neotvírá pro pohled člověka krásný vzdušný přelud horských vrcholů, vše je ponořeno do skalisk a jich sesutin. Tíseň dusí člověka, který touží, aby co nejdříve se vzdálil z tmavého hnízda. Na výšinách hor a za nimi v údolí panuje nyní vedro; v Chain-boazu je navlhlý chlad, jakoby naši chodci kráčeli po dně studnice.

Na drobném písku cesty jsou viděti jenom stopy zvířecích tlap. Ani jednou nespatřili takovou stopu, vytvořenou lidskou nohou. Jest pustinou, houštím pokrytá a liduprázdná ta roklina mezi ponurými horami.

Jenom sem a tam trčel les, ale ani ten nezářil jasem barev! Slunce se nedotýkalo jeho listí svým teplem a světlem.

Nebe se nad chodci táhlo v úzkém proužku. Ze soutěsky bylo bolestno patřiti do jeho bezoblačného modra. Byly okamžiky, že člověk bezděky záviděl orlu, který se zastavil obklopen vedrem a světlem a pomalu se spustil do skalního hnízda na jednu z balkánských výšin, obklopujících Chain-boaz. Hrůza Bulharů a Turků, kteří považovali roklinu za obydlí zlého ducha, byla pochopitelnou.

„Nyní již zkrotl," vysvětlil Četylevu Chadži Stojan. Nyní nic neudělá, ale dříve by nás kamennou lavinou zasypal nebo bychom utonuli v řece."

„Ale tu jest možno, říčku přebroditi."

„A kde jest brod? Vždyť stále teče jamami."

Když nastanou v horách deště a zatopí roklinu, tu řeka stoupá a valí se s rachotem vpřed. V ten čas jest mohutnou a silnou. Strhuje skály, podmílá cestu pod výběžky skalního břehu a nedej Bůh, aby se jí něco živého dostalo do cesty. Jednou v takový čas viděl Chadži Stojan, jak se v ní třepal medvěd. Nadarmo se opíral o skaliska a snažil se dostati ku břehu — řeka nesla těžkého dravce jako třísku, otáčejíc a převracejíc ho. Hned druhého dne našli balkánského poustevníka v tiché zátočině, ale mrtvého. Celá kůže na něm byla rozedrána, srsť slezla a hlavu měl rozbitou...

Navečer se nebe zatáhlo žlutými mraky. Krajní vrcholy hor vynikly v červáncích ostrými, tmavými obrysy.

„Třeba si pospíšit. Jinak bychom asi na noc zůstali na cestě."

„A je to ještě daleko?"

„Ale k východu rokliny jsou asi tři versty."

Nebesa bledla; horské vrcholy staly se mlhavějšími

a matnějšími, jako by se v soumraku rozpouštěly. Brzy splynuly a táhly se po stranách v jedné neohraničené řadě. Četylev se pozastavil.

„Nebylo by lépe tu přenocovat?“

„Ne. Znám cestu. Nyní je to již blízko.“

Dno soutěsky již klesalo. Sklon k údolí jest patrný. Když naši dospěli k ústí rokliny, byla již tmavá balkánská noc. Na nebi vynikaly ostře hvězdy. Zlatý srp měsíce jasně se třpytil nad špicí horského skaliska jako nad vrcholkem minaretu. Jenomže ani světlo hvězd, ani mihotavý svit měsíce nemohly zdolat tmu, která se tu na dně studnice hustě vznášela do výše...

„Tu to vezmeme vzhůru. V ústí rokliny (o němž se Bulhar vyjadřoval malebněji říkaje „ve vratech“) stojí možná turecké vojsko. Já však téměř po hmatu najdu cestičku nahoru.“

Poutníci vystupovali za Chadži Stojanem. Brzy dospěli po příkré, ne však tak úmorné cestě na vrchol hory. Tam dálka byla zacloněna kameny a hrbolky divokého pohoří. Když naši chodci zůstali pozadu, tu celé údolí Kazanlyku, nádherné údolí růží, se nalézalo pod nimi...

Tma v roklině hustě se vznášející ustupovala světlu dle toho, jak vystupovali nahoru. Čím byli výše, tím vše bylo zřetelnějším. Na samém vrcholku bylo dostatek měsíčního světla, aby bylo možno rozeznat obrysy vzdálených svahů hor, lesů a skal. Ale když naši tři chodci přikročili k okraji horského hřebenu, zastavili se jako očarováni.

Daleko pod nimi jako v černém jícnu ležela vesnička Chain-Kioj... Kolem v kruhu, jako hvězdy zabloudilé dolů, planuly táborové ohně...

„Co je to, snad ne Turci?“

„Nikdo jiný to není, než oni... Také se zastavili k noclehu. Rozložili ohně. Ach, na ty hranice padlo

mnoho našich zahrad. Jistě, že se tam teď žádný hospodář nedopočítá deseti nebo dvaceti stromů. A nejen stromy, ale naše domy rozlamují."

Ve středu osady jasně hořel stoh slámy. Vypadal jako slunce obklopené hvězdami. V bezvětří zůstával obrys plamene, vystupujícího do výše, jednotvárným. Oheň byl bílý, neboť v průzračném vzduchu nebylo mlhy, která by dodala tomuto stále více a více se rozhořujícímu plameni nachových odstínů...

„Tak je tomu vždy. Sotvaže přišli, tak ihned požáry začaly."

Ještě dále jako tajemný vzdušný přelud rozkládalo se pohádkové údolí růží. Pohádkové, co se týče bohatství a krásy. Nebyl vítr, ale kdyby byl býval jen lehce vanul, zavanulo by to sem silnou vůní růžových sadů, které se rozprostírají od Velkého až k Malému Balkánu. Ve tmě údolí bylo vidět plaménky; ty však stále uhasínaly, dle toho, jak se vzdalovaly od hor.

Chadži Stojan poodešel stranou a třikráte hvízdl. Za kameny na svahu ležícími zvedla se nějaká silueta a též odtud ozvalo se hvízdnutí. Hle, silueta se stává stále určitější. Nyní již jest vidět, že to jest Bulhar...

„Turci obsadili Chain-Kioj. Nevědí nic o postupu ruského oddělení. Zítra ráno půjdou dále."

„To znamená, že jest vše klidné?"

„Vše je klidné. Moslemíni ani Rusy nečekají. Myslí, že se zastavili u Balkánu a že dále než do Tyrnova se neodváží."

„U koho to založili požár?" ukázal Stojan na hořící slámu.

„Ale u Vanchova dnes řádili. Skot mu odehnali, dům zapálili, ale naši ho uhasili."

A ve vznešeném tichu teplé noci nesměle se ozývaly kusé bulharské věty....

March 34